

ΙΣΤΟΡΙΑ

3638

ΙΣΤΟΡΙΑ

3638

3

ΣΥΝΟΨΙΣ
ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ
ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 1820

ΥΠΟ
Δ. ΠΑΝΤΑΖΗ

(Εκ τῆς ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ συνταχθείσης καὶ ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῶν
Ἑκκλ. καὶ τῆς δημ. Ἑκπαίδ. ἐγκριθείσης Γεν. Ἱστορίας).

ΕΚΔΟΣΙΣ ΕΝΝΑΤΗ

Ἐπιδιορθωμένη, ἐπὶ τὸ βέλτιον ἐπεξεργασμένη
καὶ εἴκοσι πεπλουτισμένη.

ΙΑ
3

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,
ΠΑΡΑ ΤΩΙ ΕΚΔΟΤΗΙ Σ. Κ. ΒΛΑΣΤΩΙ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ | ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΟΝ
14 ΟΔΟΣ ΝΙΚΗΣ 14 | 63 ΟΔΟΣ ΕΡΜΟΥ 63

1883

ΣΤΟΡΙΑ

3638

ΣΥΝΟΨΙΣ

ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ
ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 1820

ΥΠΟ
Δ. ΠΑΝΤΑΖΗ

(Εκ τῆς ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ συνταχθείσης καὶ ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῶν
Ἐκκλ. καὶ τῆς δημ. Ἐκπαιδ. ἐγκριθείσης Γεν. Ἱστορίας).

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΝΝΑΘΗ

Ἐπιδιωρθωμένη, ἐπὶ τὸ βέλτιον ἐπεξεργασμένη
καὶ εἰκόσι πεπλουτισμένη.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,
ΠΑΡΑ ΤΩΙ ΕΚΔΟΤΗΙ Σ. Κ. ΒΛΑΣΤΩΙ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ | ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ
14 ΟΔΟΣ ΝΙΚΗΣ 14 | 63 ΟΔΟΣ ΕΡΜΟΥ 63

1883

Ἡ προκειμένη συνοπτικὴ Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος μετεφράσθη κατ' ἐπιτομὴν ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας τοῦ Duruy, πρῶτον ὑπουργοῦ τῆς δημοσίας Παιδείσεως ἐν Γαλλίᾳ, καὶ συνεπληρώθη ἐν τέλει ἐξ ἄλλων, συμπεριελήφθη δὲ εἰς τὴν παρ' ἡμῶν ἐκδιδομένην καὶ τὴν ἔγκρισιν τῆς Κυβερνήσεως φέρουσαν Σύνοψιν Γενικῆς Ἱστορίας· ἐκδίδεται δὲ καὶ χωριστὰ, ἵνα μὴ ἀναγκάζονται οἱ θέλοντες τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος μόνον ν' ἀγworάζωσι, χάριν ταύτης, τὴν Γενικὴν, εἰς ἣν περιέχεται.

Δ. Π.

Πᾶν γνήσιον ἀντίτυπον φέρει τὴν κάτωθι ὑπογραφήν, καὶ τὴν σφραγίδα τοῦ Καταστήματος Σ. Κ. Βλαστοῦ.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελ.
Όνομα ἑκτασις καὶ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος.	4
Ἡρωϊκοὶ χρόνοι.	2
Θρησκεία καὶ ὁμοσπονδία ἐθνικὴ τῶν Ἑλλήνων. . .	12
Κάθοδος τῶν Ἡρακλειδῶν.	16
Σπάρτη καὶ Λυκοῦργος.	17
Μεσσηνιακοὶ πόλεμοι.	22—24
Αἱ Ἀθῆναι ἀπὸ τοῦ Κόδρου μέχρι τοῦ Πεισιστράτου.	24
Ὁ Πεισίστρατος καὶ οἱ υἱοὶ του.	27
Μηδικοὶ πόλεμοι.	29—42
Παυσανίας, Θεμιστοκλῆς καὶ Ἀριστείδης.	42
Κίμων. Περικλῆς.	47—54
Πελοποννησιακὸς πόλεμος.	54
Στρατεία ἐπὶ Σικελίαν.	59
Τέλος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου.	62
Οἱ 30 τύρανοι καὶ ὁ Θρασύβουλος.	65
Ὁ Ξενοφῶν καὶ ἡ ἀνάβασις καὶ ἡ κάθοδος τῶν μυρικών.	68
Λίτια νέου πολέμου μεταξὺ Σπάρτης καὶ Περσίας. .	70
Πελοπίδας. Ἐπαμεινώνδας. Φίλιππος. Ἀλέξανδρος. .	72—89
Διαμελισμὸς τοῦ Μακεδονικοῦ κράτους.	90
Οἱ τοῦ Ἀλεξάνδρου διάδοχοι.	92
Φωκίων.	94
Γαλάται ἐν Ἑλλάδι.	95
Ἡ Ἀχαϊκὴ ὁμοσπονδία καὶ τὸ κοινὸν τῶν Αἰτωλῶν. .	96
Ἄγρις καὶ Κλεομένης.	99
Υποταγὴ τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς Ῥωμαίους.	102
Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι.	106
Οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους.	117

6'. ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελ.
Ἀνατολικὸν ῥωμαϊκὸν κράτος (ἢ βυζαντινὸν κράτος). . .	120
Λατίνων δυναστεία ἐν Κωνσταντινουπόλει.	124
Παρακμὴ καὶ πτώσις τοῦ Ἑλληνικ. Βυζαντινοῦ Κράτους.	126
Ἕλληγες καὶ Τοῦρκοι.	127
Προπαρασκευὴ τῆς σωτηρίας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους. . .	134
Ἀπόπειρα ἀνεξαρτησίας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους. . .	137
Προοίμια τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως.	141

ΣΥΝΟΨΙΣ

ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

§ 1. Ὄνομα, ἔκτασις καὶ πρῶτοι κά- τοικοι τῆς Ἑλλάδος.

Ἑλλάς ὠνομάσθη τὸ πρῶτον, κατὰ τοὺς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων μύθους, ἀπὸ Ἑλληνος υἱοῦ τοῦ Δευκαλίωνος, μικρά τις χώρα ἐν τῇ Φθίᾳ τῆς Θεσσαλίας καὶ ἰδίως κώμη ἐν αὐτῇ. Τὸ ὄνομα τοῦτο μετεδόθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς ὁλόκληρον τὴν χώραν, ἣτις καὶ τῶρα ὀνομάζεται οὕτω. Πολλάκις δὲ Ἑλλάς ὠνομάζοντο καὶ αἱ εἰς διάφορα ἄλλα μέρη τῆς Εὐρώπης, τῆς δυτικῆς Ἀσίας καὶ τῆς ἀρκτικῆς Ἀφρικῆς ἀποικίαι τῆς κυρίως Ἑλλάδος, ὡς μέρη τρόπον τινὰ αὐτῆς οὔσαι.

Πρῶτοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος λέγεται ὅτι ἦσαν κυρίως οἱ Πελασγοί, φυλὴ, ἣτις σήμερον μὲν δὲν φαίνεται νὰ ὑπάρχη, τότε δὲ πιθανῶς ἐκατοίκησεν εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν, τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἰταλίαν.

Τῶν Πελασγῶν τούτων λέγονται ὅτι εἶναι οἰκοδομαὶ τειχῶν ἐκ μεγίστων καὶ ἀπελεκήτων λίθων (ἀργῶν), ἐνίοτε δὲ καὶ ξεστῶν, συνεχομένων διὰ τοῦ ἰδίου βάρους. Τοιαῦτα εἶναι τὰ τῆς Τίρυνθος τείχη καὶ ἄλλα ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Λέγονται δὲ ταῦτα κοινῶς κυκλώπεια διότι ἐμυθολογεῖτο ὅτι γίγαντες, Κύκλωπες λεγόμενοι, τὰ ἔκτισαν.

Λέγεται προσέτι ὅτι οἱ Πελασγοὶ ἔκτισαν τὰς πόλεις Τίρυνθα, Μυκῆνας, Ἄργος, Σικυῶνα, Ὀρχομενὸν καὶ ἄλλας.

Κατ' ἀρχαίας διηγήσεις, ξένοι ἐκ τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Φοινίκης εἰσῆγαγον εἰς τὴν Ἑλλάδα καλὰς καὶ ὠφελίμους τέχνας, οἷον ὁ Κέκροψ εἰς τὴν Ἀττικὴν, ὁ Κάδμος εἰς τὰς Θήβας καὶ ὁ Δαναὸς εἰς τὸ Ἄργος καὶ ἄλλοι εἰς ἄλλους τόπους. Ὁ Κάδμος μάλιστα θεωρεῖται ὡς εἰσαγωγὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ γράμματα. Καὶ ταῦτα μὲν εὐλόγως ἀμφιβάλλονται, εἶναι ὁμῶς βέβαιον ὅτι συνετέλεσαν τὰ τότε πεπολιτισμένα ἔθνη τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς δυτικῆς Ἀσίας εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας· οὕτω τὰ ἀρχαιότατα ἑλληνικὰ γράμματα ἔχουσι τὸ σχῆμα τῶν φοινικῶν, καὶ τὸ τῶν Ἑλλήνων μετρικὸν σύστημα ἦτο σχεδὸν παρόμοιον πρὸς τὸ τῶν Φοινικῶν καὶ τῶν Βαβυλωνίων. Ἄλλ' ὁ κυρίως πολιτισμὸς τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ διαμόρφωσις τῆς γλώσσης των φέρουσι σημεῖα ὅτι ἀνεπτύχθησαν ἐν αὐτῇ τῇ Ἑλλάδι καὶ παρ' αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων.

§ 2. Ἡρωϊκοὶ χρόνοι (1660—1200 π. Χ.).

**Κέκροψ, Κάδμος, Δαναὸς, Πέλοψ, Προμηθεὺς
καὶ Δευκαλίων.**

Ἀπὸ τοῦ 1660 μέχρι τοῦ 1200 π. Χ. ἀναφέρονται τὰ κατορθώματα καὶ ἀνδραγαθήματα διαφόρων Ἑλλήνων ἡρώων χωριστά· κοινὰ δὲ πολλῶν Ἑλλήνων ἐπιχειρήσεις μνημονεύονται ἢ ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία, οἱ δύο θηβαϊκοὶ πόλεμοι καὶ ὁ τρωϊκός.

Ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῆς Ἀττικῆς Κέκροψ ἐπλάσθη μεταγενέστερον ὅτι ἦτο τάχα σοφός τις Αἰγύπτιος, ὅστις, διωκόμενος ἐκ τῆς πατρίδος του Σαΐδος ἕνεκεν ἐμφυλίου πολέμου, ἦλθε μετὰ τῶν ὀπαδῶν του εἰς τὴν Ἀττικὴν. Τοὺς κητοίκους αὐτῆς ἀπολιτεύτους ὄντας εἰσέτι καὶ εἰς τὰ δάτη δικιτωμένους συνώκισεν εἰς 12 πόλεις ἢ κώμας, τοὺς ἐδίδαξε διάφορα χρήσιμα εἰς τὸν βίον πράγματα καὶ συνέστησε τὸ περίφημον διὰ τὸ σέβας του πρὸς τὴν δικαιοσύνην δικαστήριον τοῦ Ἀρείου Πάγου.

Ὁ ἐκ Φοινίκης Κάδμος μυθεύεται ὅτι περιελθὼν πολλοὺς τόπους ἵνα εὔρη τὴν ἀδελφὴν του Εὐρώπην, ἣτις εἶχε χαθῆ, ὠδηγήθη ὑπὸ τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν καὶ ἔκτισε τὴν ἀκρόπολιν Καδμείαν ἐν Θήβαις τῆς Βοιωτίας.

Ὁ Δαναὸς, υἱὸς, ὡς λέγεται, Βήλου βασιλέως τῆς Λιβύης, φοβηθεὶς τοὺς στασιάσαντας 50 υἱοὺς τοῦ ἀδελφοῦ του Αἰγύπτου, ἔφυγε, καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐγκατεστάθη εἰς Ἄργος.

Ὁ Πέλοψ μυθεύεται ὅτι ἦλθεν ἐκ Φρυγίας εἰς τὴν Ἥλιδα, καὶ νικήσας τὸν βασιλέα Οἰνόμαον διὰ τέχνης καὶ δόλου εἰς ἀρματοδρομίαν, ἔλαβεν εἰς γυναῖκα τὴν θυγατέρα του Ἴπποδάμειαν καὶ τὴν βασιλείαν. Ἀπὸ τοῦ Πέλοπος τούτου ὠνομάσθη ἡ Πελοπόννησος, ἣτις Ἀπία πρότερον ἐλέγετο.

Οἱ Ἕλληνες ἐθεώρουν ὡς γενάρχην αὐτῶν τὸν Προμηθεά, υἱὸν τοῦ Ἰαπετοῦ ἢ τοῦ Οὐρανοῦ. Ἐπειδὴ δὲ οὗτος παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ θεοῦ Διὸς ἐδίδαξε τοὺς ἀνθρώπους τὴν χρῆσιν τοῦ πυρὸς καὶ ἄλλας ὠφελίμους γνώσεις, ὁ Ζεὺς ἀγανακτήσας προσέταξε τὸν Ἥφαιστον καὶ τὸν ἔδесе μὲ ἀλύσεις εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους Καυκάσου, ὅπου ἀετὸς κατέτρωγεν ἀδιακόπως τὸ ἦπαρ αὐτοῦ, μέχρις οὗ ἐξιλεωθεὶς ὁ Ζεὺς τὸν ἀπέλυσε, κατ' ἄλλους ὁμως ὁ Ἥρακλῆς τὸν ἠλευθέρωσεν.

Ὅτε ὁ Ζεὺς ἐπήνεγκε κατακλυσμὸν εἰς ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα, ὁ υἱὸς τοῦ Προμηθέως Δευκαλίων, βασιλεὺς τότε ἐν Θεσσαλίᾳ, καὶ ἡ γυνὴ του Πύρρα, ἐσώθησαν εἰς πλοῖον κατασκευασθὲν παρ' αὐτοῦ, κατὰ συμβουλήν τοῦ πατρὸς του Προμηθέως. Ἀφ' οὗ δὲ ἔπαυσεν ὁ κατακλυσμὸς, ὁ Δευκαλίων καὶ ἡ Πύρρα, κατὰ παραγγελίαν τοῦ Διὸς, ἔρριψαν λίθους ἀνωθεν τῆς κεφαλῆς των, ἐξ ὧν οἱ μὲν ὑπὸ τῆς Πύρρας ριφθέντες μετεβλήθησαν εἰς γυναῖκας, οἱ δὲ ὑπὸ τοῦ Δευκαλίωνος εἰς ἀνδρας.

Ὁ Δευκαλίων ἐγέννησεν υἱοὺς τῶν Ἀμφικτύονα καὶ τὸν Ἕλληνα. Ὁ Ἕλλην ἐγέννησε τρεῖς υἱοὺς, τὸν Δῶρον καὶ τὸν Αἰόλον, γενάρχας τῶν Δωριέων καὶ τῶν Αἰολέων,

καὶ τὸν Εὐϋθον, πατέρα τοῦ Ἴωνος καὶ τοῦ Ἀχαιοῦ, γενναρχῶν τῶν δύο ἄλλων ἑλληνικῶν φυλῶν, δηλαδὴ τῶν Ἴώνων καὶ τῶν Ἀχαιῶν.

Οἱ ἀρχαῖοι ποιηταὶ ἀναφέρουσιν ἀνδραγαθίας ἡρώων, διὰ τῶν ὁποίων ἀπέκτησαν δόξαν καὶ ἀθάνατον ὄνομα. Πᾶσα δὲ πόλις καὶ κώμη τῆς Ἑλλάδος, ὅσον ἄσημος καὶ ἂν ἦτο, εἶχε τὰς ἡρωϊκὰς τῆς παραδόσεις, διὰ τὰς ὁποίας ἐκαυχᾶτο.

Τὰ κυριώτατα τῶν μυθολογημάτων τούτων καὶ τῶν ιστορημάτων τῆς ἡρωϊκῆς ἐποχῆς εἶναι τὰ ἐξῆς.

Ἡρακλῆς (1262 — 1210 π. Χ.).

Ὁ Ἡρακλῆς λέγεται υἱὸς τοῦ θεοῦ Διὸς καὶ τῆς θνητῆς Ἀλκμήνης, θυγατρὸς τοῦ Ἡλεκτρίονος. Οὗτος διῆλθε τὴν παιδικὴν ἡλικίαν γυμναζόμενος εἰς σκληρότατα γυμνάσια ἐπὶ τοῦ ὄρους Κιθαιρῶνος. Ἐνταῦθα ἐφάνησαν εἰς αὐτὸν ἡ Ἀφροδίτη καὶ ἡ Ἀθηνᾶ (ἡ κακία καὶ ἡ ἀρετή). προσεπάθησαν δὲ νὰ τὸν οἰκαιοποιηθῇ ἐκάστη. Ὁ Ἡρακλῆς ὁμως ἐπροτίμησε τὴν Ἀθηνᾶν καὶ ἤρχισε παρευθὺς τοὺς ἐνδόξους ἄθλους τοῦ διὰ τῆς ὑπερανθρώπου ἰσχύος του. Οὕτως ἠλευθέρωσε τὰς πεδιάδας τῶν Θεσπιῶν ἀπὸ τινος ὑπερμεγέθους λέοντος, καταφθειρόντος αὐτάς, καὶ ἀπήλλαξε τὰς Θήβας ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τῶν Ὀρχομενίων κλείσας δὲ τὰς ἐξόδους τῆς Κωπαίδος λίμνης, μετέβαλε τὴν πεδιάδα τοῦ Ὀρχομενοῦ εἰς ἐκτεταμένον ἔλος. Ὁ Ζεὺς ὕστερον παρέδωκε τὸν Ἡρακλῆ εἰς τὰς παραδόξους θελήσεις τοῦ Εὐρυσθέως, βασιλέως τοῦ Ἄργους καὶ τῶν Μυκηναίων, πρὸς ἐκτέλεσιν ὄρκου παρὰ τοῦ θεοῦ αὐτοῦ γενομένου.

Ὁ Ἡρακλῆς, κατὰ προσταγὴν τοῦ Εὐρυσθέως, ἐφόνευσε τὸν ἐν Νεμέᾳ λέοντα, τὴν πολυκέφαλον Λερναίαν Ὕδραν, τῆς ὁποίας ὅτε ἐκόπτετο ἡ μία κεφαλὴ, ἀνεφύοντο εὐθὺς ἄλλαι δύο ἀντὶ τῆς κοπέισης. Ἐφόνευσε τὸν Ἐρμάνθιον κάπρον καὶ τὰ ὑπερμεγέθη καὶ ἀνθρωποφάγα ὄρνεα τῆς Στυμφαλίδος λίμνης τῆς Ἀρκαδίας. Καταβαλὼν τὸν ἄγριον ταῦρον τῆς Κρήτης, ἔφερεν αὐτὸν εἰς Ἑλλά-

δα. Συνέλαβε μετὰ ὀλοκλήρου ἔτους καταδιώξιν τὴν χαλκόπουν καὶ χρυσόκερον ἔλαφον τῆς θεᾶς Ἀρτέμιδος. Ἐκαθάρισε τὰ βουστάσια τοῦ Αὐγείου, στρέψας εἰς αὐτὰ τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ Ἀλφειοῦ. Ἦρπασε τὰς τέσσαρας ἀνθρωποφάγους καὶ πυρίπνοας ἵππους τοῦ Διομήδους βασιλέως τῶν Θρακῶν, καὶ αὐτὸν μὲν ἐφόνευσεν ὁ ἴδιος, τὰς δὲ ἵππους του ἀπέλυσεν εἰς τὸ ὄρος Ὀλυμπον, ὅπου κατεσπαράχθησαν ὑπὸ τῶν ἀγρίων θηρίων. Ἦρπασε τὰ φυλαττόμενα ὑπὸ ἀθανάτου δράκοντος χρυσᾶ μῆλα ἐκ τοῦ ἐν Ἀφρικῇ κήπου τῶν Ἑσπερίδων. Ἐφόνευσεν ἐν Ἰσπανίᾳ τὸν Γηρυόνην, ὅστις ἦτο τέρας ἔχον τρεῖς κεφαλὰς ἢ τρία σώματα ἠνωμένα. Κατέβη εἰς τὸν ἄδην καὶ, δέσας μὲ ἀλύσεις τὸν θυρωρὸν αὐτοῦ τρικέφαλον ἢ κατ' ἄλλους πεντηκοντακέφαλον κύνα Κέρβερον, ἀπηλευθέρωσε τὸν Ἀθηναῖον Θησεά, κρατούμενον ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ θεοῦ τοῦ ἄδου Πλούτωνος.

Οὗτοι ἦσαν οἱ δώδεκα ἄθλοι τοῦ Ἡρακλέους, ἀλλ' ἐξέτελεσε καὶ πολλοὺς ἄλλους κατὰ τὰς μακρὰς αὐτοῦ ὁδοπορίας, διερχόμενος διὰ τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Εὐρώπης. Τὰ ἄλλα ταῦτα κατορθώματα αὐτοῦ ὠνομάσθησαν *πάρεργα*.

Θησεύς.

Θησεύς, φίλος τοῦ Ἡρακλέους, υἱὸς τοῦ Αἰγέως ἢ τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Αἴθρας, ἐγεννήθη ἐν Τροιζῆνι. Ὁ Αἰγέυς, ἀναχωρῶν ἐκ Τροιζῆνος, ἔθεσε τὸ ξίφος καὶ τὰ ὑποδήματά του ὑπὸ μέγιστον λίθον καὶ παρήγγειλεν εἰς τὴν Αἴθραν, ἂν τὸ τεχθησόμενον εἶναι ἄρρην, νὰ σηκώσῃ ὅταν δυνηθῇ τὸν λίθον, νὰ λάβῃ τὴν παρακαταθήκην καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς Ἀθήνας. Κατὰ τὸ 18 τῆς ἡλικίας του ἔτος ὁ Θησεύς ἐσήκωσε τὸν λίθον, καὶ λαβὼν τὰ ὑπ' αὐτὸν ἦλθε διὰ ξηρᾶς εἰς τὰς Ἀθήνας, φονεύσας τοὺς καθ' ὁδὸν ἀγρίους ληστές. Ἀναγνωρισθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ πατρός του κατέβαλε τοὺς ἐπιβουλεύοντας αὐτὸν Παλλαντίδας, υἱοὺς τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Αἰγέως Πάλλαντος, συνέλαβε δὲ ζῶντα καὶ τὸν Μαραθῶνιον ταῦρον, ὅστις κατέφθειρε τὸν τόπον.

Αἱ Ἀθῆναι, κατὰ συνθήκην μὲ τὸν βασιλέα τῆς Κρήτης Μίνωα, ἦσαν ὑπόχρεοι νὰ στέλλωσι κατ' ἔτος, ἢ κατ' ἄλλους κατὰ ἑννέα ἔτη, εἰς Κρήτην φόρον ἑπτὰ παρθένους καὶ ἑπτὰ νέους εἰς βορὰν τοῦ εἰς τὸν ἐκεῖ λαβύρινθον κεκλεισμένου τέρατος Μινωταύρου. Ὁ φιλόπατρις Θησεύς ἐκουσίως συγκατηριθμήθη μετ' αὐτῶν ἐπ' ἐλπίδι τοῦ ν' ἀπαλλάξῃ τὴν πατρίδα του τοῦ φόρου τούτου. Ὅταν δὲ ἦλθεν ὁ Θησεύς εἰς Κρήτην, ἡ θυγάτηρ τοῦ ἐκεῖ βασιλέως Ἀριάδνη τὸν ἠγάπησεν ὅθεν, ἵνα τὸν σώσῃ, ἔδωκεν εἰς αὐτὸν νῆμα (μίτον), τὸ ὅποσον ἐξετύλισεν ἐν ᾧ εἰσῆρχετο εἰς τὸν λαβύρινθον, διότι χωρὶς αὐτοῦ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εὔρῃ τὴν ἔξοδον. Φονεύσας δὲ ἐκεῖ τὸν Μινωταυρον, ἐξῆλθεν ἀσφαλῶς, ὀδηγούμενος ὑπὸ τοῦ μίτου. Ἀναχωρήσας δὲ ἐκ Κρήτης μετὰ τῆς Ἀριάδνης, ἐγκατέλειπεν αὐτὴν ἐν τῇ νήσῳ Νάξῳ, ἣ, ὅπως ἄλλοι λέγουσι, τὴν ἐπῆρεν ἐκεῖ ὁ θεὸς Διόνυσος. Ἐν τῇ μεγάλῃ δὲ αὐτοῦ χαρᾷ διὰ τὴν νίκην, ἐλησμόνησεν ὁ Θησεύς ν' ἀφαιρέσῃ τὰ μέλανα ἰστία, ἅτινα εἶχε τὸ πλοῖον κατὰ τὴν ἐξ Ἀθηνῶν ἀναχώρησίν του εἰς σημεῖον πένθους, καὶ νὰ βάλῃ λευκὰ εἰς σημεῖον τῆς σωτηρίας του, κατὰ τὴν συμφωνίαν μετὰ τοῦ πατρός του· ὁ δὲ πατήρ του Αἰγεύς, ἰδὼν τὸ πένθημον τοῦτο σημεῖον, καὶ νομίσας ὅτι δὲν ἐσώθη ὁ υἱὸς του, ἐκρήμνισεν ἑαυτὸν εἰς τὸ πέλαγος, τὸ διὰ τοῦτο ὀνομασθὲν Αἰγαῖον.

Ὁ Θησεύς ἐκληρονόμησε τὴν βασιλείαν, τὰς δώδεκα δὲ πόλεις τῆς Ἀττικῆς τὰς ἦνωσε διοικητικῶς εἰς μίαν· ἐπολέμησε δὲ καὶ τὰς Ἀμαζόνας παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Θερμῶδοντος ποταμοῦ.

Ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας μετὰ δύο ἐτῶν ἀπουσίαν, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀρχὴν ἕνεκα διαβολῶν· ἐκδιωχθεὶς δὲ, κατέφυγεν εἰς τὴν νῆσον Σκυρον, ὅπου ὁ βασιλεύων τῆς νήσου Λυκομήδης τὸν ἐδολοφόνησε, κατακρημνίσας αὐτὸν ἐκ τινος ὑψηλοῦ ὄρους. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐτίμησαν τὸν Θησεῖα ὡς ἡμίθεον καὶ ἐτέλουν εἰς τιμὴν του ἑορτὴν, τὰ Θήσεια.

Οιδίπους.

Λαίος ὁ βασιλεὺς τῶν Θηβῶν καὶ ἀπόγονος τοῦ Κάδμου μαθὼν ἐκ χρησμοῦ ὅτι ὁ υἱὸς του θά τὸν θανατώσῃ, ἐξέθεσεν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ ὄρους Κιθαιρῶνος ἅμα γεννηθέντα. Ποιμένες δὲ εὐρόντες τὸ βρέφος μετεκόμισαν αὐτὸ εἰς Κόρινθον, ὅπου ὁ βασιλεὺς Πόλυβος, ἄκλῆρος ὢν, τὸ υἱοθέτησε καὶ τὸ ἀνέθρεψεν. Ὁ Οἰδίπους ἠλικιωθεὶς ἔμαθεν ὅτι δὲν ἦτο πατὴρ του ὁ Πόλυβος· ὅθεν ἀπῆλθεν εἰς Δελφοὺς νὰ ἐρωτήσῃ περὶ τῶν γονέων του. Συναντηθεὶς δὲ ἐπὶ τῶν ὄρεων τῆς Βοιωτίας μετὰ ἀγνώστου γέροντος (οὗτος ἦτο ὁ πατὴρ του Λαίος), ἦλθεν εἰς χεῖρας πρὸς αὐτὸν καὶ τὸν ἐφόνευσεν, ὕστερον δὲ ἦλθεν εἰς Θῆβας.

Τέρας, ἔχον κεφαλὴν μὲν καὶ στῆθος κόρης, σῶμα δὲ λέοντος, καὶ πτέρυγας ἀετοῦ, ἢ Σφιγξ, εὐρίσκετο πρὸ τῶν πυλῶν τῶν Θηβῶν καὶ ἐπρότεινεν εἰς τοὺς διαβάτας τὸ ἐξῆς αἰνίγμα· «Ποῖον ζῶον εἶναι τὸ πρῶτὶ τετράπουν, τὸ μεσημέριον δίπουν καὶ τὸ ἐσπέρας τρίπουν;» ἐφόνευε δὲ τοὺς μὴ δυναμένους νὰ τὸ λύσωσιν. Ὁ Κρέων, ἀδελφὸς τῆς βασιλίσσης τῶν Θηβῶν Ἰοκάστης χήρας τοῦ Λαίου, εἶχεν ὑποσχεθῆ νὰ δώσῃ εἰς γάμον τὴν ἀδελφήν του ταύτην καὶ τὸν θρόνον τῶν Θηβῶν εἰς τὸν μέλλοντα νὰ ἀπαλλάξῃ τὴν πόλιν ἐκ τοῦ τρομεροῦ τούτου τέρατος, ἐξηγῶν τὸ αἰνίγμα. Ὁ Οἰδίπους ἐλθὼν ἔλυσε τὸ αἰνίγμα, εἰπὼν ὅτι τὸ τοιοῦτο ζῶον εἶναι ὁ ἄνθρωπος. Τὸ τέρας ἠττηθὲν οὕτως, ἐκρημίσθη ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν βράχων καὶ ἐφονεύθη. Ὁ ἐν ἀγνοίᾳ φονεὺς τοῦ πατρός του Οἰδίπους νυμφευθεὶς οὕτω τὴν Ἰοκάστην, ἐγένετο βασιλεὺς τῶν Θηβῶν, ἀνὴρ τῆς μητρός του καὶ ἀδελφὸς ὁμομήτριος τῶν πέκνων του χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζῃ.

Διὰ τὰ ἀνοσιουργήματα ταῦτα ἐπῆλθε λοιμὸς εἰς τὰς Θῆβας. Ὁ Οἰδίπους ἐρωτήσας τὸ μαντεῖον ἀνεῦρε μετ' ἐκπλήξεως ὅτι οἱ Θηβαῖοι τιμωροῦνται οὕτως ἕνεκα τῶν εἰρημένων ἐγκλημάτων αὐτοῦ, ἅτινα μετὰ ἔρευναν τότε πρῶτον ἐγνώρισε. Καὶ ἡ μὲν Ἰοκάστη, μὴ θελήσασα νὰ

ἐπιζήση μετὰ τὴν φρικώδη ἀνακάλυψιν τούτων, ἀπηγγονίσθη, ὁ δὲ υἱὸς καὶ ἀνὴρ τῆς ἐν ταύτῳ Οἰδίπου ἐξορύξας τοὺς ὀφθαλμούς του ἐτυφλώθη. Φυγὼν δὲ ἐκ Θηβῶν καὶ ὀδηγούμενος ὑπὸ τῆς προσφυλοῦς του θυγατρὸς Ἀντιγόνης, μετὰ πολυχρόνιον εἰς διαφόρους τόπους περιπλάνησιν, ἔφθασε, πανταχόθεν ἐκδιωκόμενος, ἐπὶ τέλους μετὰ πολλὰς ταλαιπωρίας εἰς τὸν Κολωνὸν παρὰ τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἦτο δάσος καὶ ἱερὸν τῶν Εὐμενίδων (Ἐρινύων). ἐκεῖ δὲ ἐδέχθη εὐμενῶς ὁ Θεσεὺς τὸν γέροντα Οἰδίπουν, ὅστις καὶ μετ' οὐ πολὺ ἀπέβίωσεν.

Πόλεμος τῶν ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας (1214 π. Χ.)

καὶ τῶν ἐπιγόνων (1192 π. Χ.).

Οἱ τοῦ Οἰδίποδος δίδυμοι υἱοί, Ἐτεοκλῆς καὶ Πολυνείκης, διεφιλονείκουν περὶ τοῦ θρόνου τῶν Θηβῶν. Ὁ δεύτερος καταδιωκόμενος ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του κατέφυγε πρὸς τὸν βασιλέα τοῦ Ἄργους Ἀδραστον. Οὗτος δὲ ἔδωκεν εἰς αὐτὸν γυναῖκα μίαν τῶν θυγατέρων του καὶ ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Θηβῶν μετὰ στρατοῦ, διοικουμένου παρ' αὐτοῦ τοῦ Πολυνείκου καὶ πέντε ἄλλων ἐνδόξων ἡγεμόνων. Ἡ ἐστρατεία αὕτη ἐτελείωσεν ὀλεθρίως, διότι οἱ μὲν δύο ἀδελφοὶ μονομαχήσαντες μανιωδῶς, ἐφόνευσαν ἀλλήλους, οἱ δὲ ἄλλοι ἡγεμόνες ἐφονεύθησαν ἀθλίως ἐκτὸς τοῦ Ἀδράστου σωθέντος.

Μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ Ἐτεοκλέους καὶ τοῦ Πολυνείκου ἐγένετο βασιλεὺς τῶν Θηβῶν ὁ Κρέων, ὅστις ἀπηγόρευσε τὸν ἐνταφιασμὸν τοῦ Πολυνείκου· ἀλλ' ἡ εὐσεβὴς ἀδελφὴ τούτου Ἀντιγόνη ἐτόλμησε νὰ παραβῇ τὴν βάρβαρον ταύτην προσταγὴν τοῦ θεοῦ τῆς· διὸ ὁ τύραννος οὗτος προσέταξε καὶ τὴν ἔθαψαν ζῶσαν.

Μετὰ δέκα ἔτη οἱ υἱοὶ τῶν ἑπτὰ ἡγεμόνων, οἱ λεγόμενοι ἐπίγονοι, ἐξεστράτευσαν κατὰ τῶν Θηβῶν, τὰς ἐκυρίευσαν μετὰ αἱματώδεις μάχας καὶ κατέστησαν βασιλεῖα τὸν υἱὸν τοῦ Πολυνείκου Θέρσανδραν.

Ὁ Μίνως καὶ ἄλλοι ἐπίσημοι ἄνδρες
τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων.

Ὁ Μίνως, υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Εὐρώπης, ὑπῆρξε βασιλεὺς καὶ νομοθέτης τῆς Κρήτης. Ἦτο δὲ οὗτος τόσον δίκαιος, ὥστε μετὰ τὸν θάνατόν του μυθολογεῖται ὅτι κατέστη, ὑπὸ τῶν θεῶν πρῶτος τῶν τριῶν κριτῶν τοῦ ἄδου. Οὗτος λέγουσιν ὅτι κατεσκεύασε τὸν περίφημον λαβύρινθον τῆς Κρήτης, ὅπου κατέκλεισε τὸ τέρας Μινωταυρον. Ἐξουσίασε δὲ πολλὰς τῶν Κυκλάδων νήσων, καὶ ἔγεινε θαλασσοκράτωρ. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ἐφόβησαν ἐν Ἀθήναις τὸν υἱὸν τοῦ Ἀνδρόγεων, ἐπολέμησεν αὐτοὺς καὶ τοῦ ἐπεχρέωσε νὰ στέλλωσιν ὡς φόρον εἰς Κρήτην κατὰ ἐννέα ἔτη, ἧ, ὡς ἄλλοι λέγουσι, κατ' ἔτος, ἑπτὰ νέους καὶ ἑπτὰ κόρας, εἰς τροφήν τοῦ Μινωταύρου. Ἀπὸ τοῦ αἰσχροῦ τούτου φόρου ἠλευθέρωσε τὰς Ἀθήνας ὁ Θησεύς. (ἴδε σελ. 22).

Ἄλλους ἐπίσημους ἄνδρας τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων εὐρίσκωμεν ἐν Μυκῆναις τοὺς Πελοπίδας Ἀτρέα καὶ Θυέστην ἐν Σπάρτῃ τὸν Τυρδάρων· ἐκ τῆς γυναικὸς τούτου Λήδας ἐγέννησεν ὁ Ζεὺς τοὺς Διοσκούρους Κάστορα καὶ Πολυδεύκην (αὕτη ἦτο ἡ μήτηρ καὶ τῆς Ἑλένης καὶ Κλυταιμνήστρας) ἐν Αἰγίνῃ τὸν δικαιοτάτον τῶν θνητῶν Αἰάκον, ὅστις μετὰ θάνατον ἔγεινε κριτῆς τοῦ ἄδου· τοὺς υἱοὺς του Ταλαμῶνα καὶ Πηλέα, καὶ τὰ ἐνδοξότερα τῶν γονέων αὐτῶν τέκνα, Αἴαντα καὶ Ἀχιλλέα· ἐν Κορίνθῳ τὸν πονηρὸν Σίσυφον καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ τὸν Κένταυρον Χείρωνα, ἰατρὸν καὶ σοφὸν διδάσκαλον πολλῶν ἡρώων.

Ἐκατρατεία τῶν Ἀργοναυτῶν (1226 π. X.).

Ἐφημίζετο, ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Κολχίδος Αἰήτης εἶχεν ἄπειρα πλοῦτη, ὑπὸ το μύθευμα ὅτι κατεῖχε χρυσοῦν τι δέρμας (δέρμα) κριοῦ, ἀφιερωμένον εἰς τὸν Ἄρη, ὑπὸ δράκοντος δὲ ἀκοιμήτου καὶ δύο πυριπνόων ταύρων φυ-

λασσόμενον, καὶ ὅτι τοῦτο ἦτο ἀφιέρωμα τοῦ Φριζου, σωθέντος ἐκεῖ ἐπὶ τοῦ κριοῦ.

Ὁ Ἰάσων, υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Ἰωλκοῦ Αἴσονος, διε-τάχθη ὑπὸ τοῦ Φιλάρχου, θείου καὶ κηδεμόνος τοῦ Πελίου, νὰ ἀνακτήσῃ τὸ πολύτιμον δέρασ· ὅθεν ἐναυπήγησε πλοῖον καθ' ὁδηγίαν τῆς Ἀθηνᾶς τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη Ἀργώ· ἐπέβησαν δὲ εἰς αὐτὸ πεντήκοντα ἦρωες ἐκ τῶν ἀρίστων τῆς Ἑλλάδος, οἷον ὁ Θησεύς, ὁ Πειρίθους, οἱ δύο ἀδελφοὶ Κάστωρ καὶ Πολυδεύκης, ὁ Μελέαγρος, ὁ Πηλεὺς, ὁ ποιη-τῆς Ὀρφεύς, ὅστις διὰ τῶν ἁσμάτων του ἐξημέρωνε τὰ πάθη καὶ τὰ μίση, καὶ ὁ ἰατρὸς Ἀσκληπιὸς, υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος, ὅστις πᾶσαν νόσον καὶ πᾶν πάθος ἰάτρεισε διὰ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν βοτάνων του, καὶ ἄλλοι.

Μετὰ πολλὰ συμβεβηκότα, ὁ Ἰάσων ἔφθασεν εἰς Κολ-χίδα, ἐκεῖ δὲ ἠγαπήθη ὑπὸ τῆς Μηδείας θυγατρὸς τοῦ βα-σιλέως Αἰήτου, ἣτις ἦτο μάγισσα· διὰ τῶν συμβουλῶν δὲ ταύτης ὁ Ἰάσων φονεύσας τὰ φυλάττοντα τὸ χρυσοῦν δέρασ θηρία, ἤρπασε τὸν θησαυρόν. Ἡ Μῆδεια τότε τὸν ἠκολούθησεν εἰς τὸ πλοῖον· ἵνα δὲ ἀποφύγῃ τὴν καταδίω-ξιν τοῦ πατρὸς τῆς Αἰήτου, κατακόψασα τὸν ἀδελφόν της Ἄψυρτον, τὸν ὁποῖον εἶχε συμπαραλάβει, κατεσκόρπισε τὰς σάρκας του καὶ τὰ ὅσῃα του εἰς τὴν ὁδόν· ὁ δὲ Αἰή-της συναθροίζων τὰ μέλη τοῦ παιδὸς του, δὲν ἠδυνήθη νὰ τὴν προφθάσῃ. Ἄλλ' ὁ Ἰάσων ἐπὶ τέλος τὴν ἐγκα-τέλιπεν· αὐτὴ δὲ ἔσφαξε τὰ τέκνα της, καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν Ἀττικὴν, ὅπου ἔλαβεν ἄνδρα τὸν Αἰγέα βασιλέα τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλὰ καὶ ἐντεῦθεν ἔφυγε ἀφ' οὗ ἐφάνη ἐπι-βουλευθεῖσα τὴν ζωὴν τοῦ Θησεῖος ἐλθόντος ἐκ Τροίης.

Τρωϊκὸς πόλεμος (1195—1184 π. X.).

Ἀξιομνημόνευτον συμβεβηκὸς τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων τῆς Ἑλλάδος, μὲ μύθους δὲ καὶ τοῦτο περιπεπλεγμένον, εἶναι καὶ ὁ Τρωϊκὸς πόλεμος.

Πάρις ὁ υἱὸς τοῦ Πριάμου, βασιλέως τῆς Τροίας, ἐλ-θὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἤρπασε τὴν ὠραίαν Ἑλένην γυ-

ναίκα τοῦ Μενελάου, βασιλέως τῆς Λακεδαίμονος, φιλοξενηθεῖς ὑπ' αὐτοῦ. Ὀλόκληρος ἡ Ἑλλάς, ἀγανακτήσασα διὰ τὴν προσβολὴν ταύτην, συνέδραμε τὸν Μενέλαον, ἀποφασίσαντά νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Τροίας.

Ἀρχηγὸς τῆς ἐκστρατείας ἦτο ὁ Ἀγαμέμνων βασιλεὺς τῶν Μυκηθῶν καὶ ἀδελφὸς τοῦ Μενελάου. Οἱ ἐπισημότεροι τῶν ἄλλων στρατηγῶν ἦσαν ὁ Μενέλαος, ὁ πάντων ἀνδρειότατος Ἀχιλλεύς, ὁ Διομήδης, οἱ δύο Αἴαντες, ὁ περίφημος διὰ τὴν φρόνησίν του Νέστωρ καὶ ὁ πανοῦργος Ὀδυσσεὺς βασιλεὺς τῆς Ἰθάκης. Ἦσαν δὲ οἱ ἐκστρατεύσαντες Ἕλληνες ἕως 100,000. Ὁ ἀνδρειότατος τῶν Τρώων ἦτο ὁ Ἔκτωρ, υἱὸς τοῦ βασιλέως Πριάμου.

Μετὰ δεκαετῆ πολιορκίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν πολλοὶ καὶ ἐκ τῶν Τρώων καὶ ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἀλληλομαχοῦντες ἐθανατώθησαν, ἀρχηγοὶ τινες τῶν Ἑλλήνων, κρυβέντες ἐν τῷ μεγάλῳ ξυλίνῳ ἵππῳ, τοῦ δουρείου λεγομένου, προσέταζαν νὰ ἐπιβῶσιν εἰς τὰ πλοῖα οἱ στρατιῶταί των. Τὸν δούρειον αὐτὸν ἵππον ἔφεραν εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς Τροίας οἱ Τρῶες, νομίσαντες ὅτι ἔφυγον οἱ Ἕλληνες καὶ ἀφῆκαν αὐτὸν ἀφιέρωμα. Τὴν ἐπομένην δὲ νύκτα οἱ μέσα εἰς αὐτὸν κλεισμένοι ἀρχηγοὶ ἐξελθόντες ἤνοιξαν τὰς πύλας εἰς τοὺς ἐπανελθόντας συμπολεμιστάς των, καὶ οὕτως ἡ Τροία κυριευθεῖσα κατεστράφη, καὶ ὁ μὲν Πριάμος ἐσφάγη, ἡ δὲ γυνὴ τοῦ Ἐκάβη καὶ αἱ θυγατέρες του ἀπήχθησαν εἰς αἰχμαλωσίαν. Ὁ Αἰνεΐας υἱὸς τοῦ Ἀγχίσου, καὶ ὁ Ἀντήνωρ μόνον ἐξέφυγον τὴν αἰχμαλωσίαν.

Ἡ ἐπιστροφή (νόστος) τῶν ἡγεμόνων τῶν Ἑλλήνων ἐκ τῆς Τροίας ἀποτελεῖ ἄλλην σειρὰν μυθευμάτων καὶ διηγημάτων, κατὰ τὰ ὁποῖα οἱ νικηταὶ ἄπειρα ὑπέστησαν δεινά. Οὕτως ὁ Ὀδυσσεὺς περιεπλανήθη δέκα ἔτη εἰς τὴν θάλασσαν πρὶν ἢ ἐπανελθῆ εἰς τὴν νῆσόν του Ἰθάκη, ὁ Μενέλαος ὑπέφερεν ἐν διαστήματι ἐννέα ἐτῶν ἐκ τῶν τρικυμιῶν, ὁ Ἀγαμέμνων, ἐπανελθὼν εἰς Ἄργος, ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῆς γυναικὸς του Κλυταιμνήστρας καὶ τοῦ Αἰγίσθου, καὶ ἄλλοι ἄλλα ἔπαθον.

§ 3. Θρησκεία καὶ ὁμοσπονδία ἐθνικὴ τῶν Ἑλλήνων.

θεοὶ, ἡμίθεοι, ἥρωες,

Οἱ Ἕλληνες ἐλάτρευσαν ὡς Θεοὺς τὰ διάφορα ἔμφυχα καὶ ἄψυχα πράγματα καὶ τὰς ιδιότητες αὐτῶν· ὅθεν ὁ ἄνεμος, ὁ αἰθήρ, τὸ πῦρ, ὁ ἥλιος, ὁ ὠκεανός, οἱ ποταμοί, κτλ. κτλ. ἐθεωροῦντο ὡς θεοί.

Οἱ θεοὶ οὗτοι ὑπετίθεντο ὅτι εἶχον ὅλας τὰς καλὰς ιδιότητας εἰς ἀνώτατον βαθμὸν, ἐπίσης δὲ καὶ ὅλα τὰ ἐλαττώματα, τὰ πάθη καὶ τὰς ἀθλιότητας τῶν θνητῶν.

Οἱ πλεῖστοι τῶν θεῶν εἶχον ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ὁ καθείς πόλιν ἰδίαν καὶ λαὸν π. χ. ἡ Ἀθηνᾶ τὰς Ἀθήνας, ἡ Δήμητρα τὴν Ἐλευσίνα, ἡ Ἥρα τὸ Ἄργος, ὁ Ἀπόλλων τοὺς Δελφοὺς, ὁ Διόνυσος τὰς Θήβας, ἡ Ἀφροδίτη τὴν νῆσον Κύπρον, κτλ.

Αἱ μᾶλλον τῶν ἄλλων λατρευόμεναι θεότητες ἦσαν οἱ θεοὶ, οἵτινες, κατὰ τοὺς μύθους κατώκουν τὸν Ὀλυμπον, ὁ Ζεὺς, ἡ Ἥρα, ἡτις ἦτο γυνή του καὶ ἀδελφή του, ὁ Ἀπόλλων, ἡ Ἄρτεμις, ὁ Ἑρμῆς, ἡ Ἀθηνᾶ, ὁ Ἡφαιστος, ἡ Ἀφροδίτη, ὁ Ἔρως, ὁ Ἄρης, ἡ Ἑστία, ἡ Μοῖρα, ἡ Τύχη, ἡ Νέμεσις, ἡ Ἄττη, ἡ Δίκη, ἡ Θέμις. Θεοὶ ἦσαν καὶ αἱ ἐννέα Μοῦσαι, αἱ τρεῖς Χάριτες, αἱ Ὠραι, αἱ Ὑάδες, αἱ Πλειάδες, ἡ Ἴρις, ἡ Σελήνη, ὁ Ἥλιος, ἡ Ἥως, οἱ Ἄνεμοι κλπ.

Ὑπῆρχον πρὸς τούτοις καὶ ἕτεροι θεοὶ πλὴν τῶν ἀνωτέρω, οἱ θεοὶ τῆς θαλάσσης ὀνομαζόμενοι, ὁ Ποσειδῶν, ἡ γυνή του Ἀμφιτρίτη, ὁ Τρίτων, οἱ θεοὶ τῆς Γῆς καὶ τοῦ Ἄδου, ἡ Γῆ, ὁ Πλούτων, ἡ γυνή του Περσεφόνη, αἱ Ἐριννύες κλπ.

Ὑπῆρχον ἔτι καὶ οἱ λεγόμενοι ἡμίθεοι καὶ ἥρωες, ὄντες τέκνα θεῶν, ἢ θεαινῶν ἐκ γάμου μὲ θνητοὺς, οἷον ὁ Σίσυφος, ὁ Βελλεροφόντης, ὁ Ἰναχος, ὁ Δαναός, ἡ Δανάη, ὁ Τάνταλος, ὁ Κάδμος, ὁ Οἰδίπους κλπ. ὁ Ἥρα-

κλῆς, ὁ Θησεύς, ὁ Κέκροψ, ὁ Ἰάσων, ὁ Περσεύς, κατασταθέντες περιβόητοι διὰ τὰ κατορθώματά των.

Τὰ Ἡλύσια πεδία καὶ ὁ Ἄδης.

Ἐπίστευον οἱ Ἕλληνες ὅτι ὁ Ἑρμῆς φέρων τοὺς νεκροὺς τοὺς παρέδιδεν εἰς τὸν Χάρωνα. Οὗτος δὲ τοὺς ἔθετεν εἰς τὸ πλοῖον του καὶ τοὺς μετέφερε διὰ τοῦ Ἀχερόντος ποταμοῦ ἢ τῆς Ἀχερουσίας λίμνης εἰς τὸν ἄδην. Ἐκεῖ δὲ ἐφέροντο ἐνώπιον τῶν κριτῶν τοῦ ἄδου Μίνως, Αἰακοῦ καὶ Ῥαδαμάνθυος καὶ ἐκρίνοντο, καὶ οἱ μὲν ἀγαθοὶ ἐπορεύοντο εἰς τὰ Ἡλύσια πεδία, ἧτοι τὰς νήσους τῶν Μακάρων, τόπους τερπνοῦς· οἱ δὲ κακοὶ εἰς τὰ Τάρταρα, τὸν τόπον τοῦ κλαυθμῶνος καὶ τὸν Πυριφλεγέθοντα ποταμὸν, ὅπου ἐβασανίζοντο μυριοτρόπως. Αἱ Ἐρινύες, τῶν ὁποίων ἡ κόμη συνέκειτο ἐξ ὄφρων καὶ αἱ ὁποῖαι εἶχον τὴν μὲν μίαν χεῖρα ὠπλισμένην μὲ μᾶστιγα ἐξ ὄφρων, τὴν δ' ἑτέραν μὲ δᾶδα, ἐτρόμαζον τοὺς κακοὺς καὶ τοὺς ἐβασάνιζον. Αἱ ψυχαὶ τῶν μὴ ἀξιωθέντων ταφῆς περιεπλανῶντο ἑκατὸν ἔτη εἰς τὸ Ἐρεβος, σκοτεινὴν καὶ ψυχρὰν κατοικίαν. Τρικέφαλος δὲ κύων, ὁ Κέρβερος, ἐμπόδιζε τοὺς θέλοντας νὰ ἐξέλθωσιν ἐκ τοῦ ἄδου.

Λατρεία, Οἰωνοὶ, Μαντεῖα.

Ἐπειδὴ ἐπίστευον οἱ Ἕλληνες ὅτι οἱ θεοὶ ἀνεμιγνύοντο πάντοτε εἰς τὰς κοσμικὰς ὑποθέσεις, ἐζήτουν νὰ τοὺς ἐξιλεώνωσι πρὸς ἑαυτοὺς διὰ παρακλήσεων, σπονδῶν καὶ θυσιῶν διαφόρων ζώων, τῶν ὁποίων ἕν μέρος ἐκαίετο ἐπὶ τοῦ βωμοῦ, τὸ δὲ ὑπόλοιπον ἐτρώγετο ὑπὸ τῶν προσφερόντων τὴν θυσίαν.

Ἐπίστευον ἔτι ὅτι οἱ θεοὶ ἐφανέρωναν τὰς θελήσεις των καὶ τὰ μέλλοντα διὰ σημείων καὶ δι' ὀνείρων. Τοὺς διαφόρους δὲ οἰωνοὺς ἐζήγουν οἱ μάντεις καὶ οἱ οἰωνοσκόποι. Πολλάκις ἀπεκρίνοντο οἱ θεοὶ εἰς ἐρωτήσεις ἀνθρώπων περὶ ἀδήλων πραγμάτων καὶ διὰ μαντείων, τὰ περιφημότερα τῶν ὁποίων ἦσαν τὸ τῶν Δελφῶν ἐν Φωκίδι·

τῆς Δωδώνης ἐν Ἠπειρῷ καὶ τῆς Ὀάσεως ἐν Ἀφρικῇ, Διὸς τοῦ Ἀμμωνος ὀνομαζόμενον.

Ἐν Δελφοῖς γυνή τις ἰέρεια, Πυθία ὀνομαζομένη, ἐφέρετο ὑπὸ τῶν ἱερέων ἐπὶ τι χάσμα γῆς, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξήρχοντο ἀναθυμιάσεις. Ἐκεῖ δὲ καθιζομένη ἐπὶ τρίποδος ἐνεπνέετο ὑπὸ τῆς λεγομένης μαντικῆς ἀναθυμιάσεως, καὶ παραφρονοῦσα, ἐπρόφερε λόγους ἀσυναρτήτους καὶ συγκεχυμένους. Οἱ δὲ ἱερεῖς μεταποιοῦντες κατὰ τὴν ἰδέαν των εἰς στίχους δυσεξηγήτους τοὺς λόγους τούτους ἐδίδον εἰς τοὺς ἐρωτῶντας.

Ἀμφικτυονίαι, ἀγῶνες.

Ἐκάστη πόλις ἑλληνικὴ ἦτο ἐλευθέρα ἀπὸ τῆς ἄλλης, ἀλλ' ὅμως συνεδέοντο πρὸς ἀλλήλας διὰ τῆς ἐκ τῶν αὐτῶν προγόνων καταγωγῆς καὶ τῆς ταυτότητος τῆς γλώσσης, τῆς θρησκείας, τῶν ἠθῶν, τῶν ἐθίμων καὶ τοῦ χαρακτῆρος· ὅλαι δὲ ἐπεθύμουν νὰ διατηρῶσι τὴν ἐθνικὴν των συνένωσιν. Ἐκ τούτου προέκυψαν αἱ θρησκευτικαὶ ἐκεῖναι συνελύσεις, αἱ ὀνομαζόμεναι ἀμφικτυονίαι, ἐξ ὧν ἢ μᾶλλον γνωστὴ, τὸ κατ' ἐξοχὴν λεγόμενον ἀμφικτυονικὸν συνέδριον, συνεκροτεῖτο ἐκ δώδεκα λαῶν, πεμπόντων ἀπεσταλμένους ἢ ἀντιπροσώπους τὸ μὲν ἕαρ εἰς Δελφοὺς, τὸ δὲ φθινόπωρον εἰς Ἀνθήλην τῶν Θερμοπυλῶν. Ἐκεῖ ἐτέλουν οὗτοι ἑορτὰς θρησκευτικὰς, καὶ ἐνόστε ἐψήφιζον καὶ ἀμοιβὰς ἐθνικὰς εἰς τοὺς εὐεργετήσαντας τὴν κοινὴν πατρίδα, ἢ κατηρῶντο τοὺς προδότας αὐτῆς καὶ τοὺς παρέδιδον εἰς τὴν κοινὴν ἐκδίκησιν.

Τὸ αἰσθημα δὲ τῆς κοινῆς καταγωγῆς καὶ τῆς ἀδελφότητος τῶν ἑλληνικῶν φυλῶν συνετέλεσε προσέτι εἰς σύστασιν δημοσίων ἀγόνων, εἰς τοὺς ὁποίους συνέρρεον πανταχόθεν τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου καὶ ἀγωνισταὶ καὶ θεαταί.

Οἱ περιφημότεροι τῶν ἀγῶνων τούτων ἦσαν οἱ τέσσαρες μεγάλοι λεγόμενοι· δηλ. οἱ Ἴσθμικοὶ, τελούμενοι ἐν Κορίνθῳ πρὸς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος· οἱ Νέμεοι ἐν Ἀργολίδι πρὸς τιμὴν τοῦ Ἡρακλέους· οἱ Πυθικοὶ ἐν Δελφοῖς,

πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος, νικητοῦ τοῦ Πύθωνος δράκοντος, καὶ οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἐν Ἡλιδι, πρὸς τιμὴν τοῦ Διὸς, τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε μεγαλοπρεπὴς ναὸς εἰς τὴν Ὀλυμπίαν, πεδιάδα τῆς Ἡλίδος. Οἱ ἀγῶνες οὗτοι ἐτελοῦντο κατὰ τετραετίαν, ἐκ τούτου προῆλθον αἱ Ὀλυμπιάδες, ἧτοι περίοδος τετραετῆς, τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες μετεχειρίζοντο εἰς τὴν χρονολογίαν των, καὶ ἧτις ἤρχισεν ἐν ἔτει 776 π. Χ.

Οἱ Ἕλληνες κατὰ τὸν μῆνα ἐν ᾧ ἐτελοῦντο τὰ Ὀλύμπια διέκοπτον τοὺς πολέμους, διὰ βαρέος δὲ προστίμου ἐτιμωρεῖτο ὁ λαὸς ὁ τολμῶν νὰ παραβῇ τὴν διακοπὴν, ἧτις ἐλέγετο ἐκεχειρία.

Οἱ εἰρημένοι ἀγῶνες συνίσταντο εἰς ἀσκήσεις παντὸς εἶδους, οἷον πεζοδρομίαν, ἵπποδρομίαν, πήδημα, πάλην, πυγμαχίαν, καὶ παγκράτιον. Καὶ τοι ἡ ἀμοιβὴ ἦτο μόνον στέφανος ἐκ δάφνης ἢ ἀγριελιάς (κοτίνου), ἦτο ὅμως αὕτη σημεῖον ἔνδοξον νίκης διὰ τὸν νικητὴν, διὰ τὴν οἰκογένειάν του καὶ διὰ τὴν ἰδιαίτεράν πατρίδα του. Αἱ πόλεις ἀπένεμον μεγάλας τιμὰς εἰς ἀθλητὴν νικηφόρον· ἐν δὲ τῇ Σπάρτῃ, ἐν τῇ πρώτῃ μετὰ τὸν ἀγῶνα μάχῃ, ἐπεφυλάττετο εἰς τὸν Ὀλυμπιονίκην ἡ ἐπικινδυνωτέρα θέσις, δηλαδή ἡ τιμὴ τοῦ νὰ καταφρονήσῃ καὶ τὸν μέγιστον κίνδυνον ὑπὲρ τῆς πατρίδος.

Δίαιτα κατὰ τοὺς ἡρωϊκοὺς χρόνους.

Ἡ κοινωνία τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοὺς ἡρωϊκοὺς χρόνους ἦτο ἀπλοϊκὴ. Οἱ βασιλεῖς καὶ εὐγενεῖς δὲν ἐθεώρουν ὡς ἐξευτελισμὸν τῆς ἀξίας των νὰ μανθάνωσι καὶ ἀσκῶσι βαναύσους τέχνας. Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰθάκης Ὀδυσσεὺς λέγεται ὅτι κατεσκεύαζεν ὁ ἴδιος τὴν σχεδίαν του καὶ ὅτι ἐκαυχᾶτο διὰ τὴν δεξιότητά του εἰς τὸ ὀργῶναι τὴν γῆν καὶ θερίζειν. Οἱ ἡγεμόνες καὶ στρατηγοὶ παρεσκεύαζον τὰ φαγητά των. Καὶ βασιλεῖς καὶ ἰδιῶται ἔτρωγον ἐκ τῆς αὐτῆς τροφῆς, ἧτις ἦτο ἀπλουστάτη. Τὰ συνήθη προσφάγια αὐτῶν ἦσαν κρέατα ὀπτὰ αἰγῶν, προβάτων καὶ

βοῶν. Ἐτρωγον δὲ τυρὸν καὶ κρομμύδια καὶ καρπούς· τὸν οἶνον ἔπινον μεμιγμένον μὲ ὕδωρ, καὶ δὲν ἦσαν ἐν γένει ἄσωτοι.

Αἱ γυναῖκες καὶ θυγατέρες τῶν ἡγεμόνων ἐξετέλουν διάφορα οἰκιακὰ ἔργα· ὕφαινον, ἔκλωθον, ἐκέντων καὶ ἐβοήθουν τὰς δούλας εἰς τὸ πλύσιμον τῶν ἐνδυμάτων καὶ στρωμάτων εἰς τὸν ποταμόν.

Οἱ Ἕλληνες καὶ κατ' αὐτοὺς τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους δὲν ἦσαν ἄμοιροι πολιτισμοῦ· κατῴκουν κοινωνικῶς εἰς πόλεις ὠχυρομένας μὲ τείχη καὶ ἐχούσας πλατείας, ἀνάκτορα, ἀγορὰς καὶ ναοὺς. Τὸ ἐμπόριον ὁμῶς δὲν ἐτιμᾶτο πολὺ, καὶ διὰ τοῦτο ὀλίγον ἐκαλλιεργεῖτο, καὶ δὲν φαίνεται νὰ ἦσαν τότε νομίσματα. Ἀμφιβάλλεται ἔτι ἂν ἦτο γνωστὸν τότε τὸ γράφειν, εἰ καὶ ὑπῆρχον ποιηταὶ ἄδοντες τοὺς ἄθλους καὶ τὰς τύχας ἐν γένει τῶν ἡρώων.

Ὁ περιφημότετος τούτων τῶν ποιητῶν ἦτο ὁ Ὅμηρος, ὅστις ἔψαλε διάφορα γεγονότα τοῦ τρωϊκοῦ πολέμου καὶ τὰ παθήματα τοῦ Ὀδυσσεώς, ἐπανερχομένου ἐκ τῆς Τροίας εἰς τὸ βασιλεῖόν του.

§ 4. Κάθοδος τῶν Ἡρακλειδῶν.

Κόδρος, Ἀποικίαι.

Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ τρωϊκοῦ πολέμου καὶ ἐξῆς ἐπὶ ὀγδοήκοντα ἔτη συνέβησαν μεγάλαι ταραχαὶ ἐν Ἑλλάδι, καὶ πολλοὶ λαοὶ μετηνάστευσαν ἀπὸ τοὺς τόπους των εἰς ἄλλα μέρη.

Ἡ περιφημοτέρα μετανάστευσις τῶν χρόνων τούτων ἦτο ἡ εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐπιδρομὴ τῆς ὀρεινῆς φυλῆς τῶν Δωριέων, κατοικούσης μέχρι τότε περὶ τὴν Δωρίδα. Ἐπειδὴ οἱ ἀρχηγοὶ τούτων ἐνομίζοντο ἀπόγονοι τοῦ Ἡρακλέους, ὅστις εἶχε διωχθῆ ἐκ τῆς Τίρυνθος καὶ τῶν Μυκηναίων, ἀπήτουν μέρος τῆς Πελοποννήσου ὡς κληρονομίαν των. Διαβάντες δὲ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, κατέκτησαν τὴν Μεσσηνίαν, τὴν Λακωνικὴν καὶ τὴν Ἀργοῦσαν.

λίδα. Τὸ συμβεβηκὸς τοῦτο ὀνομάζεται Κάθοδος τῶν Ἡρακλειδῶν καὶ ἔγινε περὶ τὸ 1104 ἔτος π. Χ.

Μέρος τοῦ νικηθέντος λαοῦ ἠναγκάσθη νὰ καταφύγη εἰς ἄλλους τόπους· ὅθεν πολλοὶ ἦλθον εἰς τὴν Ἀττικὴν· ἀλλ' οἱ Δωριεῖς καὶ ἐκεῖ τοὺς κατεδίωξαν. Ὅτε δὲ οἱ δύο στρατοὶ ὁ τῶν Δωριέων καὶ ὁ τῶν Ἀθηναίων εὐρέθησαν ἀντιπαρατεταγμένοι εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἔμαθον ὅτι ὁ χρησμός ὑπέσχετο τὴν νίκην εἰς τοὺς Σπαρτιάτας, ἂν μὴ ἐφονεύετο ὁ Κόδρος βασιλεὺς τῶν Ἀθηναίων· ἀλλ' οὗτος χάριν σωτηρίας τῆς πατρίδος του ἐνεδύθη φορέματα γεωργοῦ, καὶ λαβὼν δρέπανον εἰς τὴν χεῖρα καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ Δωρικὸν στρατόπεδον ἐκτύπησεν ἐπίτηδες στρατιώτην τινα, ὑπὸ τοῦ ὁποίου εὐθὺς ἐφονεύθη. Οἱ Δωριεῖς πληροφορηθέντες ὅτι ὁ φονευθεὶς ἦτο ὁ Κόδρος, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ μικρὰ καὶ ἄγονος χώρα τῆς Ἀττικῆς δὲν ἠδύνατο νὰ θρέψῃ ὅλους τοὺς φυγόντας ἐκ τῆς Πελοποννήσου Ἴωνας, οὗτοι μετέβησαν πέραν τοῦ Αἰγαίου πελάγους εἰς τὴν παραλίαν τῆς μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἐκεῖ ἔκτισαν πολλὰς πόλεις. Αὗται δὲ εἶναι αἱ λεγόμεναι Ἴωνικαὶ ἀποικίαι (1044 π. Χ.). Πρὸ τούτων εἶχον ἔλθει ἐκεῖ Αἰολεῖς καὶ Δωριεῖς, καὶ οἱ μὲν πρῶτοι ἐγκατεστάθησαν πρὸς βορρᾶν, οἱ δὲ δεῦτεροι πρὸς μεσημβρίαν τῶν Ἴωνων. Ἐκτίσαν δὲ περιφήμους καὶ ὀνομαστάς πόλεις ἀποικιακάς, τὴν Ἐφεσον, Σμύρνην, Φώκαιαν, Μίλητον καὶ ἄλλας. Ἐκ τῶν πόλεων δὲ τούτων ἔγειναν ἄλλαι πάλιν ἀποικίαι.

Αἱ ἀποικίαι κατέστησαν μὲ τὸν καιρὸν τόσον λαμπραὶ καὶ ἰσχυραὶ, ὅσον ἦσαν καὶ αἱ μητροπόλεις των· οὕτω δὲ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς κατέστη τότε πρῶτος λαὸς τοῦ κόσμου, καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ ἀκόμη καὶ σήμερον θαυμάζονται.

§ 5. Σπάρτη καὶ Λυκοῦργος.

Οἱ εἰς τὴν Μεσσηνίαν καὶ τὴν Ἀργολίδα ἐγκατασταθέντες Δωριεῖς εἶχον διώξει κατὰ μέγα μέρος ἐκεῖθεν τοὺς

κατοίκους· οἱ δὲ καταλαβόντες τὴν Λακωνικὴν εἶχον ἀφῆσαι τοὺς αὐτόχθονας νὰ ζῶσιν εἰς τὸν τόπον των, ὡς ὑπήκοοί των. Τινὲς μὲν τούτων τῶν λακωνικῶν φυλῶν, θελήσασαι ν' ἀποτινάξωσι τὸν ζυγὸν, ἠττήθησαν καὶ καθυπεδουλώθησαν, καὶ οὗτοι εἶναι οἱ κληθέντες Εἰλωτες. Ὄθεν τότε τρία εἶδη κατοίκων ὑπῆρχον εἰς τὴν Λακωνικὴν —οἱ Δωριεῖς ἢ οἱ κύριοι, οἱ Λακεδαιμόνιοι ἢ οἱ ὑπήκοοι (περίοικοι λεγόμενοι) καὶ οἱ Εἰλωτες ἢ οἱ δούλοι. Οἱ Δωριεῖς συνεκεντρώθησαν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Λακωνικῆς Σπάρτην, ὅθεν προσῆλθε τὸ ὄνομα αὐτῶν Σπαρτιᾶται. Εἶχον δὲ δύο συγχρόνως βασιλεῖς, καταγομένους ἐκ τῆς γενεᾶς τοῦ Ἡρακλέους. Φοβούμενοι δὲ τὸ μῆσος τῶν ὑπηκόων των καὶ τῶν δούλων ἦσαν πάντοτε ὠπλισμένοι ὡς στράτευμα ἐπὶ ἐχθρικοῦ τόπου ἐστρατοπεδευμένοι. Νομοθέτης τῶν Σπαρτιατῶν ἔγεινεν ὁ Λυκοῦργος υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Εὐνόμου, γεννηθεὶς κατὰ τὸν ἔννατον π. Χ. αἰῶνα.

Ὅτε ἡ Σπάρτη κατεσπαράσσετο ὑπὸ διχονοιῶν, ὁ πατήρ τοῦ Λυκοῦργου, θέλων νὰ χωρίσῃ τοὺς διαπληκτιζομένους, μαχαιρωθεὶς ἀπέθανεν· ὁ δὲ πρωτότοκος ἀδελφὸς τοῦ Πολυδέκτης ἐτελεύτησεν ὡσαύτως πρόωρα, καὶ ὁ Λυκοῦργος διετέλει ὢν βασιλεὺς, ἐν ὅσῳ δὲν ἤξευρεν ὅτι ὁ Πολυδέκτης εἶχεν ἐγκαταλίπει ἔγκυον τὴν γυναῖκά του. Ἡ βασίλισσα ἐγκυμονοῦσα ἐπρότεινεν εἰς τὸν Λυκοῦργον νὰ θανατώσῃ τὸ παιδίον, ἂν ὑπέσχετο νὰ τὴν νυμφευθῇ. Οὗτος δὲ χάριν τῆς σωτηρίας τούτου ἐξηπάτησεν αὐτὴν δι' ὑποσχέσεως ψευδοῦς, ὅτι στέργει· ἀλλ' ὅταν ἐγεννήθη τὸ παιδίον, τὸ ἐπῆρε καὶ τὸ ἀνηγόρευσε βασιλέα, ὠνόμασε δὲ αὐτὸ Χαρίλαον, ὡς συγγενῆς δὲ ἐγένετο κηδεμῶν του. Οἱ πρῶτοντες ἐκ φθόνου πρὸς τὸν Λυκοῦργον διὰ τὴν φρονίμην διοίκησίν του κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀνηλικότητος τοῦ νέου βασιλέως, τὸν ἠνάγκασαν νὰ φύγῃ. Περιγηθεὶς δὲ πολὺν καιρὸν, ἐσπούδασε τὰ ἔθιμα καὶ τοὺς νόμους πολλῶν ξείνων ἔθνων. Μετὰ δέκα ὀκτῶ δὲ ἐτῶν ἀπουσίαν, ἐπιστρέψας εἰς Σπάρτην μὲ χρησμὸν ὑπὲρ αὐτοῦ

παρὰ τοῦ δελφικοῦ Ἀπόλλωνος, ἔθνικοῦ θεοῦ τῶν Δωριέων, τοῖς ἔθεσεν ἄνευ ἀντιστάσεως νόμους, οἵτινες ἦσαν σύμφωνοι πρὸς τὰ ἀνέκαθεν ἦθη τοῦ δωρικοῦ φύλου.

Νόμοι τοῦ Λυκούργου,

Ὁ Λυκούργος διετήρησε τὴν διανομὴν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας μεταξὺ τῶν δύο οἰκῶν.

Οἱ βασιλεῖς τῶν Σπαρτιατῶν εἶχον πολὺ ὀλίγην δύναμιν. Ὡφειλον νὰ ἐπαγρυπνῶσι μόνον περὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν νόμων, εἶχον δὲ θρησκευτικὰ τινα καθήκοντα καὶ τὴν διοίκησιν τῶν στρατευμάτων. Ὁλη ἡ ἐξουσία ἦτο εἰς χεῖρας τῆς γερουσίας, ἣτις ἦτο συνέδριον ἐξ εἴκοσι καὶ ὀκτὼ γερόντων, ἐκλεγομένων ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐκ τῶν ὑπὲρ τὰ ἐξήκοντα ἔτη γεγονότων· συνεδρίαζον δὲ μετ' αὐτῶν καὶ οἱ δύο βασιλεῖς. Γενικὴ συνέλευσις τῶν πολιτῶν, ἄλια λεγομένη, συνεργομένη καθ' ἕκαστον μῆνα περὶ τὴν νέαν σελήνην, ἐψήφισε τὰ ὑπὸ τῆς γερουσίας προτεινόμενα ψηφίσματα.

Ὁ Λυκούργος ἤθελε νὰ καταστήσῃ ἐντελεστάτην ἰσότητα μεταξὺ τῶν Σπαρτιατῶν. Ὅπως δὲ κατορθώσῃ τοῦτο, διεμοίρασεν ὅλας τὰς γαίας των εἰς τόσους κλήρους ὅσοι ἦσαν καὶ οἱ πολῖται, δηλ. 9000, καὶ ἀπηγόρευσε τὴν διανομὴν ἢ πώλησιν αὐτῶν τῶν κλήρων, διότι ἤθελε κάθε Σπαρτιάτης νὰ ἔχῃ τὸ ἰδικόν του καὶ νὰ μὴ ὑπάρχωσιν οὔτε πένητες οὔτε πλούσιοι.

Πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἀπηγόρευσε τὴν πολυτέλειαν, τὰς τέχνας, τὰ πολλὰ γράμματα, τὸ ἐμπόριον, τὸ χρυσοῦν καὶ τὸ ἀργυροῦν νόμισμα, συγχωρήσας μόνον βαρὺ τοιοῦτο σιδηροῦν. Συνέστησε τὰ συσσίτια (κοινὰς τραπέζας), ὅπου ἐπεκράτει πάντοτε μεγάλη λιτότης, καὶ τῶν ὁποίων δὲν ἦτο συγκεχωρημένον εἰς οὐδένα, οὐδ' εἰς αὐτοὺς τοὺς βασιλεῖς, νὰ μὴ μετέχωσιν.

Ὁ Λυκούργος ὑπέβαλε τοὺς πολίτας ὅλους εἰς συνεχεῖς ἀσκήσεις, διότι ἤθελε νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς στρατιώτας ἀνδρείους καὶ εἰς τοῦτο ἐπέτυχε τῷ ὄντι.

Οἱ ἔφοροι, πέντε τὸν ἀριθμὸν, ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐκλεγόμενοι, κατέστησαν βαθμηδὸν οἱ ἀληθεῖς κύριοι εἰς τὴν Σπάρτην, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ βασιλεῖς τοὺς ἐσέβοντο καὶ τοὺς ἐφοβοῦντο διότι εἶχον πολλὴν δύναμιν εἰς τὴν πολιτείαν. Ἐπετήρουν τὴν διαγωγὴν ὄλων τῶν ἀρχῶν, εἶχον δὲ καὶ δικαστικὴν ἐξουσίαν, καὶ ἠδύναντο νὰ δικάζωσι καὶ αὐτοὺς τοὺς βασιλεῖς.

*Ανατροφή ἄρρένων.

Οἱ ἄρρένες ἦσαν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς πολιτείας. Ὁ γεννηθεὶς δύσμορφος καὶ μὴ τέλειος ἐθανατώνετο, ἐπειδὴ δὲν θὰ ἐγίνετο καλὸς στρατιώτης. Ἀνετρέφοντο δὲ οἱ παῖδες διὰ τὸν ἀνωτέρω σκοπὸν μὲ σκληραγωγίαν ἐπεριπάτουν ἀνυπόδητοι καὶ ἐφόρουσαν τὸ αὐτὸ φόρεμα θέρος καὶ χειμῶνα. Ὡς στῤῥωμα μετεχειρίζοντο καλάμια κοπτόμενα ὑπ' αὐτῶν τούτων ἐκ τοῦ ποταμοῦ τῆς Σπάρτης Εὐρώτα· τροφὴν δὲ ἐλάμβανον ὀλίγην, ἵνα ἀναγκάζωνται νὰ κλέπτωσι μετὰ ἐπιτηδειότητος ὅ,τι ἠδύνατο νὰ προκαλῆ τὴν ὄρεξιν των· ὅστις ὁμως ἐφωράτο κλέπτων, ἐτιμωρεῖτο, οὐχὶ ὡς ἔνοχος, ἀλλ' ὡς ἀνεπιτηδεύς, καὶ τοῦτο ἵνα γυμνάζωνται ν' ἀνιχνεύωσιν ἐν καιρῷ πολέμου τὸν ἐχθρὸν διὰ τῶν δόλων, τοὺς ὁποίους ἐξετέλουν εἰς τὴν μικρὰν των ἡλικίαν, εἰς εὕρεσιν τῆς τροφῆς των. Μετὰ τὴν ἄκραν φιλοπατρίαν καὶ τὴν καταφρόνησιν τοῦ πόνου καὶ τοῦ θανάτου, ἐδιδάσκοντο πρὸ πάντων νὰ σέβωνται τοὺς γέροντας· τοῦτο δὲ ἦτο ἀναγκαϊότατον εἰς πόλιν, ὅπου σχεδὸν ὅλοι οἱ ἄρχοντες ἦσαν γέροντες, καὶ ἔπου οἱ νόμοι, οἵτινες δὲν ἦσαν γραπτοὶ, ἀπηγγέλλοντο ἐκ στόματος τῶν πρεσβυτέρων.

Κατὰ τὸ εἰκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας των οἱ ἄρρένες ἐγίνοντο παραδεκτοὶ εἰς τὸ στράτευμα καὶ ἐξετέλουν ὑπηρεσίαν στρατιωτικὴν εἴτε ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς Λακωνικῆς, εἴτε ἐκτὸς αὐτῆς. Κατὰ τὸ τριακοστὸν ἐνυμφεύοντο καὶ ἀπελάμβανον τὰ πολιτικὰ δίκαια· ὁ δὲ μὴ νυμφευόμενος

μενος κατεφρονεῖτο. Κατὰ τὸ ἐξηκοστὸν τὸ στρατιωτικόν των στάδιον ἔληγεν· ἐνησχροῦντο δὲ ἕκτοτε περὶ τὴν διαχείρησιν τῶν δημοσίων πραγμάτων καὶ τὴν ἀνατροφὴν τῶν παιδῶν τῆς πολιτείας.

Καὶ τῶν γυναικῶν ἡ ἀνατροφή ἦτο ἐπ' ἴσης σκληρά. Δὲν εἶχον αὐταὶ παντελῶς ἀδυναμίας μητρικάς. Ὅθεν παραδίδουσά ποτέ τις τὴν ἀσπίδα εἰς τὸν υἱὸν τῆς ἐκστρατεύοντα τῷ εἶπεν· « ἡ τὰν ἢ ἐπὶ τὰν », δηλαδὴ ἡ ταύτην τὴν ἀσπίδα διαφύλαττε γενναίως μαχόμενος καὶ φονεύων τοὺς ἐχθροὺς, εἰδὲ μὴ, φονευμένον νὰ σὲ μετακομίσωσιν ἐπάνω εἰς αὐτήν. Ἐν γένει οἱ Σπαρτιᾶται προετίμων τὸν ἐνδοξον θάνατον παρὰ τὴν ἄτιμον ζωὴν.

Ἡ τῶν τεχνῶν περιφρόνησις. Εἰλωτες.

Θάνατος Λυκούργου.

Ἐκτὸς τοῦ πολέμου καὶ τῶν ἀσκήσεων, δι' ὧν κατηρτίζετο ὁ Σπαρτιᾶτης, μόνας ἐνασχολήσεις του εἶχε τὸ κυνήγιον καὶ τὴν συνομιλίαν εἰς δημοσίους τόπους, ὅπου συνείθιζον νὰ ὁμιλῶσιν ὀλίγα καὶ φρόνιμα λόγια, καὶ τοῦτο ὠνομαζέτο *λαχωρισμός*.

Οὕτως ὁ Λυκούργος ἠθέλησε νὰ καταστήσῃ τοὺς Σπαρτιᾶτας ὅπως ἡ θέσις των ἀπῆται νὰ ἦναι, δηλαδὴ λαὸν στρατιωτικόν. Εἰς τὰς τέχνας δὲ κατεγίνοντο οἱ περίοικοι Λακεδαιμόνιοι. Αἱ δὲ κοινὰ ἐργασίαι ἀφέθησαν εἰς τοὺς Εἰλωτας, δούλους τοῦ κράτους, οἵτινες ἐκαλλιέργουν τὴν γῆν διὰ τοὺς δεσπότας των· ἐνίοτε δὲ καὶ ἐπολέμουν πλησίον αὐτῶν, ἀλλ' ἐφρόντιζον οἱ Σπαρτιᾶται νὰ δολοφονῶσιν ἐνίοτε αὐτοὺς διὰ τῆς λεγομένης *κρυπτείας*, φοβούμενοι τὸν πληθυσμὸν καὶ τὴν ἀνδρείαν των.

Διηγοῦνται ὅτι, ἀφ' οὗ εἶδε παραδεδεγμένους τοὺς νόμους τοῦ ὁ Λυκούργος, ἐξώρρισε τοὺς βασιλεῖς, τοὺς γερουσιαστὰς καὶ ὅλους τοὺς πολίτας νὰ μὴ μεταβάλωσι μηδένα ἐξ αὐτῶν μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς του. Διὰ νὰ μὴ ἀπαλλάξῃ δὲ τοὺς συμπολίτας του ἐκ τοῦ ὄρκου των, ἀσιτήσας ἀπέθανεν εἰς τὰ ξένα.

§ 6. Οἱ Μεσσηνιακοὶ πόλεμοι (743—723).

Πρῶτος.

Οἱ Σπαρτιᾶται καὶ οἱ Μεσσήνιοι ἦσαν τῆς αὐτῆς φυλῆς, δηλαδὴ Δωριεῖς· ἀλλὰ βίαιαι συγκρούσεις μεταξύ των τοὺς ἀποκατέστησαν ἐχθροὺς ἀδιαλλάκτους. Κατὰ τὸ 742 π. Χ. οἱ Σπαρτιᾶται ἐκυρίευσαν ἐξ ἐφόδου τὴν πόλιν τῶν Μεσσηνίων Ἀμφειαν, καὶ ἤρχισεν ἐκ τούτου πόλεμος μεταξύ των.

Οἱ Μεσσήνιοι, μὴ ὄντες συνειθισμένοι εἰς αὐστηρὰν πειθαρχίαν, ὡς οἱ Σπαρτιᾶται, δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀντισταθῶσιν εἰς αὐτούς· ὅθεν κατηναγκάσθησαν μετ' ὀλίγον νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰς πόλεις των καὶ νὰ κλεισθῶσιν εἰς τὸ φρούριον Ἰθώμην. Τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν, τὸ ὁποῖον ἠρώτησαν, πῶς νὰ σωθῶσιν, ἀπεκρίθη· «Νὰ ἐκλέξωσι διὰ κλήρου κόρην ἄχραντον, ἐκ τοῦ αἵματος τῶν Αἰπυτιδῶν, ἐν ἀποτυχίᾳ δὲ ἠδύναντο νὰ πάρωσιν ἄλλην κόρην ἐξ ἄλλης οἰκογενείας, διδούσης αὐτὴν ἐκουσίως εἰς σφαγὴν, καὶ νὰ θυσιάσωσιν αὐτὴν εἰς τοὺς καταχθονίους δαίμονας». Ἐπειδὴ δὲ ὁ κλῆρος ἔπεσεν εἰς τὴν θυγατέρα τοῦ Λυκίσκου, ὁ πατὴρ της, διὰ νὰ τὴν σώσῃ, κατέφυγε μετ' αὐτῆς εἰς Σπάρτην. Τότε ὁ ἐκ τοῦ γένους τῶν Αἰπυτιδῶν Ἀριστόδημος, ἄνθρωπος ἰσχυρὸς καὶ πολεμιστὴς ἐνδοξος, προσφέρει ἐκουσίως τὴν ἰδίαν αὐτοῦ θυγατέρα. Πεισισμένος δὲ ὁ λαὸς, ὅτι ἡ φοικτὴ αὕτη θυσία ἐξεπλήρωσε τὸν χρησμὸν, ἐτρέπη εἰς τελετὰς καὶ ἑορτάς· οἱ δὲ Σπαρτιᾶται, πιστεύσαντες εἰς τὸ γενόμενον, ἔπαυσαν ἐπὶ τινα ἔτη ἀπὸ τοῦ νὰ πολεμῶσι τοὺς Μεσσηνίους.

Ὅτε δὲ ὁ πόλεμος ἀνενεώθη, ὁ βασιλεὺς τῶν Μεσσηνίων Εὐφάης ἐθανατώθη, καὶ ὁ Ἀριστόδημος ἐξελέχθη βασιλεὺς ἀντ' αὐτοῦ. Ἐπὶ ἑξ ἔτη ἀκόμη ἐξηκολούθησεν οὗτος γενναίως τὴν ἀντίστασιν· ἀλλ' ἐπὶ τέλος βλέπων ματαιουμένας τὰς ἐλπίδας του καὶ ἀναλογιζόμενος ὅτι

ἀνωφελῶς ἐθύσιασε τὴν θυγατέρα του, ἔτι δὲ καὶ ὑπὸ τρομαχτικῶν ὀνείρων παρακινούμενος, ἠτύοκτόνησεν ἐπὶ τοῦ τάφου τῆς.

Δεύτερος Μεσσηνιακὸς πόλεμος (663—666).

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀριστοδήμου ἡ Ἰθώμη ἔπεσεν, εἰς δὲ τοὺς Μεσσηνίους ἐπετράπη ὑπὸ τῶν νικητῶν τῶν Σπαρτιατῶν νὰ μὲνωσιν εἰς τὸν τόπον τῶν, ἐπὶ συνθήκῃ νὰ πέμπωσιν εἰς τοὺς Σπαρτιάτας τὸ ἥμισυ τοῦ θερισμοῦ τῶν, εἰς δὲ τὰς κηδείας τῶν βασιλέων καὶ μεγιστάνων νὰ ἔρχωνται εἰς τὴν Σπάρτην ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες μελανοφοροῦντες καὶ κλαίοντες διὰ τὸν θάνατον τῶν δυναστῶν αὐτῶν.

Μία ὀλόκληρος γενεὰ εἶχεν ἤδη ζῆσει οὕτω μὲ λύπην καὶ κατασχύνην δουλείας, ὅτε ἐφάνη νέος ἦρως, ὁ Ἀριστομένης, ὅστις, διεγείρας ὅλον τὸν λαόν, προσέβαλε τοὺς Σπαρτιάτας καὶ ἀνέκτησε τὴν Μεσσήνην. Ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἀνεχώρησε μόνος, καὶ διαπεράσας τὰ ὄρη καὶ εἰσελθὼν τὴν νύκτα εἰς τὴν Σπάρτην, ἀνέθηκεν εἰς τὸν ἐκεῖ ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς τῆς Χαλκιοίκου ἀσπίδα μὲ τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν· « Ὁ Ἀριστομένης τῇ Ἀθηνᾷ ἐκ τῶν λαφύρων τῶν Λακεδαιμονίων. »

Ἡ Σπάρτη ἔντρομος ἠρώτησε τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν. Τοῦτο δὲ ἀπεκρίθη ὅτι αὕτη ὤφειλε νὰ ζητήσῃ ἀρχηγὸν παρὰ τῶν Ἀθηναίων. Αἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἤθελον μὲν νὰ συνεργήσωσιν εἰς τὸ μεγαλεῖον τῆς Σπάρτης, δὲν ἐτόλμων ὁμῶς καὶ ν' ἀντισταθῶσιν εἰς τὰς προσταγὰς τοῦ μαντείου· ὅθεν ἐπεμψαν εἰς τὴν Λακεδαίμονα τὸν Τυρταῖον, γῶλον γραμματοδιδάσκαλον, ὅστις ὁμῶς ἦτο ποιητῆς ἄριστος. Ἐλθὼν οὗτος εἰς Σπάρτην κατώρθωσε νὰ καθησυχάσῃ διὰ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ τὰς ἐσωτερικὰς διχονοίας τῶν Σπαρτιατῶν καὶ νὰ ἐμψυχώσῃ ὅλων αὐτῶν τὰς καρδίας. Ἡ παιδεία λοιπὸν εἶναι χρήσιμος καὶ ἐν καιρῷ εἰρήνης καὶ ἐν ὄρα πολέμου.

Ἄνδρῖα τοῦ Ἀριστομένους.

Κατὰ τὴν πεδιάδα Στενυκλήρου ὁ Ἀριστομένης διὰ τῆς ἀνδρείας του ἐνίκησε τοὺς Σπαρτιάτας. Ἄλλ' ἐπὶ τέλους νικηθεὶς διὰ προδοσίας τοῦ συμμάχου του βασιλέως τῶν Ἀρκάδων, ἠναγκάσθη ν' ἀναχωρήσῃ εἰς τὸ ὄρος τῆς Εἴρας, τὴν ὁποίαν ὑπερήσπισεν ἑνδεκα ἔτη, καὶ πολλάκις ὑπερίσχυσε ἐξερχόμενος καὶ ἐφορμῶν καὶ μέχρι τῶν ἐνδοτέρων τῆς Λακωνικῆς.

Δι' ἐφόδου δὲ γενομένης νύκτα ἐν καιρῷ βροχῆς καὶ τρικυμίας ἐκυρίευσαν οἱ Σπαρτιάται τέλος τὴν Εἴραν, ἀφῆκαν δὲ τοὺς Μεσσηνίους ἐκ συμπαθείας ἀνενοχλήτους ν' ἀναχωρήσωσι μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παιδῶν των (668).

Οἱ πλεῖστοι τούτων ἔφυγον τότε εἰς ἄλλας Ἑλληνικὰς χώρας, οἱ δὲ ἀπομείναντες ἐγένοντο ὑπήκοοι τῶν Σπαρτιατῶν. Τινὲς διαβάντες ὑπὸ τὴν ὄδηγιάν των υἱῶν τοῦ Ἀριστομένους εἰς Ἰταλίαν ἔκτισαν τὴν μέχρι τῆς σήμερον ὀμώνυμον αὐτῶν πόλιν Μεσσήνην (Ἴδε § 30). Αὐτὸς δὲ ὁ Ἀριστομένης μετέβη εἰς Ῥόδον καὶ ἐκεῖ ἀπέθανε.

§ 7. Αἱ Ἀθῆναι ἀπὸ τοῦ Κόδρου μέχρι τοῦ Πεισιστράτου.

Ἄρχοντες (1043). Νομοθεσία. Κυλώνειον ἄγος.

Αἱ Ἀθῆναι ἦσαν ἡ κυρίως μητρόπολις τοῦ Ἴωνικοῦ φύλου, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐκαυχῶντο ὅτι ἦσαν αὐτόχθονες, ἐπειδὴ οὐδεμία ἄλλη φυλὴ ἀνemiχθη μετ' αὐτῶν, οὐδὲ τοὺς ἐδίωξε κανεὶς ἐκ τῆς χώρας των, διότι ἦτο λεπτόγυος καὶ ἄγονος καὶ οὐδεὶς διὰ τοῦτο τὴν ἐζήληεν. Τὸ πολίτευμα δὲ τῶν Ἀθηναίων ἄχρι τοῦ θανάτου τοῦ Κόδρου ἦτο μοναρχικόν, ὁ λαὸς δὲ διηρεῖτο εἰς τάξεις.

Ἀφ' οὗ ὁ Κόδρος αὐτοπροαιρέτως ἐθυσιάσθη ὑπὲρ τοῦ λαοῦ του, οἱ Ἀθηναῖοι ἐκήρυξαν ὅτι οὐδεὶς εἶναι ἄξιος μετ' αὐτὸν νὰ βασιλεύσῃ καὶ οὕτω κατήργησαν τὴν βα-

σιλείαν (1044). Ἀντὶ δὲ ἐνὸς βασιλέως κληρονομικοῦ ἀνεδεικνύετο πλέον ἐν Ἀθήναις εἰς ἄρχων ὑπεύθυνος καὶ ἰσόβιος. Πρῶτος δὲ τοιοῦτος ἄρχων μετὰ τὸν Κόδρου ἐγένετο ὁ υἱὸς τοῦ Μέδων. Μετὰ δὲ τοῦτον ἔλαβον διαδοχικῶς τὴν ἀρχὴν ἑνδεκα ἄλλοι ἀπὸ τοῦ Κόδρου καταγόμενοι, τῶν ὁποίων τελευταῖος ἦτο ὁ Ἀλκμαίων. Ἀπὸ δὲ τοῦ διαδεχθέντος αὐτὸν (752 π. X.) ἡ διάρκεια τῆς ἀρχοντείας περιορίσθη εἰς δέκα ἔτη, καὶ ἀπὸ τοῦ 663 π. X. εἰς ἓν μόνον ἔτος, καὶ ἀπὸ τούτου τοῦ ἔτους ἀντὶ ἐνὸς ἐξελέγοντο ἑννέα ἄρχοντες, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ μὲν πρῶτος ἐλέγετο ἐπώνυμος, διότι τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐγράφετο εἰς τὰς δημοσίους πράξεις κατὰ τὸ ἔτος τῆς ἀρχοντείας του· ὁ δὲ δεύτερος ἐλέγετο βασιλεὺς, καὶ εἶχε τὴν ἐπιστασίαν τῶν ἱερῶν· ὁ τρίτος ἐλέγετο πολέμαρχος, καὶ κύριον ἔργον εἶχε τὰ πολεμικά· οἱ ἕξ ἄλλοι ἐλέγοντο θεσμοθέται, εἶχον δὲ καθήκοντα νομολογικά.

Ἡ πολυμελής αὕτη κυβέρνησις δὲν ἠδυνήθη νὰ προλάβῃ ἢ νὰ περιστείλῃ τὰς ταραχάς, διότι οἱ λεγόμενοι εὐπατρίδαι (εὐγενεῖς) ἔχοντες τὴν ἐξουσίαν, κατεδυνάστευον τὸν λαόν· ὅθεν προσεκλήθη τὸ 624 π. X. ὡς νομοθέτης ὁ Δράκων· ἀλλὰ συνέταξε νόμους τοσοῦτον αὐστηροῦς, ὥστε δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐφαρμοσθῶσιν (624) διὰ τοῦτο καὶ μεταγενεστέρως ἐλέχθη ὑπὸ τινων, ὅτι τοὺς ἔγραψε μὲ αἶμα καὶ ὄχι μὲ μελάνην· ὅθεν ἐξηκολούθουν αἱ ἀταξίαι. Τότε φιλόδοξός τις, ὁ Κύλων, ἐδοκίμασε νὰ λάβῃ τὴν ἐξουσίαν ὡς τύραννος (612) καταλαβὼν τὴν Ἀκρόπολιν, ἀλλ' ἐπολιορκήθη ὑφ' ὅλου τοῦ λαοῦ· κατῴρωσεν ὁμως νὰ δραπετεύσῃ, οἱ δὲ ὄπαδοί του ἐκάρησαν ἰκέται παρὰ τὸν βωμὸν τῆς Ἀθηνᾶς. Ἄλλ' ὁ ἄρχων Μεγακλῆς δι' ἀπάτης, εἰπὼν ὅτι οὐδένα τάχα ἔχουσι φόβον, τοὺς ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τοῦ βωμοῦ καὶ οὕτως ὁ λαὸς τοὺς ἐθανάτωσε, καὶ τινὰς καταφυγόντας εἰς ἄλλο ἱερὸν, τὸ τῶν Εὐμενίδων, τοὺς κατέσφαζαν ἐκεῖ σχεδὸν ὅλους.

Λοιμὸς, συμβὰς μετ' ὀλίγον, ἐφάνη ὡς ἐκδίκησις τῶν θεῶν, τῶν ὁποίων τὸ ἱερὸν εἶχον οἱ Ἀθηναῖοι ἐκβιάσει

καί μολύνει. Ἄνθρωπος δέ τις σεβάσμιος, ὁ σοφὸς Ἐπιμενίδης, προσκληθεὶς ἐκ Κρήτης, ἐτέλεσε θυσίας καὶ ἐκαθάρισε τὴν πόλιν ἀπὸ τοῦ μιάσματος αὐτοῦ, ὅπερ ὠνομάσθη Κυλώνειον ἄγος. Ὅτε δὲ ἀνεχώρει εἰς Κρήτην, συνεβούλευσε τοὺς Ἀθηναίους ν' ἀκούσωσι τὰς συμβουλάς τοῦ συμπολίτου αὐτῶν Σόλωνος.

Ὁ Σόλων καὶ οἱ Νόμοι του.

Ὁ Σόλων, καταγόμενος ἐκ τοῦ Κόδρου, ὠφέλησε πολὺ τὴν πατρίδα του. Οἱ Ἀθηναῖοι, ἀφ' οὗ πολλάκις ἠττήθησαν προσπαθοῦντες ν' ἀνακτήσωσι τὴν Σαλαμῖνα παρὰ τῶν Μεγαρέων, εἶχον ψηφίσει ποινὴν θανάτου κατὰ παντός, ὅστις ἤθελε εἰς τὸ ἐξῆς προτείνει νὰ προσβάλωσιν ἐκ νέου τὴν νῆσον ταύτην. Ὁ Σόλων ὁμῶς ὑποκριθεὶς τὸν παράφρονα, ἐξῆλθεν εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ μεγαλοφώνως ἀπήγγειλε στίχους τινὰς ἐνθουσιαστικούς ὑπὲρ ἀνακτήσεως τῆς Σαλαμῖνος. Ὁ λαὸς, ἐνθουσιασθεὶς ἐκ τούτων καὶ ἀψηφήσας τὸν νόμον, ἔδραμεν εἰς τὰ ὄπλα, διώρισεν ἀρχηγὸν τὸν ποιητὴν καὶ ἀνέκτησε τὴν Σαλαμῖνα. Τῷ δὲ 594 ἔτει ἐνεπιστεύθησαν εἰς αὐτὸν οἱ Ἀθηναῖοι τὴν σύνταξιν νέων νόμων. Πρὸς ἀνακούφισιν τῶν πτωχῶν ἠλάττωσε διὰ τῶν νόμων τοὺς τόκους, διέταξεν ὥστε τὰ κτήματα τοῦ ὀφειλέτου καὶ οὐχὶ τὸ ἄτομόν του νὰ ἐνυποθηκεύωνται διὰ τὸ χρέος του· ἐπομένως ἠλευθέρωσεν ἅπαντας ἐκείνους, οἵτινες εἶχον κατασταθῆ δούλοι ἐνεκα χρέους. Ἐτροποποίησε τὴν διατίμησιν τῶν νομισμάτων κατὰ τὸ συμφέρον καὶ τῶν ὀφειλετῶν καὶ τῶν δανειστών. Ἐπειτα δὲ, χωρὶς νὰ καταργήσῃ τὴν εἰς 4 φυλάς διαίρεσιν, διήρесе τὸν λαὸν εἰς τέσσαρας τάξεις, κατὰ τὴν περιουσίαν ἐκάστου, εἰς πεντακοσιαμεδίμνους, ἰππεῖς, ζευγίτας καὶ θῆτας. Οἱ θῆτες, ἔχοντες ὀλίγην περιουσίαν ἢ οὐδὲν, ἦσαν ἐξηρημένοι φόρων, ἀλλὰ καὶ ἀπεκλείοντο τῶν δημοσίων ὑπουργημάτων καὶ μόνον εἶχον εἴσοδον εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου μετὰ τῶν τριῶν ἄλλων τάξεων, ἐχουσῶν πάντα τὰ δημόσια ὑπουργήματα, πλὴν τοῦ τῶν

έννέα ἀρχόντων, οἵτινες ἐξελέγοντο ἐκ μόνης τῆς πρώτης τάξεως. Ἐκ τῶν τριῶν προσέτι πρώτων τάξεων ἐξελέγοντο κατ' ἔτος τὰ τετρακόσια μέλη (100 ἐξ ἐκάστης φυλῆς) τῆς βουλῆς, ἣτις προέτεινε προβουλευµατα, τὰ ὅποια, ἂν παρεδέχετο ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου, ἐγίνοντο νόμοι ἢ ψηφίσματα καὶ ἐξετελοῦντο. Ἡ δὲ ἐξ Ἀρείου Πάγου βουλή, συγκροτουμένη ὑπὸ τῶν ἀποχωρούντων τῆς ἀρχῆς έννέα ἀρχόντων τῶν καλῶς ἐκτελεσάντων τὰ καθήκοντά των, ἦτο τὸ ἀνώτατον δικαστήριον. Τὰ ἄλλα δικαστήρια συνεκροτοῦντο ἐκ πολυαριθμῶν κληρωτῶν πολιτῶν.

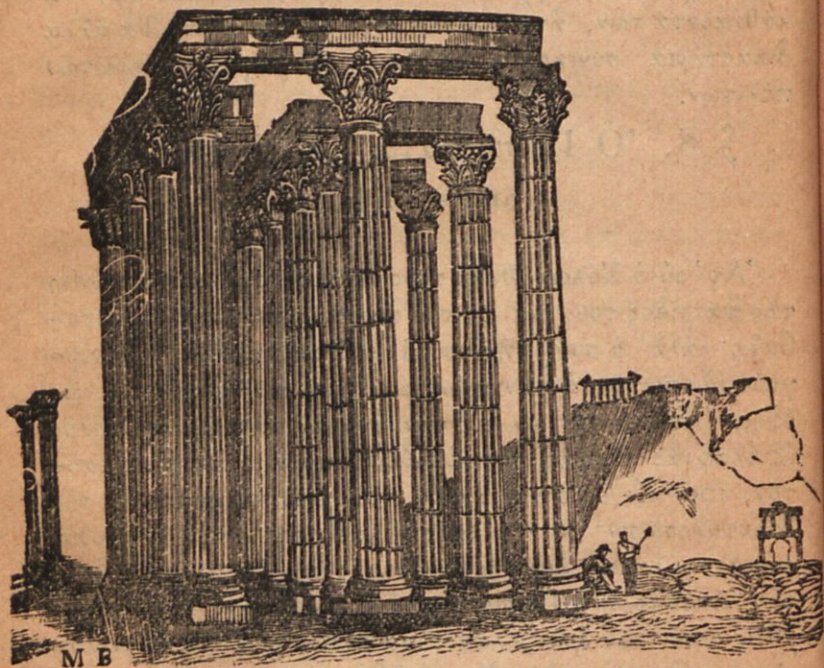
§ 8. Ὁ Πεισίστρατος καὶ οἱ υἱοὶ του.

(561 — 510).

Ἀφ' οὗ ὁ Σόλων ἔθηκε τοὺς νόμους του, ἀπεμακρύνθη τῆς πατρίδος του, ἵνα μὴ τὸν ἀναγκάσῃ νὰ τοὺς μεταβάλλῃ· ἀλλ' ὁ συγγενὴς του Πεισίστρατος διὰ ῥαδιουργιῶν ἰδιοποιήθη ἀρχὴν ἀνωτέραν τῆς τῶν ἀρχόντων ὡς ἐξῆς. Ἐφάνη τρέχων εἰς τὴν ἀγορὰν αἵματωµένος ὄλος ἐξ ἐλαφροῦς πληγῆς, τὴν ὁποίαν ἔκαµεν ὁ ἴδιος εἰς ἑαυτὸν, ἐφώναζε δὲ ὅτι οἱ ἐχθροὶ τοῦ λαοῦ ἠθέλησαν νὰ τὸν δολοφονήσωσιν· ὅθεν ὁ λαὸς ἔδωκεν εἰς αὐτὸν παρευθὺς σωματοφύλακας, διὰ τῆς συνδρομῆς τῶν ὁποίων κυριεύσας τὴν Ἀκρόπολιν ὁ Πεισίστρατος ἔγεινε τύραννος. Δις διωχθεὶς ὑπὸ τῶν ἀντιζήλων του, κατῶρθωσε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἐξουσίαν, ἀπὸ δὲ τοῦ 538 μέχρι τοῦ 528 π. Χ. ἔτους διετήρησε τὴν ἐξουσίαν ἀνενοχλήτως καὶ ἐν εἰρήνῃ, διότι ἦτο ἤπιος, φιλοδίκαιος καὶ φίλος τῶν γραµµάτων καὶ τεχνῶν. Ἦρχισε νὰ κτίζῃ μνημεῖά τινα πρὸς καλλωπισµὸν τῶν Ἀθηνῶν, συνέστησε τὴν πρώτην δημοσίαν βιβλιοθήκην ἐν Ἑλλάδι, προσέταξε δὲ καὶ συνηρµολογήθησαν τὰ ποιήµατα τοῦ μεγάλου τῆς Ἑλλάδος ποιητοῦ Ὅμηρου, καὶ ὥρισε νὰ ἀναγινώσκωνται ἐν τῇ ἑορτῇ τῶν μεγάλων *Παραθηναίων*, τελουµένων κατὰ πενταετίαν ἐν

Ἀθηναίαις. Ὁ αὐτὸς ἤρχισε καὶ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ μεγαλοπρεποῦς ἐν Ἀθηναίαις ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς, τὸν ὁποῖον ἀπετέλεσε ὁ τῆς Ρώμης αὐτοκράτωρ Ἀδριανός. Τοῦ ναοῦ τούτου σώζονται νῦν δέκα καὶ ἕξ κίονες.

Οἱ δύο υἱοὶ τοῦ Πεισιστράτου, Ἰππίας καὶ Ἴππαρχος, τὸν διεδέχθησαν (427) καὶ διέφκησαν ὡς ὁ πατὴρ των, μέχρι τοῦ 515, ὅποτε ὁ Ἀρμόδιος καὶ ὁ Ἀριστογείτων,

Ῥεῖπια τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς.

ἐκδικοῦντες ἀτομικὴν τινα ὕβριν, συνώμοσαν μετ' ἄλλων ἐχθρῶν τῶν Πεισιστρατιδῶν νὰ τοὺς δολοφονήσωσι· κατάρθωσαν δὲ νὰ φονεύσωσι μόνον τὸν Ἴππαρχον. Ἀπὸ τότε ὁ Ἰππίας κατεστάθη τύραννος σκληρός. Ἄλλ' οἱ ἐξωρισμένοι ἐξ Ἀθηνῶν ἰσχυροὶ καὶ πλούσιοι ἀπόγονοι τοῦ οἴκου τῶν Ἀλκμαιωνιδῶν, βοηθούμενοι τῶρα ὑπὸ Σπαρτιατικοῦ στρατοῦ, εἰσῆλθον εἰς Ἀθήνας, καὶ ἠνάγ-

κασαν τὸν Ἴππίαν νὰ φύγῃ (510) εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν.

Μετὰ τὴν πτώσιν τῶν Πεισιστρατιδῶν, οἱ Ἀθηναῖοι ἀνήγειραν ἀνδριάντας εἰς τοὺς δύο φίλους Ἀρμόδιον καὶ Ἀριστογείτονα, τοὺς ὁποῖους εἶχον ἀποκτείνει οἱ περὶ τὸν Ἴππίαν διὰ τὴν πρᾶξίν των.

Ὁ ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Ἀλκμαιωνιδῶν καταγόμενος Κλεισθένης ἔλαβε τὴν ὑπερτάτην ἐξουσίαν ἐν Ἀθήναις, ἀναδειχθεὶς δηλαδὴ ἄρχων ἐπώνυμος. Οὗτος διήρесе πάντας τοὺς κατοίκους τῆς Ἀττικῆς εἰς δέκα φυλάς, καταργήσας τὴν εἰς 4 φυλάς παλαιὰν διαίρεσιν. Τὰς φυλάς ὑποδιήρесе εἰς δήμους. Ἐκαστος δὲ πολίτης ἦτο ὑπόχρεως νὰ καταταχθῇ εἰς ἓνα τῶν δήμων· ἔδωκε δὲ δικαιώματα εἰς τὸν λαόν, τὰ ὁποῖα εἶχον πρότερον μόνον οἱ εὐπατρίδαι, καὶ εἰσήγαγε τὸν ὄστρακισμὸν (ἐξορίαν) τῶν ὑπόπτων διὰ τὴν φιλοδοξίαν των πολιτῶν.

Ἐπὶ τῆς διοικήσεως τοῦ Κλεισθέους, καὶ κατὰ τὰ εἴκοσι μετὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ Ἴππίου ἔτη, οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέκρουσαν Σπαρτιατικὸν στράτευμα, θέλον νὰ συστήσῃ τὴν τυραννίαν καὶ νὰ καταστήσῃ τύραννον Ἰσαγόραν τινὰ φατριάρχην Ἀθηναῖον (500 π. Χ.), προσέβαλον τοὺς Βοιωτοὺς, καὶ κατέκτησαν μέρος τῆς Εὐβοίας, ἐν ᾧ εἰς τῶν συμπολιτῶν των, ὁ Μιλτιάδης ὁ υἱὸς τοῦ Κυψέλου, ἦλθε μὲ ἀποικίαν εἰς τὴν Θρακικὴν χερσόνησον, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι κατέστησαν αὐτὸν τύραννόν των.

§ 9. Πρῶτος μηδικὸς πόλεμος (493—490).

Μιλτιάδης. Θερμιστοκλῆς. Ἀριστείδης.

Τὰς εἰς Ἀσίαν τὴν μικρὰν ἐλευθέρας μέχρι τινὸς ἐλληνικὰς ἀποικίας εἶχον καταστήσει πρότερον μὲν οἱ Λυδοὶ, ὕστερον δὲ οἱ Πέρσαι ὑποτελεῖς εἰς αὐτοὺς καὶ εἶχον ἐγκαταστήσει τυράννους εἰς ἐκάστην τῶν πόλεων των. Ἐκ τῶν τυράννων τούτων Ἀρισταγόρας ὁ Μιλήσιος, περιπεσὼν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ μεγάλου βασιλέως (οὗτος ἐλέγετο ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας), ἐζήτησε νὰ σωθῇ

δι' ἐπαναστάσεως. Ὄθεν ἐπανεστήσε τὴν Μίλητον κατὰ τῶν Περσῶν, καὶ ἐλθὼν ἐπεκαλέσθη τὴν βοήθειαν τῆς Σπάρτης, ἀποτυχῶν δὲ μετέβη εἰς Ἀθήνας.

Οἱ Ἀθηναῖοι τότε ἠρεθισμένοι κατὰ τῶν Περσῶν, διότι ἐζήτουν νὰ ἐπαναφέρωσι τὸν τύραννόν των Ἴππιαν, καὶ συμπάθειαν ἔχοντες πρὸς τοὺς ὁμοφύλους των Ἴωνας, τοῖς ἔδωκαν πλοῖά τινα καὶ στρατιώτας· ταῦτα δὲ συνετέλεσαν εἰς τὴν ἄλωσιν τῶν Σάρδεων ὑπὸ τῶν ἐν Ἀσίᾳ Ἑλλήνων. Ἐπειδὴ δὲ πυρκαϊᾶ, κατὰ τύχην ἀναφθεῖσα, ἀπετέφρωσε ταύτην τὴν πόλιν, πρωτεύουσαν τῆς Λυδίας οὔσαν, ὁ Δαρεῖος τοσοῦτον ὠργίσθη, ὥστε ἀπεφάσισε νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Ἀθηναίους. Ὄθεν, καταβαλὼν τοὺς ἐν Ἀσίᾳ Ἴωνας, ἔστειλε τὸν γαμβρόν του Μαρδόνιον μὲ στρατεύμα καὶ στόλον νὰ καθυποτάξῃ τὴν Ἑλλάδα. Ἄλλ' ὁ μὲν στρατὸς ἔπαθε δεινὰ δυστυχήματα εἰς Θράκην· ὁ δὲ στόλος καταληφθεὶς ὑπὸ τρικυμίας, ἐν ᾧ ἕκαμπετε τὸ ἀκρωτήριον τοῦ Ἄθω, ἀπώλεσε τριακόσια πλοῖα, ὅθεν ὁ Μαρδόνιος ἠναγκάσθη ἕνεκα τῆς ζημίας ταύτης νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἀσίαν ἄπρακτος.

Νέος στρατὸς καὶ στόλος, ὀδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Ἴππίου καὶ διοικούμενοι ὑπὸ τοῦ Δάτιος καὶ τοῦ Ἀρταφέρνης, διευθύνθησαν πρὸς τὴν Ἑλλάδα διὰ θαλάσσης. Κυριεύσαντες δὲ τὴν Ἐρέτριαν τῆς Εὐβοίας, ἐπλευσαν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἀπεβίβασαν 110,000 Πέρσας εἰς τὸν Μαραθῶνα. Οἱ Ἀθηναῖοι, χίλιοι ἐξ ἐκάστης φυλῆς, καὶ μετὰ τούτων χίλιοι Πλαταιεῖς, οἵτινες ἐκουσίως ἦλθον, καταφρονήσαντες τὸν κίνδυνον, ἔτρεξαν κατὰ τῶν βαρβάρων εἰς Μαραθῶνα. Ἡ Σπάρτη, εἰδοποιηθεῖσα περὶ τῆς ἀποβάσεως τῶν Περσῶν, ὑπεσχέθη νὰ στείλῃ στρατεύμα, ἀλλὰ θρησκευτικὸν ἔθιμον ἀπηγόρευεν εἰς τοὺς μαχητάς της νὰ ἐκστρατεύσωσι πρὶν ἢ γείνη πανσέληνος, ἡ δὲ σελήνη μόλις εἶχεν ἤδη συμπληρώσει τὴν ἐνάτην ἡμέραν της.

Ὁ στρατὸς ἦτο ὑπὸ δέκα στρατηγούς, στρατηγοῦντος ἀνὰ μίαν ἡμέραν ἐκάστου. Εἰς ἐξ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ Μιλ-

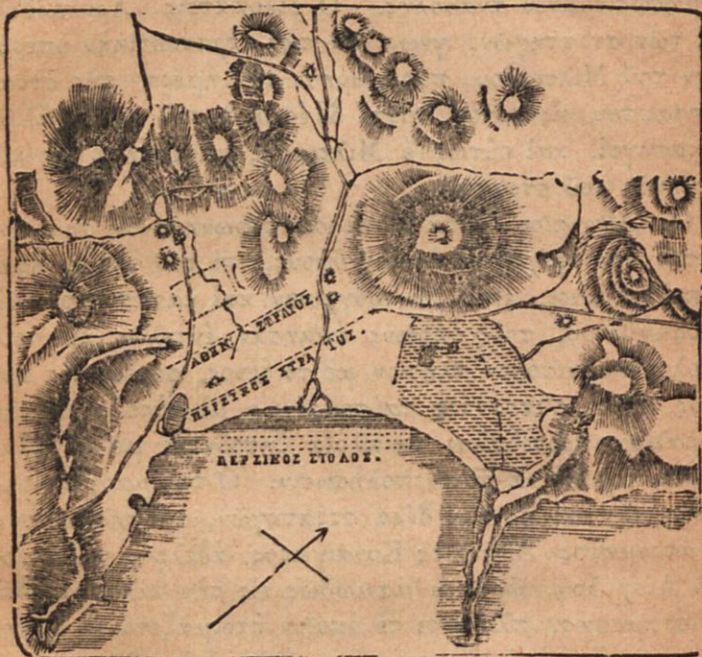

τιάδης. Πέντε ἐκ τῶν στρατηγῶν ἤθελον νὰ περιμείνωσιν ἐπικουρίας, οἱ ἄλλοι πέντε, ἐν οἷς καὶ ὁ Μιλτιάδης, ἤθελον νὰ συγκροτήσωσι μάχην παρευθὺς, ἐπειδὴ ἐφοβοῦντο τὰς ῥαδιουργίας τοῦ Ἴππίου μᾶλλον ἢ τὸν μέγαν ἀριθμὸν τῶν περσικῶν στρατευμάτων. Ὁ Μιλτιάδης ἐπέτυχεν νὰ συμφωνήσῃ μὲ τὴν γνώμην του καὶ ὁ ἄρχων πολέμαρχος, Καλλίμαχος ὀνομαζόμενος· ὅθεν ἀπεφασίσθη νὰ πολεμήσωσιν ἄνευ ἀναβολῆς. Ὁ φιλόπατρις Ἀριστείδης, εἰς τῶν στρατηγῶν, γνωρίζων τὴν στρατιωτικὴν ὑπεροχὴν τοῦ Μιλτιάδου, παρεχώρησε τὴν ἡμέραν τῆς στρατηγίας του εἰς αὐτὸν, τοῦτο δ' ἐμιμήθησαν καὶ οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ, καὶ οὕτως ὁ Μιλτιάδης κατέστη ὁ γενικὸς ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ.

Οἱ Ἀθηναῖοι, μετὰ τὸ προσυμπεφωνημένον σημεῖον, κατέβησαν τρέχοντες ἐκ τοῦ ὕψους, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦσαν τοποθετημένοι, ἐπέφερον σύγχυσιν καὶ καταστροφὴν εἰς τοὺς ἐχθροὺς, τοὺς ὁποίους ἐνίκησαν ἐντελῶς καὶ τοὺς ἠκολούθησαν τόσον πλησίον μὲ τὸ ξίφος, φονεύοντες αὐτοὺς, ὥστε φθάσαντες ταῦτοχρόνως μὲ αὐτοὺς εἰς τὴν παραλίαν προσέβαλον τὰ πλοῖα ζητοῦντες μὲ μεγάλας φωνὰς πῦρ διὰ νὰ τὰ πυρπολήσωσιν. Ὁ πολέμαρχος ἐφονεύθη, ὡς καὶ εἰς τῶν δέκα στρατηγῶν, ὁ Στησίλαος· ὁ δὲ ἀτρόμητος Ἀθηναῖος Κυναίγειρος, ἀδελφὸς τοῦ ποιητοῦ Αἰσχύλου, ὤρμησε μανιωδῶς εἰς τὴν θάλασσαν διὰ νὰ σταματήσῃ πλοῖόν τι τὸ ὁποῖον ἠτοιμάζετο νὰ φύγῃ· τὸ συνέλαβεν ἀπὸ τῆς πρύμνης, ἀλλὰ διὰ πελέκειος τοῦ ἀπέκοψαν τὴν χεῖρα· λέγουσι δὲ, ὅτι εὐθὺς ἐκράτησεν αὐτὸ διὰ τῆς ἐτέρας χεῖρός· ἀποκοπέεισθαι δὲ καὶ ταύτης, ἔδοκίμασε νὰ τὸ κρατήσῃ διὰ τῶν ὀδόντων, καὶ τότε τοῦ ἀπέκοψαν καὶ τὴν κεφαλὴν του. Ἐπτὰ πλοῖα μόνον συνελήφθησαν, τὰ δὲ λοιπὰ ἐσώθησαν δι' ἰσχυρᾶς κωπηλασίας καὶ ἔπλεον μετὰ σπουδῆς νὰ κάμψωσι τὸ ἀκρωτήριο τῆς Ἀττικῆς Σούνιον, εἰδοποιηθέντα ὡς λέγουσιν, ἕκτινος εἰς τὸν ἀέρα ὑψουμένης ἀσπίδος, ὅτι ἡ πόλις ἦτο ἀνυπεράσπιστος· ἀλλ' οἱ νικηταὶ ἐπανῆλθον ἐσπευμένως καὶ

ἦσαν ἤδη ἐστρατοπεδευμένοι εἰς Κυνόσαργες, προάστειον τῶν Ἀθηνῶν, ὅτε τὰ βαρβαρικά πλοῖα ἐφάνησαν ἔμπροσθεν τοῦ Φαλήρου, τὰ ὅποια ὁμως χωρὶς νὰ προσβάλλωσιν ἀπέπλευσαν ὀπίσω εἰς Ἀσίαν.

Ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ ἐφρονεύθη ὁ Ἴππίας καὶ οἱ βάρβαροι ἀπώλεσαν περὶ τοὺς 6,400 ἄνδρας, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι μόνον 192. Τῶν στρατιωτῶν δέ τις, μετὰ μεγίστης σπου-

Πίναξ τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης.

δῆς δραμῶν ἐκ Μαραθῶνος εἰς Ἀθήνας καὶ ἀναγγελλας εἰς τοὺς ἄρχοντας τὴν νίκη, ἐξέπνευσε.

Τῇ ἐπαύριον τῆς μάχης 2,000 Σπαρτιᾶται ἤλθον εἰς Ἀθήνας μετὰ τριήμερον πεζοπορίαν· συγχαρέντες δὲ τοὺς Ἀθηναίους διὰ τὴν νίκη των, μετέβησαν εἰς Μαραθῶνα νὰ ἴδωσι τὸ πεδίον τῆς μάχης εἰσέτι ἐστρωμένον μὲ βαρβαρικά πτώματα.

Μετὰ τὴν ἐνδοξον ταύτην μάχην ὁ Μιλτιάδης, πείσας

τοὺς Ἀθηναίους, ἔλαβεν ἄδειαν καὶ ἐπλευσε μετὰ 70 πλοίων πρὸς τιμωρίαν τῶν νησιωτῶν τῶν Κυκλάδων, οἵνες εἶχον παραδοθῆ εἰς τοὺς Πέρσας, ἀλλ' ἀπέτυχεν εἰς Πάρον πολεμῶν καὶ ἐπληρώθη. Κατηγορηθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν του ἐπὶ ἀπάτῃ διὰ τὴν ἀποτυχίαν ταύτην καὶ τὴν ἐκ ταύτης προκύψασαν ζημίαν εἰς τὸ κοινόν, κατεδικάσθη εἰς ζημίαν (πρόστιμον) πενήτηντα ταλάντων (περίπου 300,000 δραχμῶν). Ἀποθανόντος δὲ αὐτοῦ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐκ τῆς πληγῆς του, ὁ υἱὸς του Κίμων ἐπλήρωσεν εἰς τὴν πόλιν τὴν καταψηφισθεῖσαν ζημίαν.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μιλτιάδου δύο ἄνδρες ἀνεδείχθησαν διάσημοι ἐν Ἀθήναις, ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ ὁ Ἀριστείδης, ἐξ ὧν ὁ μὲν Θεμιστοκλῆς μετὰ τὴν ἐν Μαραθῶνι νίκην τοῦ Μιλτιάδου ἐρεθισθεὶς ὑπὸ φιλοδοξίας, περιεφέρετο αὔπνος τὰς νύκτας, λέγων εἰς τοὺς ἐρωτῶντας αὐτὸν περὶ τῆς αἰτίας, ὅτι τὰ τρόπαια τοῦ Μιλτιάδου δὲν τὸν ἀφίνουσι νὰ κοιμᾶται. Ὁ Θεμιστοκλῆς ἦτο εὐφυῆς καὶ μεγαλεπίβολος, προιδὼν δὲ τὴν μέλουσαν ἐκδίλησιν τῶν Περσῶν, συνέλαβε τὸν σκοπὸν νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν πατρίδα του ἀπ' αὐτῆς δι' ἀποκτήσεως θαλασσίας δυνάμεως· μετεχειρίσθη δὲ ὡς πρόφασιν διὰ τὴν κατασκευὴν στόλου τὸν πρὸς τοὺς Αἰγινήτας πόλεμον· ἀλλὰ δὲν ἦτο καὶ εἰλικρινῆς πάντοτε. Ἡ δικαιοσύνη ὅμως τοῦ Ἀριστείδου εἶχεν ἐξ ἐναντίας κατασταθῆ παροιμιώδης. Οὗτος ἐπεθύμει νὰ διατηρήσῃ τὸ πολίτευμα ἄθικτον καὶ ἠναντιοῦτο εἰς τὴν ὀχλοκρατίαν, τὴν ὁποίαν ὁ Θεμιστοκλῆς περιεποιεῖτο· ἐκ τούτου προέκυψε πάλη, ἣτις ἀκαταπαύστως ἐτάραττε τὴν πόλιν. « Αἱ Ἀθηναὶ τότε μόνον θὰ ἡσυχάσωσιν, ἔλεγεν ὁ Ἀριστείδης, ὅταν ρίψωσιν ἀμφοτέρους ἡμᾶς εἰς τὸ βάραθρον » (τόπον ὅπου ἐκρῆμιζον τοὺς καταδίκους).

Κατὰ τὸ 483 ὁ Θεμιστοκλῆς κατώρθωσε νὰ ἐξοστρακισθῆ ὁ Ἀριστείδης. Διηγοῦνται, ὅτι τότε χωρικός τις ἀπαντήσας τὸν Ἀριστείδην, τὸν ὁποῖον δὲν ἐγνώριζεν, ἐνεχείρισεν εἰς αὐτὸν τὸ ὄστρακον παρακαλῶν νὰ γράψῃ

ἐπ' αὐτοῦ νὰ ἐξοστρακισθῆ ὁ Ἀριστείδης. Σοὶ ἔκαμε κακόν τι ὁ Ἀριστείδης; ἠρώτησεν οὗτος. Ὅχι, ἀπεκρίθη ὁ χωρικός, μάλιστα οὐδὲ τὸν γνωρίζω, ἀλλ' ἐνοχλοῦμαι νὰ τὸν ἀκούω πάντοτε ὀνομαζόμενον δίκαιον. Ἀπερχόμενος τῆς πόλεως ὁ δίκαιος οὗτος ἀνὴρ, ἤρχετο τοῖς θεοῖς νὰ μὴ καταλάβῃ τὴν πόλιν δεινόν τι κακόν, ὥστε ν' ἀναγκασθῆ αὕτη νὰ τὸν ἀνακαλέσῃ τάχιστα.

§ 10. Δεύτερος μηδικὸς πόλεμος (480—479).

Θερμοπύλαι. Λεωνίδα.

Ὁ Δαρεῖος ἀποθανὼν δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἐκδικήσῃ τὴν ὕβριν τὴν γενομένην εἰς τὴν δύναμίν του, ἀλλ' ὁ Ξέρξης, ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ὠδήγησεν 1,700,000 ἀνδρῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος, νομίζων, ὅτι ἀμαχητὶ ἐμελλεν αὕτη νὰ ἐξολοθρευθῆ ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἀνθρώπων τούτων.

Διεβίβασε τὸ πλῆθος αὐτὸ ἐξ Ἀσίας εἰς Εὐρώπην διὰ γεφύρας, τὴν ὁποίαν μετὰ πολλὰς ἀποτυχίας κατῶρθωσε νὰ ζεύξῃ ἐπὶ τοῦ Ἑλλησπόντου.

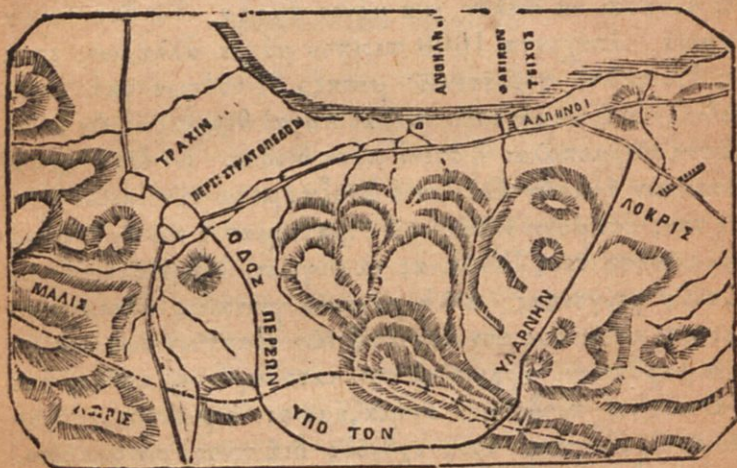
Πολλὰ τῆς Ἑλλάδος πόλεις φοβηθεῖσαι ὑπεσχέθησαν ὑποταγὴν εἰς τὸν μέγαν βασιλέα· ἀλλ' ἡ Σπάρτη καὶ αἱ Ἀθηναὶ ἀπεφάσισαν νὰ τὸν πολεμήσωσι με' ὅλας τὰς δυνάμεις καὶ νὰ σώσωσι τὴν πατρίδα τῶν ἀπὸ τῆς δουλείας ἀδιαφοροῦσαι πρὸς πάντα κίνδυνον. Καὶ λοιπὸν ἡ μὲν πρώτη ἀπέστειλεν ἓνα τῶν βασιλέων τῆς, τὸν Λεωνίδα, με' μικρὸν στράτευμα, 7,200 ἀνδρῶν, νὰ φυλάττῃ τὰς Θερμοπύλας, ἡ δὲ δευτέρα ἐξώπλισε μόνη ἑκατὸν εἰκοσὶν ἑπτὰ τριῆρεις, αἵτινες με' 144 πλοῖα ἄλλων πόλεων ἐξέπλευσαν, φέρουσαι καὶ στρατὸν πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν παραλίων. Ὁ στόλος οὗτος ἐστάθη ἐπὶ τινος θαλάσσης στενῆς πρὸς βορρᾶν τῆς Εὐβοίας, κατὰ τὸ Ἀρτεμίσιον ἀκρωτήριο, ὅποθεν ἐμελλε νὰ βοηθήσῃ τὸν κατὰ ξηρὰν ὑπὸ τὸν Λεωνίδα ἐστρατοπεδευμένον εἰς τὰς Θερμοπύλας ἑλληνικὸν στρατὸν καὶ νὰ ἐμποδίσῃ εἰς αὐτὸ τὸ

μέρος τὴν εἰσβολὴν τῶν βαρβάρων. Καὶ οὗτος μὲν ἐπέ-
τυχε κατ' ἀρχὰς συγκροτήσας πρὸς μέρος τι τοῦ περσικοῦ
στόλου δύο μάχας εὐτυχεῖς, αἰτινες ἠνάγκασαν τοὺς βαρ-
βάρους νὰ σταματήσωσιν, ἀλλὰ ταυτοχρόνως ὁ Λεωνί-
δας ἔπεσεν εἰς τὰς Θερμοπύλας μετὰ τριακοσίων ἐκ τῶν
μετ' αὐτοῦ ὡς ἐξῆς.

Κατὰ τὴν ἔξοδον τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ Τραχῖνος ὑπάρχει
στενὸν, διὰ τοῦ ὁποίου μόνου δύναται τις νὰ εἰσέλθῃ εἰς
τὴν Ἑλλάδα. Ἐγγὺς τῆς Ἀθηῆνης καὶ τῶν Ἀλπηνῶν
εἶναι δύο κλεισώρειαι (στενώματα), διὰ τῶν ὁποίων μό-
λις δύναται νὰ διέλθῃ μία μόνον ἄμαξα. Τὰ δύο ταῦτα
σημεῖα, ἀπέχοντα 1600 περίπου μέτρα ἀλλήλων, εἶναι
ὡς δύο πύλαι τοῦ στενοῦ· μεταξὺ δὲ τούτων ἐκτείνεται
πεδιάς, ἐν ἣ ὑπάρχουσι πολλαὶ πηγαὶ θερμαί, ἐξ ὧν ὠνο-
μάσθη Θερμοπύλαι ἢ στενὴ αὕτη δίοδος. Ἐν διαστήματι
τεσσάρων ἡμερῶν ἤλπιζεν ὁ Ξέρξης μετὰ τὴν ἐκεῖσε ἄφι-
ξίν του, ὅτι μόνη ἡ θεὰ τοῦ στρατεύματός του ἔμελλε νὰ
παρακινήσῃ τοὺς Ἕλληνας νὰ φύγωσι. Μὴ βλέπων ὁμως
αὐτοὺς φεύγοντας, ἀλλὰ μάλιστα γενναίως ἀποκρούον-
τας καὶ πλείστους φονεύσαντας τῶν ἐναντίων των ἐλθόν-
των βαρβάρων, ἤρχισε νὰ τὸν καταλαμβάνῃ φόβος, ὅτε
Μαλιεύς τις προδότης, ὀνομαζόμενος Ἐφιάλτης, ἐπρό-
τεινε νὰ ὀδηγήσῃ τοὺς ἐχθροὺς διὰ τινος μονοπατίου,
ἄγοντος διὰ τοῦ ὄρους εἰς τὰς Θερμοπύλας, ὅπῃθεν ἠδύ-
ναντο νὰ καταλάβωσι τὰ ὀπίσθια τῶν Ἑλλήνων.

Ἐν ᾧ οἱ Πέρσαι ἔμελλον ἤδη νὰ φθάσωσιν εἰς τὸ ἄλλο
μέρος τῶν Θερμοπυλῶν, εἰς ὃ ἡ ὑπεράσπισις δὲν ἦτο
πλέον δυνατὴ, ὁ Λεωνίδας μὴ θέλων νὰ θυσιάσῃ ἀνωφε-
λῶς στρατὸν, τοῦ ὁποίου ἡ Ἑλλὰς εἶχεν ἀνάγκην, ἀπέ-
πεμψε πάντας τοὺς συμμάχους καὶ ἐκράτησε 300 Σπαρ-
τιατάς, τοὺς ὁποίους εἶχε φέρει μαζὶ του. « Ἡ Σπάρτη,
ἔλεγε, μᾶς ἐνεπιστεύθη τὴν θέσιν ταύτην, ὅθεν ὀφειλομεν
νὰ μείνωμεν εἰς αὐτήν. » Ἐμείναν δὲ μετ' αὐτοῦ καὶ οἱ
Θεσπιεῖς, θελήσαντες νὰ μεθεξῶσι τῆς τύχης τῶν Σπαρ-
τιατῶν.

Ἐν ᾧ ἐπλησίαζον οἱ Πέρσαι, ἐξελθόντες ἔμπροσθέν των οἱ Ἕλληνες συνῆψαν τὴν τελευταίαν μάχην εἰς τὸ πλατύτερον μέρος τοῦ στενοῦ, ἵνα ἔχωσι πλειότερους ἐχθροὺς ἐνώπιόν των πρὶν ἢ ἀποθάνωσιν. Ὅποτε οἱ Λακεδαιμόνιοι συνέτριψαν τὰ δόρατά των φονεύοντες, ἐξηκολούθησαν νὰ μάχωνται μὲ τὰ ξίφη· τέλος ὁ Λεωνίδας ἔπεσε. Μάχη δὲ μανιώδης συνεκροτήθη ἐπὶ τοῦ νεκροῦ του, κατὰ τὴν ὁποίαν τετράκις οἱ Ἕλληνες ἀπώθησαν τὸν ἐχθρὸν, διετήρουν δὲ εἰσέτι τὸ ἔνδοξον τρόπαιον, ὅτε οἱ μετὰ τοῦ Ἐφιάλτου ἐφάνησαν ὀπισθὲν των. Τότε ὠπισθοδρόμησαν

Πίναξ τῶν Θερμοπυλῶν.

εἰς τὸ στενὸν μέρος τῆς ὁδοῦ ἐπὶ τινος λόφου. Ἐκεῖ οἱ ἀπομεινάντες, περικυκλωθέντες καὶ ὑπερασπίζοντες ἑαυτοὺς μὲ τὰς μαχαίρας, ὅσοι ἀκόμη εἶχον, καὶ μὲ τὰς χεῖρας καὶ μὲ τὰ στόματα, ἔπεσαν ἀνδρείως ἅπαντες ὑπὸ χάλαζαν πετρῶν καὶ βελῶν, ἐπιρρίπτομένων ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἀπανταχόθεν.

Εἴκοσι χιλιάδες Περσῶν ἐθανατώθησαν, καὶ μεταξὺ αὐτῶν δύο υἱοὶ τοῦ Δαρείου. Ὁ Εἰρήνης προσέταξε ν' ἀνασταυρώσῃ τὸ νεκρὸν σῶμα τοῦ Λεωνίδου, ἀφ' οὗ κόψωσι τὴν κεφαλὴν· ἀλλ' ἡ Ἑλλάς συνέλεξεν εὐσεβῶς τὰ

ὅστ' αὐτῷ Σπαρτιατῷ καὶ ἐπὶ τοῦ ὕστερον ἀνεγερθέντος εἰς τιμὴν τῶν Σπαρτιατῶν μνημείου, ἐχαράχθη τὸ ἐξῆς ἐπίγραμμα, ἐπιμελεία τῶν Ἀμφικτυόνων· « ὦ ξεῖν, ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις, ὅτι τῆδε κείμεθα τοῖς κείνων ῥήμασι πειθόμενοι. »

Παραβιασθείσης οὕτω τῆς πύλης τῆς Ἑλλάδος, ὁ Ξέρξης εἰσῆλθεν, ὀδηγούμενος ὑπὸ Θεσσαλιωτῶν, καὶ ἠρήμωσε τὴν Φωκίδα καὶ τὴν Βοιωτίαν, ἀλλὰ δὲν ἠδύνηθη νὰ κυριεύσῃ τοὺς Δελφούς, τοὺς ὁποίους οἱ κάτοικοι γενναίως ὑπερήσπισαν, εἰσέβαλε δὲ εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἣτις ἤδη ἦτο ἔρημος, διότι ὁ Θεμιστοκλῆς εἶχε κατορθώσει νὰ λάβῃ χρησμὸν παρὰ τῆς Πυθίας, ὅτι τὸ ξύλινον τεῖχος θέλει εἶναι τῶν Ἀθηνῶν ἀπόρθητον προτειχίσμα. Διὰ τοῦ χρησμοῦ τούτου ὁ Θεμιστοκλῆς ἐνόει καὶ ἤθελε νὰ ἐννοῇ καὶ ὁ λαὸς, ὅτι ξύλινον τεῖχος εἶναι τὰ πλοῖα. Ὅλοι ἐνόησαν τὸν χρησμὸν, ὡς οὗτος, καὶ ἔσπευσαν νὰ ἐπιβι-
 βασθῶσιν εἰς τὰ πλοῖα, ἐκτὸς γερόντων τινῶν, οἵτινες, παρεννοήσαντες αὐτὸν πεισματωδῶς, ἔμειναν ὀπισθεν ξυλίνου περιτειχίσματος κατὰ τὴν Ἀκρόπολιν, ὅπου ὁ Ξέρξης εὐρῶν αὐτοὺς προσέταξε καὶ τοὺς κατέσφαξαν.

Ὁ Ξέρξης ἀντήμειψε τὰ μέγιστα τὸν προδότην Ἐφιάλτην, ἀλλ' ὕστερον τὸ ἀμφικτυονικὸν συνέδριον ἐπεκαλέσθη ἐπὶ τὸν προδότην ἅπασαν τὴν ὀργὴν τῶν θεῶν καὶ προέτεινε βραβεῖον εἰς τὸν φονεύσοντα αὐτόν. Καὶ τῷ ὄντι ἐφονεύθη ὀλίγον ὕστερον μετὰ τὴν ἤτταν τῶν βαρβάρων ὑπὸ τοῦ Τραχινίου Ἀθηνάδου.

Ναυμαχία ἐν Σαλαμῖνι (480).

Ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἦτο συνηγμένος μεταξὺ τῆς νήσου Σαλαμῖνος καὶ τῆς παραλίας τῆς Ἀττικῆς. Οἱ ἀρχηγοὶ δὲν ὑπελάμβανον ἑαυτοὺς ἐξησφαλισμένους ἐνταῦθα, καὶ ἤθελον νὰ ἐγκαταλίπωσι τὸν τόπον καὶ νὰ τρέξῃ ἕκαστος εἰς ὑπεράσπισιν τῆς πόλεώς του. Ὁ Θεμιστοκλῆς ὁμῶς κατείδεν, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἠδύνατο νὰ σωθῇ μένουσα ἠνωμένη, καὶ ὅτι, διασκορπισθέντων τῶν πλοίων,

δὲν θὰ ὑπῆρχε πλέον ἀντίστασις κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Εἰς τὸ στρατιωτικὸν περὶ τούτου συμβούλιον ὁ μὲν Θεμιστοκλῆς ἐπέμενε νὰ συγκροτήσωσι μάχην, οἱ δὲ ἄλλοι ἦναντιοῦντο παραφόρως εἰς τὴν γνώμην του. Ἀδείμαντος ὁ τῶν Κορινθίων στρατηγὸς ἠπειλήσε τὸν Θεμιστοκλῆ, καὶ, κατὰ τὸν Πλούταρχον, ὁ τῶν Λακεδαιμονίων στρατηγὸς καὶ ἀρχιστράτηγος Εὐρυβιάδης, ἐπλησίασε πρὸς αὐτὸν μὲ ῥάβδον ὑψωμένην· « Πάταξον μὲν, ἄκουσον δὲ, » ἀπεκρίθη ὁ Ἀθηναῖος, καὶ ἐξηκολούθει ψυχρῶς ἐπιμένων εἰς τὴν γνώμην του. Ἄλλ' ἢ ἐπιμονή του δὲν θὰ ὑπερίσχυεν, ἂν μὴ μετεχειρίζετο τὸ ἐξῆς ἐπιτυχὲς στρατήγημα. Ἐν ᾧ συνεζήτουν εἰσέτι, ἐξῆλθε τοῦ συμβουλίου καὶ ἔπεμψε μυστικῶς πρὸς τὸν Ξέρξην τὴν ἐξῆς ἀγγελίαν· « Ὁ Θεμιστοκλῆς εὐνοῶν τοὺς Πέρσας τοὺς εἰδοποιεῖ, ὅτι οἱ Ἕλληνες διανοοῦνται νὰ φύγωσι κρυφίως· ἔάν ὁ βασιλεὺς θέλῃ νὰ τελειώσῃ τὸν πόλεμον διὰ μιᾶς, νὰ τοὺς περικυκλώσῃ κλειῶν τὴν ἐτέραν ἐξόδον τοῦ πορθμοῦ τῆς Σαλαμῖνος. » Ἐπειτα ἐπέστρεψεν εἰς τὸ συμβούλιον παρατείνας ἐπίτηδες τὴν συζήτησιν. Ἄλλ' ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ ὁ ἐξόριστος ἐν Αἰγίνῃ δίκαιος Ἀριστείδης, ἰδὼν τὴν περικύκλωσιν τῶν Ἑλλήνων, διεπέρασε διὰ τοῦ περσικοῦ στόλου, καὶ ἦλθε νὰ πολεμήσῃ μετὰ τῶν συμπολιτῶν του· προσκαλέσας δὲ κατὰ μέρος τὸν Θεμιστοκλῆ, ἐφιλιώθη μὲ αὐτὸν χάριν τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος.

Ἄνεμος καθ' ὠρισμένην ὥραν διηγείρετο ἐν τῷ πορθμῷ· ἄμα τούτου πνεύσαντος, ἤρχισαν τὴν μάχην οἱ Ἕλληνες. Ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὑψουμένων κυμάτων τὰ δυσκίνητα πλοῖα τοῦ περσικοῦ στόλου συνεκρούοντο, καὶ ἀνεπιτήδεια ὄντα πρὸς τὰς ναυτικὰς ἀσκήσεις καὶ τὰς ταχείας περιστροφάς, προσεβάλλοντο ὑπὸ τῶν ἐλαφρῶν καὶ ταχυπλόων ἑλληνικῶν, χωρὶς νὰ δύνωνται ἐκεῖνα νὰ τὰ προσβάλλωσιν. Ἐκτὸς τούτου ἐν τῇ στενῇ ἐκείνῃ θαλάσῃ τὰ ἐχθρικά πλοῖα δὲν ἠδύναντο νὰ ἀντιπαρατάξωσιν ὅλας τὰς δυνάμεις των διὰ μιᾶς, ὅθεν ὁ μέγας αὐτῶν ἀριθμὸς ἀπέβαινεν ἀνωφελής. Ὁ Ξέρξης καθήμενος ἐπὶ

θρόνου χρυσοῦ ἐπί τινος λόφου τῆς ἀκτῆς ἔγεινεν αὐτόπτης τῆς νίκης τῶν Ἑλλήνων καὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ στόλου του.

Ἐν ᾧ διετέλει ἔντρομος ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ θεᾷ τῆς καταστροφῆς του ταύτης ὁ Ξέρξης, τῷ ἐμήνυσεν ὁ Θεμιστοκλῆς, ὅτι οἱ Ἕλληνες τρέχουσιν εἰς τὰς τοῦ Ἑλλησπόντου γεφυράς, νὰ τὰς καταστρέψωσι καὶ περικλείσωσι τὸν βασιλέα ἐν Εὐρώπῃ· ὅθεν ἔσπευσε ν' ἀναχωρήσῃ. Μαρδό-

Πίναξ τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας.

νιος δὲ, ὁ σύμβουλος ταύτης τῆς ὀλεθρίας ἐκστρατείας, ἐπρότεινε νὰ μείνῃ αὐτὸς ἐν Ἑλλάδι μὲ τριακοσίας χιλιάδας ἀνδρῶν καὶ οὕτως ἔγεινεν.

Ἡ ἐν Πλαταιαῶν μάχη καὶ ἡ ἐν Μυκάλῃ (479).

Ὁ Μαρδόνιος παραχειμάσας ἐν Θεσσαλίᾳ, ἔστειλε τὴν ἀνοιξιν τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Ἀλέξανδρον τὸν Ἀμύντου πρὸς τοὺς Ἀθηναίους μὲ προτάσεις περὶ εἰρήνης. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀπήντησαν εἰς αὐτὸν συντόμως καὶ ὑπερφάνως, ὅτι «ἐν ὅσῳ ὁ ἥλιος διαγράφει τὴν αὐτὴν τρο-

χιάν, οἱ Ἀθηναῖοι δὲν θέλουσι συμμαχήσει μὲ τὸν Ξέρξην, ἀλλὰ θέλουν πολεμεῖ αὐτὸν ἐμπιστευόμενοι εἰς τοὺς προστάτας θεοὺς καὶ εἰς τοὺς ἥρωας τῆς Ἑλλάδος, τῶν ὁποίων τοὺς ναοὺς καὶ τὰ ἀγάλματα ἀσεβῶς κατέκαυσεν». Ὁ Μαρδόνιος τότε, διαπεράσας ἀνεμπόδιστως τὴν Βοιωτίαν, εἰσῆλθεν εἰς Ἀθήνας, ὃ δὲ λαὸς πάλιν κατέφυγεν εἰς τὰ πλοῖα. Μετὰ τινος ἀργοπορίας ὁ στρατὸς τῶν Λακεδαιμονίων, διοικούμενος ὑπὸ τοῦ βασιλέως Πausανίου, ἐξῆλθε τῆς Πελοποννήσου καὶ ἠνώθη ἐν Ἐλευσίῃ μετὰ τῶν ἀπὸ τῶν πλοίων ἀποβιβάσθέντων Ἀθηναίων καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων. Γενόμενοι δὲ 100,000 τὸν ἀριθμὸν, ἐπολέμησαν τὸν στρατὸν τοῦ Μαρδονίου ἐν Βοιωτίᾳ πλησίον τῶν Πλαταιῶν. Τοιαύτη ἦτο ἡ γενομένη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων σφαγὴ, ὥστε ἐκ τῶν 300,000 στρατιωτῶν τοῦ Μαρδονίου ἐσώθησαν μόνον 40,000, οὓς εἶχε μεταφέρει εἰς ἄλλο μέρος πρὸ τῆς μάχης ὁ Ἀρτάβαζος. Ἐκ τῶν Ἑλλήνων δὲ οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι ἀπώλεσαν 91 ἄνδρας, οἱ δὲ Τεγεᾶται 16 καὶ οἱ Ἀθηναῖοι 62. Οἱ ἄλλοι Ἕλληνες δὲν ἐπολέμησαν, ἐκτὸς τῶν Μεγαρέων, οἵτινες καταληφθέντες ἐν τῇ πεδιάδι ὑπὸ τοῦ ἰππικοῦ τῶν Θηβαίων, συμμάχων τῶν Περσῶν, ἀπώλεσαν 680 ἄνδρας. Τὸ βραβεῖον τῆς ἀνδρίας ἀπενεμήθη εἰς τοὺς Πλαταιεῖς· ὃ δὲ Ἀριστείδης ἔγραψε ψήφισμα περὶ συμμαχίας ἐναντίον τῶν Περσῶν καὶ ἐορτῆς εἰς μνήμην τῆς νίκης.

Ἄπειρα πλούσια λάφυρα ἐκάλυπτον τὸ πεδῖον τῆς μάχης, ἐξ ὧν κατ' ἀρχὰς ἐξήρesan τὸ μερίδιον τῶν θεῶν. Εἰς τὸ ἐν Δελφοῖς ἱερόν τοῦ Ἀπόλλωνος, εἰς τὸ ἐν Ὀλυμπίᾳ τοῦ Διὸς καὶ εἰς τὸ ἐν τῷ Ἴσθμῷ τοῦ Ποσειδῶνος ἐδόθη τὸ δέκατον ἐκ τῶν λαφύρων· μέρος ἐδόθη εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον Πausανίαν καὶ τὸ ὑπόλοιπον διεμοιράσθη μετὰ τῶν νικητῶν. Ἀνήγειραν τάφους εἰς τοὺς ἐν τῇ μάχῃ πεσόντας, καὶ οἱ Πλαταιεῖς διωρίσθησαν φύλακες τῶν τάφων τούτων.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῆς μάχης τῶν Πλαταιῶν, ὃ ἑλληνικὸς στόλος κατετρόπωσεν εἰς Μυκάλῃν ἐπὶ τῆς παρα-

λίας τῆς μικρᾶς Ἀσίας, τὸν περσικὸν στόλον φέροντα τὸ τελευταῖον στράτευμα τοῦ Ξέρξου. Οἱ Ἀθηναῖοι, ἔχοντες ἀρχηγὸν τὸν Ξάνθιππον, ἀπῆλυσαν τὴν πρωτίστην δόξαν τῆς μάχης ταύτης, νικήσαντες σχεδὸν μόνοι, διότι οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐπλανήθησαν, θέλοντες νὰ κυκλώσωσι τὸν ἐχθρόν. Τοιοῦτοτρόπως ὄχι μόνον ἀπεμάχρυναν οἱ Ἕλληνες τὸν πόλεμον ἐκ τῆς πατρίδος τῶν, ἀλλὰ καὶ μετέφερον αὐτὸν εἰς τὴν χώραν τοῦ ἐχθροῦ· ἡ δὲ τελευταία αὕτη νίκη κατέστησεν αὐτοὺς κυρίους τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Οὕτως ἐν διαστήματι ἐνὸς περιόπου ἔτους ἐνίκησαν τοὺς Πέρσας εἰς Σαλαμίνα, εἰς Πλαταιάς, εἰς Μυκάλην, καὶ ἀποκατεστάθησαν ἐπιθετικοὶ καὶ νικηταί, ἐν ᾧ πρότερον ἠγωνίζοντο νὰ ὑπερασπίζωνται ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν ἐπερχομένων βαρβάρων. Οὕτω τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἀσίας εὗρεν ἐν Ἑλλάδι τὸν τάφον του, τὰ δὲ ἀπειράριθμα στρατεύματα τῆς Ἀνατολῆς δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ὑπερισχύσωσι τοῦ μικροῦ τούτου ἔθνους, τὸ ὁποῖον εἶχεν ὡς ἀκαταμάχητον δύναμιν κατὰ τῆς πληθύος ἐκείνης τῶν δούλων τὸν θερμὸν ἔρωτα τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἐλευθερίας.

Αἶγινα.

Ἡ κατ' ἔμπροσθεν τοῦ Πειραιῶς καὶ τοῦ Φαλήρου κειμένη νῆσος Αἶγινα, σπουδαιότατη καταστάσα ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων διὰ τὸ ἐμπόριόν της, ἀπέκτησε μεγάλην ναυτικὴν δύναμιν, καὶ περὶ τὸ 600 π. Χ. ἦτο θαλασσοκράτειρα. Ἦσαν δὲ ἐπὶ τῆς νήσου κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀριστοτέλους 470,000 δούλοι. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἐνεψύχουν τὴν καλλιτεχνίαν καὶ ἀνεδείχθησαν ἀξιόλογοι ἐν αὐτῇ καλλιτέχναι. Ἐπειδὴ δὲ ἐβόηθησαν τοὺς Θηβαίους κατὰ τῶν Ἀθηναίων τὸ 505 π. Χ. οἱ Ἀθηναῖοι διὰ τοῦτο καὶ ἀντιζηλίας ἔνεκεν ἐχθρεύοντο αὐτοὺς καὶ ὀλίγον μετὰ τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην ἐπολέμησαν μετ' αὐτούς. Εἰς τὴν ἐν Σαλαμῖνι ὁμως ναυμαχίαν τῶν Ἑλλήνων καὶ Περσῶν οἱ Αἰγινῆται ἔλαβον μετὰ τῶν ὁμογενῶν τῶν μέρους μὲ 30 πλοῖα καὶ διεκρίθησαν εἰς αὐτὴν

διὰ τὴν ἀνδρίαν των ὑπὲρ πάντας τοὺς Ἕλληνας. Τῷ 470 π. Χ. οἱ Ἀθηναῖοι ἐνίκησαν αὐτοὺς κατὰ θάλασσαν καὶ, πολιορκήσαντες ὕστερον τὴν πόλιν των, τοὺς ἠνάγκασαν νὰ παραδοθῶσι (456) καὶ νὰ ᾔηται ὑποτελεῖς αὐτῶν. Ἐν ἀρχῇ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου οἱ Ἀθηναῖοι ἐδίωξαν αὐτοὺς ἐκ τῆς νήσου των, τὴν ὁποίαν ὁ Περικλῆς ἔλεγε «λύμνη τοῦ Πειραιῶς», καὶ κατοικήθη αὕτη ὑπὸ Ἀθηναίων, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς μάχην ὁ Σπαρτιάτης Λύσανδρος ἐπανέφερεν αὐτοὺς εἰς τὴν νήσόν των· δὲν ἠδυνήθησαν ὁμῶς ν' ἀνακτήσωσι πλεόν τὴν παλαιὰν αὐτῶν δύναμιν.

§ 11. Πausανίας, Θεμιστοκλῆς καὶ Ἀριστείδης.

Ὑπερηφανία καὶ φιλόδοξα σχέδια τοῦ Πausανίου.

Τρεῖς ἄνδρες διέπρεψαν ὡς ἀρχηγοὶ εἰς τὴν μεγάλην τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς Πέρσας πάλην, δύο Ἀθηναῖοι, ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ ὁ Ἀριστείδης, καὶ εἰς Σπαρτιάτης, ὁ βασιλεὺς Πausανίας. Οὗτος ὁμῶς δὲν ἠδύνατο νὰ φέρῃ μετριοφρόνως τὴν εὐτυχίαν καὶ τὴν δόξαν του. Γενόμενος ἀρχηγὸς τοῦ στόλου καὶ σταλεῖς εἰς Θράκην νὰ ἐκδιώξῃ τὰς περσικὰς φρουράς, ἐκυρίευσεν τὸ Βυζάντιον· παρασυρθεὶς ὁμῶς πολὺ ἐκ τῆς διηγῆσεως τῶν αἰχμαλώτων του περὶ τῆς λαμπρότητος τῆς Περσικῆς αὐλῆς, συνεινόηθη μυστικῶς μετὰ τὸν Ἀρτάβαζον, σατράπην τῆς Βιθυνίας, καὶ ἐζήτησεν εἰς γάμον μίαν τῶν θυγατέρων τοῦ Ξέρξου, ὑποσχεθεὶς νὰ φέρῃ εἰς τὴν ὑποταγὴν του τὴν Λακεδαίμονα καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα. Ὁ Ξέρξης ἐδέχθη τὴν πρότασιν καὶ ὑπεσχέθη εἰς αὐτὸν πᾶσαν συνδρομὴν καὶ βοήθειαν· ὁ δὲ Πausανίας ἐνεδύθη περσικὴν στολήν, ἔπεσεν εἰς πολυτέλειαν, προσέλαβε φρουρὰν Μήδων καὶ Αἰγυπτίων, καὶ μετεχειρίσθη τοὺς συμμάχους μετὰ ἀλαζονίαν σατράπου. Οὕτως οἱ μὲν Αἰγινῆται καὶ Πελοποννήσιοι

ἐπέστρεψαν οἴκαδε, οἱ δὲ ἄλλοι μὴ θέλοντες νὰ ὑπακούσῳσιν εἰς αὐτὸν, ἐτάχθησαν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηναίων· ὅθεν ἡ Σπάρτη ἔσπευσε νὰ τὸν ἀνακαλέσῃ· οὗτος δὲ, ἐπιστηριζόμενος εἰς τοὺς θησαυροὺς του, ἐτόλμησε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Σπάρτην, ἀλλ' ἐκεῖ ἐφυλακίσθη· κριθεὶς δ' ἐπειτα ἠθώωθη μὲν ἀλλὰ δὲν ἐστάλη πλέον ἔξω τῆς Σπάρτης ὡς ἀρχηγός. Ἀνεκαλύφθη ὁμως προσπαθῶν νὰ ἐπαναστατήσῃ τοὺς Εἰλωτας, ν' ἀνατρέψῃ τοὺς ἐφόρους καὶ νὰ λάβῃ ἀπόλυτον ἐξουσίαν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ νόμος δὲν ἐπέτρεπε κατὰ Σπαρτιάτου τὴν μαρτυρίαν δούλου, δὲν εὐρίσκοντο ἀποδείξεις τῶν προδοσιῶν του, ἀλλ' ὁ ἴδιος ἔδωκε τοιαύτας ἐν ἀγνοίᾳ, ὡς ἐξῆς.

Εἰς ἐκ τῶν πρὸς τὸν Ἀρτάβαζον ἀγγελιοφόρων του, παρετήρησεν, ὅτι οὐδεὶς ἐκ τῶν ἀποσταλέντων πρὸ αὐτοῦ ἐπανῆλθεν· ὅθεν ἀνοιξας τὴν ἐπιστολὴν, ἀνέγνωσεν ὅτι ἐδίδετο παραγγελία νὰ θανατωθῇ ὑπὸ τοῦ Ἀρταβάζου ὁ κομιστὴς τῆς ἀγγελίας, ὡς ὅλοι οἱ ἄλλοι οἱ προαποσταλέντες· διὸ δὲν ἀνεχώρησεν, ἐνεχείρησε δὲ τὴν ἐπιστολὴν εἰς τοὺς ἐφόρους· οὗτοι δὲ τὸν προσέταξαν νὰ καταφύγῃ εἰς ἱερὸν τι ἰκέτης, ὡς φοβούμενος δῆθεν τὴν ὀργὴν τοῦ Πausανίου. Εἰδοποιηθεὶς ὁ Πausανίας, ἔδραμε παρευθὺς ἐκεῖ καὶ τὸν ἐβίαζε νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἀποστολὴν του· δύο τῶν ἐφόρων κεκρυμμένοι ἐκεῖ που ἤκουσαν τὴν ὑπόθεσιν· φανερωθείσης οὕτω τῆς προδοσίας, ἀπεφασίσθη νὰ συλληφθῇ ἐν Σπάρτῃ. Ἐκ τῶν σημείων τινὸς μεταξὺ αὐτῶν ἐννοήσας ὁ Πausανίας τὴν τύχην, ἣτις τὸν ἠπειλεῖ, κατέφυγεν εἰς τὸν ναὸν τῆς Χαλκιοίκου Ἀθηνᾶς. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἐτόλμων νὰ τὸν σύρωσι διὰ τῆς βίας ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἀσύλου, ἔφραξαν μὲ τοῖχον τὴν θύραν, ἵνα ἀποθάνῃ ἐντὸς τοῦ ναοῦ ἐξ ἀσιτίας· λέγουσι μάλιστα, ὅτι ἡ μήτηρ του ἔθηκε τὴν πρώτην πέτραν. Καθ' ἣν δὲ στιγμὴν ἔμελλε νὰ ἐκπνεύσῃ τὸν ἔσυραν ἔξω τοῦ ναοῦ, ἵνα μὴ μολύνη τὸ πτώμα του τὸν ἱερὸν τόπον (467). Τοιοῦτο ἦτο τὸ αἰσχρὸν τέλος τοῦ νικητοῦ τῶν Πλαταιῶν καὶ τοιαύτη εἶναι πάντοτε σχεδὸν ἡ μοῖρα τῶν προδοτῶν τῆς πατρίδος των.

Ὅχυρωσις Ἀθηνῶν.

Ἡ Σπάρτη ἐξ αἰσθήματος φιλαυτίας ἐζήτησε νὰ μὴ ὀχυρωθῆ καμμίᾳ πόλις ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου, ἐπροφασίζετο δὲ ὅτι εἶναι τάχα φόβος, μήπως, ἂν ποτε οἱ βάρβαροι ἐπανήρχοντο, αὐταὶ αἱ πόλεις χρησιμεύσωσιν εἰς αὐτοὺς ὡς φρούρια, ὅπου ἠδύναντο νὰ ἐγκατασταθῶσι διαρκῶς. Πρὸ πάντων δὲ ἤθελε νὰ μὴ ὀχυρωθῶσιν αἱ κατεστραμμένοι ὑπὸ τῶν Περσῶν Ἀθηναῖοι, καὶ τοῦτο ὅπως ἀφειῶσιν εἰς τὴν διάκρισιν τῶν Σπαρτιατῶν· ἀλλ' ὅ,τι ἤθελον οἱ Σπαρτιαῖται, δὲν ἠδύναντο νὰ θελήσωσιν οἱ Ἀθηναῖοι. Ὅθεν ἤρχισαν οὗτοι νὰ ἀνοικοδομῶσι τὰ τεῖχη των καὶ ἅπας ὁ λαὸς εἰργάζετο δραστηρίως. Ὑλικὸν ἔλαβον ἐκ τε τῶν δημοσίων καὶ ἐκ τῶν ἰδιωτικῶν οἰκοδομῶν ὅ,τι ἦτο χρήσιμον. Οὕτω δὲ τὰ τεῖχη ἔμελλον νὰ τελειώσωσι τάχιστα. Οἱ Σπαρτιαῖται ἀκούσαντες τὰ γιγνόμενα, παρεπονέθησαν· ἐπειδὴ δὲ τὰ τεῖχη δὲν ἦσαν ἀρκούντως ὑψηλά, ἵνα ἀντέχωσιν εἰς προσβολὴν, ὁ Θεμιστοκλῆς μεταβάς εἰς Σπάρτην καὶ ἐξαπατήσας τοὺς Σπαρτιατάς, κατῶρθωσε νὰ τὰ ἀποτελειώσῃ καὶ τότε εἶπεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἀλήθειαν. Οἱ Σπαρτιαῖται προσεποιήθησαν ὅτι ἐλυπήθησαν διότι παρενόησαν οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς σκοποὺς των.

Ἐπειδὴ ὁ ἕως τότε λιμὴν τῶν Ἀθηναίων ἐν Φαλήρῳ ἦτο καὶ πολὺ μικρὸς καὶ ὀλίγον ἀσφαλῆς, ὁ Θεμιστοκλῆς κατῶρθωσε νὰ ἀποφασισθῆ ὅπως γείνη ὁ λιμὴν, ὁ ναύσταθμος καὶ οἱ νεώσοικοι ἐν Πειραιεῖ· ἵνα ἀσφαλίσῃ δὲ αὐτὰ, περιέβαλε τὸν Περαιᾶ μὲ τεῖχος. Ἴνα διατηρῆ δὲ τὴν κατὰ θάλασσαν ὑπεροχὴν τῶν Ἀθηνῶν, εἰσήγαγε νόμον ἵνα κατ' ἔτος κατασκευάζωνται εἴκοσι τριῆρεις (κατὰ τινὰς ἐκ τῶν προσόδων τῶν ἀργυρείων τοῦ Λαυρίου). Εἰς αὐξῆσιν δὲ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κατοίκων κατέπεισε τοὺς συμπολίτας του νὰ χορηγῶσιν ὠφελείας εἰς τοὺς ξένους, μάλιστα δὲ εἰς τοὺς ἐργάτας, οἵτινες ἤθελον νὰ ἐγκατασταθῶσιν εἰς τὴν πόλιν. Ἐξ ὅλων τῶν μερῶν ἔτρεχον

πρὸς τὴν φιλόξενον πόλιν, καὶ αἱ Ἀθηναίαι, ἕνεκα τῆς τοῦ λαοῦ ἀυξήσεως, ἠυκολύθησαν εἰς ἕξαποστολὴν τῶν πολυαριθμῶν ἐκείνων ἀποικιῶν καὶ κληρουχιῶν, αἵτινες τὰ μέγιστα συνετέλεσαν εἰς τὴν δύναμιν τῆς μητροπόλεως αὐτῶν.

Ὁ Θεμιστοκλῆς ἐτίμηθη πολὺ ὑπὸ τῆς πατρίδος του, ἀλλ' ἔκαυχᾶτο συχνὰ διὰ τὰς εὐεργεσίας του καὶ τὰς ἀρίστας συμβουλὰς του καὶ ἐμέμφετο τοὺς ἄλλους· ἡ δὲ βιαία διαγωγὴ καὶ ἰδιοτέλειά του διήγειρε κατ' αὐτοῦ ἔχθρους· διὰ τοῦτο καὶ ὑπέστη τὴν ποινὴν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐπιβάλλει εἰς τὸν Ἀριστείδην, ἐξοστρακισθεὶς ἐπὶ δεκαετίαν. Συκοφαντηθεὶς ὕστερον ὡς συνένοχος τοῦ Πανυσανίου ἔφυγεν ἐξ Ἄργους εἰς Κέρκυραν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἡπειρον· ὕστερον δὲ διὰ τὸ ἀσφαλέστερον ἔφυγεν εἰς τὴν Ἀσίαν (466). Ἐλθὼν θαρράλέως εἰς Περσίαν καὶ παρουσιασθεὶς ἐνώπιον τοῦ βασιλέως Ἀρταξέρξου, διαδόχου τοῦ Ξέρξου, ὑπέμνησε τὰς λεγομένας εὐεργεσίας, τὰς ὁποίας εἰς τὸν Ξέρξην ἔκαμε, καὶ ἐζήτησεν ἐν ἔτος προθεσμίαν, ὅπως μάθῃ τὴν περσικὴν γλῶσσαν καὶ δυνηθῆ οὕτω ν' ἀποκαλύψῃ εἰς αὐτὸν τὰ σχέδιά του ἄνευ διερμηνέως. Ὁ Ἀρταξέρξης θαυμάσας τὸ θάρρος του, τὸν ὑπεδέχθη εὐμενῶς καὶ ἐχάρισεν εἰς αὐτὸν τρεῖς πόλεις τῆς μικρᾶς Ἀσίας. Προσκληθεὶς δὲ μετὰ τινα ἔτη νὰ λάβῃ μέρος εἰς πόλεμον κατὰ τῶν ὁμογενῶν καὶ τῆς πατρίδος του, ἔπιδε δηλητήριον καὶ ἀπέθανε.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἐτίμησαν τὴν μνήμην του καὶ τάφον αὐτοῦ ἤγειραν εἰς ἀκρωτήριον τοῦ Πειραιῶς.

Ἀριστείδου εὐθύτης.

Ὁ Ἀριστείδης ἐξηκολούθει νὰ τιμᾶται κοινῶς διὰ τὴν ἄκραν δικαιοσύνην του.

Ὅταν ποτὲ ὁ Θεμιστοκλῆς εἶπεν, ὅτι ἔχει σπουδαίαν τινὰ γνώμην μυστικὴν νὰ προτείνῃ, ἅπασα συμφώνως ἡ ἐκκλησία ἐπρόσταξε τὸν Ἀριστείδην μόνον νὰ ἐξετάσῃ περὶ αὐτῆς. Οὗτος λοιπὸν ἀκούσας εἶπεν, ὅτι τὸ σχέδιον

τοῦ Θεμιστοκλέους ἦτο ὠφελιμώτατον ἀλλ' ἀδικιώτατον· ὁ δὲ λαὸς, χωρὶς νὰ ἐξετάσῃ περισσότερον, τὸ ἀπέρριψε. Τὸ μυστικὸν λέγουσιν ὅτι ἦτο νὰ καύσωσι τὰ πλοῖα τῶν συμμάχων, τότε συνηθροισμένα ἐν τῷ λιμένι τῶν Παγασῶν, ὅπερ ἤθελε μὲν κάμει τὰς Ἀθήνας τὴν μόνην θαλασσοκράτειραν δύναμιν, ἀλλὰ καὶ ἤθελε διεγείρει κατ' αὐτῆς ἄσπονδον μῖσος. Τοῦτο δὲ ἀπέδειξεν ὅτι καὶ ὁ δῆμος τῶν Ἀθηναίων ἦτο φιλοδίκαιος, καὶ ὁ Ἀριστείδης πιστὸς εἰς αὐτόν· ἐν ᾧ δὲ ἦτο πρότερον ἀριστοκρατικὸς, ἐπρότεινεν ἤδη καὶ κατώρθωσε νὰ γείνωσι καὶ οἱ θῆτες ἐκλέξιμοι εἰς τὰς ἀρχάς, ἐξ ὧν τοὺς ἀπέκλειον οἱ νόμοι τοῦ Σόλωνος.

Αὕτη ἡ ἀληθὴς φήμη τῆς δικαιοσύνης του ὠφέλησε τὸ μεγαλεῖον τῶν Ἀθηναίων. Ὅτε οἱ σύμμαχοι, παρωργισμένοι ὑπὸ τῆς ὑπερηφανίας τοῦ Πausανίου, ἀπεσπᾶσθησαν ἀπὸ τῆς Σπάρτης, ὁ Ἀριστείδης διώκει τὰς δυνάμεις τῶν Ἀθηναίων. Ἐπειδὴ δὲ ἐπεθύμει θερμῶς νὰ ἦναι οἱ Ἕλληνες στενωῶς συνδεδεμένοι κατὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως, κατέπεισεν ὅλους τοὺς τῶν νήσων καὶ τῆς παραλίας τῆς μικρᾶς Ἀσίας κατοίκους νὰ συμμαχήσωσι μὲ τοὺς Ἀθηναίους ἐν' ἀποκρούσωσι τὰς προσβολὰς τῶν βαρβάρων. Προσδιώρισε μὲ τὴν συγκατάθεσιν ὅλων τὴν εἰς ἕκαστον λαὸν ἀναλογοῦσαν μερίδα συνεισφορᾶς εἰς ἀνδρας, εἰς πλοῖα καὶ εἰς χρήματα, καὶ μὲ τοιαύτην εὐθύτητα, ὥστε οὐδὲν ἠκούσθη παράπονον. Ἐπετράπη εἰς αὐτὸν ὕστερον νὰ διαχειρισθῇ τὰ ἐν Δελφοῖς κείμενα δημοσία χρήματα. Τοιαύτη δὲ ἦτο πάντοτε ἡ τιμιότης του, ὥστε, ὅταν ἀπέθανε (περὶ τὸ 460 π. Χ.), δὲν ἀφῆκε οὐδὲ τὰ τῆς κηδείας του ἐξοδα, ἀφοῦ διεχειρίσθη πολὺν καιρὸν τὰς πλουσιωτάτας προσόδους τοῦ τότε κόσμου. Οἱ Ἀθηναῖοι, εὐγνωμονοῦντες πρὸς αὐτόν, ἐπραίρισαν τὰς θυγατέρας του ἐκ τοῦ δημοσίου.

§ 12. Κίμων (476 — 449 π. Χ.).

Ὁ Κίμων ἦτο υἱὸς τοῦ Μιλτιάδου. Ἡ εὐτολμία του καὶ τὰ μεγάλα του στρατιωτικὰ πλεονεκτήματα τὸν ἀποκαθίστων ἀγαπητὸν εἰς τοὺς στρατιώτας, ἐν ᾧ ἡ ἐλευθεριότης του τὸν ἔκαμνεν εὐάρεστον εἰς τὸ πλῆθος. Ἐκ τῶν κήπων του πάντες οἱ χρεῖαν ἔχοντες ἐλευθέρως ἐλάμβανον καρποὺς καὶ ξένοι καὶ πολῖται· ἐν δὲ τῇ οἰκίᾳ του ἐφιλοξένει πάντα παρουσιαζόμενον καὶ ἐβοήθει τοὺς πτωχοὺς πολυτρόπως. Πρὸ τῆς ἐν Σαλαμῖνι μάχης ὅτε προετρέπετο ὁ λαὸς νὰ ἐγκαταλίπη τὰς Ἀθήνας καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς τὰ πλοῖα, ὁ Κίμων πρῶτος ὑπεστήριξε ταύτην τὴν ιδέαν. Διεκρίθη δὲ εἰς τὰς μεγάλας ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας μάχας, καὶ δὲν εἶχε παρὰ ταύτην τὴν ιδέαν νὰ ἐκδικηθῶσι τοὺς Πέρσας διὰ τὸν ἐμπρησμόν τῶν Ἀθηναίων. Ὁ πολιτικός του βίος ἐκτείνεται ἀπὸ τὰ 476—449 π. Χ.

Αἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ἀναδεχθῆ μεθάρρος τὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως, ἀλλ' οἱ σύμμαχοί των ταχέως ἀπέκαμον ἐκ τῶν συνεχῶν μαχῶν. Ὁ Κίμων μετέβαλε τότε τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀριστείδου συσταθεῖσαν συμμαχίαν, συμβουλεύσας τοὺς συμμάχους νὰ δίδωσιν ἀντὶ στρατιωτῶν περισσότερα χρήματα καὶ πλοῖα, ὅπερ ἐδέχθησαν οὗτοι, οἱ Ἀθηναῖοι δὲ μόνον ἐζηκολούθησαν τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ ἐαυτῶν καὶ τῶν συμμάχων των. Ἐπεχείρησαν δὲ τότε νὰ καταλάβωσι τὰ τελευταῖα φρούρια, τὰ ὅποια οἱ Πέρσαι ἐκράτουν ἐν Θράκῃ, καὶ ν' ἀπαλλάξωσι τοὺς ἐν Ἀσίᾳ Ἕλληνας ἀπὸ τῆς δεσποτείας τοῦ μεγάλου βασιλέως, καὶ εἰς τοῦτον τὸν ἀγῶνα ὠφέλησε πολὺ ὁ Κίμων.

Ἐκυρίευσεν οὗτος τὸ 476 ἐν Θράκῃ τὴν Ἡϊόνα κυριεύσας δὲ καὶ τὴν Σκυρον ἐκαθάρισε τὴν θάλασσαν ἀπὸ τῶν Δολόπων πειρατῶν, καὶ οὕτως ἀπῆλλάξεν αὐτῶν τὸ Αἰγαῖον· τότε δὲ ἀνεῦρεν ἐν ταύτῃ τῇ νήσῳ τὰ ὄστᾶ τοῦ Θησέως καὶ τὰ μετεκόμισεν εἰς Ἀθήνας· ἐτέθησαν δὲ αὐτὰ εἰς τὸν ἰδρυθέντα καὶ σωζόμενον εἰσέτι ναὸν τοῦ

Θησέως. Εἰς τινὰ ἄλλην ἐκστρατείαν ἐδίωξε τοὺς Πέρσας ἐκ τῆς Καρίας καὶ τῆς Λυκίας. Συναντήσας τὸν στόλον τῶν εἰς τὸ στόμιον τοῦ Εὐρυμέδοντος ποταμοῦ, κατέστρεψε καὶ ἐκυρίευσεν 200 τριήρεις καὶ αὐθημερόν ἀπεβίβασεν ἐπὶ τὴν παραλίαν τὴν πλησίον, ὅπου ἐστρατοπέδευεν τὸ πεζικὸν τῶν Περσῶν στράτευμα, τινὰς τῶν στρατιωτῶν ἐνδύσας αὐτοὺς τὰ ἐνδύματα τῶν αἰχμαλώτων του καὶ καταλαβὼν τὸν ἐχθρὸν διὰ τοιοῦτου στρατηγήματος, ἐφόνευσεν καὶ διεσκόρπισεν αὐτὸν (466).

Ὁ Κίμων ἠγάπα πολὺ τοὺς Σπαρτιάτας, ἕνεκα τῶν πολεμικῶν ἀρετῶν καὶ τῆς αὐστηρᾶς πειθαρχίας τῶν. Τὸ 464 π. Χ. κατεστράφη ἡ Σπάρτη ὑπὸ σεισμοῦ, ἐξ οὗ ἐφονεύθησαν ἕως 20,000 ἐκ τῶν κατοίκων. Οἱ Εἰλωτες τότε, ὠφεληθέντες ἐκ τοῦ συμβάντος τούτου, ἐπανέστησαν κατὰ τῶν δεσποτῶν τῶν Σπαρτιατῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἔλαβον μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν ταύτην καὶ οἱ ὑποτεταγμένοι εἰς τοὺς Σπαρτιάτας Μεσσήνιοι, ὠνομάσθη τρίτος μεσσηνιακὸς πόλεμος ἢ ἐπανάστασις αὕτη. Οἱ Σπαρτιατῆται τότε ἐζήτησαν βοήθειαν παρὰ τῶν Ἀθηναίων· ὁ Κίμων κατέπεισε τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἐστάλη πρὸς αὐτοὺς μὲ στράτευμα ἐκ 4,000 ὀπλιτῶν. Ἄλλ' ἐπειδὴ οἱ Σπαρτιατῆται τοὺς ἐφοβήθησαν, τοὺς ἀπέπεμψαν· διὸ ὁ λαὸς τῶν Ἀθηναίων, συναισθανθεὶς σφοδρῶς τὴν ὕβριν καὶ ὀργισθεὶς κατὰ τοῦ συμβουλευσαντος αὐτὸν νὰ βοηθήσῃ τοὺς Σπαρτιάτας Κίμωνος, κατεδίκασεν αὐτὸν εἰς δεκαετὴ ἐξορίαν (461).

Ὅτε ὁ Ἀθηναϊκὸς στρατὸς ἔμελλεν νὰ πολεμήσῃ πρὸς τοὺς Βοιωτοὺς, ὁ ἐξόριστος Κίμων ἔτρεξεν ἐκ τῆς ἐξορίας του καὶ ἐζήτησε νὰ καταριθμηθῇ εἰς τὴν πρώτην τάξιν μετὰ τῆς φυλῆς του· ἐπειδὴ δὲ τοῦ ἀπηγορεύθη νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν μάχην, ἀπεμακρύνθη ἀφήσας τὴν πανοπλίαν του εἰς τοὺς φίλους· οὗτοι δὲ συνηθροίσθησαν περὶ τὸ εὐγενὲς τοῦτο τρόπιον, καὶ ἐφονεύθησαν πολεμοῦντες μέχρι τοῦ τελευταίου.

Ἡ τοιαύτη φιλοπατρία ἔκαμε τὸν λαὸν ν' ἀνακαλέσῃ

τὴν ἀπόφασίν του, ὅθεν δύο ἔτη πρὶν ἢ τελειώσῃ ὁ καιρὸς τῆς ἐξορίας του ὁ Κίμων ἀνεκλήθη. Γενόμενος δὲ προστάτης τῆς δημοκρατίας, ἀποκατέστησε κατ' ἀρχὰς τὴν εἰρήνην μεταξὺ Σπάρτης καὶ Ἀθηνῶν καὶ ἤρχισε τὸν κατὰ Περσῶν πόλεμον. Πολεμῶν ὅπως τοὺς διώξῃ ἐκ τῆς νήσου Κύπρου καὶ βοηθήσῃ τοὺς Αἰγυπτίους, ἐπαναστατήσαντας κατὰ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν πρὸς ἀνάγκησιν τῆς ἐλευθερίας των, ἀπέθανε (449) πολιορκῶν τὸ Κίτιον, πρὸ τοῦ νὰ δυνηθῇ νὰ ἐκτελέσῃ μέρος κἂν τοῦ μεγάλου τούτου σχεδίου.

Οἱ συναγωνισταὶ του τὸν ἐκήδευσαν καὶ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν του, κομίζοντες τὰ λείψανά του εἰς Ἀθήνας, ἔπεσαν ἐν μέσῳ μεγάλου φοινικικοῦ καὶ κιλικίου στόλου, τὸν ὁποῖον κατέστρεψαν ἐν Κύπρῳ ἀπέναντι τῆς ἐκεῖ πόλεως Σαλαμῖνος. Ἀποβιβασθέντες δὲ ἐσκόρπισαν τὸ ἐπὶ τῆς παραλίας σπράτευμα (Θουκ. Α'. 112). Ἡ διπλῆ αὕτη νίκη πεζομαχίας τε καὶ ναυμαχίας ἔγεινε τὸ τελευταῖον ἔργον τῶν μηδικῶν πολέμων, τοὺς ὁποίους ἐτελείωσαν οἱ Ἀθηναῖοι ἐνδόξως διὰ συνθήκης, δι' ἧς, καθὼς λέγεται, οὗτοι μὲν ὑπεχρεοῦντο νὰ ἀφήσωσιν εἰς τὸν Ἀρταξέρξην τὴν κατοχὴν τῆς Κύπρου καὶ νὰ μὴ δίδωσι μηδεμίαν βοήθειαν εἰς τοὺς Αἰγυπτίους, ὁ δὲ μέγας βασιλεὺς ἄφινεν ἐλευθέραν εἰς τοὺς ἐν Ἀσίᾳ Ἑλληνας τὴν ἐκεῖ παραλίαν, ἀποδίδων εἰς αὐτοὺς τὴν ἐλευθερίαν των, καὶ ἀναγνωρίζων τὸ Αἶγαῖον πέλαγος ὡς θάλασσαν ἑλληνικὴν, ἀπέβαλε τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ στέλλῃ πολεμικὸν πλοῖον πέραν τῶν Χελιδονίων νήσων ἐπὶ τὰ παράλια τῆς Λυκίας, καὶ πέραν τῶν Κυανέων πετρῶν, τῶν ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ Θρηκικοῦ Βοσπόρου.

§ 13. Περικλῆς (449 — 426 π. Χ.).

Ὁ Περικλῆς ἦτο υἱὸς τοῦ νικήσαντος τοὺς Πέρσας εἰς Μυκάλην Ξανθίππου· ἐγεννήθη δὲ κατὰ τὸ 494 π. Χ. Ἦτο εὐφυέστατος καὶ ἀνετρέφη καὶ ἐπαιδεύθη ὑπὸ καλ-

λίστων διδασκάλων· διὰ τοῦτο εἰς τὰς πράξεις του ἦτο προσεκτικὸς καὶ διὰ τῆς εὐγλωττίας του ἐνίκα τοὺς ἐναντίους του. Ὁ ἰδιωτικὸς βίος του ἦτο ἀπλοῦς, μέτριος καὶ λιτός· ἦτο μετριόφρων, ὑβριζόμενος δὲ οὐδέποτε ἐμνησικάκει. Ἀπέχων τῶν θορυβωδῶν διασκεδάσεων, δὲν προσήρχετο εἰς συμπόσια ἢ ἐορτάς. Οὐδέποτε ἐφαίνετο ἔξω τῆς οἰκίας του, ἐκτὸς ἂν ἐπορεύετο εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου ἢ εἰς τὴν ἀγοράν. Εἰς τὴν οἰκίαν του ἐδέχετο φίλους σοφοὺς καὶ καλλιτέχνας, οἷον τὸν περίφημον ἀγαλματοποιὸν Φειδίαν, τοὺς ποιητὰς Εὐριπίδην καὶ Σοφοκλέα, τοὺς φιλοσόφους Πρωταγόραν, Ἀναξαγόραν, Σωκράτην καὶ ἄλλους.

Ἡ τοιαύτη διαγωγή τοῦ Περικλέους ἔδωκεν εἰς αὐτὸν μεγάλην δύναμιν· διὰ μόνης τῆς εὐφυίας καὶ τῶν ἀρετῶν του ἔγεινε τῇ ἀληθείᾳ ἄρχων τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ Κίμων διὰ τῶν μεγάλων καλῶν ἔργων του κατ' ἀρχὰς τὸν ὑπερτέρει, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ μεγάλου τούτου πολίτου, καὶ ἔτι μᾶλλον μετὰ τὸν θάνατόν του, ἔμεινε ὁ Περικλῆς ὁ πρῶτος ἐν τῇ πόλει καὶ διετήρησε ταύτην τὴν ὑπεροχὴν ἐπὶ εἴκοσιν ἔτη (449—429) στερεώσας τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἀθηνῶν καὶ καταστήσας αὐτὰς ἐνδόξους καὶ ἰσχυράς.

Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον τότε ὀκτὼ ἕως δέκα ἑκατομμύρια φόρου ὑποτελῶν καὶ συμμάχων, αὐτοὶ δὲ ἦσαν, οἱ δυνάμενοι φέρειν ὄπλα, 14 ἢ 15 χιλιάδες. Ὁ Περικλῆς ἵνα κρατῇ εἰς ὑποταγὴν τοὺς συμμάχους περιέφερε τοὺς στόλους τῆς πατρίδος του ἐπιδεικτικῶς, καὶ ἂν λαὸς τις ἐδείκνυεν ἀπειθειαν, ἐπετίθετο κατ' αὐτοῦ μὲ ἀκαταμάχητον δύναμιν καὶ σκληρὰ τὸν ἐτιμῶρει. Οὕτως, ὅτε τὸ 440 π. Χ. ἡ σύμμαχος τῶν Ἀθηναίων Σάμος ἐπανεστάτησε κατ' αὐτῶν, ὁ Περικλῆς ἐξέπλευσε μὲ τὸν στόλον τῶν Ἀθηναίων αὐτοπροσώπως κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν καὶ τοὺς κατέβαλεν. Ὑπεχρέωσε δὲ αὐτοὺς νὰ κατεδαφίσωσι τὰ ὀχυρώματά των, νὰ παραδώσωσι τὸν στόλον των, νὰ δώσωσιν ὀμήρους εἰς ἐγγύησιν περὶ τῆς μελλούσης διαγω-

γῆς των, καὶ νὰ πληρώσωσι τὰς δαπάνας τοῦ πολέμου.

Ἡθέλησεν ἐπίσης νὰ ἐνισχύσῃ ἔτι μᾶλλον τὴν δύναμιν τῶν Ἀθηναίων διὰ τῆς ἐγκαθιδρύσεως πολυαριθμῶν ἀποικιών, αἵτινες ἔγειναν εἰς τὰς Ἀθήνας ἐμπορικαὶ θέσεις, λιμένες ἐλεύθεροι, ἔνθα προσωρμίζοντο τὰ πλοῖα των, πρὸ πάντων δὲ φρουραὶ πρὸς φύλαξιν τῶν τόπων, εἰς τοὺς ὁποίους οἱ Ἀθηναῖοι τὰς εἶχον συστήσει.

Ἐκτὸς τῶν ἐξόδων πρὸς καλλωπισμὸν τῆς πόλεως, διὰ τὸ ὁποῖόν τινες ἀδίκως κατηγοροῦν τὸν Περικλέα, ἐφύλαττεν οὗτος κατὰ μέρος δι' ἀπροσδοκίτους περιστάσεις σχεδὸν 10,000 τάλαντα εἰς τὸ θησαυροφυλάκιον, ἐτήρει τοὺς ναυστάθμους πλήρεις, καὶ εἶχε πάντοτε 500 ναῦς ἐτοιμοὺς πρὸς πόλεμον, καὶ τοῦτο ἐμπόδιζε πᾶσαν ἐπανάστασιν τῶν συμμάχων, ἠνάγκαζε δὲ καὶ τοὺς Πέρσας νὰ μὴ ἐπιχειρῶσιν τι κατὰ τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν ἐλληνίδων πόλεων.

**Ἀκμὴ τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν γραμμάτων. Συρροή
εἰς Ἀθήνας τῶν ἐξόχων ἀνδρῶν τῆς Ἑλλάδος.**

Ἡ ἰσχὺς τῶν Ἀθηναίων συνίστατο μᾶλλον εἰς τὸ πνεῦμα τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, εἰς τὰ ἀριστουργήματα τῶν χειρῶν καὶ τοῦ νοός των, παρὰ εἰς τὴν ὕλικήν των δύναμιν. ναοὶ, ποιήματα, ἀγάλματα, ἐπιστήμη προσεῖλκυον εἰς Ἀθήνας τοὺς σπουδαίους, ἐξόχους καὶ τιμῶντας τότε τὸν ἐλληνικὸν λαὸν ἄνδρας. Πανταχόθεν δ' ἔτρεχον εἰς Ἀθήνας νὰ παρευρίσκωνται εἰς τὰς ἑορτὰς καὶ τὰ θεάματα. Τότε ἀνεδείχθησαν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει οἱ μέγιστοι σοφοὶ ὄλων τῶν αἰῶνων, Ἀθηναῖοι καὶ ξένοι· οἱ τραγωδοποιοὶ Σοφοκλῆς καὶ Εὐριπίδης, ὁ ῥήτωρ Λυσίας, ὁ πατὴρ τῆς ἱστορίας Ἡρόδοτος, ὁ ἀστρονόμος Μέτων, ὁ Ἱπποκράτης ὁ πατὴρ τῆς ἰατρικῆς, Ἀριστοφάνης ὁ πρῶτος τῶν κωμικῶν ποιητῶν τῆς ἀρχαιότητος, ὁ Φειδίας ὁ ἐνδοξότατος τῶν καλλιτεχνῶν, καὶ ὁ Ἀπολλόδωρος, ὁ Ζεῦξις, ὁ Πολύγνωτος καὶ ὁ Παρράσιος, περιφημότετοι ζωγράφοι· τέλος δύο ἀθάνατοι φιλόσοφοι ὁ Ἀναξαγόρας καὶ

ὁ Σωκράτης. Μετὰ τούτους δὲ ἀνεφάνησαν ὁ Θουκυδίδης, ὁ Ξενοφῶν, ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης. Ὑποταιοῦτων δὲ διδασκάλων δὲν εἶναι παράδοξον ὅτι αἱ Ἀθῆναι κατεστάθησαν διδάσκαλος τῆς Ἑλλάδος, ἢ μᾶλλον εἶπεῖν, τοῦ κόσμου ὅλου, ὡς ὕστερον ἀπεδείχθη.

Ἀκμὴ τῶν τεχνῶν. Φειδίας, καλλιτεχνήματα.

Ἵνα καλλωπίσῃ τὰς Ἀθήνας μὲ λαμπρὰ μνημεῖα ὁ Περικλῆς, μετεχειρίσθη τὰ συμμαχικὰ χρήματα. Παρέδωκε δὲ τὴν ἀνωτάτην διεύθυνσιν τῶν ἔργων τούτων εἰς τὸν ἄριστον καλλιτέχνην Φειδίαν (438-431).

Τὰ πρότιστα ἔργα τοῦ Φειδίου ἦσαν τὸ κολοσσαῖον ἐκεῖνο ἄγαλμα τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ Διός, πολλὰ ἐν Ἀθήναις ἀγάλματα τῆς Ἀθηνᾶς καὶ μέρος τῶν ἀναγλύφων τῶν κοσμοῦντων τὰ ἔξω τοῦ Παρθενῶνος, τὸν ὅποιον ὠκοδόμησαν οἱ ἀρχιτέκτονες Ἴκτινος καὶ Καλλικράτης, ὅλον ἐκ μαρμάρων ἐκ τοῦ πεντελικοῦ ὄρους. Ὁ ἐκ Μιλήτου Ἴππόδαμος ἀπετελείωσε τὸν Πειραιᾶ, πρῶτην πόλιν τῆς Ἑλλάδος κτισθεῖσαν ἐπὶ κανονικοῦ σχεδίου. Ὁ ἀρχιτέκτων Μνησικλῆς ἀνήγειρε τὰ προπύλαια τῆς Ἀκροπόλεως, εἰς τὰ ὅποια ἐξωδεύθησαν 2,012 τάλαντα καὶ τὰ ὅποια ἀπετελέσθησαν εἰς πέντε ἔτη.

Ἐν δὲ τῷ Παρθενῶνι ἐθαυμάζετο πολὺ τὸ ἐξ ἐλέφαντος καὶ χρυσοῦ περίφημον ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς, ἔργον τοῦ Φειδίου, εἰς ὃ ἔδαπάνησε φιλοτίμως ἡ πόλις περὶ τὰ 3 1/2 ἑκατομμύρια δραχμῶν.

Παρακτὸς τούτου περίφημον ἦτο καὶ τὸ ἐν ἀκροπόλει μέγα χαλκοῦν ἄγαλμα τῆς προμάχου Ἀθηνᾶς, ἰδρυμένον μεταξὺ πού τῶν Προπυλαίων καὶ τοῦ Παρθενῶνος. Ἡ αἰχμὴ τοῦ δόρατος καὶ ὁ λόφος τοῦ κράνους τοῦ ἀγάλματος τούτου ἦσαν ὄρατὰ εἰς τοὺς ἀπὸ Σουνίου προσπλέοντας.

Ἡ ἀκρόπολις ἴστατο ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀρχαίας πόλεως, ὑψομένη ἀποτόμως περὶ τοὺς 150 πόδας. Ἐπάνω δὲ ἦτο ἐπίπεδος, ἔχουσα μῆκος ἕως 1000 ποδῶν καὶ πλά-

τος ἕως 500. Εἰς τὰ ἐν αὐτῇ διάφορα οἰκοδομήματα, ἀνάγλυφα καὶ ἀγάλματα φαίνεται ἡ μεγάλη ὑπεροχὴ τῆς ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Περικλέους ἀκμῆς τῆς καλλιτεχνίας. Πλεῖστα δὲ τῶν εἰρημένων ἔργων σώζονται, κατεφθιμένα ὅμως καὶ ὑπὸ τοῦ χρόνου καὶ τῆς βαρβαρότητος ἠκρωτηριασμένα. Πολλὰ κλαπέντα καὶ ἀρπαχθέντα ὑπὸ ξένων, στολιζοῦσι τώρα εὐρωπαϊκὰ μουσεῖα.

Ἡ ζωγραφία προώδευσεν ἀναλόγως κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐν Ἀθήναις. Ὁ Πάναινος, ἀδελφὸς τοῦ Φειδίου, διεκόσμησε τὴν ἐν Ἀθήναις Ποικίλην στοᾶν μὲ εἰκόνας

Ἀκρόπολις Ἀθηνῶν.

ὑπομνησκούσας εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὰ μεγάλα κατορθώματα τῶν πατέρων των. Ὁ δὲ Πολύγνωτος καὶ ὁ Μήκων τὸν ἐβοήθησαν εἰς ταῦτα τὰ ἔργα.

Ἐν τούτοις πολλοὶ ἐγόγγυζον κατὰ τοῦ Περικλέους διὰ τὴν δαπάνην μεγάλων χρηματικῶν ποσοτήτων εἰς ἀνέγερσιν ἀγαλμάτων μεγαλοπρεπῶν καὶ εἰς οἰκοδομὴν ναῶν. Ὁ Περικλῆς τοὺς εἶπεν, « Ἐγὼ μόνος θέλω ὑποστῆ τὰς γενομένας δαπάνας, ἀλλὰ καὶ τὸ ἰδικόν μου ὄνομα μόνον, ὡς εἶναι δίκαιον, θέλει ἐγγαρχῆθῃ ἐφ' ὅλων τούτων τῶν μνημείων ». Ὁ λαὸς τότε τὴν μεγαλοφρο-

σύνην αὐτοῦ θαυμάσας, ὁμοφώνως παρεδέχθη ὅτι ὁ Περικλῆς καλῶς ἔπραξε, καὶ ὅτι ὄφειλε νὰ ἐξακολουθῇ νὰ καλλωπίζῃ τὴν πόλιν ἀφειδῶς. Καὶ οἱ σύμμαχοι δὲ δὲν ἠδύναντο νὰ παραπονεθῶσι διὰ τὴν τοιαύτην δαπάνην τῶν φόρων των, ἀφ' οὗ οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς ὑπερησπίζοντο ἀπὸ πάντα ἐχθρικὸν κίνδυνον.

§ 14. Πελοποννησιακὸς πόλεμος μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Περικλέους (431—329).

Ἀπὸ τῆς προδοσίας τοῦ Πausανίου ἢ Σπάρτη εἶχε τρόπον τινὰ ἀποσυρθῆ μακρὰν τοῦ κόσμου, ἔβλεπε δὲ μὲ ζηλοτυπίαν τὴν πρόοδον καὶ διαγωγὴν τῶν Ἀθηναίων, καὶ ἔκαιροφυλάκει νὰ ὠφειληθῇ ἐκ τῶν σφαλμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα ὑπέκυπτον δυστυχῶς οὗτοι, οἵτινες ἐλησμόνου ὅτι οἱ σύμμαχοι των δὲν ἦσαν καὶ ὑπήκοοί των καὶ ὅτι βλέποντες οὗτοι τοὺς Πέρσας μὴ ἐπαπειλοῦντας αὐτοὺς ἐπὶ τοῦ παρόντος δι' οὐδενὸς κινδύνου, ἠσθάνοντο ἤδη τὸν ζυγὸν, τὸν ὁποῖον εἶχον δεχθῆ ἐκ στενοχωρίας ἐν καιρῷ κινδύνων. Μὴ τολμῶντες δὲ ἔνεκεν ἐλλείψεως βοήθειας ν' ἀποτινάξωσι τὸν ζυγὸν τοῦτον, ἀπέστελλον πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους μυστικὰς παρακλήσεις, καὶ τὸ πᾶν βαθμηδὸν παρεσκευάσθη πρὸς ἐμφύλιον πόλεμον.

Ὁ πόλεμος ἤθελεν ἴσως βραδύνει νὰ ἐκτραγῇ, ἂν ἡ Κόρινθος δὲν ὠπλιζέτο κατὰ τῆς ἀποικίας τῆς Κερκύρας διὰ τὴν Ἐπίδαμνον, ἣτις ἦτο ἀποικία τῶν Κερκυραίων. Ἐπειδὴ δὲ συνέβη φιλονεικία μεταξὺ τῶν Κερκυραίων καὶ τῶν Κορινθίων περὶ τῆς Ἐπίδαμνου, οἱ Κορίνθιοι ἔλαβον τὰ ὄπλα κατὰ τῶν Κερκυραίων. Τότε δὲ ἡ μὲν Σπάρτη ἔλαβε μέρος ὑπὲρ τῶν Κορινθίων, αἱ δὲ Ἀθηναὶ ὑπὲρ τῶν Κερκυραίων. Ἄλλ' οἱ Σπαρτιᾶται ἀπεφάσισαν νὰ ἐπέμβωσιν, ἀφ' οὗ οἱ Ἀθηναῖοι ἐπολιόρκησαν τὴν Ποτίδαιαν, ἀποικίαν τῶν Κορινθίων, καὶ ἀφ' οὗ ἐκ τῶν Θηβαίων οἱ αἰχμαλωτισθέντες εἰς τινα ἀπόπειραν ἐν

μέσω τελείας εἰρήνης πρὸς κατάληψιν τῆς πόλεως τῶν Πλαταιῶν συμμάχων των ἐθανατώθησαν.

Ὁ ἀγὼν κατ' ἀρχὰς περιωρίζετο εἰς ἀμοιβαίας λεηλασίας. Οἱ Σπαρτιᾶται καθ' ἕκαστον ἔαρ εἰσβάλλοντες εἰς τὴν Ἀττικὴν κατέστρεφον καὶ διήρπαζον ὅ,τι ἠδύναντο, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι περιπλέοντες καθ' ἕκαστον θέρος τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου ἐποίουν τὰ αὐτά. Ἐν τούτοις, ἂν καὶ δὲν συνεκροτήθη μεγάλη μάχη, ὅμως εἰς τὰς τολμηρὰς ταύτας ἐπιχειρήσεις συνεκροτοῦντο μικραὶ μάχαι καὶ ἐφονεύοντό τινες. Οἱ Ἀθηναῖοι συναθροίζοντες τὰ λείψανα τῶν ἰδικῶν των τὰ ἔθαπτον δημοσίως καὶ λόγοι ἐπιτάφιοι ἐξεφωνοῦντο.

Δυστυχῶς τὸ τρίτον ἔτος τοῦ πολέμου λοιμὸς σκληρὸς ἐθέριζε τὸ σεσωρευμένον πλῆθος εἰς Ἀθήνας, Πειραιᾶ καὶ τὸν τόπον τὸν μεταξὺ τῶν δύο μακρῶν τειχῶν, τὰ ὅποια εἶχον κατασκευασθῆ κατὰ γνώμην τοῦ Κίμωνος καὶ συνέδεον τὸν Πειραιᾶ μὲ τὰς Ἀθήνας. Τὸ μόλυσμα τοῦτο, καθ' οὗ ἡ ἐπιστήμη τῶν ἰατρῶν ἀπέβη ματαία, ἔφερεν, ὡς λέγεται, ἐξ Ἀφρικῆς πλοῖον ἐμπορικὸν εἰς Πειραιᾶ. Νέοι καὶ γέροντες, πλούσιοι καὶ πένητες δυνατοὶ καὶ ἀδύνατοι, ὅλοι προσεβάλλοντο ἀδιακρίτως· σπανίως δὲ ἐπέζων μέχρι τῆς ἐβδόμης ἢ ἐνάτης ἡμέρας. Ὁ Περικλῆς ὑπέμενε τὴν δυστυχίαν ὡς καὶ τὴν εὐτυχίαν ἄνευ ἀδυναμίας. Ἡ νόσος προσέβαλεν ὅλους τοὺς οἰκείους του καὶ ἡ ἀδελφὴ του, τινὲς τῶν προσφιλεστάτων φίλων καὶ ὁ πρωτότοκός του υἱὸς ἀπέθανον· ἀπέμενε δὲ μόνον εἰς αὐτὸν ὁ δευτερότοκός του υἱὸς Πάραλος· ἀλλ' ὁ λοιμὸς τοῦ ἀφήρπασε καὶ αὐτὸν, καὶ πρώτην ἤδη φοράν, καθ' ἣν στιγμὴν ἔθετε τὸν νεκρῶσιμον στέφανον ἐπὶ τοῦ τελευταίου τούτου υἱοῦ του, ἔκλαυσε πικρῶς.

Ἐν τούτοις ἐξηκολούθει νὰ ἐπαγρυπνῆ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς δημοκρατίας· δὲν ἐπέζησεν ὅμως, διότι ὁ λοιμὸς, ἂν καὶ καθ' ἕκαστην ἐλάμβανεν ὕφεςιν, προσέβαλεν ὅμως καὶ τοῦτον, καὶ κατ' ὀλίγον τὸν κατέβαλε (429 π. X.).

Κλέων, Μιτυληναῖοι, Πλαταιαί.

Δημαγωγοὶ ῥαδιούργοι καὶ πονηροὶ διεδέχθησαν τὸν Περικλέα θανόντα. Ὁ Κλέων, εὐνοούμενος ἤδη τοῦ λαοῦ, παρώξυνε τὰ πάθη αὐτοῦ ἀντὶ νὰ τὰ καθησυχάζῃ, ὡς ἔκαμνεν ὁ Περικλῆς. Τὸ τέταρτον ἔτος τοῦ πολέμου (428 π. Χ.) ἐπανεστάτησε κατὰ τῶν Ἀθηναίων ἡ ὑποτελής εἰς αὐτοὺς Μιτυλήνη, πρωτεύουσα τῆς Λέσβου. Οἱ Ἀθηναῖοι, πολιορκήσαντες διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης αὐτήν, τὴν κατηνάγκασαν νὰ παραδοθῆ καὶ ν' ἀφεθῆ ἡ τύχη τῆς εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων. Οὗτοι δὲ, κατὰ συμβουλήν τοῦ δημαγωγοῦ Κλέωνος, ἀπεφάσισαν νὰ θανατώσωσι πάντας τοὺς ἐπαναστάτας νὰ ἐξανδραποδίσωσι δὲ καὶ πωλήσωσι τοὺς ὑπολοίπους κατοίκους τῆς νήσου μικροὺς τε καὶ μεγάλους, γυναῖκας καὶ παιδιὰ· αἴσθημα δὲ μόνον φιλανθρωπίας ἐμετρίασε ταύτην τὴν σκληρὰν ἀπόφασιν, καὶ ἐσφάγησαν μόνον χίλιοι ἐκ τῶν ἐπαναστατῶν.

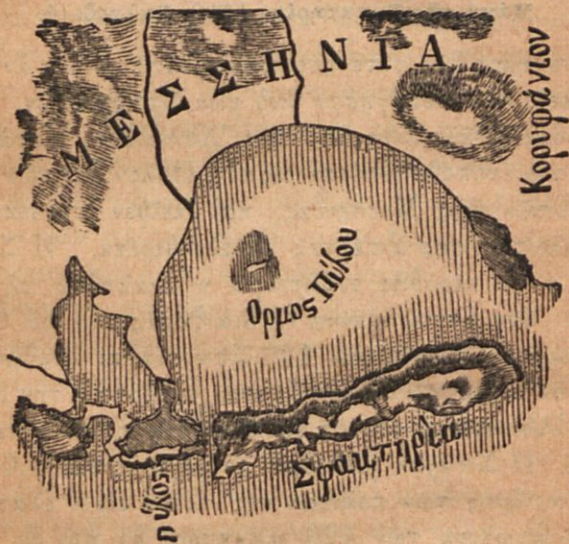
Ἡ Σπάρτη ἀνέλαβε νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Πλαταιεῖς, διότι ἐφόνευσαν Θηβαίους· ὅθεν ἐπολιορκήσαν τὰς Πλαταιάς. Ἐν διαστήματι δύο ἐτῶν, ἂν καὶ ὀλίγιστοι ἦσαν οἱ Πλαταιεῖς, ἀντεστάθησαν ὁμῶς εἰς ὅλους τοὺς ἀγῶνας τῶν Σπαρτιατῶν· ἀλλ' ἕνεκα τῆς καταφθειρούσης αὐτοὺς πείνης, ἀπεπειράθησαν νὰ διαβῶσι τὸ διπλοῦν τεῖχος, δι' οὗ οἱ ἐχθροὶ εἶχον περικυκλώσει τὴν πόλιν· ὅθεν διακόσιοι εἴκοσιν ἄνθρωποι, τουτέστι τὸ ἥμισυ τῆς φρουρᾶς ἐν νυκτὶ σκοτεινῇ, ἀνεμώδει καὶ βροχερᾷ ἐξῆλθον τῶν Πλαταιῶν σιωπηλοὶ, καὶ διὰ κλιμάκων ἀνέβησαν εἰς τὰ τεῖχη, διὰ πολλῶν δὲ δυσκολιῶν ἐφθασαν σῶσι καὶ ἀβλαβεῖς εἰς τὴν Ἀττικὴν. Οἱ λοιποὶ τῆς φρουρᾶς τῶν Πλαταιῶν μὴ δυνηθέντες νὰ ἀντισταθῶσι περισσότερον ἤναγκάστησαν νὰ παραδοθῶσιν. Οἱ Σπαρτιαταὶ ἐφάνησαν εἰς τὴν περίστασιν ταύτην σκληρότατοι καὶ ἀδικώτατοι πρὸς τοὺς δυστυχεῖς Πλαταιεῖς. Πέντε δικασταὶ ἐπέμφθησαν ἐκ Λακεδαιμόνος ἵνα κρίνωσι τοὺς αἰχμαλώτους, οἵτινες

ἔφεροντο ἐνώπιόν των ἄλλεπάλληλοι· οἱ δικασταὶ περιωρίζοντο μόνον νὰ τοὺς ἐρωτῶσιν, « Ἐὰν εἰς τὸν παρόντα πόλεμον ἕκαμον ἀγαθόν τι εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους ἢ εἰς τοὺς συμμάχους » μετὰ ταύτην τὴν γλευαστικὴν ἐρώτησιν εἰς ἕνα ἕκαστον ἀποτεινομένην ἐσφάζοντο. Διακόσιοι Πλαταιεῖς καὶ εἴκοσι πέντε Ἀθηναῖοι ἐσφάγησαν οὕτω· καὶ αἱ γυναῖκες των ἀπήχθησαν εἰς δουλείαν, ἡ δὲ καταδαφισθεῖσα πόλις των καὶ ἡ περίχωρος ἐδόθη εἰς τοὺς Θηβαίους.

Μάχη τῆς Σφακτηρίας (428). Χαλκιδική.

Ὁ πόλεμος ἕως τότε ἦτο ἀμφιρρέπης· διότι ἂν καὶ οἱ Πλαταιεῖς καθυπετάγησαν ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν, ἡ Ποτιδαία ὁμως ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων. Κατὰ δὲ τὰ 426 οὗτοι ἐτοποθετήθησαν εἰς τὴν Πύλον ἐπὶ τῶν παραλίων αὐτῶν τῆς Μεσσηνίας, καὶ ἐκεῖθεν προσεχάλεσαν τοὺς Εἰλωτας τῆς Σπάρτης εἰς ἐλευθερίαν. Ἡ Σπάρτη ἔστειλε μετὰ σπουδῆς στράτευμα ν' ἀνακτήσῃ τὴν θέσιν ταύτην. Ἴνα ἀντικρούσῃ δὲ διὰ ξηρᾶς τὴν διὰ θαλάσσης γενομένην προσβολὴν, 420 Σπαρτιαῖται ἀπέβησαν εἰς τὴν νῆσον Σφακτηρίαν, ἐγγίζουσιν σχεδὸν εἰς τὴν Πύλον· ἀλλ' ὁ Ἀθηναϊκὸς στόλος ἐπελθὼν αἴφνης τοὺς περιεκύκλωσεν. Ἡ Σπάρτη μαθοῦσα τὸ γεγονός καὶ φοβηθεῖσα διότι ὁ ἀριθμὸς τῶν πολιτῶν της τόσον εἶχεν ἐλαττωθῆ, ὥστε ἡ ἀπώλεια τῶν 420 μαχητῶν θὰ ἦτο δι' αὐτὴν συμφορὰ ἀνεπανόρθωτος, ἐζήτησεν εἰρήνην, ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι περιφρονητικῶς τὴν ἀπέρριψαν. Τότε οἱ ἔφοροι ὑπεσχέθησαν ἐλευθερίαν εἰς ἕκαστον Εἰλωτα, ὅστις θὰ κατάρθωνε νὰ φέρῃ ζωοτροφίας εἰς τὴν Σφακτηρίαν, διαβαίνων τὴν νύκτα καὶ κολυμβῶν διὰ τῶν Ἀθηναϊκῶν πλοίων. Πολλοὶ τούτων ἀποπειραθέντες ἐπέτυχον καὶ οὕτω ἠδυνήθησαν οἱ Σπαρτιαῖται νὰ μείνωσι μέχρι τῆς τοῦ χειμῶνος προσεγγίσεως. Τότε δὲ τινες εἰς Ἀθήνας παρεπονθήθησαν κατὰ τῶν στρατηγῶν. Ὁ Κλέων ἐκλεχθεὶς τότε στρατηγὸς ὑπεσχέθη ὅτι ἐντὸς εἰκοσιν ἡμερῶν

τὸ πᾶν θὰ ἦναι τετελεσμένον, ὅπερ καὶ ἔγεινε· συμβεβη-
κὸς δέ τι συνετέλεσεν εἰς τοῦτο ὀλίγας ἡμέρας πρὶν ἢ
φθάσῃ εἰς Πύλον. Πυρὰ ἀναφθεῖσα ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν
πρὸς κατασκευὴν φαγητοῦ καὶ μὴ ἐντελῶς σβεσθεῖσα
μετέδωκε τὸ πῦρ εἰς τὸ ἐν τῇ νήσῳ δάσος, καὶ κατέκαυ-
σεν αὐτό· ὅθεν ἡ ἀπόβασις διὰ τοῦτο ἀποκαθίστατο εὐ-
κολος, διότι ἤδη ἐφαίνοντο ὄλαι αἰ κινήσεις τῶν Σπαρ-
τιατῶν. Νύκτα τινα λοιπὸν οἱ Ἀθηναῖοι προσέβαλον τὴν
νήσον μὲ ὄλας τῶν τὰς δυνάμεις, οἱ δὲ Σπαρτιαῖται περι-
κυκλωθέντες, ἠναγκάσθησαν νὰ παραδοθῶσιν.

Σφακτηρία.

Ἡ ἐπιτυχία αὕτη ἐδόξασε πολὺ τὸν Κλέωνα, οἱ δὲ
Ἀθηναῖοι ἐμψυχωθέντες περιέζωσαν τὴν Πελοπόννησον.
Ἡ Σπάρτη ἐφαίνετο καταβεβλημένη, ἀλλ' ὁ Βρασιδάς,
εἰς τῶν βασιλέων της, τὴν ἠνώρθωσε. Λαβῶν οὗτος θαρ-
ράλῳς ἐπιθετικὴν θέσιν ἐξέφερε τὸν πόλεμον εἰς τὴν
Χαλκιδικὴν ἐν τῷ μέσῳ τῶν πόλεων, ἐξ ὧν οἱ Ἀθηναῖοι
ἐλάμβανον μεγάλα εἰσοδήματα καὶ παντὸς εἴδους ἐφόδια.
Καὶ αὕτη ἡ Ἀμφίπολις, ἰσχυροτάτη τῶν ἀποικιῶν τῶν
Ἀθηνῶν, ἀπεστάτησεν, ὁ Κλέων δὲ καὶ ὁ Βρασιδάς

αὐτὸς ἐφρονεύθησαν ἐν τῇ ἐνταῦθα μάχῃ (422). Μετὰ δὲ τὸν θάνατόν των, συνωμολογήθη εἰρήνη δι' ἐπιμελείας τοῦ Ἀθηναίου στρατηγοῦ Νικίου (421) μετὰ δεκαετῆ πόλεμον, καταστροφὴν πόλεων καὶ σφαγὰς καὶ πράξεις βαρβάρους καὶ ἀνωφελεῖς. Οἱ αἰχμάλωτοι καὶ αἱ κατακτηθεῖσαι χῶραι ἀπεδόθησαν ἀμοιβαίως μετὰ τὴν συνθήκην τῆς εἰρήνης.

§ 15. Στρατεία ἐπὶ Σικελίαν (415 — 413).

Ἀλκιβιάδης.

Ὁ Ἀλκιβιάδης, εὐπατρίδης Ἀθηναῖος, τὸ 18 ἔτος τῆς ἡλικίας του ἔλαβεν εἰς τὴν κατοχὴν του μεγάλην πατρικὴν κληρονομίαν. Ἐχων λοιπὸν εὐγένειαν, πλούτη καὶ εὐφυίαν, παρηκολουθεῖτο ὑπὸ πολλῶν παρασίτων καὶ κολάκων. Συνειθισμένος οὕτω ν' ἀνευφημῆται ὑπὸ τῆς συνοδείας τούτων καὶ διὰ τὰς πλείον ἀνοήτους πράξεις του, ἐτόλμα νὰ πράττῃ τὸ πᾶν ἀτιμωρητί. Νέος ἀκόμη ἐκολάφισε διδάσκαλόν τινα, εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ ὁποίου δὲν εὔρε τὴν Ἰλιάδα τοῦ Ὀμήρου. Εἰς τοὺς ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας μόνος ἐκ τῶν ἰδιωτῶν ἔβαλε νὰ τρέξωσιν ἑπτὰ ἄρματά του συγχρόνως, ἀμαυρώσας οὕτω τὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν βασιλέων τῶν Συρακουσῶν καὶ τῆς Κυρήνης ἐκέρδησε δὲ δύο βραβεῖα ἐν τῷ αὐτῷ σταδίῳ. Ὁ Ἀλκιβιάδης εἶναι τύπος περιφανεστάτου μὲν, ἀλλὰ καὶ κακοήθους καὶ ἐπομένως ἐπικινδύνου τῇ δημοκρατίᾳ πολίτου.

Ὁ Νικίας, ἀνὴρ βαθύπλουτος καὶ πρωτεύων ἐν τῇ πόλει, ἐσύσταине τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης· ὁ δὲ Ἀλκιβιάδης, ὅπως τὸν ὑποσκελίσει, ἐκηρύχθη ὑπὲρ τοῦ πολέμου καὶ κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὴν πατρίδα του νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν ὀλεθρίαν εἰς αὐτὴν ἐκστρατείαν τῆς Σικελίας.

Οἱ Ἀθηναῖοι τότε ἐπαρθέντες διὰ τὰς νίκας των ἐνόμιζον ὅτι οὐδὲν ὑπῆρχεν ἀνώτερον τῶν δυνάμεων των,

καὶ ἐπίστευον ὅτι ἡ κατάκτησις τῆς Σικελίας θὰ συνεπλήρου τὴν κατὰ θάλασσαν ἡγεμονίαν των. Ἐπὶ προφάσει λοιπὸν τοῦ νὰ δώσωσι βοήθειαν εἰς τοὺς Ἐγεσταίους κατὰ τῶν Συρακουσίων, συνήθροισαν στρατιὰν τοιαύτην καὶ τοσαύτην, ὅποιαν οὐδεμία ἄλλη πόλις ἑλληνικὴ εἶχεν ἴδει ἕως τότε ἐξερχομένη τῶν τειχῶν καὶ τῶν λιμένων τῆς, 134 ναῦς, 1,300 τοξότας καὶ 5,100 ὀπλίτας (414 π. X.).

Τρεῖς ἦσαν οἱ στρατηγοὶ τῆς ἐκστρατείας ταύτης, ὁ Λάμαχος, ὁ Νικίας καὶ ὁ Ἀλκιβιάδης. Ὁ τελευταῖος, ἀνακληθεὶς σχεδὸν εὐθύς ἐν' ἀπολογηθῆ ὡς κατηγορηθεὶς ὅτι ἐνέπαιζε τὰ ἐλευσίνια μυστήρια καὶ ὅτι περιέκοψε νύκτα τινὰ τοὺς κατὰ τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως ἰσταμένους Ἑρμᾶς, κατέφυγεν εἰς Σπάρτην, τὴν ὅποιαν παρώξυνε κατὰ τῆς πατρίδος του. Οἱ δύο δὲ ἄλλοι στρατηγοὶ ἐξετέλουν τὰς πολεμικὰς ἐργασίας μὲ ἀδράνειαν καὶ χρονοτριβήν. Ἡ Σπάρτη ἐπεμψεν ἐν τοσοῦτῳ εἰς βοήθειαν τῶν Συρακουσῶν τὸν Γύλιππον, στρατηγὸν ἐπιτήδειον, ὅστις ἅμα φθάσας μετέβαλε τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων. Ἀπέστειλε κατ' ἀρχὰς κήρυκας εἰς τοὺς Ἀθηναίους, νὰ τοὺς προτείνῃ πᾶσαν ἀσφάλειαν, ἐὰν ᾗθελον νὰ κενώσωσι τὴν Σικελίαν καὶ ἀπέλθωσιν· ἀλλ' ὁ Νικίας οὐδὲ κἂν ν' ἀποκριθῆ κατεδέχθη. Ὁ Σπαρτιάτης τότε ἐπανήγαγε τὸ θάρρος τῶν πολεμίων τῶν Ἀθηναίων, ἀποκατέστησε τὴν πειθαρχίαν, ἐξήσκησε τὰ στρατεύματα καὶ μετὰ ταῦτα ἐκέρδησε τοιαύτην νίκην, ὥστε τὸ στράτευμα τῶν Ἀθηναίων πολιορκοῦν ἕως τότε ἐπολιορκεῖτο ἤδη ὑπὸ τῶν πολεμίων. Ὁ Νικίας ἔσπευσε νὰ γνωστοποιήσῃ εἰς Ἀθήνας τὰ περὶ τῆς ἀμχανίας του. Ἐξ Ἀθηνῶν δὲ τῷ ἐστάλῃ στρατὸς σχεδὸν ἴσος πρὸς τὸν πρῶτον διοικούμενος ὑπὸ τοῦ κρατίστου τῶν τότε στρατηγῶν, τοῦ Δημοσθένους. Ὅτε ὁ στρατὸς ἐφάνη εἰς Συρακούσας κατὰ τὸ 413 ἐν πομπῇ μετὰ 73 πλοίων φερόντων 5,000 πεζοὺς καὶ 3,000 τοξότας, οἱ Συρακούσιοι ἐκ νέου ὑπέπεσαν εἰς μεγίστους φόβους. Ὁ Δημοσθένης

ἤρχετο μὲ σταθερὰν ἀπόφασιν νὰ τελειώσῃ τὸν πόλεμον καὶ ἐν ἀποτυχίᾳ νὰ φύγῃ ἐκεῖθεν ἀμέσως. Ἀλλὰ εἰς τινα κατὰ ξηρὰν μάχην οἱ Ἀθηναῖοι ἀπώλεσαν 2,000 ἄνδρας, εἰς ἄλλην κατὰ θάλασσαν ἦτταν κατεστράφη καὶ ὁ στόλος των, ἡ τελευταία των ἐλπίς.

Δυσκόλως θὰ ἠδύναντο οἱ Ἀθηναῖοι νὰ σωθῶσι διὰ τῆς φυγῆς καὶ ὁμῶς ἐδοκίμασαν νὰ φύγωσι 40,000 Ἀθηναίων καὶ τῶν συμμάχων αὐτῶν στρατιωτῶν, ἐγκαταλείψαντες τοὺς πληγωμένους καὶ τοὺς ἀσθενεῖς των, οἵτινες παρακαλοῦντες αὐτοὺς νὰ μὴ τοὺς ἐγκαταλείψωσιν εἰς σκληρὸν θάνατον τοὺς παρηκολούθουν ὅσον αἱ ἐξηνητημέναι δυνάμεις των τοῖς ἐσυγχώρουν. Ἐν διαστήματι ὀκτῶ ἡμερῶν, καθ' ἃς διήρκεσεν ἡ ὀλεθρία αὕτη ὑποχώρησις, οἱ ἐχθροὶ δὲν ἔπαυσαν προσβάλλοντες αὐτοὺς πανταχόθεν, καὶ ὁ μὲν Δημοσθένης, ὁ ἀποτελῶν τὴν ὀπισθοφυλακὴν, περιεκυκλώθη τέλος καὶ ἐβιάσθη νὰ καταθέσῃ τὰ ὄπλα, ὁ δὲ Νικίας ἐξηκολούθει νὰ φεύγῃ, ἀλλὰ ποταμός τις τοῦ ἐκώλυσε τὸν δρόμον. Καταφλεγόμενοι οἱ φεύγοντες ἐκ τῆς δίψης ἐρρίφθησαν σωρηδὸν ἐπ' αὐτὸν καὶ πολλοὶ ἐπνίγησαν· οἱ Συρακούσιοι τοποθετηθέντες ἐπὶ τοῦ πλησίον ὕψους ἐρρίπτον τὰ βέλη των, καὶ οἱ Πελοποννήσιοι καταβάντες ἔσφαζον τοὺς ἐν τῷ ποταμῷ, ὅστις ἐπληρώθη εὐθὺς νεκρῶν καὶ ἐβάφη ὑπὸ τοῦ αἵματος. Τὸ τελευταῖον τοῦτο δυστύχημα ἠνάγκασε τὸν Νικίαν νὰ παραδοθῆ. Καὶ οὗτος μὲν, ὡς καὶ ὁ Δημοσθένης ἐθανατώθησαν, οἱ δ' ἄλλοι αἰχμάλωτοι ἐρρίφθησαν σωρηδὸν εἰς βαθεὰ λατομεῖα ὑπαιθρα ὄντα, ὅπου ἐβασανίζοντο ὑπὸ τοῦ πνιγηροῦ καὶ ὑπερβολικοῦ τοῦ ἡλίου καύσωνος, καὶ ἐπάγωνον ὑπὸ τῆς δρόσου τῶν τοῦ ρθινοπώρου νυκτῶν, λαμβάνοντες εἰς τροφήν τὸ ἥμισυ τῆς μερίδος ἐνὸς δούλου, καὶ οἱ μὲν τραυματῖαι καὶ ἀσθενεῖς ἀπέθνησκον ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν καὶ ἔμενον ἄταφοι, οἱ δ' ἐπιζῶντες ἀνέπνεον μεμολυσμένον ἀέρα. Εἰς τοιαύτην κατάστασιν ἔμειναν 75 ἡμέρας, περὶ τὸ τέλος τῶν ὁποίων ἐπωλήθησαν οἱ σωθέντες ὑπὸ τῶν νικητῶν.

Ὁ Πλούταρχος διηγείται, ὅτι αἰχμάλωτοί τινες Ἀθηναῖοι ἠλευθερώθησαν, διότι οἱ μὲν ἐδίδαξαν τοὺς κυρίους τῶν τεμάχια τῶν δραμάτων τοῦ Εὐριπίδου, τὰ ὅποια ἐν τῇ μνήμῃ τῶν κατεῖχον, ἄλλοι δὲ περιπλανώμενοι εἰς τὴν νῆσον μετὰ τὴν μάχην ἐτρέφοντο παρ' ἐκείνων, εἰς τοὺς ὁποίους ἔφαλλον τοὺς στίχους τῶν. Ἐπιστρέψαντες δὲ εἰς Ἀθήνας οἱ αἰχμάλωτοί οὗτοι ἐπορεύθησαν καὶ ἐξέφρασαν τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν εἰς τὸν ποιητὴν, τοῦ ὁποίου τὰ ποιήματα τοὺς ἔσωσαν.

§ 16. Τέλος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου (413 — 404).

Ἡ ἐν Σικελίᾳ συμφορὰ ἐπροξένησεν εἰς τὴν δύναμιν τῶν Ἀθηναίων πληγὴν, ἐξ ἧς δὲν ἠδύνατο ν' ἀνακύψῃ. Ὅτε ὁ Ἀλκιβιάδης καταφυγὼν εἰς Σπάρτην ἔμαθεν ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι τὸν κατεδίκασαν εἰς θάνατον, « Ἐγὼ εὐθύς θά τοῖς δείξω, ἐφώναξεν, ὅτι ζῶ εἰσέτι ». Ὅθεν συνεβούλευσε τοὺς Σπαρτιάτας καὶ ὠχύρωσεν τὴν Δεκέλειαν (τὸ νῦν Τατόι), κώμην τῆς Ἀττικῆς, ὅπως καταστήσῃσι τὸν πόλεμον διαρκῆ εἰς αὐτὰς τὰς πύλας τῶν Ἀθηναίων· ἐπεκαλέσθησαν δὲ καὶ τὴν συμμαχίαν τοῦ μεγάλου βασιλέως. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀντεστάθησαν ἡρωϊκῶς εἰς τὴν καταδρομὴν, καὶ διὰ τῆς εὐσταθείας τῶν ὅλους τῶν τοὺς συμάχους διετήρησαν πιστοὺς εἰς τὸ καθῆκόν τῶν.

Κατ' εὐτυχίαν τῶν Ἀθηναίων ὁ Ἀλκιβιάδης ἔνεκα τῆς κακῆς διαγωγῆς του ἔφυγεν ἐκ Σπάρτης. Μὴ τολμήσας δὲ νὰ ἔλθῃ εἰς Ἀθήνας, ὅπου ἦτο καταδικασμένος, προσεπάθησε νὰ γείνη ἄξιος τῆς ἀνακλήσεως διὰ τῶν εὐεργετημάτων του· ὅθεν, μεταβὰς εἰς Ἀσίαν παρὰ τῆ Σατράπῃ Τισσαφέρνη, κατώρθωσε ν' ἀποσπάσῃ αὐτὸν ἀπὸ τῆς συμμαχίας τῆς Σπάρτης καὶ νὰ τὸν καταστήσῃ εὖνουν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους· κατώρθωσεν ἔτι νὰ λάβῃ διὰ χρηματικῆς ἐπικουρίας τῆς Περσίας τὴν ἀρχηγίαν

τοῦ ἐν Σάμῳ στρατοῦ τῶν Ἀθηναίων καὶ δι' αὐτοῦ προσέβαλε τοὺς πρὸ ὀλίγου φίλους του Σπαρτιάτας. Δύο δὲ ναυμαχίαι εἰς τὸν Ἑλλάσποντον (411), μία μεγάλη κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν νίκη παρὰ τῇ Κυζίκῳ (410), τέλος ἡ ἄλωσις τοῦ Βυζαντίου (408) ἐστερέωσαν τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ τῆς Θράκης καὶ τῆς Προποντίδος.

Ὁ Ἀλκιβιάδης διὰ τῶν ἐπιτυχιῶν τούτων κερδήσας πάλιν τὴν εὐνοίαν τοῦ δήμου ἀνεκλήθη καὶ εἰσῆλθε θριαμβευτικῶς εἰς Ἀθήνας. Ἀλλὰ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος γενόμενος ὑποπτος ἐστερήθη τῆς ἀρχῆς καὶ ἠναγκάσθη ἐκ νέου νὰ φύγῃ εἰς ξένην γῆν, ὅπου ἐδολοφονήθη ὑπὸ Περσῶν, ἐν ᾧ ἐξώρμησεν ἐκ τῆς οἰκίας του, εἰς τὴν ὁποίαν ἔβαλαν πῦρ (404). ἔζησε δὲ 46 περίπου ἔτη.

Οἱ Πέρσαι ἤλλαξαν πάλιν τοὺς συμμάχους των, διότι τὸν νέον Κῦρον, ἀδελφὸν τοῦ βασιλέως Ἀρταξέρξου τοῦ Β', ἐλθόντα διοικητὴν εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν Λύσανδρος ὁ Λακεδαιμόνιος κολακεύσας εἵλκυσε πρὸς ἑαυτόν. Τότε ἡ ἤττα τοῦ Σπαρτιάτου Καλλικρατίδου ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου Κόνωνος περὶ τὰς νήσους Ἀργινοῦσας (406) ἀπέβη ἀνωφελής, ἐπειδὴ ὁ Λύσανδρος, λαβὼν παρὰ τοῦ Κύρου χρήματα, ἠδυνήθη νὰ συγκροτήσῃ στόλον ἀνώτερον ἐκείνου τὸν ὁποῖον ἡ Σπάρτη πρὸ ὀλίγου ἀπώλεσε. Τέλος πάντων τῷ 405 ἀφῆρσαν παρὰ τῶν Ἀθηναίων τὴν ἡγεμονίαν τῆς θαλάσσης διὰ τῆς ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς νίκης.

Ἡ ἐνταῦθα μάχη ὑπὲρ τῆς Σπάρτης ἀποβᾶσα δὲν ἦτο ἀποτελεσμα ἀνδρίας. Ἐν ᾧ οἱ δύο στόλοι ἦσαν εἰς τὸν Ἑλλάσποντον ὁ εἰς ἀπέναντι τοῦ ἄλλου, οἱ Ἀθηναῖοι ναύαρχοι τέσσαρας κατὰ συνέχειαν ἡμέρας ἐρχόμενοι καὶ προκαλοῦντες ματαίως εἰς μάχην τὸν Λύσανδρον ἐπροφυλάττοντο ἀμελῶς, διότι ἐνόμιζον, ὅτι οὐδένα κίνδυνον εἶχον παρ' ἐχθροῦ τόσον δειλοῦ. Ἐν τοσοῦτῳ ὁ Λύσανδρος παρετήρει ἐπιμελῶς τὰς κινήσεις των, καὶ τὴν πέμπτην ἡμέραν, μόλις οἱ ναύαρχοι τῶν Ἀθηναίων εἶχον ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν σταθμὸν των, καὶ ὁ Λύσανδρος εὐθύς ὕψωσε τὸ σημεῖον τῆς ἀναχωρήσεως εἰς τοὺς ἰδιικούς του.

Πρῶτος δ' ὁ Κόνων ἐκ τῶν Ἀθηναίων στρατηγῶν παρετήρησεν ἐκ τῆς ξηρᾶς τὸν στόλον τοῦτον, ὅτι προὔχῳρει πλησίστιος καὶ ἐφώναζε νὰ ἐπιβιβασθῶσιν οἱ ναῦται. Κυριευθεὶς δὲ ὑπὸ λύπης ἐπὶ τῇ θέᾳ τῆς ἐπαπειλούσης τοὺς Ἀθηναίους δυστυχίας καλεῖ τοὺς μὲν, παρακαλεῖ τοὺς δὲ, καὶ ἀναγκάζει ὅλους, ὅσους συναντᾷ, νὰ ἐπιβῶσιν εἰς τὰ πλοῖα, ἀλλ' ὁ ζῆλός του ἦτο ἀνωφελές, διότι οἱ στρατιῶται ἦσαν διεσκορπισμένοι τῇ δε κάκεισε, οἱ μὲν εἶχον μεταβῆ πρὸς ἀγορὰν τροφῶν, οἱ δὲ ἐπεριδιάβαζον εἰς τὴν πεδιάδα· τινὲς ἐκοιμῶντο εἰς τὰς σκηνάς των, ἄλλοι δ' ἠτοιμάζον τὸ γεῦμα. Οἱ Πελοποννήσιοι πίπτοντες εἰς τὴν ἐχθρικὴν γραμμὴν ἀνῆρπαζον τὰς κενὰς ναῦς καὶ συνέτριβον διὰ τῶν συγκρούσεών των τὰς ἤδη πληρουμένας. Οἱ δὲ στρατιῶται, τρέχοντες, ἵνα τὰς ὑπερασπίσωσιν ἄνευ ὀπλῶν, ἐφονεύοντο πλησίον των, καὶ ὅσοι ἔφυγον πρὸς τὸ παράλιον, ἐσφάγησαν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ἀποβιβασθέντων καὶ δραμόντων πρὸς καταδίωξιν αὐτῶν. Ὁ Λύσανδρος συνέλαβε 3,000 αἰχμαλώτους, ἐν οἷς καὶ τοὺς στρατηγούς, καὶ ἐκυρίευσεν ὅλον τὸν στόλον ἐκτὸς τῆς νηὸς Παράλου, ἣτις σωθεῖσα ἐκόμισεν εἰς Ἀθήνας τὴν εἰδησιν τοῦ θλιβεροῦ γεγονότος· ἐσώθησαν δὲ καὶ ὀκτὼ πλοῖα, μετὰ τῶν ὁποίων ὁ Κόνων κατέφυγεν (405) εἰς τὴν Σαλαμίνα τῆς Κύπρου.

Ὁ Λύσανδρος ἐν ἀταραξίᾳ ἔσφαξε περὶ τὰς τρεῖς χιλιάδας αἰχμαλώτων Ἀθηναίων, χωρὶς καὶ νὰ ἔχη διακειολόγησιν, ὅτι τοὺς ἐφόνευσε δῆθεν ἕνεκεν ἀντεκδικήσεως ζημιῶν, τὰς ὁποίας ὑπέστη ἐν συμπλοκῇ, διότι μάχη δὲν ἔγεινεν. Οὗτοι οἱ σφαγέντες ἦσαν ὁ τελευταῖος στρατὸς τῶν Ἀθηναίων. Δὲν ὑπῆρχον πλέον οὔτε πλοῖα ἐν Πειραιεῖ, οὔτε χρήματα ἐν τῷ δημοσίῳ ταμείῳ, οὔτε ὀπλίται ἐν τῇ πόλει πρὸς συγκρότησιν νέου στρατοῦ. Ἀλλ' ὁμως ἡ ἡρωϊκὴ πόλις ἀντέστη ἔτι ἕξ μῆνας κατὰ τῶν στρατευμάτων τῶν Λακεδαιμονίων, καὶ μόνη ἠπείνα τὴν ἠνάγκασε τέλος νὰ καταθέσῃ τὰ ὄπλα τὸ ἔαρ τοῦ 404 π. X.

Αἱ Ἀθῆναι κατεδικάσθησαν ἤδη διὰ συνθήκης νὰ μὴ ἔχωσι πλέον τείχη, καὶ ἀπηγορεύθη ἡ ἐξάρτησις πλειοτέρων τῶν δώδεκα πλοίων. Τὰς ἐξύβρισαν μάλιστα ἀφειδῶς, διότι ὁ Λύσανδρος συνήθροισε μέγαν ἀριθμὸν αὐλητρίδων καὶ προσέταξε νὰ κρημνίσωσι τὰ τείχη καὶ νὰ καύσωσι τὰ πλοῖα, παιανίζούσης τῆς μουσικῆς, καὶ παρόντων τῶν συμμάχων, οἵτινες ἐστεμμένοι μὲ ἄνθη, ἔφαλλον ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τούτων τὴν ἐλευθερίαν τῆς λυτρωθείσης τάχα Ἑλλάδος, χωρὶς νὰ ἐννοῶσιν, ὅτι, καταστρεφόμενων τῶν Ἀθηνῶν, ἤθελον συγκαταστραφῆ καὶ αὐτοὶ οὗτοι, ὡς ὁ ὕστερος χρόνος ἀπέδειξε. Τοιοῦτον ἀπέβη τὸ τέλος τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου.

§ 17. Οἱ τριάκοντα τύραννοι (404) καὶ ὁ Θρασύβουλος (403).

Ἴνα μένωσι καταβεβλημένοι αἱ Ἀθῆναι, ὁ Λύσανδρος καταλύσας τὸ ἀρχαῖον πολίτευμά των, ὑπέβαλεν αὐτὰς ὑπὸ τὴν διοίκησιν τριάκοντα ἐγχωρίων τυράννων, τῶν ὁποίων ἡ βία καὶ ἡ αὐθαιρεσία ἄφησε στυγεράν μνήμην. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐπετέθησαν κατὰ τῶν ὑπαρχόντων συκοφαντῶν πρὸς κοινὴν εὐχαρίστησιν· ἔπειτα ὁμως καὶ κατὰ τῶν ἀγαθῶν πολιτῶν. Τότε ἐζήτησαν πρὸς ὑποστήριξίν των καὶ ἔλαβον παρὰ τῶν Λακεδαιμονίων φρουροὺς, τοὺς ὁποίους ἐγκατέστησαν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ἐκολάκευον τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν (ἀρμοστήν) Καλλίβιον. Ἴνα ἐγκρίνη ὅ,τι καὶ ἂν πράττωσιν. Οἱ πολῖται ἀφωπλίσθησαν ἐκτὸς 3,000, οἵτινες ἦσαν ὀλιγαρχικῶν φρονημάτων· τῶν δὲ ἀντιπάλων των ἄλλοι ἐξωρίσθησαν καὶ ἄλλοι κατεδικάσθησαν καὶ τὰ κτήματά των ἐδημεύθησαν, ἵνα πληρῶνῃται ὁ μισθὸς τῶν φρουρῶν. Μόνος ὁ Θηραμένης μετὰξὺ τῶν τριάκοντα ἦτο μετριοπαθέστερος καὶ φρονιμώτερος· ἀλλὰ διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς κατεδικάσθη νὰ πῆναι τὸ κώνειον, κατὰ πρότασιν τοῦ παλαιοῦ του φίλου καὶ συντυράννου του Κριτίου.

Ὁ φιλόπατρις Θρασύβουλος, βλέπων τὴν ἀθλίαν ταύτην κατάστασιν τῆς πατρίδος του, ἔσπευσεν ἐκ Θηβῶν μετ' ἑβδομήκοντα ἐν τούτῳ τῷ μεταξύ φυγόντας Ἀθηναίους καὶ τινὰς Θηβαίους καὶ κατέλαβε τὴν Φυλὴν, φρούριον τῆς Ἀττικῆς· ἅμα δ' ἐπαυξήθεντος τοῦ μικροῦ του στρατεύματος, ἐκυρίευσεν τὴν Μουνυχίαν, ἓνα τῶν τριῶν λιμένων τῶν Ἀθηνῶν, οἱ δὲ τύραννοι ἤλθον νὰ τοὺς προσβάλωσιν ἐνταῦθα. Τὸ στρατεύμα τῶν τυράννων, συγκείμενον ἐξ Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων, ἐνίκηθη, ὁ δὲ Θρασύβουλος, ὅπως τελειώσῃ τὸ ταχύτερον τὸν πόλεμον, τοὺς συνεχώρησεν ν' ἀποσυρθῶσιν εἰς Ἐλευσίνα καὶ ἐπροκήρυξεν ἀμνηστίαν, τὴν ὁποίαν ἐτήρησεν πιστῶς. Ἀντὶ δὲ τῶν τριάκοντα ἐγκατεστάθησαν δέκα ἄρχοντες, ἀλλὰ καὶ οὗτοι, ὡς τυραννικοί, κατελύθησαν καὶ οὕτω τὸ ἀρχαῖον πολίτευμα ἀπεκατεστάθη πάλιν μετὰ ὀκτάμηνον τυραννίαν τῶν τριάκοντα καὶ τῶν μετὰ τούτους δέκα.

Ἱπποκράτης, Ἀριστοφάνης, Θουκυδίδης, Σωκράτης.

Κατὰ τοὺς ἀξιοθρηνήτους τούτους καιροὺς ἀνεφάνησαν ἄνδρες τινές, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα κατετάχθησαν μετὰ τῶν μεγίστων ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους ἀναφέρει ἡ ἱστορία. Ἐκ τούτων εἶναι ὁ ἐκ τῆς νήσου Κῶ ἰατρός Ἱπποκράτης (460-390), ὅστις ἤξιώθη διὰ τὴν μεγάλην του ἀγχινοίαν καὶ τὴν ἰατρικὴν του δεινότητα νὰ ὀνομασθῇ πατὴρ τῆς ἰατρικῆς· ὁ Ἀριστοφάνης, ὅστις διὰ τῶν κωμωδιῶν του ἐνέπαιζε καὶ προσέβαλλε καιρίως, ὅσους εἰς τὸν καιρὸν του ἐξέπιπτον εἰς καταχρήσεις· ὁ Θουκυδίδης, ὅστις μετ' αὐστηρὰν ἀλήθειαν ἰστόρησεν τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον καὶ ἄλλοι.

Ἄλλ' ὁ ἀνὴρ ὅστις ὑπερέβη ὅλους διὰ τὴν σοφίαν καὶ τὴν ἀρετὴν του καὶ τὴν καρποφόρον διδασκαλίαν του ὑπῆρξεν ὁ Σωκράτης, γεννηθεὶς τῷ 469. Ὁ πατὴρ του Σωφρονίσκος ἦτο λιθοξόος· διὸ καὶ ὁ ἴδιος μετῆλθε κατ' ἀρχὰς τὸ ἐπάγγελμα τοῦτο, ὅπερ ὅμως ἐγκατέλειψεν ὕστερον, καὶ τοι πτωχὸς, ἴν' ἀποκτήσῃ ὅ,τι ἐξετίμα κάλ-

λιον τοῦ χρυσαίου, τὴν σοφίαν καὶ τὴν ἐπιστήμην. Ἐξεπλήρωσεν ἅπαντα τὰ καθήκοντα τοῦ πολίτου, ἐπολέμησε γενναίως ὑπὲρ πατρίδος εἰς τὴν Ποτίδαιαν, εἰς τὴν Ἀμφίπολιν καὶ εἰς τὸ Δῆλιον καὶ ἔσωσέ ποτε τὸν Ἀλκιβιάδην καὶ ἄλλοτε τὸν Ξενοφῶντα. Περισπούδαστον εἰς αὐτὸν ἀξίωμα ἦτο τὸ «Γνώθι σαυτόν»: ἔλεγε δὲ, «ἐν οἶδα, ὅτι οὐδὲν οἶδα», καὶ ἐπολέμει αὐστηρῶς πανταχοῦ καὶ πάντοτε τὴν ἀπάτην. Ἡ διδασκαλία του ἔτεινε πρὸς ἀναγνώρισιν ἑνὸς ὑπερτάτου ὄντος, δημιουργήσαντος καὶ συντηροῦντος τὸ σύμπαν. Οἱ κενόδοξοι, τοὺς ὁποίους προσέβαλλε, καὶ οἱ δεισιδαίμονες τοὺς ὁποίους ἤλεγχεν, ἠρέθισαν κατ' αὐτοῦ τὴν κοινὴν γνώμην· ὅθεν συκοφαντηθεὶς ὡς διαφθορεὺς τῆς νεολαίας καὶ ὡς θελων νὰ καταστρέψῃ τὴν ἐθνικὴν θρησκείαν, κατεδικάσθη ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου εἰς θάνατον. Ἐβλήθη δὲ εἰς τὸ δεσμωτήριον, ὅπου περιέμεινε τριάκοντα ἡμέρας, ἕως νὰ ἐπανέλθῃ ἡ θεωρίς¹ ναῦς ἐκ Δήλου· διότι κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀποστολῆς καὶ μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ πλοίου τούτου οἱ νόμοι ἀπηγόρευον τὴν ἐκτέλεσιν τῶν θανατικῶν πινῶν. Διῆλθεν ὁ Σωκράτης τὸν καιρὸν τοῦτον ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ συνδιαλεγόμενος μετὰ τῶν φίλων του περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, περὶ τῆς μελλούσης ζωῆς, καλλιωτέρας τῆς παρούσης. Τὴν παραμονὴν τῆς ἡμέρας τῆς ἐλεύσεως τῆς θεωρίδος νηὸς εἰς Ἀθήνας, τῶν μαθητῶν τούτου, ὁ Κρίτων, τὸν συνεβούλευσε νὰ δραπετεύσῃ τῇ συνεργείᾳ αὐτοῦ εἰς Θεσσαλίαν. Ὁ Σωκράτης ἠρνήθη, διότι δὲν ἤθελε νὰ γείνη παραβιαστὴς τῶν νόμων τῆς πατρίδος καὶ ν' ἀποφύγῃ τὴν εἰς ἕκαστον πολίτην καὶ αδικασθέντα ἐπιβαλλομένην ἠθικὴν ὑποχρέωσιν τῆς ὑπακοῆς εἰς τὴν ὑπὸ τῶν δικαστῶν ἀποφασισθεῖσαν τιμωρίαν. Τέλος πάντων ἡ τελευταία ἡμέρα ἔφθασε καὶ ταύτην ὁ Σωκράτης ἀφιέρωσεν ὁλόκληρον εἰς ὑψηλὴν συνομιλίαν περὶ θανάτου τοῦ σώματος καὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς.

(1) Πλοτον ἱερὸν στελλόμενον ἐκ μέρους πόλεως τινος εἰς ναὸν ἡμαντεῖον χάριν θρησκευτικῶν τελετῶν.

Ἐν ᾧ δὲ ὁ ἥλιος ἔδυσεν, ἔδωκαν εἰς αὐτὸν τὸ κώνειον, τὸ ὁποῖον ἔπιε σταθερὸς καὶ ἀτάραχος ἐν τῷ μέσῳ τῶν θρηγνούντων φίλων του καὶ αὐτοῦ τοῦ δεσμοφύλακος δακρύνοντας, καὶ ἀπέθανε μάρτυς τῆς ἀληθείας (399 π. X.). Ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ξενοφῶν ἦσαν οἱ περιφανέστεροι τῶν μαθητῶν του.

Μεταμεληθέντες οἱ Ἀθηναῖοι ὕστερον, τοῦ μὲν Σωκράτους ἔστησαν ἀνδριάντα, τῶν δὲ κατηγορῶν του τὸν μὲν Ἄνυτον καὶ Λύκωνα ἐζώρισαν, τὸν δὲ Μέλητον ἐθάψωσαν.

§ 18. Ὁ Ξενοφῶν καὶ ἡ ἀνάβασις καὶ ἡ κάθοδος τῶν μυρίων (401).

Ὁ Κῦρος ἤθελε ν' ἀποβάλλῃ τοῦ θρόνου τῆς Περσίας τὸν ἀδελφόν του Ἀρταξέρξην· καὶ ἐπειδὴ γνωρίζων τοὺς Ἕλληνας ἐπίστευεν ὅτι μὲ ἐλληνικὰ στρατεύματα ἡ νίκη ἤθελεν εἶσθαι βεβαία, ἔλαβεν ἐπὶ μισθῷ 13,000 μισθοφόρους Ἕλληνας, τοὺς ὁποίους ἠνωσε μὲ 100,000 βαρβάρων καὶ μετὰ τούτων ἐκίνησε κατὰ τῆς Βαβυλωνος. Ἀφ' οὗ διέβη τὸν Εὐφράτην καὶ τὰς ἐρήμους τῆς Μεσοποταμίας, ἀπήντησε τὸν ἐχθρὸν εἰς Κούναζα καὶ συνεκρότησε πρὸς αὐτὸν μάχην, καθ' ἣν οἱ Ἕλληνες διεσκόρπισαν πᾶν ὅ,τι ἀπήντησαν. Καὶ ὁ μὲν Ἀρταξέρξης, πληγωθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του, ἐσώθη ὑπὸ τῶν παρακολουθούντων αὐτόν· ὁ δὲ Κῦρος ἐφονεύθη ἐν τῷ θριάμβῳ του ὑπὸ στρατιώτου τινός καὶ ὁ θάνατός του ἐπέφερε τὴν φυγὴν τῶν ἑαυτοῦ. Μόνοι οἱ Ἕλληνες ἀντέστησαν καὶ ἀπέκρουσαν ἀνδρῶς ὅλας τὰς προσβολὰς καὶ ἔμειναν κύριοι τοῦ πεδίου τῆς μάχης, μεταξὺ δύο στρατευμάτων, τοῦ μὲν ἐνὸς συμμαχικοῦ, τοῦ δὲ ἄλλου ἐχθρικοῦ, φευγόντων ἀμφοτέρων κατ' ἀντίθετον δρόμον.

Τότε ἤρχισεν, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Σπαρτιάτου Κλεάρχου, ἡ περίφημος κάθοδος τῶν δέκα χιλιάδων Ἑλλήνων διὰ μέσου 600 ὠρῶν τόπων, κατὰ τὸ πλεῖστον

καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς Πέρσας ἀγνώστων, ὑπερνικηθέντων χωρῶν, ποταμῶν, χιόνων, σιτοδείας καὶ ἀγρίων καθ' ὁδὸν φυλῶν. Ὁ σατράπης Τισσαφέρνης τοὺς ἠνώχλει κατ' ἀρχάς, ἔπειτα διὰ προδοσίας συνέλαβε τοὺς ἀρχηγούς των, τοὺς ὁποίους ἐθανάτωσε κατὰ προσταγὴν τοῦ βασιλέως. Ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς περιῆλθε τότε πρὸς ὦραν εἰς ἀπελπισίαν· ἀλλ' ἐνεψύχωσε τὸ θάρρος του Ξενοφῶν ὁ Ἀθηναῖος, ὅστις ὑπηρέτει ὡς ἐθελογτὴς εἰς τὸ στράτευμα, ἀκολουθῶν φίλον τοῦ τινος ἀρχηγόν, Πρόξενον τὸν Βοιωτιον, ἵνα ἴδῃ νέα μέρη καὶ λαοὺς ἀγνώστους. Εἰς τὰς κρισίμους περιστάσεις οἱ ἔξοχοι λαμβάνουσιν ἀφ' ἑαυτῶν τὴν θέσιν των. Ἐν ᾧ ὅλος ὁ στρατὸς εὐρίσκετο εἰς ἀπελπισίαν, καὶ μέγας ἦτο διὰ τοῦτο ὁ κίνδυνος, ὁ Ξενοφῶν, ὁμιλῶν καὶ ἐνεργῶν τὴν ἐκλογὴν ἄλλων στρατηγῶν, συγκατελέχθη εἰς τούτους καὶ αὐτὸς, μετερρύθμισε τὸν στρατὸν καὶ ἡ πορεία ἐξηκολούθησεν. Ὁ Τισσαφέρνης, ἀπελπισθεὶς νὰ κάμῃ ὑποχειρίους τοὺς ὀλίγους ἐκείνους ἀνδρείους, παρητήθη τῆς καταδιώξεως, ὅποτε ἔφθασαν εἰς τὰ ὄρη τῶν Καρδούχων· ἀλλ' ἦτο ἀνάγκη ἤδη νὰ ὑπερασπίζωσιν ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν φοβερῶν τούτων ὀρεινῶν, τῶν ὁποίων τὰ μακρὰ βέλη διεπέρων τὰς πανοπλίαις. Ἄμα δὲ ἤλθον εἰς Ἀρμενίαν, ἡ χιὼν τοὺς κατέλαβεν εἰς τὰ ὄρη, καὶ τόσον ἄφθονος ἔπεσεν, ὥστε τινὲς τῶν στρατιωτῶν ἀπέθανον ἐκ τοῦ ψύχους, καὶ ἄλλοι ἐστερήθησαν τῆς ὀράσεως ἐκ τῆς ἀντανακλάσεως, καὶ τὰ πλειότερα δὲ τῶν φορτηγῶν ζώων ἀπωλέσθησαν. Ἦναγκάσθησαν κατόπιν νὰ διαβῶσι τὸν Φάσιν, καὶ πολλοὺς ἄλλους ποταμοὺς καὶ ν' ἀποκρούσωσι τὸν πολεμικὸν λαὸν τῶν Χαλύβων. Τέλος φθάσαντες εἰς τὸ ὄρος Θήχην, ἀνεκάλυψαν ἐν τῷ ὀρίζοντι τὸν εὐρύχωρον Εὐξείνιον πόντον καὶ μετὰ χαρᾶς ἤρχισαν φωνάζοντες—θάλασσα! θάλασσα! ἠσπάζοντο δὲ ἀλλήλους μὲ δακρυβρέκτους ὀφθαλμοὺς καὶ ἐπιπτον εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν στρατηγῶν καὶ τῶν ἀξιωματικῶν των. Εὐθύς δὲ τότε, οἱ στρατιῶται κομίσαντες πέτρας, ἤγειραν ὡς τρόπαιον ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους

πυραμίδα, τὴν ὁποίαν ἐκάλυψαν μὲ ὄπλα, ἀφαιρεθέντα παρὰ τῶν ἐχθρῶν.

Μετά τινος νέας μάχης κατὰ τῶν πολεμικῶν φυλῶν τῆς παραλίας, ἔφθασαν οἱ Ἕλληνες εἰς τὴν ἑλληνικὴν πόλιν Τραπεζοῦντα, ἀποικίαν τῆς Σινώπης, καὶ ἐκεῖ ἐώρτασαν τὴν ἀπελευθέρωσιν των διὰ πανδήμων ἀγῶνων καὶ θυσιῶν. Εἶχον ἀπομείνει 8,600, μὴ εὐρόντες δὲ πλοῖα ἠναγκάστησαν νὰ παραπορεύωνται τὴν παραλίαν, ἄλλοτε μὲν μαχόμενοι, ἄλλοτε δὲ ἐν εἰρήνῃ μέχρι Χρυσουπόλεως, ἀντικρὺ τοῦ Βυζαντίου, ὅπου ἐτελείωσε πλεόν ἢ κáθοδος τῶν μυρίων. Εἰς 15 μῆνας καὶ μετὰ πολλοὺς σταθμοὺς εἶχον διατρέξει εἰς τε τὴν ἀνάβασιν καὶ τὴν κáθοδον 5,800 χιλιόμετρα. Αὕτη ἡ νικηφόρος πορεία διὰ μέσου ὅλου τοῦ περσικοῦ κράτους ἀπέδειξε τὴν ἀθεράπευτον ἐξασθένισιν τῶν Περσῶν· ἐκ τῆς ἀνακαλύψεως δὲ ταύτης ὠφελήθησαν κατόπιν ὁ Ἀγησίλαος, ὁ Φίλιππος καὶ ὁ Ἀλέξανδρος.

§ 19. Αἰτία νέου πολέμου μεταξύ Σπάρτης καὶ Περσίας.

Ἀγησίλαος, Λύσανδρος.

Ἐν ᾧ οἱ μύριοι ἀπετελείωνον τὴν ἀξιωμανημόνευτον ταύτην εἰς τὰ ἴδια ἐπιστροφὴν, ὁ σατράπης Τισσαφέρνης ἔφθασεν εἰς τὴν ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ σατραπείαν του, καὶ ἐκεῖ κατεδίωξε τοὺς βοηθήσαντας τὸν Κῦρον κατοίκους τῶν ἑλληνίδων πόλεων· αὗται δ' ἐζήτησαν τότε τὴν βοήθειαν τῆς Σπάρτης, ἣτις λαβοῦσα τὴν προστασίαν αὐτῶν, ἐξαπέστειλεν εἰς βοήθειάν των πολλοὺς στρατηγοὺς, ἐξ ὧν μᾶλλον φοβερὸς κατέστη ὁ ἀνδρεῖος Ἀγησίλαος, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης.

Κατὰ τὸ 396 ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ἡ ἀρχηγία τοῦ στρατοῦ τῆς Ἀσίας· ὤθεν ἀναχωρήσας ἐξ Αὐλίδος, ἐνίκησε τὸν Τισσαφέρνην ὑπὸ τὰ τείχη τῶν Σάρδεων, καὶ, μελετήσας πλεόν νὰ ἀνατρέψῃ τὸν θρόνον τῆς Περσίας, προῦ-

χώρησε παρατόλμως μετὰ 20,000 Ἑλλήνων πρὸς τὴν ἄνω Ἀσίαν, ἐμπνέων εἰς τὴν Περσίαν τρόμον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐσώθη ὁ μέγας βασιλεὺς διὰ τοῦ χρυσοῦ, μισθώσας ἐν Ἑλλάδι μερίδα τινὰ Ἑλλήνων καὶ ἐξεγείρας αὐτὴν κατὰ τῆς Λακεδαιμόνος, ὡς ἀποδεικνύεται εὐθὺς κατωτέρω.

Ἡ Σπάρτη εἶχε μεταχειρισθῆ σκληρῶς τὴν νίκην τῆς κατὰ τῶν Ἀθηναίων. Οἱ ἐγκατασταθέντες ἀρμοσταὶ (ἀπεσταλμένοι) αὐτῆς εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις ἐφέροντο τυραννικῶς· κατ' ἔτος ἡ Σπάρτη εἰσέπραττε παρ' αὐτῶν φόρον 1,000 ταλάντων, βαρύτερον ἐκείνου τὸν ὅποιον ἐπλήρωναν ἄλλοτε εἰς τοὺς Ἀθηναίους· ὅθεν τὸ κατ' αὐτῆς μῖσος ἐπηύξανε πολὺ. Ὅτε δὲ οἱ Πέρσαι, προσβεβλημένοι ἐν Ἀσίᾳ ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων, εἶδον νὰ γεννᾶται ἡ δυσარέσκεια αὕτη, ἤλπισαν νὰ τὴν μεταβάλωσιν εἰς φανερόν πόλεμον, καὶ τὸ κατώρθωσαν διὰ ῥαδιουργίας καὶ χρημάτων. Αἱ Θῆβαι πρῶται συνεκρότησαν συμμαχίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔλαβον μέρος αἱ Ἀθηναίαι, ἡ Κόρινθος καὶ τὸ Ἄργος. Κατὰ τὸ 394 ἐνίκησαν τοὺς Σπαρτιάτας εἰς τὴν ἐν Ἀλιάρτῳ μάχην, ὅπου ἐφονεύθη ὁ εἰρημένος αἴτιος τῆς σπαρτιατικῆς τυραννίας Λύσανδρος. Ἡ Σπάρτη, κινδυνεύουσα μέγαν κίνδυνον, ἀνεκάλεσε τὸν Ἀγησίλαον, ὅστις παρητήθη τοῦ κατὰ τῆς Περσίας σχεδίου ὑπακούων εἰς τὴν φωνὴν τῆς πατρίδος του.

Διελθὼν οὗτος τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν πολεμῶν, ἔφθασεν εἰς Κορώνειαν, ὅπου οἱ σύμμαχοι τὸν περιέμενον. Συνέβη τότε πεισματώδης σύγκρουσις, καθ' ἣν οἱ Θηβαῖοι ἔδειξαν προτερήματα στρατιωτικὰ, τὰ ὁποῖα ἦσαν κακὸς οἰωνὸς πρὸς τὴν Σπάρτην. Ὁ ἴδιος Ἀγησίλαος ἐκαλύφθη ὑπὸ πληγῶν, ἀλλ' ὅμως ἐνίκησεν (394).

Ἡ νίκη τῆς Κορωνείας ἐστερέωσε τὴν κατὰ ξηρὰν ἡγεμονίαν τῆς Σπάρτης· ἀλλ' ὁ Κόνων, ναύαρχος τοῦ Ἀθηναϊκοῦ καὶ τοῦ συμμαχικοῦ τῶν Ἀθηναίων στόλου, τῆς ἀφήρει ταύτοχρόνως τὴν ἡγεμονίαν τῆς θαλάσσης (393). Ἡ Λακεδαιμόνιον τότε φοβηθεῖσα συνωμολόγησε διὰ

τοῦ ἀπεσταλμένου τῆς Ἀνταλκίδου αἰσχροῦν εἰρήνην μετὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως (387), κατὰ τὴν ὁποίαν ὑπεβλήθησαν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς Περσίας πᾶσαι αἱ ἐν Ἀσίᾳ τῇ μικρᾷ ἑλληνίδες πόλεις, ἔτι δὲ καὶ αἱ Κλαζομεναὶ καὶ ἡ Κύπρος, εἰς δὲ τοὺς Ἀθηναίους ἐπετράπη νὰ κρατήσωσι μόνον τὴν Ἴμβρον, τὴν Λῆμνον καὶ τὴν Σκυρον. Πᾶσαι δὲ αἱ ἄλλαι ἑλληνίδες πόλεις ἀφίνοντο ἐλεύθεραι.

§ 20. Πελοπίδας.

Κατάληψις τῆς Καδμείας ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων (382).

Εἰς τῶν στρατηγῶν τῆς Σπάρτης, ὁ Φοιβίδας διερχόμενος τὴν Βοιωτίαν μετὰ τινος στρατιωτικοῦ σώματος, ὅπερ ἔφερεν εἰς Ὀλυνθον, ἐστρατοπέδευσε πλησίον τῶν Θηβῶν. Ἐκεῖ δὲ πεισθεὶς ὑπὸ τοῦ Λεοντιάδου καὶ ἄλλων ὀλιγαρχικῶν Θηβαίων κατέλαβε, τῇ συνεργείᾳ αὐτῶν, τὴν ἀκρόπολιν Καδμείαν. Ὁ ἀντίπαλος καὶ συνάρχων τοῦ ὀλιγαρχικοῦ Λεοντιάδου Ἴσμηνίας, πολέμαρχος τῶν Θηβῶν, κατεδικάσθη καὶ ἐθανατώθη, τετρακόσιοι δὲ τῶν ὀπαδῶν του κατέφυγον εἰς Ἀθήνας.

Τὸ συμβᾶν τοῦτο ἐπροξένησε πανταχοῦ ἀγανάκτησιν, τὴν ὁποίαν οἱ Σπαρτιαῖται ἐφάνησαν ὅτι συνεμερίσθησαν, καταδικάσαντες τὸν Φοιβίδαν εἰς ζημίαν 100,000 δραχμῶν, καὶ ἀφαιρέσαντες τὸ ἀξίωμα τῆς διοικήσεως· ἐκράτησαν ὁμως τὴν Καδμείαν, ἐτιμώρησαν δηλαδὴ τὸν πράξαντα τὸ ἀδίκημα, ἀλλ' ἐνέκριναν τὴν πράξιν του.

Τρία ἔτη ἡ Καδμεία διετέλει ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Λακεδαιμονίων. Ἐμπιστευόμενοι εἰς τοῦτο τὸ στήριγμα οἱ ἀρχηγοὶ τῆς Θηβαϊκῆς ἀριστοκρατίας, Λεοντιάδης καὶ Ἀρχίας, ἐξετράπησαν εἰς μυρίας κακώσεις. Αἱ φυλακαὶ ἐπληρώθησαν, αἱ θανατικαὶ ποιναὶ ἐπολλαπλασιάσθησαν, ὡς ἐπὶ τῶν τριάκοντα τυράννων ἐν Ἀθήναις.

Μεταξὺ τῶν φυγάδων εἰς Ἀθήνας Θηβαίων ἦτο καὶ ὁ Πελοπίδας, ἀνὴρ ἥρωϊκὸς καὶ εὐτολμος, εὐγενὴς καὶ πλούσιος, ἐχθρὸς δὲ τῶν τυράννων καὶ συνδεδεμένος μετ' ἄλλ-

λου ἐπισήμου Θηβαίου, τοῦ Ἐπαμεινώνδα, διὰ στενῆς φιλίας. Οὗτος λοιπὸν ἔγεινεν ἐν Ἀθήναις ἀρχηγὸς συνωμοσίας, ἐπὶ σκοπῷ νὰ καταστρέψῃ τὴν εἰς Θήβας τυραννίαν τῆς Σπάρτης, καὶ συνεννοήθη μετὰ πολλῶν Θηβαίων διαμενόντων ἐν Θήβαις, ἐξ ὧν τις ὀνόματι Φυλλίδα, κατώρθωσε νὰ διορισθῇ γραμματεὺς τῶν πολεμάρχων.

Δώδεκα τῶν συνωμοτῶν, ὡς κυνηγοὶ ἐνδεδυμένοι, εἰσελθόντες μόνος ἕκαστος εἰς τὴν πόλιν διὰ διαφόρων πυλῶν, συνηθροίσθησαν εἰς τὴν οἰκίαν τινὸς τῶν πλουσιωτάτων Θηβαίων, ὀνομαζομένου Χάρωνος, ὅπου τινὲς τῶν ὀπαδῶν των ἐλθόντες ἠνώθησαν μετ' αὐτῶν. Ὁ Φυλλιδας προσεκάλεσε τότε εἰς συμπόσιον δύο τῶν πολεμάρχων. Φίλος τις ἔγραψεν εἰς τινὰ τῶν συμποσιαζόντων, πολεμάρχων, τὸν Ἀρχίαν, νὰ προσέχῃ, ἐκθέτων εἰς αὐτὸν ὅλας τὰς λεπτομερείας, ἀλλ' οὗτος οὐδ' ἀπεσφράγισε τὴν ἐπιστολὴν, ἀλλὰ ρίψας αὐτὴν ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιόν του, « ἐς αὔριον τὰ σπουδαῖα » εἶπε· μετὰ τινὰς ὅμως στιγμὰς οἱ συνωμόται ἔφθασαν ἐπενδεδυμένοι μὲ στεφάνους πυκνοὺς ἐξ ἐλάτης καὶ πεύκης, κατασκιάζοντας τὰ πρόσωπά των, καὶ ἐφόνευσαν τοὺς πολεμάρχους· ὁ δὲ Φυλλιδας ἔτρεξε παρευθὺς εἰς τὴν φυλακὴν καὶ ἤνοιξε τὰς θύρας τῆς. Ταύτοχρόνως δὲ ὁ Πελοπίδας ἔσφαζε τὸν Λεοντιάδην εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ ἔπεμψε καθ' ὅλην τὴν πόλιν κήρυκας, οἵτινες σαλπίζοντες ἐκάλουν τοὺς πολίτας εἰς τὴν ἐλευθερίαν. Τὴν ἐπαύριον τὸ πρῶτ' οἱ λοιποὶ φυγάδες ἔφθασαν μετὰ πολλῶν Ἀθηναίων καὶ περὶ αὐτοὺς συνήχθη καὶ ὁ λαός. Ὁ Πελοπίδας τότε ἐπαρουσιάσθη εἰς τὴν συνέλευσιν μετὰ τοῦ στρατεύματός του, περιεστρωχισμένος ὑπὸ ἱερέων, φερόντων στέμματα καὶ καλούντων τοὺς πολίτας εἰς βοήθειαν τῆς πατρίδος καὶ τῶν θεῶν. Ἄπας ὁ λαός τότε ἐξέβαλε φωνὰς εὐγνωμοσύνης καὶ ἠσπάσθη τοὺς ἐλθόντας φυγάδας ὡς ἐλευθερωτὰς τῆς πόλεως.

Ὁ Πελοπίδας, ὁ Χάρων καὶ ὁ Μέλων οἱ πρωταίτιοι τῆς συνωμοσίας ἐξελέχθησαν Βοιωτάρχαι, καὶ εὐθὺς ἐπέ-

πεσαν κατὰ τῆς Καδμείας, τῆς ὁποίας ἡ φρουρὰ, μὴ ἔχουσα τροφάς, ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῆ, πρὶν ἢ ἔλθῃ βοήθεια ἐκ Σπάρτης. Οἱ Σπαρτιᾶται μαθόντες τὸ συμβάν καὶ κρίναντες ἀπέκτειναν δύο τῶν ἐκεῖ διοικούντων φρουράρχων Σπαρτιατῶν, εἰς δὲ τὸν τρίτον ἀπόντα ἐπὶ τῆς τότε γενομένης ἐφόδου ἐπέβαλαν βαρυτάτην ζημίαν, τὴν ὁποίαν μὴ δυνάμενος νὰ πληρώσῃ, ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἐκ τῆς Πελοποννήσου (379).

Δύο τότε μεγάλοι ἄνδρες καὶ φίλοι πρὸς ἀλλήλους διώκουν τὰ τῶν Θεβῶν, ὁ ἀνδρεῖος Πελοπίδας, ὁ ἰδρυτὴς τοῦ ἱεροῦ λόχου, καὶ ὁ μέγας Ἐπαμεινώνδας. Οὗτοι ἀπέδειξαν τὰς Θεβάς, ἐν ὧσφ ἔζων πρῶτην πόλιν τῆς Ἑλλάδος καὶ συνέτριψαν ἀνεπανορθώτως τὴν δύναμιν τῶν Λακεδαιμονίων.

§ 21. Ἐπαμεινώνδας.

Ὁ Ἐπαμεινώνδας κατήγετο ἐξ ἐπισήμου οἴκου τῶν Θεβῶν, ἀλλ' ἐγεννήθη πένης καὶ τοιοῦτος διετέλεσεν ὦν καθ' ὅλην του τὴν ζωὴν· ἐξεπαιδεύθη δὲ καλῶς· ἦτο συνετὸς, αὐστηρὸς, μεγαλόψυχος, εἶχε θάρρος ἀδάμαστον· ἤξευρε νὰ διοικῆ καὶ νὰ ὑποτάσσεται. Τὸ πρὸς τὴν ἀλήθειαν σέβας του ἦτο τοσοῦτον βαθύ, ὥστε οὐδέποτε ἐψεύδετο, μηδὲ ἀστεϊζόμενος. Οὐδεμίᾳ πρὸς αὐτὸν ἀδικία τοῦ δήμου τὸν ἐκώλυε τοῦ νὰ ὑπηρετῆ καλῶς τὴν πατρίδα του· παρεσκευάζε δὲ ὅλους τοὺς Θεβαίους εἰς ἀσκήσεις πολεμικάς.

Οἱ Σπαρτιᾶται ἐπειθόμενοι ν' ἀνακτήσωσι τὴν Καδμείαν· ὅθεν ὁ Ἀγησίλαος εἰσώρμησεν εἰς τὴν Βοιωτίαν. Ἄλλ' οἱ Θεβαῖοι, χωρὶς νὰ τὸν περιμένωσιν εἰς τὴν πόλιν των, τὸν παρηκολούθουν πανταχόσε, συνειθίσαντες ἐκ συχνῶν ἀκροβολισμῶν νὰ θεωρῶσι τοὺς Σπαρτιάτας κατὰ πρόσωπον. Ὁ βασιλεὺς Κλεόμβροτος εἰσελθὼν εἰς Βοιωτίαν μετὰ 10,000 ὀπλιτῶν καὶ 1,000 ἰππέων εὐρέθη εἰς τὴν τῶν Λεύκτρων πεδιάδα πρόσωπον πρὸς πρόσωπον

μετὰ τῶν Θηβαίων, οἵτινες εἶχον μόνον 6,000 ἄνδρας, ἄλλ' οἱ ἵππεῖς τῶν ἦσαν ἀνώτεροι τῶν Λακεδαιμονίων ἱππέων. Ὁ μὲν Πελοπίδας ᾠδήγει τὸν ἱερόν λεγόμενον λόχον, συγκείμενον ἐξ ἐκλεκτῶν ἀνδρῶν, ὁ δ' Ἐπαμεινώνδας διώκει ὡς στρατηγός. Ὁ Πελοπίδας ἐπετέθη ὀρμητικῶς μετὰ τοῦ ἱεροῦ λόχου, καὶ ὁ Κλεόμβροτος ἔπεσε πληγωθεὶς θανασίμως. Ἐφρονεύθησαν δὲ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης 1,000 Λακεδαιμόνιοι, καὶ ἐκ τῶν 700 καθ' αὐτὸ Σπαρτιατῶν 400. Ὅτε συνεχάρησαν τὸν Ἐπαμεινώνδα διὰ τὴν νίκην, εἶπεν· « ὅ,τι πλεῖστον μ' εὐχαριστεῖ εἶναι, ὅτι οἱ γονεῖς μου, ζῶντες ἔτι θὰ χαρῶσι διὰ τὴν δόξαν ταύτην ». Μετὰ τὴν ἦτταν ταύτην οἱ Σπαρτιαῖται ἀπώλεσαν τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑλλάδος.

Ἔνεκα τῆς νίκης ταύτης οἱ Θηβαῖοι ἀπέκτησαν τὴν συμμαχίαν σχεδὸν ὅλων τῶν πόλεων τῶν πρὸς βορρᾶν τοῦ κορινθιακοῦ ἰσθμοῦ κειμένων, καὶ πολλοὺς φίλους ἐν τῇ Πελοποννήσῳ αὐτῇ. Οἱ Ἀρκάδες, ἕως τότε διεσπαρμένοι εἰς πολυαριθμούς κώμας, ὠφεληθέντες ἐκ τῆς ταπεινώσεως τῆς Σπάρτης, ἔκτισαν τὴν Μεγάλην πόλιν (Μεγαλόπολιν), ἣτις ἔγεινε πρωτεύουσα καὶ φρούριον τοῦ τόπου. Οἱ Σπαρτιαῖται μετὰ λύπης εἶδον τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην καὶ ἠθέλησαν νὰ τὴν ἐμποδίσωσιν, ἀλλ' ὁ Ἐπαμεινώνδας εἰσώρμησε πρὸς ὑποστήριξιν αὐτῆς εἰς τὴν Πελοπόννησον μετὰ ἰσχυροῦ στρατοῦ καὶ κατεπάτησε τὴν Λακωνικὴν ἀκολουθῶν δὲ τὸν Εὐρώταν, ἐπορεύθη μέχρι Σπάρτης, λεηλατῶν τὰς πέριξ χώρας· ὁ Ἀγησίλαος δὲν ἐκινήθη παντελῶς. Προσβολή τις τῶν Θηβαίων ἱππέων ἀπέτυχεν, ἂν καὶ προσχώρησαν οὗτοι μέχρι τῆς πόλεως. Ἀπεμακρύνθη τότε ὁ Ἐπαμεινώνδας, ἐκυρίευσεν τὴν Μεσσήνην, καὶ ἐκάλεσεν εἰς αὐτὴν ὅλους τοὺς ἐπιζῶντας καὶ εἰς διάφορα μέρη εὐρισκομένους Μεσσηνίους, καὶ εἰς τοὺς προσελθόντας ξένους ἔδωκε τὰ αὐτὰ δικαιώματα, ὅσα εἶχον καὶ οἱ Μεσσηνιοί.

Ἀφ' οὗ ὁ Ἐπαμεινώνδας ἀπέκλεισε τὴν Σπάρτην διὰ τῆς Μεσσήνης πρὸς δυσμὰς, ὡς ἦτο πρὸς βορρᾶν κεκλει-

σμένη ὑπὸ τῆς Μεγαλοπόλεως καὶ τῆς Τεγέας, ἐξῆλθεν εὐχαριστημένος ἐκ τῆς χερσονήσου· ἀλλ' εἰς τὸν ἰσθμὸν ἀπήντησεν ἐχθρὸν ἀπροσδόκητον, τοὺς Ἀθηναίους ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ἴφικράτην, ἀλλ' ὁμως χωρὶς μάχης ἀπέφυγεν αὐτοὺς καὶ ἦλθεν εἰς Θήβας.

**Μάχη τῆς Μαντινείας καὶ θάνατος
τοῦ Ἐπαμεινώνδα (362).**

Ὁ Θηβαῖος ἦρωες ἀνεφάνη πάλιν τῷ 362 ἐν Πελοποννήσῳ, ἵνα ἐμποδίσῃ ἀποσκίρτησίν τινα τῶν συμμάχων τῶν Θηβῶν. Εἰσῆλθεν εἰς Λακωνικὴν καὶ συνεκρότησε πλησίον τῆς Μαντινείας τὴν τελευταίαν τοῦ μάχην, καθ' ἣν ἐνίκησε κατὰ κράτος τοὺς πολεμίους του. Ἐπολέμησεν ὁ ἴδιος εἰς τὸν πρῶτον στίχον, ἀλλ' ἀπομακρυνθεὶς πολὺ τῶν ἑαυτοῦ, περιεκυκλώθη ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν καὶ ἐρρίφθη εἰς τὸ στήθος του λόγχῃ τόσον ὀρμητικῶς, ὥστε τὸ μὲν ξύλον συνετρίβη, ὁ δὲ σίδηρος ἔμεινεν ἐμπεπηγμένος εἰς τὴν πληγὴν. Οἱ Θηβαῖοι μετὰ κόπου ἀπέσπασαν ἀπὸ τοῦ ἐχθροῦ τὸν στρατηγὸν τῶν ἀναπνέοντα εἰσέτι· οἱ ἰατροὶ ἀπεφάνθησαν ὅτι ἐμελλε νὰ ἀποθάνῃ ἅμα ἀποσπασθέντος τοῦ σιδήρου ἐκ τῆς πληγῆς. Τότε προσεκάλεσε τὸν ὑπασπιστὴν του, καὶ πληροφορηθεὶς ὅτι ἡ ἀσπίς του ἐσώθη καὶ ὅτι ἐνίκησαν οἱ Βοιωτοὶ, ἐπρόσταξε ν' ἀποσπάσωσι τὸν σίδηρον. Τότε οἱ φίλοι περικυκλοῦντες αὐτὸν ἐξέφερον μεγάλους στεναγμοὺς, κλαίοντες καὶ ὄδυρόμενοι, ἀναβοήσας δὲ τις αὐτῶν εἶπεν· « Ἀποθνήσκεις ἄτεκνος, Ἐπαμεινώνδα! — Ὅχι ἐπανελάβεν ὁ Ἐπαμεινώνδας, ἀφίνω δύο ἀθανάτους θυγατέρας, τὴν ἐν Λεύκτροις καὶ τὴν ἐν Μαντινείᾳ νίκη » (362). Μετὰ τὴν μάχην ταύτην ἔγεινε πλειότερα ταραχὴ ἐν Ἑλλάδι παρά ποτε πρότερον. Ἀληθῶς ὁ πόλεμος οὗτος ἦτο μὲν ἡ τελευταία πληγὴ τῆς σπαρτιατικῆς ἡγεμονίας, ἀλλὰ δὲν ἐστερέωσε καὶ τὴν θηβαϊκὴν ἀρχήν. Συνεφώνησαν δὲ τὸ ἐπόμενον ἔτος καὶ ἔκαμον εἰρήνην, καθ' ἣν εἶχεν ἀφήσει συμβουλήν ὁ Ἐπαμεινώνδας.

Αιχμαλωσία και θάνατος Πελοπίδα (363).

Τὸ 366 Ἀλέξανδρος ὁ Φεραῖος ἐτυράννει ἐν Θεσσαλίᾳ σκληρῶς· διὸ αἱ Θῆβαι, κατὰ συνέπειαν παραπόνων τῶν διαταραττομένων παρ' αὐτοῦ λαῶν, ἔπεμψαν τὸν Πελοπίδαν καὶ τὸν Ἰσμηνίαν νὰ τὸν περιστείλωσιν· ἀλλ' ὁ τύραννος συνέλαβε τοὺς πρεσβευτὰς τούτους καὶ τοὺς ἐφυλάκισεν. Αἱ Θῆβαι ἔπεμψαν στρατὸν τότε πρὸς ἀπελευθέρωσίν των. Ὁ ἀποσταλεὶς στρατὸς ἤθελεν εὐθὺς κατατροπωθῆ καὶ ἀφανισθῆ, ἐὰν ὁ Ἐπαμινώνδας, ὅστις ὑπηρετεῖ ἐν αὐτῷ ὡς ἀπλοῦς στρατιώτης, δὲν τὸν διέσωζεν ἀναδειχθεὶς ὁμοφώνως ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τούτου ἀρχηγός, ἀναξίων φανέντων τῶν ἄλλων στρατηγῶν. Τὸ ἐπιὸν ἔτος ἀπέστειλαν εἰς Θεσσαλίαν στρατηγὸν τὸν Ἐπαμινώνδαν μετὰ δυνάμεως· ὁ δὲ Ἀλέξανδρος φοβηθεὶς ἀπελευθέρωσε τὸν Πελοπίδαν καὶ τὸν Ἰσμηνίαν. Αἱ Θῆβαι ἔδωκαν ἤδη στράτευμα εἰς τὸν Πελοπίδαν ἵνα ἐκδικήσῃ καὶ καθυποτάξῃ ὀριστικῶς τὴν Θεσσαλίαν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν των. Ἀπαντήσας οὗτος τὸν Ἀλέξανδρον εἰς τὴν πεδιάδα Κυνὸς Κεφαλᾶς, τὸν προσέβαλε μανιωδῶς καὶ τὸν ἐνίκησεν, ἀλλ' ἐφονεύθη ζητῶν νὰ προσβάλῃ αὐτὸν μέχρι τοῦ μέσου τῆς ὀπισθοφυλακῆς του ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐκρύπτετο (363). Αἱ πόλεις τῆς Θεσσαλίας, αἵτινες τὸν εἶχον προσκαλέσει εἰς βοήθειάν των, ἐλυπήθησαν διὰ τὸν θάνατόν του τόσο, ὅσον καὶ οἱ Θηβαῖοι αὐτοί.

§ 22. Φίλιππος (359 — 336).

Γενικὴ τῆς Ἑλλάδος παρακμῆ.

Αἱ Ἀθῆναι εἶχον καταστραφῆ ὑπὸ τῆς Σπάρτης, ἡ Σπάρτη ὑπὸ τῶν Θηβῶν, καὶ αἱ Θῆβαι ἐξέπεσαν ἀφ' ἑαυτῶν, ὥστε δὲν ἀπέμεινε πλέον ἐν Ἑλλάδι λαὸς ἰσχυρός. Ἀνθρωπὸς τις ἐφάνη τότε διανοηθεὶς νὰ ὑψώσῃ τὴν δυναστείαν του ἐφ' ὄλων τούτων τῶν λαῶν· οὗτος δ' ἦτο ὁ Μακεδὼν Φίλιππος.

Ἡ Μακεδονία, ἐκτεταμένη χώρα πρὸς βορρᾶν τῆς Θεσσαλίας καὶ τοῦ Αἰγαίου, εἶχεν ἀπ' ἀρχῆς βασιλεῖς, οἵτινες περικεκυκλωμένοι ὑπὸ βαρβάρων καὶ μαχίμων λαῶν, δὲν ἀνεδείχθησάν ποτε ἐπιφανεῖς. Εἰς ἐξ αὐτῶν τῶν βασιλέων, Ἀλέξανδρος ὁ Α', ἐφάνη εἰς τοὺς μηδικοὺς πολέδους ἐξ ἀνάγκης σύμμαχος τοῦ Ξέρξου· δίδων δὲ εἰς τοὺς Ἕλληνας ὠφελίμους παραινέσεις, ἐπέτυχε ν' ἀνομολογηθῆ παρ' αὐτῶν ἀπόγονος τῶν Ἀργείων ἡγεμόνων καὶ τοῦ Ἡρακλείους. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ Μακεδονία περιῆλθεν εἰς μεγάλας ἐσωτερικὰς ἀνωμαλίας. Τέσσαρες βασιλεῖς ἀλληλοδιαδόχως εἶχον ἀναβῆ τὸν θρόνον ἐν διαστήματι ἑνδεκα ἐτῶν· ἠναγκάστη δὲ νὰ γείνη φόρου ὑποτελής εἰς τοὺς Ἰλλυριοὺς. Οἱ Θηβαῖοι δὲ καὶ οἱ Ἀθηναῖοι παρενέβαινον ἀκαταπαύστως καὶ ἀντὶ νὰ ὠφελήσωσιν, ἠῦξανον τὴν σύγχυσιν αὐτῆς.

Ὁ Πελοπίδας εἶχε φέρει μεθ' ἑαυτοῦ ὀμήρους εἰς Θήβας τῷ 367 ἐκ Μακεδονίας, ἐν οἷς ἦτο καὶ ὁ υἱὸς Ἀμύντα τοῦ Β' Φίλιππος. Ἄμα δὲ ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ὁ νέος Ἀμύντας Γ' ἀνεψιὸς του, ὁ Φίλιππος ἔφυγεν ἐκ Θηβῶν, καὶ ἐλθὼν ἔλαβεν ὡς ἀντιβασιλεὺς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους του, ὧν τότε 23 ἐτῶν (356). Ἐκ τῶν βαρβάρων οἱ Παίονες ἔβλαπτον τὸ βασίλειον καὶ δύο ἀνταγωνιστὰι διεφιλονείκουν περὶ τοῦ στέμματος. Ὁ Φίλιππος τοὺς μὲν κτυπῶν, τοὺς δὲ διώκων, καὶ λησμονῶν τὸν ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν του ἀνήλικον ὄρφανόν, κατώρθωσε νὰ γείνη βασιλεὺς. Ὅλα ταῦτα συνέβησαν ἐν διαστήματι δύο ἐτῶν. Ἡ μεγάλη ἀδυναμία τῆς Μακεδονίας προήρχετο ἐκ τοῦ ἀναρχικοῦ πνεύματος τῶν εὐγενῶν καὶ τῆς ἐλλείψεως στρατιωτικοῦ ὀργανισμοῦ. Ὁ Φίλιππος τοὺς μὲν εὐγενεῖς καθυπέταξε, τὸν δὲ στρατὸν ὑπέβαλεν ὑπὸ αὐστηροτάτην πειθαρχίαν. Ἐνθυμούμενος τὸν ἱερόν τῶν Θηβαίων λόχον, κατέστησε τὴν λεγομένην φάλαγγα τρομερωτάτην εἰς τὰς μάχας.

Ἐλευθερώσας ἤδη τὴν Μακεδονίαν ὁ Φίλιππος, ἠθέλησε νὰ τὴν μεγαλύνῃ. Αἱ ἐπὶ τῶν παραλίων τῆς ἐλ-

ληνικαὶ ἀποικίαι τὸν ἐμπόδιζον τὸ κατ' ἀρχὰς νὰ πλησιάσῃ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ νὰ ἀποκτήσῃ θαλασσίαν δύναμιν· ἀλλὰ τέλος τὰς καθυπέταξε μίαν πρὸς μίαν. Κατ' ἀρχὰς ἤρπασε τὴν Ἀμφίπολιν (358), ἔπειτα τὴν Ποτιδαιαν (357) καὶ ὅλον τὸν τόπον τὸν μεταξὺ τῶν ποταμῶν Νέστου καὶ Στρυμόνος, ὅπου εὔρε καὶ ξυλείαν ναυπηγήσιμον καὶ μεταλεῖα χρυσοῦ τοῦ Παγγαίου ὄρους, ἐξ ὧν εἶχεν ἐτησίαν πρόσσοδον 1,000 ταλάντων. Ἐκτείνων τὰς κτήσεις του ἔτι ἐμπρός, εἰσεχώρησεν εἰς τὴν Θράκην, ὑποτάξας πολλοὺς λαοὺς, καὶ ἤρχισε νὰ σκέπτηται ἤδη νὰ βάλῃ χεῖρα εἰς τὸ Βυζάντιον.

Ἐπέμβασις τοῦ Φιλίππου εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἱερὸς πόλεμος

Τὸ ἀμφυκτιονικὸν συνέδριον κατεδίκασεν εἰς μέγα πρόστιμον τοὺς Φωκεῖς, διότι ἐκαλλίεργησαν μέρος γῆς ἀφιερωμένον εἰς τὸν ἐν Δελφοῖς Ἀπόλλωνα. Οἱ Φωκεῖς ἀπελπισθέντες τότε διήρπασαν τοὺς θησαυροὺς τοῦ δελφικοῦ μαντείου, καὶ ἤρχισαν (457) κατὰ τῶν Θηβαίων καὶ τῶν Λοκρῶν πόλεμον, διαρκέσαντα ἔνδεκα ἔτη. Ὁ πόλεμος οὗτος ἔβλαψε πολὺ τὴν Ἑλλάδα, μεγάλως δὲ ὠφέλισε τὸν Φίλιππον. Ἐπειδὴ δὲ εἰσέβαλον οἱ Φωκεῖς εἰς Θεσσαλίαν, ἔδωκαν εὐλογοφανῆ ἀφορμὴν εἰς αὐτὸν νὰ εἰσέλθῃ εἰς ταύτην τὴν ἐπαρχίαν. Ἐκεῖ δὲ νικήσας τοὺς Φωκεῖς (352) ἀνεδείχθη ἐκδικητὴς τῶν διὰ τῆς εἰρημένης ἱεροσυλίας των περιυβρισθέντων θεῶν. Οἱ Θεσσαλοὶ εὐγνωμονοῦντες παρεχώρησαν εἰς αὐτὸν τρεῖς τῶν πόλεων των, εἰς τὰς ὁποίας ἐνεκατέστησε φρουράν. Μετ' ὀλίγον δὲ ἡ Θεσσαλία ἔγινε μακεδονικὴ ἐπαρχία. Θελήσαντος τοῦ Φιλίππου ὕστερον νὰ προβῇ καὶ νὰ κυριεύσῃ τὰς Θερμοπύλας, οἱ Ἀθηναῖοι διὰ τῆς ἐπαγρυπνήσεώς των ἐματαίωσαν τὰ σχέδιά του καὶ ἔδω ὅπως καὶ εἰς τὸ Βυζάντιον πρότερον καὶ ἀλλαχοῦ (352).

Δημοσθένης

Μόνοι τότε οἱ Ἀθηναῖοι ἐπηγρύπνουσαν εἰς τὴν σωτη-

ρίαν τῆς Ἑλλάδος, ὀδηγοῦμενοι ὑφ' ἐνὸς μεγάλου πολίτου, τοῦ κορυφαίου τῶν Ἑλλήνων ῥητόρων Δημοσθένους. Οὗτος ἦτο υἱὸς μαχαιροποιοῦ, ὁ πατήρ του δηλαδὴ εἶχε μέγα ἐργαστήριον καὶ πολυαριθμούς δούλους, κατασκευάζοντας μαχαίρας. Προώρως μείναντος τοῦ Δημοσθένους ὄρφανοῦ, οἱ κηδεμόνες αὐτοῦ τὸν ἀπεστέρησαν μέρος τῆς περιουσίας του καὶ οὐδὲ τὰ ἐξοδα τῆς ἀνατροφῆς του κατέβαλον. Ἐδικηγόρησεν ὁ ἴδιος ἅμα ἠλικιωθεὶς κατὰ τῶν κηδεμόνων του, καὶ τὸ δικαστήριον τοὺς κατεδίκασεν ἅποζημιώσωσιν αὐτόν.

Ὁ Δημοσθένης ἠσχολήθη ἐπιμόνως καὶ διὰ διαφόρων μεθόδων εἰς τὸ νὰ νικήσῃ τὰς φυσικὰς του δυσκολίας, ἔνεκα τῶν ὁποίων ἀπέτυχεν ὅταν κατὰ πρῶτον ἀνέβῃ εἰς τὸ βῆμα· μετὰ τὸν καιρὸν δὲ διὰ τῆς ἀσκήσεως τὰς ἐνίκησε.

Λαβῶν σπουδαῖον μέρος εἰς τὰ πράγματα τῆς πολιτείας καὶ ἀνακαλύψας καὶ πολεμήσας δραστηριῶς τὴν φιλοδοξίαν τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας, κατεστάθη ἡ ψυχὴ τῆς γενναίας ἐκείνης τῶν πολιτῶν μερίδος, ἣτις ἤθελε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν Ἀθηναίων καὶ τῆς Ἑλλάδος. Οἱ λόγοι του ὅμως δὲν ἠδυνήθησαν νὰ μεταιώσωσι τὰ σχέδια τοῦ πονηροῦ καὶ δυνατοῦ Φιλίππου. Ἡ Ὀλυμπία ἦτις ἦτο τὸ μᾶλλον ἐνοχλοῦν τὴν Μακεδονίαν προπύργιον καὶ τὴν ὁποίαν ἠθέλησε νὰ σώσῃ ὁ Δημοσθένης, ἐκυριεύθη ὑπὸ τοῦ Φιλίππου (347) καὶ ὅλη ἡ Χαλκιδικὴ χερσονήσος ἔγεινεν ἤδη ἐπαρχία μακεδονικὴ. Αἱ Ἀθηναῖοι ἐπαπειλούμενοι ἤδη εἰς Εὐβοίαν καὶ μέχρι τῆς Ἀττικῆς ὑπὸ τῶν μακεδονικῶν στρατευμάτων, ἠναγκάσθησαν νὰ παραδεχθῶσι συνθήκην εἰρήνης, κατὰ συμβουλήν αὐτοῦ τοῦ Δημοσθένους. Ἐν ᾧ δὲ οἱ Ἀθηναῖοι πιστεύοντες εἰς τὴν συνθήκην παρεδίδοντο εἰς πανυγύρεις, ὁ Φίλιππος, προσκληθεὶς ὑπὸ τῶν ἀμφικτυόνων καὶ διαβάς τὰς Θερμοπύλας καὶ νικήσας τοὺς Φωκεῖς, ἔλαβε τὴν ψῆφον τὴν ὁποίαν εἶχον οὗτοι εἰς τὸ ἀμφικτυονικὸν συνέδριον (346), καὶ οὕτως ἀνεμίχθη πλέον φανερὰ εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος πρὸς βλάβην τῆς.

Γενόμενος οὕτω μέλος τοῦ ἑλληνικοῦ σώματος, ἠδύνατο νὰ μετατρέπη τὸ συνέδριον τῶν ἀμφικτυόνων κατὰ τὰ συμφέροντά του. Ἐπειδὴ ὁμως ἤξευρε νὰ περιμένῃ, δὲν προέβη ταύτην τὴν φορὰν ταχέως· καὶ, ὅπως ἀποφύγη πᾶσαν ἀποτυχίαν κινδυνώδη, ἔστρεψε τὰ βλέμματά του πρὸς τὴν Θρακικὴν χερσόνησον, ὅπου ὁ Φωκίων καὶ ὁ ἀθηναϊκὸς στρατὸς τὸν ἀνεχαιτίζον ἔτι, καὶ πρὸς τὸν Δούναβιν, τὸν ὁποῖον κατέστησεν ὄριον τοῦ βασιλείου του.

Ἡ ἐν Χαιρωνεῖα μάχη (338). Θάνατος Φιλίππου.

Ἄλλ' ἐν ᾧ αὐτὸς ἦτο τόσον μακρὰν τῶν Θερμοπυλῶν, οἱ μισθωτοὶ του εἰργάζοντο ὑπὲρ αὐτοῦ ἐν Ἑλλάδι, εἰς τῶν ὁποίων ἦτο, ὡς λέγεται, καὶ ὁ Ἀθηναῖος ρήτωρ Αἰσχίνης, ὅστις προσεπάθει νὰ παραχωρήσωσιν εἰς τὸν Φίλιππον οἱ Ἀθηναῖοι τὴν ἀρχηγίαν νέου τινὸς ἱεροῦ πολέμου κατὰ τῶν Λοκρῶν, οἵτινες ἐπίσης εἶχον καλλιεργήσει μέρος γῆς τοῦ Δελφικοῦ Ἀπόλλωνος.

Ὁ Φίλιππος διέβη τότε δευτέραν φορὰν τὰς Θερμοπύλας (338), καὶ ἐκυρίευσεν τὴν Ἑλλάτιαν. Ἀμα μαθὼν τοῦτο ὁ Δημοσθένης, ἐξηγέρθη, συναθροίσας τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς Θηβαίους εἰς μέγαν ἀγῶνα· ἀλλ' εἰς τὴν Χαιρωνεῖαν ἠττήθησαν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου κατὰ κράτος οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Θηβαῖοι (338).

Ὁ Φίλιππος προσηνέχθη μετριόπαθῶς πρὸς τοὺς ἠττημένους. Κατώρθωσε δὲ νὰ διορισθῇ ὑπὸ τῶν ἀμφικτυόνων ἀρχιστράτηγος τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν καὶ νὰ νομιμοποιήσῃ οὕτω τὴν ἐν Ἑλλάδι ἐξουσίαν του. Ἡ Μακεδονία τῷ ὄντι ἦτο ἤδη ἰσχυρὸν κράτος, ἐκτεινόμενον ἀπὸ τῶν Θερμοπυλῶν μέχρι τοῦ Ἰστροῦ καὶ ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης μέχρι τοῦ Εὐξείνου πόντου.

Ὁ Φίλιππος ἀγῶν ἤδη τὸ 47 ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἀνεχαιτίσθη ἐν μέσῳ τῶν μεγάλων σχεδίων του, δολοφονηθεὶς τῷ 336 π. Χ. ὑπὸ τοῦ εὐπατρίδου Πausανίου, ἀφ' οὗ ἐβασίλευσεν ἔτη 24.

§ 23. Ἀλέξανδρος (336 — 323 π. Χ.).

Τὸν Φίλιππον διεδέχθη ὁ υἱὸς του Ἀλέξανδρος, γεννηθεὶς τὴν 16 Ἰουλίου 356, τὴν αὐτὴν ἡμέραν καθ' ἣν ὁ Ἡρόστρατος, ἐπιθυμῶν φήμην κακόζηλον, ἔκαυσε τὸν ἐν Ἐφέσῳ περίφημον ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος· τὰ σημεῖα τοῦ μεγάλου χαρακτῆρός του ἐδείχθησαν ἀπὸ τῆς παιδικῆς του ἡλικίας. Ἐκόμισάν ποτε πρὸς τὸν Φίλιππον ἵππον Βουκέφαλον ὀνομασθέντα, τὸν ὁποῖον οὐδεὶς κατώρθωσε νὰ δαμάσῃ· ὁ Ἀλέξανδρος, παρατηρήσας ὅτι τὸ ζῶον, πολὺ ἐξηγριωμένον, ἐφοβεῖτο πρὸ πάντων τὴν ἰδίαν του σκιάν, ἔστρεψε τὴν κεφαλὴν του πρὸς τὸν ἥλιον, τὸ ἐθώπευσε, τὸ κατεπράυνε, ἔπειτα μὲ ἐν πῆδημα ἀνέβη αὐτὸ καὶ τὸ ἐδάμασεν.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἤξευρεν ἀπὸ μνήμης τὴν Ἰλιάδα καὶ μέρος τῆς Ὀδυσσεΐας τοῦ ποιητοῦ Ὀμήρου. Ὁ μὲν Λεωνίδας ὁ γυμναστής του κατέστησε τὸν μαθητὴν του εὐκίνητον καὶ ἐξαίρετον στρατιώτην, ὁ δὲ μέγας διδάσκαλός του Ἀριστοτέλης τὸν κατέστησεν Ἀλέξανδρον.

Δέκα καὶ ἕξ ἐτῶν ἡλικίας ὦν, ἐπεφορτίσθη νὰ κυβερνᾷ τὸ βασιλεῖον ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ πατρός του, ἐκστρατεύσαντος κατὰ τοῦ Βυζαντίου.

Ἄμα δ' ἀναβὰς τὸν θρόνον εἰκοσαέτης, ἐφάνη αἰφνιδίως μὲ στρατὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα, διότι οἱ Ἕλληνες, ἐξεγειρόμενοι ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους, δὲν ἤθελον ν' ἀναγνωρίσωσι τὴν ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος ἡγεμονίαν του· ἐταπεινώθησαν ὁμῶς ταχέως ἕνεκα τῆς ἐμφανίσεώς του. Εἰς τὸ ἐν Κορίνθῳ συνέδριον πάντες (πλὴν τῶν Λακεδαιμονίων) ἐπεκύρωσαν τὴν κατὰ τῶν Περσῶν ἀρχιστρατηγίαν του. Ἀλλὰ πρὶν ἢ μεταβῆ εἰς Ἀσίαν, ἀπεφάσισε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ βασιλεῖόν του πρὸς βορρᾶν. Ἐνῶ δὲ κατεπολέμει διαφόρους βαρβάρους λαοὺς, προβάς καὶ πέραν τοῦ Ἰστροῦ, καὶ ἐν τῇ ἐπιστροφῇ του κατετρόπωσε τοὺς Ἰλλυριοὺς καὶ Ταυλαντίους, ψευδῆς φήμη περὶ τοῦ θανάτου του ἐκίνησε τοὺς Θηβαίους εἰς ἀποστασίαν, ἐτά-

ραξε δὲ καὶ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας. Μαθὼν ταῦτα ὁ Ἀλέξανδρος, κινήσας ἔφθασεν ἐντὸς 12 ἡμερῶν πρὸ τῶν Θηβῶν, κατετρόπωσε τοὺς Θηβαίους εἰς μίαν μάχην, κατέδραψε τὴν πόλιν τῶν (πλὴν τῆς Καδμείας) καὶ ἀφῆκεν ἀνέπαφα μόνον τοὺς ναοὺς καὶ τοῦ ποιητοῦ Πινδάρου τὴν οἰκίαν. Τοὺς δ' ἐναπολειφθέντας κατοίκους (30,000) ἐξήνδραπόδισεν. Ἡ ταχεῖά του αὕτη ἐνέργεια ἡσύχασεν ἐκ φόβου τοὺς ἄλλους Ἕλληνας.

Ἡ ἐν Γρανικῷ ποταμῷ νίκη (338). Γόρδιος δεσμός.

Ἀφίσας τὸν Ἀντίπατρον ἐν Μακεδονίᾳ πρὸς τήρησιν τῆς ἡσυχίας τῶν ἐν Εὐρώπῃ κτήσεών του, διέβη τὸν Ἑλλησποντον καὶ ἀπέβη εἰς τὴν παραλίαν τῆς Ἀσίας μετὰ 30,000 πεζῶν στρατιωτῶν καὶ 4,500 ἰππέων. Ὁ ἀγὼν ἤρχισεν ἐπὶ τῶν ὄχθων τοῦ Γρανικοῦ ποταμοῦ, ὅπου 100 χιλ. Πέρσαι, προσπαθοῦντες νὰ τὸν ἐμποδίσωσι προσεβλήθησαν. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐκεῖ ἐκινδύνευσε τὴν ζωὴν του, ἀλλ' εἰς τῶν στρατηγῶν του, ὁ Κλεῖτος, τὸν ἔσωσε, φονεύσας ἐχθρόν τινα μέλλοντα νὰ τὸν κτυπήσῃ εἰς τὰ νῶτα.

Διευθύνθη μετὰ ταύτην τὴν νικίην κατὰ μῆκος τῶν δυτικῶν ἀκτῶν τῆς μικρᾶς Ἀσίας, ἵνα ἐμποδίσῃ, κυριεῦων τὰς παραθαλασσίους πόλεις, τὸν Δαρείον ἀπὸ τοῦ νὰ στρατολογήῃ ἐν Ἑλλάδι ἢ ἀπὸ τοῦ νὰ διεγείρῃ ταραχάς· διότι παρετήρησε, διαβαίνων τὸν Γρανικόν, ὅτι τὰ μέγιστα προσκόμματα ἐγίνοντο εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῶν ὑπερετούντων εἰς τὰ τοῦ Δαρείου στρατόπεδα μισθωτῶν Ἑλλήνων. Ἐν διαστήματι δὲ ὀλίγων μηνῶν ἐκυρίευσεν ὅλην τὴν χερσόνησον.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἐμποδίσθη ἐν Κιλικίᾳ ὑπὸ τινος ἀσθενείας, λείαν ἐπικινδύνου, καθ' ἣν οἱ περὶ αὐτὸν ἀπηλπίσθησαν περὶ τῆς ζωῆς του· οὐδεὶς δὲ τῶν ἄλλων ἰατρῶν ἐτόλμα νὰ τὸν βοηθήσῃ, φοβούμενοι, μήπως ἀποτυχόντες διαβληθῶσι πρὸς τοὺς Μακεδόνας. Ἀκαρνὰν δὲ τις φίλος του ἰατρὸς, ὀνομαζόμενος Φίλιππος, μόνος ἐτόλμησε νὰ ἀποπειραθῇ ὅπως τὸν σώσῃ, προπαρασκευάσας

δι' αὐτὸν ἰατρικόν, τὸ ὅποιον δραστηρίως ἔμελλε νὰ ἐνεργήσῃ. Ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε λάβῃ ἐπιστολὴν τοῦ Παρμενίωνος ἐκ τοῦ στρατοπέδου, εἰδοποιουῦσαν αὐτὸν νὰ δυσπιστῇ εἰς τὸν ἰατρὸν τοῦτον, ὡς ἐξηγορασμένον δῆθεν ὄντα ὑπὸ τῶν Περσῶν. Ὁ Δαρεῖος δὲ νεωστὶ εἶχεν ὑποσχεθῆ, ὡς ἀντάλλαγμα τῆς ζωῆς τοῦ βασιλέως, χίλια τάλαντα καὶ τὸν θρόνον τῆς Μακεδονίας εἰς τινὰ τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ. Ὁ Ἀλέξανδρος ὁμως εἰς οὐδὲν τούτων ἠθέλησε νὰ πιστεύσῃ· ὅθεν διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς ἐγγειρίσας εἰς τὸν Φίλιππον τὴν κατηγοροῦσαν αὐτὸν ἐπιστολὴν, διὰ τῆς ἐτέρας ἔπια τὸ ἰατρικόν, δεικνύων οὕτω τὴν πρὸς τοὺς φίλους του καὶ τὴν ἀρετὴν πίστιν του.

Αἱ ἐν Ἰασῶ καὶ Ἀρβήλοις νίκαι (353 — 351)
καὶ αἱ λοιπαὶ κατακτήσεις.

Ἐν τούτοις ὁ Δαρεῖος ἐπλησίαζε μετὰ μεγάλου στρατοῦ, 400,000 πεζῶν καὶ 100,000 ἵππέων. Ὁ Ἀλέξανδρος σπεύσας τὸν ἐπρόφθασεν εἰς τὴν Ἰσσὸν, παρὰ τὴν εἰσοδὸν τῆς Συρίας, καὶ ἐκεῖ προσβάλων τὸν πολυάριθμον αὐτοῦ στρατὸν, τὸν ἐνίκησε κατὰ κράτος. Κατεδίωξε δὲ μέχρι νυκτὸς καὶ αὐτὸν τὸν μέγαν βασιλέα ἀδιακόπως φεύγοντα, ἀλλὰ δὲν συνέλαβεν αὐτόν. Μετὰ ταῦτα ἐξηκολούθησε νὰ παραπορεύηται τὰ παράλια, διῆλθε τὴν Συρίαν, ἐκυρίευσε τὴν Τύρον μετὰ ἐπτάμηνον πολιορκίαν, μετ' αὐτὴν δὲ καὶ τὴν Γάζαν καὶ διὰ τοῦ Πηλουσίου εἰσῆλθεν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ἐκεῖ ἔκτισε τὴν καὶ ἕως τῶρα σωζομένην ὁμώνυμον αὐτῷ πόλιν, τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἣτις τάχιστα ἔγεινεν ἡ πρωτίστη ἀποθήκη τοῦ ἐμπορίου τοῦ κόσμου. Ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας μετέβη διὰ τῆς ἐρήμου εἰς τὸ περίφημον μαντεῖον τοῦ Διὸς Ἀμμωνος, ἵνα συμβουλευθῇ αὐτό· ἐκεῖ δὲ προσηγορεύθη ὑπὸ τοῦ ἱερέως ὡς υἱὸς τοῦ Διὸς, ἔπειτα ἐπανῆλθεν εἰς Αἴγυπτον.

Ὁ Ἀλέξανδρος εἶχεν ἤδη κυριεύσει ὅλα τὰ παράλια μέρη τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Δαρείου, ἅτινα ἀντικρύζουσι τὴν Ἑλλάδα καὶ ἤρχισε, διαβάς τὸν Εὐφράτην, τὴν κα-

ταδίωξιν τοῦ ἡγεμόνος τούτου. Ἐν ᾧ δὲ τὸν προσήγγιζεν, οἱ Πέρσαι ἔντρομοι ἔφευγον ὀπισθεν τοῦ Τίγριδος· ὁ Ἀλέξανδρος ὁμως τὸν ἠκολούθησε μετὰ μεγάλης δραστηριότητος καὶ ταχύτητος, καὶ καταλαβὼν τὸ στρατεύμα του ἐν τῇ πεδιάδι τῶν Ἀρβήλων τὸ κατέστρεψεν ἄνευ κόπου (331).

Ὁ Ἀλέξανδρος, βέβαιος ἤδη ὅτι οὐδεὶς στρατὸς τοῦ βασιλέως τῆς Περσίας ἠδύνατο ν' ἀνισταθῆ εἰς τοὺς Μακεδόνας του, τὸν ἀφῆκε νὰ φεύγῃ καὶ κατέβη ὁ ἴδιος εἰς τὴν πόλιν Βαβυλῶνα, ὅπου προσήνεγκε θυσίας εἰς τὸν θεὸν Βῆλον, οὗτινος τὸν ναὸν, κατεστραμμένον ὑπὸ τοῦ Ξέρξου, ἀνωκοδόμησεν. Ἦτο δὲ τοῦτο ἱκανοποίησις, δοθεῖσα εἰς τοὺς Βαβυλωνίους, καὶ τρόπος, ἵνα τοὺς εὐχαριστήσῃ. Ὁ Ἀλέξανδρος ἔπραττε τὸ αὐτὸ πανταχοῦ, ἐπισκεπτόμενος τοὺς ναοὺς καὶ τιμῶν τοὺς ἐν αὐτοῖς λατρευομένους θεοὺς, ὅπως ἐλκύῃ εἰς ἑαυτὸν τὴν τῶν λαῶν ἀγάπην. Μετὰ βραχείαν ἐν Βαβυλῶνι διαμονὴν, ἐπορεύθη πρὸς κατὰληψιν τῶν ἄλλων πρωτεύουσῶν τοῦ Δαρείου, τῶν Σούσων, ὅπου εὗρεν ἄπειρα πλούτη, τῆς Περσεπόλεως καὶ τῶν Πασαργαδῶν, πόλεως ἱερᾶς τῶν Περσῶν, ἐν ἧ ἐγένετο ἡ στέψις τῶν βασιλέων. Κύριος οὕτω γενόμενος τοῦ μεσημβρινοῦ μέρους τῆς αὐτοκρατορίας, ἀνέβη πάλιν τότε πρὸς τὸ βόρειον, πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ Δαρείου, καὶ ἔφθασεν οὕτως εἰς τὰ Ἐκβάτανα.

Θάνατος τοῦ Δαρείου (330).

Ὁ Δαρεῖος εἶχεν ἀναχωρήσει ἀπὸ ταύτης τῆς πόλεως πρὸ ὀκτώ ἡμερῶν. Ὁ Ἀλέξανδρος τὸν κατεδίωξε μετὰ μεγάλης σπουδῆς, ἐν διαστήματι ἑνδεκα ἡμερῶν διατρέξας 3,000 σταδίους, καὶ ὁμως δὲν ἠδυνήθη νὰ τὸν φθάσῃ, ἀλλὰ πρὸς τὰς πύλας (στενά) τῆς Κασπιανῆς δύο τοῦ βασιλέως ὑπηρέται ἦλθον ἀναγγέλλοντες ὅτι ὁ Βῆσσοσ σατράπης τῆς Βακτριανῆς, συνομόσας μὲ ἄλλους στρατηγούς, εἶχεν ἀλυσοδέσει τὸν βασιλέα του Δαρεῖον καὶ τὸν ἔσυρεν ὀπισθὲν του. Οἱ Μακεδόνες τότε ἔσπευσαν εἰς

καταδίωξίν του. Ὁ Βῆσσοσ ὁμωσ, καθ' ἦν στιγμὴν ἔμελλον νὰ τὸν καταλάβωσιν, ἔσφαξε τὸν αἰγμάλωτόν του ὡσ βραδύνοντα τὴν φυγὴν του, καὶ ἔφυγεν ἐγκαταλείψασ τὸ πτώμα εἰς τὰσ χεῖρασ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅστισ καλύψασ αὐτὸ μὲ τὴν ἰδίαν του γλαμῦδα, διέταξε νὰ τὸ μεταφέρωσι καὶ τὸ θάψωσιν ἀξιοπρεπῶσ εἰς τοὺσ τάφοσ τῶν τῆσ Περσίασ βασιλέων. Ὁ Βῆσσοσ, κηρυχθεῖσ ἤδη βασιλεὺσ τῆσ Περσίασ, ἠδύνατο νὰ καταστήσῃ κέντρον ἀντιστάσεωσ ἐν τῇ Βακτριανῇ καὶ τῇ Σογδιανῇ, ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδροσ δὲν ἔδωκε καιρὸν εἰσ αὐτόν· συλλαβὼν δὲ αὐτόν πέραν τοῦ Ὠξου, τὸν παρέδωκεν εἰς τὸν ἀδελφὸν τοῦ Δαρείου, ὅστισ ἐξεδικήθη αὐτόν σκληρότατα βασανίσασ αὐτόν ἕωσ θανάτου (329).

Στρατεῖαι πρὸσ βορρᾶν τῆσ αὐτοκρατορίασ (329—328).

Ὁ Ἀλέξανδροσ διέτριψε δύο ἔτη εἰς τὰσ χώρασ ταύτασ, ὑπὸ μαχίμων λαῶν κατοικουμένασ, ὅπου ἔκτισε πόλεις, ἵνα ἐμποδίσῃ τοὺσ Σκύθασ ὀπισθεν τοῦ ποταμοῦ Ἰαζάρτου· κατέστειλεν ἐπαναστάσεισ, πρὸ πάντων τὴν ἐπανάστασιν ἀνδρείου τινὸσ σατράπου, τοῦ Σπιταμένουσ, καὶ κατέστρεψε φρούρια, νομιζόμενα ἀπόροθητα. Ἐν τῇ λεγομένη Σογδιανῇ πέτρα, ἀπρόσιτον ἀκρόπολιν, εὐρὼν ὁ Ἀλέξανδροσ τὴν οἰκογένειαν Πέρσου τινὸσ μεγιστάνοσ, τοῦ Ὠζυάρτου, ἐνυμφεύθη τὴν ὠραίαν αὐτοῦ κόρην Ῥωξάνην. Ἡ συγγένεια αὕτη ἐξησφάλισε τέλος τὴν ἡσυχίαν τῶν μερῶν τούτων.

Θάνατοσ τοῦ Κλείτου καὶ τοῦ Φιλῶτα.

Μετὰ τοὺσ δυσκόλουσ καὶ κινδυνώδεισ ἐκείνουσ πολέμους συνέβη καὶ ὁ θάνατοσ τοῦ Κλείτου (328). Εἰσ συμπόσιον, ὅπου ἀφθόνωσ ἔπιον οἶνον, οὐτιδανοὶ κόλακεσ ὑπερεξεθειάζον τὸν Ἀλέξανδρον τοσοῦτον, ὥσπε τὸν προέκρινον τῶν κοινῶσ ὑπολαμβανομένων ἡρώων, τοῦ Καστοροσ καὶ τοῦ Πολυδεύκουσ καὶ αὐτοῦ ἔτι τοῦ Ἡρακλέουσ. Ὁ Κλείτοσ τότε ἀγανακτήσασ ἐφώναξεν, ὅτι ὁ

Ἄλέξανδρος δὲν κατώρθωσε μόνος τὸ πᾶν, καὶ ὅτι μέγα μέρος τῆς δόξης του ὀφείλεται εἰς τοὺς Μακεδόνας· καὶ, ἐπειδὴ ἐξηυτέλιζον τὰς πράξεις τοῦ Φιλίππου, ὑπερυψώνοντες τὰ κατορθώματα τοῦ υἱοῦ του, ὁ γηραιὸς στρατηγὸς, παρεκβᾶς τῶν ὀρίων τοῦ λόγου, ἤρχισεν ἐπαινῶν τὸν πατέρα νὰ σατυρίζῃ τὸν Ἄλέξανδρον, καὶ ἐκτείνων τὸν βραχίονα πρὸς τοῦτον, « ἄνευ τῆς βοήθειας τοῦ βραχίονος τούτου, εἶπε, σὺ ἀπώλλυσο εὐθὺς ἀπὸ τοῦ Γρανικοῦ ». Ὁ βασιλεὺς οἰνοβαρῆς καὶ πνέων ὀργὴν, ἀρπάσας λόγχην ἀπὸ τινος τῶν φυλάκων του, διεπέρασε τὸν σωτήρα του, τὸν φίλον του· ἀνανήψας ὁμως εὐθὺς μετενόησε, καὶ στρέψας κατὰ τοῦ στήθους του τὴν αἰχμὴν τῆς λόγχης, ἔμελλε νὰ λογχίσῃ ἑαυτὸν, ἂν μὴ τὸν ἀνεχαίτιζον. Ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας διέμεινεν ἐν τῇ σκηνῇ του ὀλολύζων, κράζων τὸν Κλεῖτον, καταρώμενος ἑαυτὸν καὶ ἀποποιοῦμενος πᾶσαν τροφήν.

Ἄλλη τραγικὴ πρᾶξις συνέβη καιρὸν τινα μετὰ ταῦτα, ὁ φόνος τοῦ φιλοσόφου Καλλισθένους, κατηγορηθέντος ἐπὶ συνωμοσίᾳ κατὰ τῆς ζωῆς τοῦ βασιλέως. Πρὸ τούτων ὁ Φιλῶτας, ἀρχηγὸς μοίρας τοῦ ἵππικοῦ, ἀπωλέσθη τῶ ἔτει 329 λιθοβοληθεὶς ὑφ' ὀλοκλήρου τοῦ στρατοῦ δι' ἄλλην κατὰ τοῦ Ἄλεξάνδρου συνωμοσίαν, μὴ ἀνακαλυφθεῖσαν ὁμως ποτέ. Ἐδολοφονήθη δ' ἔτι κατὰ προσταγὴν τοῦ Ἄλεξάνδρου καὶ ὁ πατὴρ τοῦ Φιλῶτα ἐβδομηκοντούτης στρατηγὸς Παρμενίων, πρὶν προφθάσῃ νὰ μάθῃ τὸν φόνον τοῦ υἱοῦ του τούτου. Αἱ πράξεις αὗται εἶναι κηλίδες δυσάρεστοι ἐπὶ τῆς μνήμης τοῦ μεγάλου τούτου ἀνδρός.

Αἱ κατὰ τῶν Ἰνδῶν ἐκστρατεῖαι (327—325).

Ἀπὸ τῆς Βακτριανῆς ὁ Ἄλέξανδρος διηυθύνθη πρὸς τὸν Ἰνδὸν, ἐπὶ τῶν ὄχθων τοῦ ὁποίου δύο βασιλεῖς ἐδυνάστευον, ὁ Ταξίλης ὅστις ἦλθεν ἔμπροσθεν τοῦ κατακτητοῦ προσφέρων αὐτῶ τὴν ὑποταγὴν του, καὶ ὁ Πῶρος, ὅστις τὸν περιέμενεν ὑπερηφάνως μεθ' ὄλων τῶν δυνάμεων του πέραν τοῦ ποταμοῦ. Οἱ Μακεδόνες ἔκοψαν

ὀλόκληρον δάσος καὶ κατεσκεύασαν στόλον, ἐνίκησαν δὲ τὸν Ἰνδὸν ἡγεμόνα πλησίον τοῦ Ὑδάσπου. Ἄλλ' ὁ Ἀλέξανδρος οὐ μόνον ἀφῆκεν αὐτὸν νὰ ἄρχῃ εἰς τὸ βασίλειόν του ὡς σατράπης, ἀλλὰ καὶ ἄλλην χώραν ἔδωκεν εἰς αὐτὸν, καὶ τὸν ἐπεφόρτισε νὰ ἐπαγρυπνῇ περὶ τῆς ὑπακοῆς ὅλης ταύτης τῆς χώρας, θέλων ὁ ἴδιος νὰ προχωρήσῃ μακρύτερα, ἵνα διαβῇ τὸν Ὑδάσπην, καὶ κυριεύσῃ τὴν Ἰνδικήν· ὁ στρατὸς του ὁμῶς ἀπεποιήθη νὰ προβῇ περαιτέρω. Ἀνήγειρε δὲ τότε δώδεκα μεγίστους βωμοὺς, πέριξ τῶν ὁποίων ἐτέλεσεν ἀγῶνας, ἔπειτα κατέβη τὸν Ὑδάσπην μέχρι τοῦ παρὰ τὸν Ἰνδὸν ποταμὸν στομίου του, καὶ τὸν Ἰνδὸν μέχρι τοῦ ὠκεανοῦ, ὑποτάσσαν ὅλους τοὺς παραποταμίους λαοὺς, κτίζων πόλεις, ναυπηγεῖα καὶ λιμένας.

Κατὰ ταύτην τὴν πορείαν εἰς τὴν πολιορκίαν φρουρίου τινὸς τῶν Μαλλῶν, τὸ ὀρμητικὸν του θάρρος ὀλίγον ἔλειψε νὰ τοῦ ἀφαιρέσῃ τὴν ζωὴν. Πρῶτος κατῴρθωσε νὰ ἀναβῇ τὰ τεῖχη· τρεῖς δὲ τῶν ἀξιωματικῶν του τὸν ἠκολούθησαν· ἀλλ' αἱ κλίμακες συνετρίβησαν καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ἐκτεθειμένος ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ προτειγίσματος εἰς ὅλα τὰ βέλη μόνος, ἐρρίφθη εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ φρουρίου. Ἐπηρεισθεὶς τὸ τεῖχος καὶ προφυλαττόμενος ὑπὸ τινος κορμοῦ δένδρου, ἐκράτησε τοὺς ἐχθροὺς μακρὰν, ἐφόνησε τοὺς μάλλον θρασεῖς, οἵτινες τὸν ἐπλησίασαν, ἀλλ' ἔπεσε τέλος προσβληθεὶς ὑπὸ βέλους. Εὐτυχῶς οἱ τρεῖς ὀπαδοὶ του συνηνώθησαν μετ' αὐτοῦ, καὶ ἐκάλυψαν τὸ σῶμά του μὲ τὰς ἀσπίδας των. Ἡ ἀντίστασις αὕτη ἔδωκε καιρὸν εἰς τοὺς στρατιώτας νὰ ὑπερπηδῶσι τὰ τεῖχη καὶ νὰ τρέξωσι σωρηδὸν τότε. Ὁ Ἀλέξανδρος μετεφέρθη λειποθυμημένος εἰς τὴν σκηνὴν του καὶ ἐπὶ τινα καιρὸν δὲν εἶχον ἐλπίδας περὶ τῆς ζωῆς του.

Διερευνήσας πεφροντισμένως τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἰνδοῦ ὁ Ἀλέξανδρος, ἐπέστρεφεν εἰς τὰ Σοῦσα αὐτὸς μὲν μετὰ τοῦ μεγίστου μέρους τοῦ στρατοῦ διὰ τῶν ἐρήμων τῆς Γεδρωσίας καὶ τῆς Καραμανίας, ὅπου οὐδεὶς στρατὸς εἶ-

γεν εἰσέτι εἰσδύσει, ὁ δὲ ναύαρχός του Νέαρχος μετὰ τοῦ ὑπολοίπου μέρους, παραπλέων τὴν παραλίαν μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Τίγριδος καὶ Εὐφράτου. Τὸ δ' ἐφεξῆς ἔτος ὁ Ἀλέξανδρος εἰσῆλθεν εἰς Βαβυλῶνα.

**Ἑκτασίς τῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου αὐτοκρατορίας
καὶ θάνατός του.**

Ἡ αὐτοκρατορία τοῦ Ἀλεξάνδρου ἦτο ἡ εὐρυτάτη πασῶν, ὅσας ὁ ἀρχαῖος κόσμος εἶδεν· ὠρίζετο πρὸς ἄρκτον ὑπὸ τοῦ Ἰστροῦ, τοῦ Εὐξείνου πόντου, τοῦ Καυκάσου, τῆς Κασπίας θαλάσσης· πρὸς ἀνατολάς, ὑπὸ τῶν Ἡμωδῶν ὀρέων καὶ τῶν ποταμῶν Ὑφάσιος καὶ Ἰνδοῦ· πρὸς νότον ὑπὸ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, τοῦ Περσικοῦ κόλπου, τῶν ἐρήμων τῆς Ἀραβίας καὶ τῶν καταρράκτων τῆς Συήνης· πρὸς δυσμὰς δὲ ὑπὸ τῆς Μεσογείου θαλάσσης καὶ τοῦ Ἀδριατικοῦ κόλπου.

Ἀφ' οὗ ὁ Ἀλέξανδρος ἐθεμελίωσε τὴν ἐκτεταμένην ταύτην ἐπικράτειαν διὰ τῶν ὀπλων, ἔπρεπε νὰ τὴν καταστήσῃ διαρκῆ διὰ τῆς ἔμφορον διοικήσεώς του· ὅθεν, ἵνα ἀποκτήσῃ τὴν ἀγάπην τῶν ἠττωμένων, ἐθυσίαζεν εἰς τοὺς θεοὺς των, ἐσέβετο τὰ ἔθιμά των, παρέδιδε γενικῶς εἰς χεῖρας τῶν αὐτοχθόνων τὴν πολιτικὴν διοίκησιν τοῦ τόπου, καὶ ἠγωνίζετο παντοιοτρόπως νὰ ἐνώσῃ τοὺς δύο λαοὺς διὰ γαμηλίων δεσμῶν, ὡς ὁ ἴδιος ἔδωκε τὸ παράδειγμα. Ἐκτὸς τούτου, ἵνα μονιμοποιηθῇ καὶ ὠφελθῇ πλειότερον ἐκ τῆς ἰσχύος τοῦ ἐμπορίου, ἐδημιούργησε μεταξὺ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, μεταξὺ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Περσίας κοινὰ συμφέροντα. Ἐνεκα τούτου ἔκτισε τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ τοσαύτας ἄλλας πόλεις, αἵτινες εἰσέτι ὑφίστανται διὰ τὸ προσφυῆς τῆς φύσεως αὐτῶν· ἐβάρυνεν ἐν Βαβυλῶνι λιμένα ἱκανὸν νὰ χωρήσῃ 1,000 πλοῖα. Παραδοθεὶς ὁμως ἀκαθέκτως εἰς τὰ συμπίσια καὶ τὰς μακρὰς εὐωχίας, κατελήφθη ὑπὸ πυρετοῦ, καὶ τὴν ἐνδεκάτην ἡμέραν ἐξέπνευσεν ἄγων τὸ τριακοστὸν καὶ τρίτον ἔτος τῆς ἡλικίας του (24 Ἀπριλίου 323).

§ 24. Διαμελισμὸς τοῦ Μακεδονικοῦ κράτους.

Οἱ Σπαρτιᾶται οὐδέποτε ἠθέλησαν ν' ἀναγνωρίσωσι τὴν ἀξίωσιν τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ νὰ ἄρχῃ τῆς Ἑλλάδος, οὐδ' ἔδωκαν εἰς αὐτὸν, ὡς αἱ ἄλλαι τῆς Ἑλλάδος πόλεις, στρατιώτας πρὸς τὴν εἰς Ἀσίαν ἐκστρατείαν. Ἄμα μάλιστα μαθόντες ὅτι διέβη πέραν τοῦ Ἑλλησπόντου, συνέστησαν συμμαχίαν κατ' αὐτοῦ. Καί τινες μὲν τῶν πόλεων συνετάχθησαν μετὰ τῆς Σπάρτης, ἄλλαι δὲ ἐκ φόβου ὑπεστήριζον τὰ μακεδονικὰ συμφέροντα. Αἱ Ἀθηναὶ ἔμενον οὐδέτεροι, ὁ δὲ ῥήτωρ αὐτῶν Δημοσθένης, συκοφαντηθεὶς ὅτι ἔδωροδοκῆθη ὑπὸ τοῦ Ἀρπαλοῦ θησαυροφύλακος τοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ πιστευθείσης τῆς συκοφαντίας, κατεδικάσθη εἰς ζημίαν πενήτηντα ταλάντων· μὴ δυνηθεὶς δὲ νὰ τὰ πληρώσῃ ἔφυγεν εἰς Αἴγιναν.

Ὁ Ἀρπαλος οὗτος, φοβηθεὶς τὴν ὀργὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἕνεκα καταχρήσεων,πραχθεισῶν εἰς Ἐκβάτανα, ὅπου εἶχεν ἀφήσει αὐτὸν ἐπιμελητὴν τοῦ θησαυροῦ, κατέφυγεν εἰς Ἀθήνας, φέρων πλῆθος χρημάτων.

Ὅτε ἐγνωρίσθη ὁ θάνατος τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἔγειναν ἐτοιμασίαι πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος, ταχθέντων εἰς τὸν στρατὸν πάντων τῶν νεωτέρων τῶν 40 ἐτῶν, καὶ στόλου ἐξοπλισθέντος. Ἀπόστολοι δὲ ἀπεστάλησαν εἰς τὰς κυριωτέρας τῆς Ἑλλάδος πόλεις καλοῦντες αὐτὰς πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηναίων. Ὁ πάντοτε φιλόπατρις Δημοσθένης συνώδευσε τοὺς ἀπεσταλμένους καὶ διὰ τῆς πιστικῆς εὐγλωττίας του πολλὰς κατέπεισε πόλεις νὰ συνταχθῶσι μετὰ τῶν Ἀθηναίων. Τοῦτο μαθὼν ὁ δῆμος ἀνεκάλεσεν ἐκ τῆς ἐξορίας τὸν Δημοσθένην, ἀποστείλας πλοῖον εἰς Αἴγιναν νὰ τὸν παραλάβῃ· ἔλθόντα δὲ εἰς Ἀθήνας ὑπεδέχθησαν αὐτὸν ἐν θριάμβῳ.

Ἐν τούτοις πολλὴ ἔγεινε σύγχυσις ἐν Ἀσίᾳ περὶ τῆς διαδοχῆς τοῦ θρόνου τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἡ γυνὴ αὐτοῦ Ῥωξάνη ἔτεκε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου υἱόν, ὅστις ὠνομάσθη Ἀλέξανδρος, ὑπῆρχε δὲ καὶ εἰς ἕτερο-

θαλής τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀδελφός, ὄνοματι Ἀρρίδαϊος, ὅστις ἦτο εὐήθης. Ὅθεν διεγερθείσης φιλονεικίας μεταξύ τῶν στρατηγῶν, ἂν ἔπρεπε νὰ φυλαχθῆ ὁ θρόνος διὰ τὸ νήπιον τῆς Ῥωξάνης, ἢ νὰ δοθῆ εἰς τὸν Ἀρρίδαϊον, ἀπεφασίσθη νὰ δοθῆ εἰς τοῦτον, καὶ οὕτως ἀνηγορεύθη βασιλεὺς, μετωνομασθεὶς Φίλιππος, συμμετασχόντος τῆς βασιλείας κατ' ὄνομα μόνον καὶ τοῦ ἐκ τῆς Ῥωξάνης υἱοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο ἀνίκανος νὰ κυβερνᾷ ὁ Ἀρρίδαϊος, ἔγεινε κηδεμῶν (ἐπιμελητῆς) αὐτοῦ εἰς τὰς ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ χώρας Περδίκας ὁ μέγιστος τῶν Μακεδόνων στρατηγῶν, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Ἀλέξανδρος ἀποθνήσκων ἔδωκε τὸν δακτύλιόν του. Ὁ Ἀντίπατρος ἐξηκολούθει τὴν ἡγεμονικὴν ἀσκῶν ἐξουσίαν ἐν Μακεδονίᾳ, καὶ ὁ Πτολεμαῖος διωρίσθη νὰ διοικῆ τὴν Αἴγυπτον. Ἄλλ' αἱ διατάξεις αὗται πολλὴν ἐπέφερον σύγχυσιν, διότι ἕκαστος μὲν τῶν εἰρημένων ἀντιβασιλέων ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς ὅλης αὐτοκρατορίας, ἄλλοι δὲ ἐπεθύμουν νὰ λάβωσι διοικήσεις ἐπαρχιῶν ἐπὶ σκοπῶ νὰ μετατρέψωσιν αὐτὰς εἰς βασιλεία ἑαυτῶν. Εἰς ἐπιτυχίαν τῶν ἐπιθυμιῶν των καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ διέπραττον δολοφονίας καὶ φόνους, ὥστε ὀλίγοι τῶν κατὰ τούτους τοὺς χρόνους ἐπισήμων ἀνδρῶν ἀπέθανον ἐκ φυσικοῦ θανάτου. Ἐκ τούτων δὲ σύγχυσις καὶ ἀναρχία ἐπεκράτει πανταχοῦ τῆς μακεδονικῆς αὐτοκρατορίας.

Ὁ Περδίκας, καταστάς ἀπηνῆς τύραννος κατέστρεψε πάντας τοὺς ἐν ταῖς διαφόροις πόλεσι τῆς Ἀσίας ὑπὸ τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου συνοικισθέντας ἀποίκους, ἀπομάχους ὄντας τοὺς πλείστους, διότι ἐπιθυμήσαντες νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς Ἑλλάδα, καὶ ἐμποδισθέντες, ἐπανάστησαν. Διὰ τοιούτων πράξεων ἤλπιζεν ὁ Περδίκας νὰ καταλάβῃ ποτὲ τὸν μακεδονικὸν θρόνον.

Λαμιακὸς πόλεμος. Θάνατος Δημοσθένους.

Ὁ Ἀντίπατρος ἐν τούτοις ὁ τῆς Μακεδονίας διοικητῆς διετέλει πολεμῶν πρὸς τοὺς Ἕλληνας. Πολλὰ δὲ

πόλεις ἐνώθεισαι μετὰ τῶν Ἀθηναίων συνήχθησαν εἰς Θερμοπύλας ὑπὸ στρατηγὸν τὸν Ἀθηναῖον Λεωσθένη. Γενομένης ἐνταῦθα μάχης ἐνίκησαν οἱ σύμμαχοι, καὶ ὁ Ἀντίπατρος καταφυγὼν εἰς Λαμίαν ἐπολιορκήθη στενωῶς· ἀλλ' ἐπελεύσεως εἰς αὐτὸν ὑπὸ στρατηγὸν τὸν Λεοννάτον ἐπικουρίας ἐξ Ἀσίας, τὴν ὁποίαν δὲν ἠδυνήθη ν' ἀποκρούσῃ ὁ διαδεχθεὶς τὸν πεσόντα εἰς τὴν πολιορκίαν ταύτην Λεωσθένης, ἠττήθησαν οἱ Ἕλληνες ἐν Κρανῶνι (322), καὶ ὁ τῶν Ἀθηναίων στόλος κατετροπώθη ὑπὸ τοῦ μακεδονικοῦ· ὅθεν οἱ σύμμαχοι ἠναγκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσωσι κατὰ μέρος ἕκαστος πρὸς τὸν Ἀντίπατρον. Καὶ αὐτοὶ οἱ κατ' ἀρχὰς ἀναβαλόντες τὴν συνθήκην Ἀθηναῖοι ὑπεχρεώθησαν ἐπὶ τέλους νὰ δεχθῶσι τοὺς ὑπὸ τοῦ Ἀντιπάτρου ἐπιβληθέντας ὅρους τῆς εἰρήνης, καὶ νὰ δεχθῶσι σταθμὸν μακεδονικῆς φρουρᾶς ἐν Μουνυχίᾳ. Ἀπήτησε δὲ ὁ Ἀντίπατρος καὶ τὴν εἰς χεῖρας αὐτοῦ παράδοσιν τῶν ἀντιπολιτευθέντων πρὸς αὐτὸν πολιτικῶν, ἐν οἷς καὶ τὸν Δημοσθένην, ἀλλ' οὗτος εἶχεν ἤδη καταφύγει εἰς τὸν ἐν Καλαυρίᾳ ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος· ὅτε δὲ ἦλθον ἐκεῖ οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ Ἀντιπάτρου νὰ τὸν συλλάβωσι, μασσήσας δηλητηρίου ἐτελεύτησεν, ἵνα μὴ πέσῃ ζῶν εἰς χεῖράς του (322 π. X.).

§ 25. Οἱ τοῦ Ἀλεξάνδρου διάδοχοι.

Μαθὼν ὁ Ἀντίπατρος τὰς ἐπὶ τοῦ μακεδονικοῦ θρόνου ἀξιώσεις τοῦ Περδίκκα, καὶ συνενωθεὶς μετὰ τοῦ Πτολεμαίου, ἐκήρυξε πόλεμον κατ' αὐτοῦ. Ὁ Περδίκκας, κατευθυνθεὶς εἰς Αἴγυπτον μετὰ ἰσχυροτάτου στρατοῦ καὶ ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ τὸν Ἀρρίδαϊον καὶ τὴν Ῥωζάνην μετὰ τοῦ υἱοῦ τῆς Ἀλεξάνδρου, ἐδολοφονήθη ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ ὑπὸ τινος τῶν ἀξιωματικῶν του. Ἦδη δὲ ἡ ἀντιβασιλεία περιῆλθεν εἰς τὸν Ἀντίπατρον, ὅστις ἀποθανὼν τὸ ἐπιὸν ἔτος ἀφῆκε διάδοχόν του τὸν Πολυσπέρχοντα, ἀρχαῖον τοῦ Ἀλεξάνδρου στρατηγόν. Ἄλλ' ὁ υἱὸς τοῦ Ἀν-

τιπάτρου Κάσσανδρος ἀντίστη εἰς αὐτὸν, ἰσχυριζόμενος ὅτι αὐτὸς εἶναι δίκαιον νὰ διαδεχθῆ τὸν πατέρα του. Ἐκ τούτου ἠγέρθη πόλεμος μεταξύ αὐτῶν, καθ' ὃν ὑπερίσχυσεν ὁ Κάσσανδρος, συμμαχήσας μετὰ τοῦ Ἀντιγόνου.

Μετὰ τὴν ἐκπολιόρκησιν τῆς Πύδνας ἐν Μακεδονίᾳ, ἐφόνευσεν ὁ Κάσσανδρος τὴν ἐν αὐτῇ τῇ πόλει διαμένουσαν Ὀλυμπιάδα, μητέρα τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου (316), καταδικασθεῖσαν ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου τῶν Μακεδόνων, διότι εἶχεν ἀποκτείνει τὴν γυναῖκα τοῦ Ἀρρίδαίου Εὐρυδίκην, σύμμαχον οὖσαν τοῦ Κασσάνδρου, καὶ τὸν Ἀρρίδαῖον αὐτὸν βασιλέα τῶν Μακεδόνων.

Εἰς τὸν μακεδονικὸν θρόνον ἐποφθαλμιῶν ὁ Κάσσανδρος, ἐφυλάκισεν ἐν Ἀμφιπόλει τὴν Ῥωξάνην καὶ τὸν υἱὸν τῆς Ἀλέξανδρον, τοὺς ὁποίους ὕστερον ἔστειλε καὶ ἐφόνευσαν (311), εἶτα δέ, ὅπως συνδεθῆ μετὰ τοῦ ἀρχαίου βασιλικοῦ οἴκου τῆς Μακεδονίας καὶ εὐκολύνη τὴν κατοχὴν τοῦ θρόνου, ἔλαβεν εἰς γυναῖκα τὴν ἑτεροθαλῆ ἀδελφὴν τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου Θεσσαλονίκη, εἰς τιμὴν τῆς ὁποίας ἔκτισε τὴν φέρουσαν τὸ ὄνομα αὐτῆς ἐτι πόλιν ἐν τῷ Θερμακίῳ κόλπῳ. Οὐ πολὺ δ' ὕστερον ἤρχισε ν' ἀνακτίζη, τῇ συνδρομῇ ἀπάσης τῆς Ἑλλάδος, τὰς ἐκ πολλοῦ ἤδη κατεστραμμένας ὑπὸ τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου Θήβας.

Ἐν δὲ τῇ Ἀσίᾳ ὁ Ἀντίγονος νικήσας (316) τὸν ἄλλον στρατηγὸν τοῦ Ἀλεξάνδρου Εὐμένην καὶ γενόμενος ἰσχυρότατος ἐφαίνετο καὶ αὐτὸς ἐποφθαλμιῶν εἰς τὸν τοῦ Ἀλεξάνδρου θρόνον· ἀλλὰ τότε συνεμάχησαν κατ' αὐτοῦ ὁ Πτολεμαῖος, ὁ Κάσσανδρος, ὁ Λυσίμαχος καὶ ὁ Σέλευκος (314). Ἐπὶ πολὺν χρόνον ὁ Ἀντίγονος καὶ ὁ ἄξιος υἱὸς αὐτοῦ Δημήτριος ὁ Πολιορκητὴς διεξῆγον εὐτυχῶς τὸν πόλεμον, καταναυμαχήσαντος τοῦ Δημητρίου τὸν Πτολεμαῖον, καὶ ὠνόμασαν ἑαυτοὺς βασιλεῖς. Ἀλλὰ κατὰ μίμησιν αὐτῶν ὠνομάσθησαν βασιλεῖς καὶ οἱ ἀντιπαλοὶ τῶν, καὶ οὕτω τὸ κράτος τοῦ Ἀλεξάνδρου ἔπαυσε πλέον νὰ θεωρῆται ὡς ἓν. Ὁ δὲ Ἀντίγονος ματαίως ἠθέ-

λησε νὰ συνενώσῃ ὑπὸ μίαν ἀρχήν, διότι ἡ ἀπόπειρα αὐτοῦ νὰ προσβάλλῃ τὴν Αἴγυπτον ἀπέτυχε, καθὼς καὶ ἡ τοῦ Δημητρίου νὰ ἐκπολιορκήσῃ τὴν Ῥόδον. Τέλος δ' ἔπεσεν ὁ γέρον Ἀντίγονος ἐν Ἰψῶ τῆς Φρυγίας μαχόμενος κατὰ τοῦ Λυσιμάχου καὶ Σελεύκου (301) καὶ οἱ νικηταὶ σύμμαχοι διεμοιράσθησαν τὰς χώρας του. Τοιοῦτοτρόπως ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ κράτους τοῦ Ἀλεξάνδρου ἠγέρθησαν τέσσαρα βασιλεία, ἡ Μακεδονία μετὰ τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὸν Κάσσανδρον, ἡ Συρία ὑπὸ τὸν Σέλευκον, ἡ Αἴγυπτος ὑπὸ τὸν Πτολεμαῖον καὶ ἡ Θράκη (μέχρι τοῦ 281) ὑπὸ τὸν Λυσίμαχον.

Ὁ δὲ Δημήτριος ὁ Πολιορκητὴς μετὰ τὴν ἐν Ἰψῶ μάχην κατέφυγεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου τὸν ὑπεδέχθησαν ψυχρῶς καὶ αὐτοὶ οἱ θεοποιήσαντες αὐτὸν καὶ τὸν πατέρα του πρότερον Ἀθηναῖοι. Ἀποθανόντος δὲ τοῦ Κασσάνδρου, ὠφελήθη ἐκ τῶν διχονοιῶν τῶν υἱῶν αὐτοῦ καὶ προσκληθεὶς μετὰ τοῦ Πύρρου εἰς βοήθειαν τοῦ ἐτέρου αὐτῶν κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ τὸν θρόνον τῆς Μακεδονίας, ὅπου ἐβασίλευσεν ἑπτὰ ἔτη μέχρι τοῦ 278, ὅτε διὰ τὸ βίαιον τοῦ χαρακτῆρος καὶ τὴν ἐπιβολὴν βαρέων φόρων ἐδιώχθη καὶ ἔφυγεν εἰς τὴν Ἀσίαν, ὅπου συλληφθεὶς ὑπὸ τοῦ Σελεύκου περιωρίσθη εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Συρίας καὶ ἐκεῖ ἀπέθανε τῷ 273.

Ὁ δὲ Πύρρος καταλαβὼν τὴν Μακεδονίαν, ἐδιώχθη ὑπὸ τοῦ Λυσιμάχου καὶ ἔμεινεν εἰς Ἡπειρον, ἡσύχως βασιλεύων· τῷ δὲ 280 π. Χ. προσεκλήθη εἰς Τάραντα τῆς Ἰταλίας, ἵνα βοηθήσῃ τοὺς κατοίκους, ἀποίκους Ἑλλήνας ὄντας καὶ πολεμουμένους ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων.

§ 26. Φωκίων.

Ὁ μέγας οὗτος πολίτης τῶν Ἀθηνῶν ἦτο τιμιώτατος καὶ ὀλιγαρχέστατος. Ἐτυχον πολλαὶ εὐκαιρίαι νὰ πλουτήσῃ, ἀλλ' ὅμως ἔμεινε πτωχὸς διὰ βίου. Ὁ Φίλιππος καὶ ὁ Ἀλέξανδρος προσεπάθησαν μυστικῶς τῷ τρόπῳ νὰ

τὸν προσκτήσῃσι διὰ δώρων, ἀλλ' ἀπέρριψε ταῦτα. Ὅτε δὲ τὸν εἰάζον οἱ δωροφόροι νὰ τὰ δεχθῆ ἂν ὄχι διὰ τὸν ἑαυτὸν του, τοῦλάχιστον διὰ τὰ τέκνα του, « Θὰ πράξωσιν ὡς ἐγὼ, ἀπεκρίθη· ἐὰν μοὶ ὁμοιάζωσι, δὲν ἔχουσιν ἀνάγκην χρημάτων· εἰδὲ μὴ, δὲν ἐπιθυμῶ νὰ τὰ συνδράμω εἰς τὰς ἀκολασίας των ». Ὡς στρατηγὸς ἦτο πολὺ ἐπιτήδειος, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι πολλάκις ἀνέθεσαν τὴν διοίκησιν τῶν στρατευμάτων των εἰς τὴν ἀρχηγίαν του.

Ὡς ῥήτωρ εἶχε μεγάλην ἰσχὺν τὴν ἀρετὴν του, ἦναντιοῦτο δὲ εἰς τὰ μέτρα τοῦ Δημοσθένους, ἐπιθυμῶν εἰρήνην μὲ τὸν Φίλιππον, οὐχὶ ὁμως διαφθαρεῖς ὑπ' αὐτοῦ, ἀλλὰ κατ' ἰδίαν του πεποιθήσιν. Ἐδίωξε πολέμων τοὺς Μακεδόνας ἐξ Εὐβοίας καὶ ἄλλοτε ἐνίκησεν αὐτοὺς ἐν Θράκῃ, σώσας ἀπὸ τῶν χειρῶν αὐτῶν τὸ Βυζάντιον. Τῷ 319 ὁ ἀντιβασιλεὺς Πολυσπέρχων, ἐχθρὸς τοῦ Φωκίωνος, καθὼ φίλου τοῦ Κασσάνδρου τοῦ ἀνταγωνιστοῦ του, ἐζήτησε παρὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ τὸν κατεδίκασαν εἰς θάνατον ὀγδοήκοντα καὶ πέντε ἐτῶν ὄντα, καὶ μετ' αὐτοῦ καὶ ἄλλους ὁμόφρονάς του τῷ 317 π. Χ. Ἐπιε δὲ ἐν τῇ φυλακῇ τὸ κώνειον ἀταράχως (317) καὶ κατὰ ψήφισμα τοῦ δήμου μετεφέρθη ὁ νεκρὸς του ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς Ἀττικῆς. Ἐκτιμήσαντες ὕστερον οἱ Ἀθηναῖοι τὴν ἀξίαν τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὴν γενομένην ἀδικίαν, ἀνεκόμισαν ἐκ Μεγαρίδος, ὅπου εἶχε κηδευθῆ, τὰ ὄστα του εἰς Ἀθήνας, καὶ πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ἀνήγειρεν ὁ δῆμος χαλκοῦν ἀνδριάντα, καὶ κατεδίκασεν εἰς θάνατον τὸν κατήγορόν του.

§ 27. Γαλάται ἐν Ἑλλάδι. (280 - 289 π. Χ.).

Βασιλεύοντος ἐν Μακεδονίᾳ τοῦ τὸν Σέλευκον δολοφονήσαντος Πτολεμαίου τοῦ Κερκυνοῦ, πολυάριθμον στῆφος Κελτῶν ἢ Γαλατῶν, κατελθὼν ἐκ τῆς Παννονίας, ὅπου οἱ βάρβαροι οὗτοι εἶχον 300 ἤδη ἔτη πρότερον ἐγκατασταθῆ, ἐνεφανίσθη εἰς τὴν Μακεδονίαν· νικήσαντες δὲ τοὺς στρατοὺς τῆς καὶ λεηλατήσαντες αὐτήν, φονεύ-

σαντες δὲ καὶ Πτολεμαῖον τὸν Κεραυνὸν, ἀπῆλθον· τὸ ἐπιὸν δ' ἔτος ἐπανῆλθον ὑπὸ τὸν ἡγήτορα αὐτῶν Βρένον. Ἦσαν δὲ, καθά κοινῶς λέγεται 150,000 πεζῶν καὶ 20,000 ἰππέων, ὧν ἕκαστος εἶχε δύο οἰκέτας ἐφίππους. Οἱ Ἕλληνες ἀπεφάσισαν νὰ τοὺς ἀναχατίσωσιν εἰς Θερμοπύλας. Ἡ στερεὰ Ἑλλάς συνεμάχησεν, ἀναθέσασα τὴν ἡγεμονίαν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες ἔδωκαν 1000 ὀπλίτας καὶ 600 ἰππεῖς· ἐπεμψαν δὲ καὶ ὅλα τὰ πλοῖά των νὰ δεθῶσιν ἀπὸ τὴν πρύμνην καὶ πρῶραν εἰς τὸν Μαλιακὸν κόλπον, ὁπόθεν οἱ ἐπιβάται στρατιῶται ἠδύναντο κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς συμπλοκῆς νὰ προσβάλλωσι τοὺς βαρβάρους. Ἡ διοίκησις τοῦ τῆς ξηρᾶς στρατοῦ ἀνετέθη εἰς τὸν Ἀθηναῖον Κάλλιππον.

Δραστηρίως ἀποκρουσθέντες ἀπὸ τῆς τῶν Θερμοπυλῶν διόδου οἱ Γαλάται, ἀνεκάλυψαν τὸ μονοπάτιον, δι' οὗ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Ξέρξης, καὶ εἰσελθόντες διευθύνθησαν κατὰ τῶν Δελφῶν ἵνα λεηλατήσωσι τοὺς ἐκεῖ θησαυρούς· ἀλλ' ἀποκρουσθέντες ἐκ τοῦ τόπου τούτου, ὀρεινοτάτου ὄντος, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, τὴν ὁποίαν αἱ προσβολαὶ τῶν κατοίκων κατέστησαν ὀλέθριον. Ἡ πείνα καὶ τὸ ψῦχος τοῖς ἐπροξένησε τρομερὰς βασιάνους. Ὁ ἀρχηγὸς των ἐπικινδύνως πληγωθεὶς, ἠτύχησε (278). Καταδιωχθέντες δὲ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἐν ᾧ ὑπεχώρουν, κατεστράφησαν σχεδὸν ἅπαντες. Ἐκ τῶν ὀλίγων δὲ σωθέντων οἱ μὲν ἔμειναν παρὰ τῷ Ἰστρω, ἄλλοι εἰς τὰς παραλίαις τῆς Θράκης καὶ ἄλλοι, ἐνωθέντες μετ' ἐπελθόντων ἄλλων ὁμοφύλων των, μετέβησαν εἰς Βιθυνίαν καὶ κατέλαβον τὴν ἀπὸ τοῦ ὀνόματος αὐτῶν ὀνομασθεῖσαν Γαλατίαν.

§ 28. Ἡ ἀρχαϊκὴ ὁμοσπονδία (συνέδριον)

καὶ τὸ κοινὸν τῶν Αἰτωλῶν.

Ἡ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων πρῶτον ἐκ τεσσάρων, εἶτα ἐκ δώδεκα τῆς Ἀχαιᾶς πόλεων συνισταμένη πρὸς

θηρσκευτικούς κυρίως σκοπούς Ἀχαϊκῆ ὀμοσπονδία, ἣτις οὐδέποτε ἔλαβε πολλήν πολιτικὴν σπουδαιότητα, διετέλει ἤδη οὕσα ὑπὸ τὴν μακεδονικὴν κατάθλιψιν, καταλαβόντος πάσας τὰς πόλεις τῆς Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ διὰ φρουρῶν ἰδίων ἢ διὰ μακεδονιζόντων τυράννων.

Ἡ ὀμοσπονδία αὕτη διωκεῖτο ὑφ' ἐνὸς στρατηγοῦ, ἐκὸς γραμματέως καὶ συμβουλίου ἐκ δέκα, δημιουργῶν λεγομένων. Ἡ ἀνωτάτη δ' ἐξουσία ἀπέκειτο εἰς τὴν γενικὴν συνέλευσιν, δις τοῦ ἔτους εἰς τὸ πλησίον τοῦ Αἰγίου ἄλσος τοῦ Ὀμαγυρίου Διὸς συγκαλουμένην ὑπὸ τῶν δημιουργῶν καὶ συγχροτουμένην ὑπὸ πάντων τῶν ὑπὲρ τὰ 30 ἔτη γεγονότων Ἀχαιῶν. Αὕτη δὲ ἐξέλεγε καὶ τοὺς εἰρημένους ἄρχοντας ἑτησίως.

Τὸ δὲ Αἰτωλικὸν κοινὸν ἦτο ὀμοσπονδία φυλῶν καὶ οὐχὶ πόλεων, ὡς ἡ Ἀχαϊκῆ. Τὸ κοινὸν συμβούλιον αὐτῶν ἐλέγετο Παναιτωλικὸν καὶ συνήρχετο ἑτησίως ἐν Θέρμοις, πόλει αἰτωλικῇ, ἵνα ἐκλέγη τὸν στρατηγὸν καὶ τοὺς ἄλλους ἄρχοντας. Τὰ καθ' ἕκαστα τῶν πραγμάτων τοῦ κοινοῦ διευθύνοντο ὑπὸ ἐπιτροπείας, τῆς ὁποίας τὰ μέλη ἐλέγοντο ἀπόκλητοι. Ὠφεληθέντες οἱ Αἰτωλοὶ ἐκ τῆς ἐπελευθούσης εἰς Ἑλλάδα ἀνωμαλίας ἕνεκα τοῦ θανάτου τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ἐξέτεινον βαθμηδὸν τὴν δυνάμιν των καὶ ἔγειναν οὕτως ἐπὶ τέλους κύριοι τῆς Λοκρίδος, τῆς Φωκίδος, τῆς Βοιωτίας καὶ μέρους τῆς Ἀκαρνανίας, τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Ἠπείρου. Τὸ ἀμφικτυονικὸν συνέδριον καὶ τὸ ἐν Δελφοῖς μαντεῖον ὑπέπεσαν οὕτως εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν. Εἶχον ἤδη λάβει ἀρχήτερα τὴν Ναύπακτον παρὰ τῶν Ἀχαιῶν καὶ κατόπιν προσapéκτησαν καὶ διαφόρους Πελοποννησιακὰς πόλεις. Αὕτη ἦτο ἡ τῶν Αἰτωλῶν κατάστασις ἐπὶ τῆς εἰς τὸν μακεδονικὸν θρόνον ἀναβάσεως Φιλίππου Ε'.

Ἄρατος.

Μετὰ τὴν ἐν Ἰφῶ μάχην (301 π. Χ.), ἡ Ἑλλὰς ἐχωρίσθη τῆς Ἀσίας, καὶ ἕνεκα τῶν ταραχῶν, αἰτινες ἐτάραξαν

τὴν Μακεδονίαν ἐν διαστήματι τριάκοντα ἐτῶν, ἐγκατελείφθη αὐτὴ εἰς ἑαυτήν. Τύραννοι δὲ ἐν ἑκάστη πόλει, περὶστοιχοῦμενοι ὑπὸ μισθοφόρων στρατῶν, κατεῖχον τοὺς πολίτας ὑπὸ τρόμον καὶ ἐφορολόγουν αὐτοὺς ἀνιλεῶς.

Ὁ Ἄρατος, υἱὸς τοῦ Κλεινίου, ἐμελέτησε ν' ἀπελευθερώσῃ τὴν πατρίδα τοῦ Σικυῶνα· ὅθεν ἀναχωρήσας ἐξ Ἄργους, ὅπου διέμενεν, ἠνώθη μετὰ τῶν περιμενοντῶν αὐτὸν ἐν τῷ πύργῳ τοῦ Πολυγνώτου στρατιωτῶν, τοὺς ὠδήγησεν εἰς Νεμέαν καὶ ἀπεκάλυψεν εἰς αὐτοὺς τὸ σχέδιόν του. Φθάσαντες δὲ εἰς Σικυῶνα, ἔτρεξαν εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ τυράννου Νικοκλέους, σωθέντος διὰ τινῶν βαθέων ὑπονόμων, καὶ ἔβαλαν πῦρ. Οὐδὲ εἰς καθ' ὅλην ταύτην τὴν συμπλοκὴν ἐφρονεύθη ἢ ἐπληγώθη. Ὁ Ἄρατος ὕστερον ἀνεκάλεσε τοὺς ὑπὸ τοῦ τυράννου ἐξωρισθέντας 580 καὶ τοὺς παρ' ἄλλων τυράννων, μὴ ὄντας καὶ τούτους ὀλιγωτέρους τῶν 500, οἵτινες εἶχον περιπλανηθῆ μακρὰν τῆς πατρίδος τῶν σχεδὸν 40 ἔτη· ἐπέστρεψαν δὲ οἱ πλείστοι τούτων ἐν ἐσχάτῃ ἀθλιότητι καὶ ἀνέκτησαν τὰς οἰκίας, τὰς γαίας καὶ ὅλα τῶν τὰ κτήματα τὰ ὅποια κατεῖχον πρὸ τῆς ἐξορίας τῶν.

Ἡ Σικυῶν γίνεται παραδεκτὴ εἰς τὴν ἀχαϊκὴν συμμαχίαν.

Ἡ Σικυῶν οὕτως ἀπελευθερωθεῖσα, εἶχεν ἀνάγκην νὰ εὕρῃ συμμάχους, διότι ὁ τῆς Μακεδονίας βασιλεὺς, γενόμενος κύριος τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Κορίνθου, ἐπέθύμει καὶ ταύτην νὰ καθέξῃ. Ὁ Ἄρατος τὴν συνέταξεν εἰς τὴν ἀχαϊκὴν συμμαχίαν, ἥτις ἠδύνατο νὰ κατασταθῇ ἡ σωτηρία τῆς Ἑλλάδος, ἂν συμπεριελάμβανεν ὅλας τὰς πόλεις τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς κεντρικῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ Ἄρατου.

Ἄλλὰ ἵνα ἐπιτύχῃ, ἔπρεπε νὰ καταβάλλῃ τοὺς τυράννους, νὰ ἀναχαιτίσῃ τὴν Μακεδονίαν, ἥτις ἐπὶ τοῦ νέου αὐτῆς βασιλέως Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ, υἱοῦ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ, εἶχεν ἀποκατασταθῆ φιλόδοξος καὶ ἰσχυρὰ τέλος νὰ καταφέρῃ τοὺς Αἰτωλοὺς, λαὸν ληστρικόν, ὅπως

ζῶσιν ἐν εἰρήνῃ πρὸς τὴν ἀρχαίαν συμμαχίαν. Ὡς πρὸς τὸ πρῶτον ἐπέτυχε σχεδὸν, διώξας τοὺς τυράννους ἀπὸ τοῦ Ἄργου, τῆς Μεγαλοπόλεως, τῆς Ἐρμιόνης, τοῦ Φλιουῆτος, καὶ ἐνώσας μὲ τὴν συμμαχίαν τὰ Μέγαρα, τὴν Τροιζήνα καὶ τὴν Ἐπίδαυρον. Ἐπέτυχεν ἐπίσης καὶ ὡς πρὸς τὸ δεύτερον, τῶν Μακεδόνων ἐμποδισθέντων ἕνεκα τῶν ἐσωτερικῶν ταραχῶν νὰ παρεμβάλωσι πρόσκομμα εἰς τὰ σχέδιά του. Κατέλαβε τὸν Ἀκροκόρινθον, ἀπέδωκεν εἰς τοὺς Κορινθίους τὴν ἀκρόπολιν τῶν ταύτην, τὴν ὁποίαν ἀπὸ τοῦ καιροῦ τοῦ Φιλίππου πατὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐστεροῦντο, καὶ ἀπέκτησε τὴν συμμαχίαν τῶν Ἀθηναίων, διωζάντων τὴν ἐν τῇ πόλει τῶν μακεδονικῶν φρουρῶν. Καὶ οἱ Αἰτωλοὶ ἐφαίνοντο πρὸς στιγμὴν διατεθειμένοι νὰ φιλιωθῶσιν εἰλικρινῶς πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς· ἀλλ' ὅτε οἱ ἐκ Μακεδονίας κίνδυνοι ἤρχισαν νὰ ἐκλείπωσιν, ἀνεφύησαν ἄλλοι, ὡς κατωτέρω λέγομεν.

§ 29. Ἅγις καὶ Κλεομένης.

Μεταρρυθμίσεις ἐν Σπάρτῃ.

Ἐν Σπάρτῃ τὸ τοῦ Λυκούργου πολίτευμα ἀπὸ πολλοῦ καιροῦ εἶχε πάθει ἐντελεστάτην ἀνατροπὴν. Ἀντὶ τῆς ἰσότητος τῆς περιουσίας, τὴν ὁποίαν ὁ Λυκούργος εἶχεν εἰσάξει, εὐρίσκετο ἤδη ἐλάχιστος ἀριθμὸς πλουσίων καὶ πλῆθος πτωχῶν, τοὺς ὁποίους ἡ πτωχεία τῶν αὐτῶν ἐστέρει τοῦ δικαιώματος τοῦ πολίτου, ἐπειδὴ ὁ μὴ ἐξαρκῶν εἰς τὰ ἔξοδα τῶν συσσιτίων Σπαρτιάτης, ἀπέβαλε τὰ πολιτικά του δικαιώματα. Πρὸς τούτοις ἐκ τῶν 700 Σπαρτιατῶν, οἵτινες εἰσέτι ὑπῆρχον, μόλις ἑκατὸν ἐξουσίαζον τὴν γῆν. Ἡ Σπάρτη δὲν ἦτο πλέον Σπάρτη, ἀλλὰ πόλις τις, ὡς πολλαὶ ἄλλαι, χαύνη, ὀκνηρὰ καὶ διεφθαρμένη, μῆγμα μισητὸν ὑπερβάλλοντος πλοῦτος καὶ ἐσχάτης ἀθλιότητος. Ἅγις ὁ Δ'. βασιλεύσας τῷ 244 π. Χ. εἰκοσαέτης τὴν ἡλικίαν, ἀπεφάσισε νὰ ἐπαναγάγῃ τὴν Σπάρτην εἰς τὸ ἀρχαῖον πολίτευμα· ἔπρεπε νὰ ἀρχίσῃ ἀπὸ τῆς ἐκ νέου

διανομῆς τῶν γαιῶν, καὶ τὸ πρῶτον τοῦτο τόλμημα ἦτο τὸ μᾶλλον ἐπικίνδυνον, διότι ἐμελλε ν' ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τῶν πλουσίων καὶ τὰ δῶσα εἰς τοὺς πτωχοὺς. Τὸ πλεῖστον μέρος τῶν πλουσίων, οἱ γέροντες, συνειθισμένοι ἤδη εἰς τὴν πολυτέλειαν καὶ ἐχθροὶ παντὸς νεωτερισμοῦ, καὶ αἱ γυναῖκες τρέμουσαι μὴ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν αὐστηρὰν δίαιταν τὴν ὁποίαν ὁ Λυκοῦργος ταῖς ἐπέβαλε, συνεκρότησαν τὴν ἀντίθετον εἰς τὴν μεταρρύθμισιν μερίδα, τῆς ὁποίας κομματάρχης ἦτο ὁ βασιλεὺς Λεωνίδας, συνάρχων τοῦ Ἄγιδος, ὅστις μέρος τῆς ζωῆς του διέμεινεν εἰς τὰς ἀσιατικὰς αὐλὰς καὶ εἶχε διδάξει τοὺς συμπολίτας του νέας εὐπαθείας. Μετὰ τοῦ Ἄγιδος ἦσαν οἱ πτωχοὶ, οἱ φιλότιμοι καὶ οἱ φιλοπάτριδες, πρὸς τοῦτοις ἡ μήτηρ του Ἀγησιστράτη καὶ ἡ προμήτωρ Ἀρχιδάμεια δύο πλουσιώταται γυναῖκες τῆς πόλεως. Ὁ ἴδιος ἀνατραφεὶς παρ' αὐτῶν εἰς τὴν πολυτέλειαν, εἶχεν εἰς τὴν ἐξουσίαν του ἐκτεταμένα κτήματα καὶ θησαυρὸν 600 ταλάντων, ἀλλ' ἀπέβαλε τὰς ἐξεῖς του, ἐνεδύθη τὸ τραχὺ τῶν ἀρχαίων Σπαρτιατῶν ἔνδυμα καὶ ἐκήρυξεν ὅτι ἔκαμνε τὰ κτήματά του κοινά. Ἡ μήτηρ καὶ ἡ προμήτωρ του ἔπραζαν τὸ αὐτό.

Ἄλλ' οἱ πλούσιοι διὰ διαβολῶν κατέστρεψαν τὴν δημοτικότητα τοῦ νέου βασιλέως, κατ' ἀνάγκην τινὰ ἀπόντος. Ὅτε ἐπέστρεψεν, οἱ ἐχθροὶ του τὸν κατεδίωξαν, καὶ μόλις ἔλαβε καιρὸν νὰ καταφύγῃ εἰς τινὰ ναόν, ὁπόθεν ἐλυσθεὶς ἐπιβούλως κατεδικάσθη εἰς θάνατον. Ἀπαχθεὶς εἰς φυλακὴν ἀπηγγονίσθη ἐκεῖ· κατεδικάσθησαν δὲ καὶ ὑπέστησαν τὴν αὐτὴν ποινὴν ἐπὶ τοῦ πτώματός του ἡ τε μήτηρ καὶ ἡ μάμμη του (241). Ὁ Λεωνίδας τότε ἐβασίλευε μόνος.

Κλεομένης καὶ Ἄρατος.

Ὁ τοῦ Λεωνίδου υἱὸς Κλεομένης, νυμφευθεὶς τὴν χήρα τοῦ Ἄγιδος, κατηχήθη παρ' αὐτῆς εἰς τὰ σχέδια τοῦ πρώτου ἀνδρός της. Νικήσας κατ' ἀρχὰς τῆ βοήθειά τῶν Λίτωλῶν τὴν ἀχαϊκὴν συμμαχίαν καὶ φονεύσας κατόπιν τοὺς ἐν Σπάρτῃ ἐφόρους, καὶ πάντας τοὺς ἐναντίους συμ-

πολίτας του καταβαλὼν, ἀποκατέστησεν ἐν τῇ πατρίδι του τὴν ἀρχαίαν πειθαρχίαν, τὴν ἀνατροφὴν, τὰ συσσίτια, ἐκάλεσε τοὺς κατοίκους τῶν γειτονικῶν τόπων, τοῖς διέ- νειμε γαίας καὶ ἔδωκεν εἰς ὅλους τοὺς πτωχοὺς τῆς Πελο- ποννήσου τὴν ἐλπίδα ὁμοίας παλινρθώσεως (225 π.Χ.).

Ὁ Ἄρατος ἔντρομος ἐκάλεσε τότε τοὺς Μακεδόνας πρὸς βοήθειαν τῆς συμμαχίας. Ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Ἀν- τίγονος Δώσων ἔσπευσε μετὰ 30,000 στρατιωτῶν κατὰ τοῦ Κλεομένους, ἔχοντος μόνον 20,000. Συνεκρούσθησαν δὲ ἐν Σελλασίᾳ, ὅπου ὁ τελευταῖος στρατὸς τῆς Σπάρτης κατεστράφη μετὰ σφοδρὰν ἀντίστασιν (221), καὶ τὸ πρῶ- τον ἄθλιον πολίτευμά της ἀποκατέστη πάλιν.

Ὁ Κλεομένης ἔφυγεν ἐκ τῆς Πελοποννήσου εἰς Αἴγυ- πτον, ἐλπίζων νὰ εὕρῃ ἐκεῖ βοήθειαν ὅπως ἀρχίσῃ ἐκ νέου τὸν πόλεμον. Δεκτὸς δὲ γενόμενος εὐμενῶς κατ' ἀρ- χᾶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως Πτολεμαίου τοῦ εὐεργέτου, κατέ- στη ὑποπτος εἰς τὸν διάδοχον αὐτοῦ Πτολεμαῖον τὸν Φι- λοπάτορα, ὅστις διὰ τοῦτο τὸν περιώρισεν ἐν τινι μεμο- νωμένη οἰκίᾳ μετὰ δεκατριῶν φίλων του. Ἀποκαμόντες ἐκ ταύτης τῆς αἰχμαλωσίας, ἐξῆλθον τέλος ξιφῆρεις ὄλοι καὶ διεσκορπίσθησαν εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς Ἀλεξανδρείας, κα- λοῦντες τὸν λαὸν εἰς τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλὰ τὸ πλῆθος τοὺς ἤκουσε χωρὶς νὰ τοὺς ἐννοῇ· εὐθύς δὲ περιεκυκλώθησαν καὶ ἵνα μὴ ζωγρηθῶσιν ἐφονεύθησαν ὑπ' ἀλλήλων (219).

Συμμαχικὸς πόλεμος, θάνατος Ἄρατου.

Εἰσβαλόντων τῶν Αἰτωλῶν εἰς Πελοπόννησον πρὸς λεηλασίαν καὶ πορθούντων τὴν Μεσσήνην, ἦλθεν ὁ Ἄρα- τος εἰς βοήθειαν τῶν Μεσσηνίων· ἠττηθεὶς δὲ περὶ Κα- φύας, ἐζήτησε κατὰ τῶν Αἰτωλῶν τὴν βοήθειαν Φιλίπ- που τοῦ Ε'. βασιλέως τῆς Μακεδονίας. Ὁ φιλόδοξος Φίλιππος, συμμαχήσας προθύμως μετὰ τῶν Ἀχαιῶν, ἐπολέμησε τοὺς Αἰτωλοὺς καὶ ἐνίκησεν αὐτοὺς εἰς πολλὰς μάχας κυριεύσας πολλὰς αὐτῶν πόλεις. Ὁ πόλεμος οὗτος διήρκεσε τρία ἔτη (220—217) ὀνομασθεὶς *συμμαχικός*.

Ἄλλὰ μαθὼν ὁ Φίλιππος, ὅτι ἠττήθησαν κατὰ κράτος οἱ Ῥωμαῖοι ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων στρατηγουμένων ὑπὸ τοῦ Ἀννίβα, καὶ ἐπιθυμήσας ἤδη νὰ στρέψῃ τὰ ὄπλα του κατὰ τῶν Ῥωμαίων, ἐξησθενηκότων ἤδη διὰ τὴν ἠττάν των ταύτην, ἔκαμεν εἰρήνην πρὸς τοὺς Αἰτωλοὺς.

Ὁ Ἄρατος ἐπέζησεν ὀλίγα ἔτη καὶ ἀπέθανεν ἐν Αἰγίῳ περιλυπος, δηλητηριασθεὶς ὑπὸ τοῦ εἰρημένου Φιλίππου (213).

Εἰς τὸν Ἄρατον ἀπεδόθησαν ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ θεῖαι τιμαὶ, καὶ θυσίαι ἐν Σικυῶνι, ἀράτεια λεγόμεναι, εἰς μνήμην αὐτοῦ ἐτελοῦντο παρ' αὐτῶν δις τοῦ ἔτους, κατὰ τὸν δοθέντα περὶ τούτων χρησμόν.

§ 30. Ὑποταγὴ τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς Ῥωμαίους (204—164).

Ἡ Ἑλλὰς ἕνεκα τῶν ἐσωτερικῶν κυρίως ἀνωμαλιῶν της καὶ τῆς ἀδρανείας της ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἐξέπιπτεν εἰς χειροτέραν κατάστασιν. Τὰ ἐλαττώματα, τὰ ὅποια ἡ τότε κοινωνία εἶχεν, ἐφαίνοντο ἀπροκαλύπτως. Αἱ Ἀθῆναι ἦσαν ἤδη μουσεῖον ἢ σχολεῖον, ὅπου πολλὰ μὲν συνεζητοῦντο, οὐδὲν ὅμως ἐπράττετο. Ἐν Θήβαις τὸ κύριον ἔργον ἦτο τὰ συμπόσια. Ἡ δὲ Σπάρτη εἶχε τυράννους ἀποτροπαίους, ὡς τὸν Νάβιδα ἐκεῖνον, ἐπινοῦντα καθ' ἐκάστην νέας βασιάνους. Οὗτος εἶχε διατάξει νὰ κατασκευάσωσιν εἰδωλον γυναικεῖον, τοῦ ὁποίου οἱ βραχίονες, τὰ στήθη καὶ αἱ χεῖρες ἦσαν ὠπλισμένα με σιδηροῦς γόμφους, καὶ τὸ ὅποῖον ὠνόμαζε μὲ τὸ ὄνομα τῆς γυναικὸς του Ἀπήγαν. Ἄν τις ἠρνεῖτο εἰς αὐτὸν ζητοῦντα χρήματα, ἔλεγεν, « Ἐγὼ μὲν ἴσως δὲν δύναμαι νὰ σε πείσω, νομίζω ὅμως ὅτι ἡ Ἀπήγα αὕτη θὰ σε πείσῃ, » καὶ παρευθὺς τὸ τρομερὸν ἄγαλμα ἤρπαζε τὸν δυστυχῆ καὶ τὸν κατεκερμάτιζεν, ἢ τοῦλάχιστον τὸν ἐβασάνιζε δεινῶς. Πολλοὺς λοιπὸν τῶν ἐξαρνουμένων διέφθειρεν οὕτως ὁ Νάβις.

Φιλοδοξία τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ῥώμης.

Τοιοῦτοι ἄνθρωποι, ὡς ὁ Νάβις, ἦσαν ἀνίκανοι νὰ σώσωσι τὴν ἐλευθερίαν των, τὴν ὁποίαν μάλιστα δύο ἐχθροὶ ἐπίφοβοι τὴν ἠπειλοῦν. Ἡ Μακεδονία, διοικουμένη ἤδη ὑπὸ Φιλίππου τοῦ Ε' (220—189), εἶχεν ἀνανεώσει τὰ περὶ Ἑλλάδος σχέδια τοῦ Ἀλεξάνδρου. Καὶ ἐν τῇ Δύσει οἱ Ῥωμαῖοι τὰ αὐτὰ διενουῶντο, ἡ δὲ Ἑλλὰς ἐπρόκειτο λεία εἰς τοὺς νικητάς.

Ὁ Φίλιππος Ε' μαθὼν, ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι ἠττήθησαν ἤδη ὑπὸ Ἀννίβα εἰς τὴν ἐν Κάνναις μεγάλην μάχην (210), συνεμάχησε μετὰ τοῦ στρατηγοῦ τῶν Καρχηδονίων καὶ ἠτοιμάσθη νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἡ Ῥώμη τὸν προέλαβε καὶ δι' ἰσχυρᾶς προσβολῆς τὸν ἀνεχαίτισεν ἐν Ἑλλάδι, καὶ τῷ ἐπέβαλε συνθήκας (205). Ἡ σύγκλητος, ἀπελευθερωθεῖσα ἀπὸ τοῦ Ἀννίβα, ἠθέλησε νὰ ἐκδικηθῇ τὴν Μακεδονίαν, καὶ δι' ἐπιτηδείων διαπραγματεύσεων ἀπέσπασεν ἀπὸ τοῦ Φιλίππου τοὺς συμμάχους τοῦ Ἑλληνας. Ἀπομονώσαντες οὕτως αὐτὸν οἱ Ῥωμαῖοι, τὸν ἐστενοχώρησαν δεινῶς· κατατροπωθεὶς δὲ εἰς Κυνὸς Κεφαλᾶς τῆς Θεσσαλίας παρὰ τῶν Ῥωμαϊκῶν λεγεῶνων ὑπὸ τὸν ὑπατοῦ Φλαμίνιον (167), ἠναγκάσθη νὰ δεχθῇ εἰρήνην ἐπὶ τῷ ὄρω νὰ περιορισθῇ εἰς τὰ ἀρχαῖα ὅρια τοῦ βασιλείου του.

Ἐν ᾧ δὲ ἠτοιμάζετο ὁ Φίλιππος οὗτος εἰς νέον πόλεμον, ἀπέθανεν. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Περσεὺς τὸν ἤρχισεν εὐτυχῶς· ἀλλ' ἐπειδὴ οὐδεὶς τὸν ἐβοήθησεν, ἠττήθη ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων (168) καὶ μετηνέχθη εἰς Ῥώμην· ἀπέθανε δὲ αἰχμάλωτος εἰς Ἄλβαν Λόγγαν. Τὸ Μακεδονικὸν κράτος τότε διηρέθη εἰς τέσσαρας ἐπαρχίας, ὧν ἐκάστη ἐτέθη ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν ἰδίου ὀλιγαρχικοῦ συμβουλίου. Μετὰ ἕξ δὲ καὶ εἴκοσιν ἔτη ἡ Μακεδονία κατέστη Ῥωμαϊκὴ ἐπαρχία (142).

Ὁ ἐξῆς πίναξ δεικνύει χρονολογικῶς τὴν διαδοχὴν τῶν ἡγεμόνων τῆς Μακεδονίας ἀπὸ τοῦ θανάτου Ἀλε-

ξάνδρου τοῦ μεγάλου μέχρι τῆς ἐξαφανίσεως τῆς μοναρχίας αὐτῆς.

Φίλιππος Γ'. Ἀριδαῖος	323 — 316
Κάσσανδρος.	316 — 296
Φίλιππος Δ'.	296 — 295
Δημήτριος Α'. ὁ Πολιορκητῆς	295 — 287
Πύρρος	287 — 280
Πτολεμαῖος Κεραυνὸς καὶ ἄλλοι	280 — 277
Ἀντίγονος Γονατᾶς	277 — 239
Δημήτριος Β'.	239 — 229
Ἀντίγονος Δώσων.	229 — 220
Φίλιππος Ε'.	220 — 178
Περσεύς.	178 — 166

Φιλοποίμην.

Ὁ ἐκ Μεγαλοπόλεως Φιλοποίμην, ἀγαθὸς πολίτης καὶ ἐπιτήδειος στρατηγός, συναισθανόμενος τὴν τῶν Ῥωμαϊκῶν δυνάμεων ὑπεροχὴν, δὲν ἐδοκίμασε μὲν ν' ἀγωνισθῆ πρὸς αὐτάς, ἀλλ' εἰργάσθη ἀκαταπαύστως ν' ἀπομακρύνῃ τὴν μέλλουσαν ἀναπόφευκτον καταστροφὴν. Ἀνεζωπύρῃσε μετὰ τῶν Ἀχαιῶν τὸ στρατιωτικὸν πνεῦμα ἐπολέμησεν, ὡς ἔπραξε καὶ ὁ Ἄρατος, τοὺς ἐν ταῖς πόλεσιν ἀναφανομένους τυράννους, καὶ ἠγωνίσθη νὰ προλάβῃ πᾶσαν τῆς Ἀχαικῆς συμμαχίας διαίρεσιν. Διατηρῶν αὐτὴν ἠνωμένην καὶ ἰσχυράν, ἤλπιζε τοῦλάχιστον νὰ καταστήσῃ αὐτὴν σεβαστὴν εἰς τοὺς Ῥωμαίους, ἀλλὰ δυστυχῶς ἐγένεε θῦμα τῆς φιλοπατρίας του. Ἡμέραν τινα, ἐν ᾗ εὐρίσκετο εἰς Ἄργος πυρέσσων, ἔμαθεν, ὅτι ἡ Μεσσήνη, κατὰ παρακίνησιν τῆς Ῥώμης, χωρίζεται ἀπὸ τῆς ὁμοσπονδίας. Ἄμα μαθὼν τοῦτο, καὶ περ ἀσθενῆς καὶ ἐβδομηκοντούτης ἤδη, ἀνεχώρησεν εἰς Μεγαλόπολιν, ὅπου ἔφθασεν αὐθημερόν, διανύσας εἴκοσιν ὥρων δρόμον. Συλλέξας δὲ ἱππικὸν σῶμα, ἐπορεύθη κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, τὸν ὁποῖον ἀπέκρουσεν, ἀλλὰ περικυκλωθεὶς ὑπὸ ἀνωτέρων δυνάμεων ὠπισθοδρόμησε, προασπίζων ὁ ἴδιος τὴν ὑπο-

χώρησιν τῶν ἰδικῶν του. Ἐν τῇ διόδῳ στενοῦ τινος ὁ ἵππος του ὀλισθήσας τὸν ἔρριψεν ὀρμητικῶς κατὰ γῆς. Οἱ Μεσσήνιοι ἤρπασαν αὐτὸν, τὸν ἀπήγαγον εἰς Μεσσήνην σιδηροδέσμιοι καὶ τὸν κατέκλεισαν εἰς ὑπόγειον πνιγερὰν καὶ σκοτεινὴν φυλακὴν. Ἐν ᾧ δὲ πολλοὶ Μεσσήνιοι φιλανθρώπως ὑπὲρ αὐτοῦ διέκειντο, Δεινοκράτης, ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐναντίας μερίδος, ἐπέσπευσε μᾶλλον τὸν θάνατόν του· ὅθεν τὸ ἑσπέρας ὁ δῆμιος προσετάχθη καὶ τῷ προσέφερε τὸ φάρμακον. Ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ οἱ Ἀχαιοὶ καταπλαγέντες, ἔδραμον εἰς τὰ ὄπλα καὶ ὀδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Λυκόρτα, τοῦ πατρὸς τοῦ ἱστορικοῦ Πολυβίου, εἰσώρμησαν εἰς Μεσσηνίαν, καταστρέφοντες πᾶν τὸ προστυχόν, ἕως οὗ, συμφρονήσαντες οἱ Μεσσήνιοι, ἐδέχθησαν τοὺς Ἀχαιοὺς. Καὶ ὁ μὲν Δεινοκράτης ἠτύοκτόνησεν, ὡσαύτως δὲ καὶ πολλοὶ τῶν ὀπαδῶν του, οἱ δὲ λοιποὶ συνελήφθησαν ἵνα βασανισθῶσι. Καύσαντες δὲ τὸ σῶμα τοῦ Φιλοποίμενος καὶ συναζαντες τὴν τέφραν του εἰς ὑδρίαν, ἀνεχώρησαν ἐκ τῆς Μεσσηνίας ἡσύχως καὶ ἐν τάξει. Οἱ Ἀχαιοὶ ἐβάδιζον ἀνθοστεφεῖς, ἀλλὰ πλήρεις δακρύων· ἠκολούθουν δὲ αὐτοὺς αἰχμάλωτοι Μεσσήνιοι ἀλυσίδετοι. Ὁ Πολύβιος υἱὸς τοῦ Λυκόρτα, περιεστοιχισμένος ὑπὸ τῶν ἐπισημοτάτων Ἀχαιῶν, ἔφερεν εἰς Μεγαλόπολιν τὴν ὑδρίαν κεκαλυμμένην ὑπὸ τοσοῦτων στεμμαίων καὶ στεφάνων, ὥστε μόλις ἠδύνατό τις νὰ τὴν ἴδῃ.

Ἡ ζημία αὕτη ἦτο ζημία γενικὴ τῆς ὅλης Ἑλλάδος, διότι ἀπωλέσθη τὸ τελευταῖον στήριγμα τῆς ἰσχύος της. Ὁρθῶς λοιπὸν οἱ ἱστορικοὶ λέγουσιν, ὅτι ὁ Φιλοποίμην ἦτο ὁ ἔσχατος τῶν Ἑλλήνων.

Ὑποταγὴ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Ῥώμην.

Ἡ σύγκλητος τῆς Ῥώμης εἶχε κατ' ἀρχὰς κηρύξει ἐπισήμως, ὅτι ἐμάχετο ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος, μετὰ δὲ τὴν ἐν Κυνὸς Κεφαλαῖς μάχην (196 π. Χ.), ὁ ὑπατος Φλαμίνιος εἶχε κηρύξει εἰς τοὺς ἰσθμικοὺς

ἀγῶνας ἐπίσημως τὴν ἐλευθερίαν ὄλων τῶν ἐλληνικῶν λαῶν. Ἄλλ' ὅμως καθίστατο ἐν ἐκάστη πόλει, προτροπῇ τῶν πρακτόρων τῆς συγκλήτου, Ῥωμαϊκὴ φατρία, ἀρπάζουσα ἀξιώματα καὶ ὑπακούουσα εἰς ὅλας τὰς ἐκ Ῥώμης ἐρχομένας προσταγὰς.

Ἐπὶ τοῦ πολέμου τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Περσέως (§ 39) χίλιοι Ἀχαιοὶ, καταγγεληθέντες ὡς εὐχθηέντες μυστικῶς ὑπὲρ τῶν Μακεδόνων, ἀνηρπάσθησαν ἀπὸ τῶν πόλεων των καὶ ἐξωρίσθησαν εἰς Ἰταλίαν. Μετὰ παρέλευσιν 17 ἐτῶν ἐξορίας ἢ σύγκλητος ἀπέλυσε τοὺς ἐπιζήσαντας 300, ἐν οἷς ἦτο καὶ ὁ ἱστορικὸς Πολύβιος, ἵνα ἐπανέλθωσιν εἰς Ἑλλάδα. Τινὲς τούτων ἐξ ἀσκόπου μίσους προὐκάλεσαν ῥῆξιν πρὸς τὴν Ῥώμην, καὶ ἡ Ἑλλὰς συνεκρότησε πλησίον τοῦ Κορινθικοῦ ἰσθμοῦ τὴν τελευταίαν αὐτῆς μάχην. Ἡ Κόρινθος ἠλώθη καὶ ἐπυρπολήθη ὑπὸ τοῦ ὑπάτου Μουμμίου, (π. Χ. 146 ἢ κατὰ τινὰς 145) καὶ κατέστη κτῆσις Ῥωμαϊκῆ. Αἱ Θῆβαι καὶ ἡ Χαλκίς κατεδαφίσθησαν, ὅλαι αἱ πόλεις ἀπετειχίσθησαν καὶ ἡ Ἑλλὰς τότε ἢ ὀλίγον ὑστερώτερα προσετέθη, ὀνομασθεῖσα Ἀχαΐα, εἰς τὸν κατάλογον τῶν Ῥωμαϊκῶν ἐπαρχιῶν.

Ὁ Μούμμιος ἔμεινεν ἐν Ἑλλάδι δύο ἔτη ὡς ἀνθύπατος. Τῷ 145 ἐστάλησαν ἐκ Ῥώμης ἐπίτροποι ἵνα διατάξωσι τὰ τῆς Ἑλλάδος, ἧτις, ἐξαιρουμένης τῆς Θεσσαλίας, ἔγεινεν ἤδη Ῥωμαϊκὴ ἐπαρχία· ἡ δὲ Θεσσαλία καὶ ἡ Ἡπειρος ἀπετέλεσαν μέρος τῆς ἐπαρχίας Μακεδονίας.

§ 31. Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι ἐν Ἀσίᾳ, Ἀφρικῇ καὶ Γαλατίᾳ.

Οἱ Ἕλληνες εἶχον συστήσει ἀποικίας εἰς ὅλα τὰ τῆς Μεσογείου παράλια, καὶ τινες τῶν ἐκεῖ θεμελιωθεισῶν πόλεων διέπρεψαν πολὺ, οἷον ἐν μικρᾷ Ἀσίᾳ ἡ Ἐφεσος, ἡ Μίλητος, ἡ Σμύρνη καὶ ἡ Φώκαια· ἐν Ἀφρικῇ, ἡ Κυρήνη· ἐν Ἰσπανίᾳ τὸ Σάγγουντον· ἐν Γαλατίᾳ, ἡ Μασσα-

κίαν ἐν Ἰταλίᾳ, ἡ Κρότων, ἡ Σύβαρις καὶ ὁ (ἡ) Τάρας·
ἐν Σικελίᾳ, ἡ Μεσσήνη, ὁ Ἀκράγας καὶ αἱ Συρακοῦσαι.
Ἡ Μίλητος, περίφημος διὰ τὸ μέγα ἐμπόριόν της,

Μικρὰ Ἀσία.

τοὺς παμπούλους ἐμπορικοὺς σταθμοὺς της (ἐμπορεῖα),
τοὺς συστηθέντας ἐπὶ τῶν παραλίων τοῦ Εὐξείνου, ὑπε-
τάχθη ὑπὸ τῶν Περσῶν ἐπὶ Κύρου, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα αἱ

Ἄθηναῖοι τὴν ἡλευθέρωσαν· ὁ Ἀλέξανδρος ὁ μέγας πάλιν τὴν ὑπέταξεν, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἀπέδωκαν εἰς αὐτὴν τὴν σκιάν ἐκείνην τῆς ἐλευθερίας, τὴν ὁποίαν παρεῖχον ἐκουσίως εἰς ἐκείνους τοὺς ὁποίους δὲν ἐφοβοῦντο. Ὁ Θαλῆς ἐκ τῶν μεγίστων σοφῶν τῆς Ἑλλάδος εἶχε γεννηθῆ ἐν αὐτῇ κατὰ τὸν ἑβδομον αἰῶνα πρὸ Χριστοῦ.

Ἡ Σμύρνη ὑπέστη σκληροτέρας περιπετείας ἢ ἡ Μίλητος. Ταύτην, καταστραφεῖσαν ὑπὸ τῶν Λυδῶν, ἀνήγειρεν ὁ Μ. Ἀλέξανδρος· σεισμός δὲ τὴν κατέστρεψεν ἐκ δευτέρου, ἀλλ' ὁ Μάρκος Αὐρήλιος προσέταξε καὶ τὴν ἀνέκτησαν.

Ἡ Ἔφεσος, ὡς ἡ Μίλητος, εἶναι ἤδη σωρὸς ἐρειπίων, ἐν ᾧ ἄλλοτε ὑπερέβαιναν ἀπάσας τὰς πόλεις κατὰ τὴν μεγαλοπρέπειαν. Ὁ ἐν αὐτῇ ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος ἐνομίζετο ἐκ τῶν ἑπτὰ θαυμάτων τοῦ κόσμου· ἄφρων δέ τις, ὁ Ἡρόστρατος, τὸν ἐπυρόλησεν ἰν' ἀποκτῆσθαι ἀθάνατον ὄνομα. Ἐκτίσαν δὲ πάλιν αὐτὸν κοινῶς αἱ Ἴωνικαὶ πόλεις τῆς μικρᾶς Ἀσίας. Ἡ Ἔφεσος ὑπετάγη ἀλληλοδιαδόχως εἰς τοὺς Πέρσας, εἰς τοὺς διαδόχους τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τέλος εἰς τοὺς Ῥωμαίους μετὰ τὴν ἦταν τοῦ Ἀντιόχου τοῦ μεγάλου, τῷ 180 π. Χ.

Ἡ Φώκαια, ἀκμάζουσα κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα π. Χ., ἡμιλλᾶτο κατὰ τε τὴν δραστηριότητα καὶ τὴν ἰσχὺν πρὸς τὴν Μίλητον. Ἐν ᾧ δὲ οἱ Μιλήσιοι ἐκαρποῦντο ὅλον τὸν Εὐξείνιον Πόντον, οἱ τολμηροὶ θαλασσοπόροι τῆς Φωκαίας ἐπορεύοντο πρὸς δυσμὰς μέχρι τῶν παραλίων τῆς Ἰταλίας, τῆς Κορσικῆς, τῆς Γαλατίας καὶ τῆς Ἰσπανίας, καὶ ἐτόλμων μάλιστα νὰ ῥιψοκινδυνεύσωσι πλέοντες πέραν τῶν Ἡρακλείων στηλῶν. Πλουτήσαντες δὲ ἐντεῦθεν, περιέβαλον τὴν πόλιν των μὲ τεῖχος ὑψηλόν· ἀλλὰ πολιορκηθέντες ὑπὸ τοῦ Ἀρπάγου τοποτηρητοῦ τοῦ Κύρου κατέλιπον τὴν πόλιν των διὰ συνθήκης καὶ μετηνάστευσαν εἰς τὴν Κορσικὴν (Κύρνον), ὅπου εἶχον κτίσει πρότερον τὴν πόλιν Ἀλαλίην· τινὲς ὁμῶς αὐτῶν μεταμεληθέντες καθ' ὁδὸν ἐπανῆλθον εἰς Φώκαιαν. Οἱ εἰς τὴν Κορσικὴν

ἐγκατασταθέντες ἐπολέμησαν πολὺν καιρὸν πρὸς τοὺς Καρχηδονίους καὶ τοὺς Τυρρῆνοὺς, δεσπόζοντας εἰς ταύτας τὰς θαλάσσας· ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον τινὲς μὲν ἠνώθησαν μετὰ τῶν κατοίκων τῆς Κορσικῆς καὶ τῆς Ἰταλίας, ἄλλοι δὲ μετέβησαν εἰς τὴν περιφημοτάτην τῶν ἀποικιῶν τῶν, τὴν Μασσαλίαν.

Βάτος ὁ ἐκ Θήρας, ἀκολουθῶν χρησμόν τινα ἔκτισε τὴν Κυρήνην (632 π. Χ.) εἰς εὐφορωτάτην καὶ τερπνοτάτην χώραν τῆς βορείου Ἀφρικῆς.

Οἱ Πέρσαι ἐγκατέστησαν τὴν ἐξουσίαν τῶν ἐν τῇ Κυρηναϊκῇ ἐπὶ Δαρείου, ἀλλὰ τὴν ἀπώλεσαν μετὰ τὰς ἐν Ἑλλάδι μεγάλας τῶν ἤττας. Οἱ Πτελεμαῖοι ἐκυρίευσαν τοῦτον τὸν τόπον, καί τις ἐξ αὐτῶν συνέστησεν ἐνταῦθα ἴδιον βασιλεῖον διὰ τὸν υἱὸν του Ἀπίωνα. Ὁ ἡγεμὼν οὗτος ἔνεκεν ἀτεκνίας ἐκληροδότησε τὴν ἐπικράτειάν του εἰς τοὺς Ῥωμαίους (96 π. Χ.).

Σαγουντορ. Ἡ πόλις αὕτη κτισθεῖσα ἐν Ἰσπανίᾳ ὑπὸ ἀποικίας Ζακυνθίων εἶναι περίφημος διὰ τὴν πολιορκίαν τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀννίβα, ἧτις ἔγεινεν αἰτία τοῦ δευτέρου Καρχηδονικοῦ πολέμου. Ἀντὶ νὰ παραδοθῶσιν οἱ κάτοικοι ἐπυρπόλησαν τὴν πόλιν τῶν καὶ παρέδωκάν τῳ νικητῇ καπνίζοντα ἐρείπια μετ' ἀξιομνημονεύτου παραδείγματος φιλοπατρίας.

Μασσαλία. Θεμελιωτῆς τῆς ἑλληνικῆς ταύτης ἀποικίας (600 π. Χ.) ἔγεινεν ὁ Φωκαεὺς Εὐζενος. Ἡ πόλις αὕτη ἔφθασεν εἰς ὕψιστον βαθμὸν ἰσχύος καὶ κατέστη ἔνεκα τοῦ ναυτικοῦ τῆς ἐφάμιλλος τῆς Καρχηδόνος καὶ τῶν Τυρρῆνων ἐν τῇ θαλάσῃ τῇ περιβρεχούσῃ τὰ παράλια τῆς Γαλατίας καὶ τοῦ βορείου μέρους τῆς Ἰσπανίας. Ἡ ἐσωτερικὴ τῆς διοίκησις ἔγεινεν ἀξιοσημείωτος ἔνεκα τῆς φρονήσεως καὶ τῆς προχότητός τῆς. Τὴν εἰς θανατικὰς ποινὰς ὠρισμένην μάχαιραν τοσοῦτον σπανίως τὴν μετεχειρίζοντο, ὥστε κατετρώγετο ὑπὸ τῆς σκωρίας· κατέστη δὲ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ πόλις αὕτη Ῥωμαϊκῇ. Ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων τὰ σχολεῖά τῆς τόσον ἤκμαζον, ὥστε ἡ

φιλομαθῆς νεολαία τῆς Ῥώμης μετέβαινε εἰς αὐτήν, ὡς πρότερον εἰς Ἀθήνας, ἵνα διδαχθῆ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα.

§ 32. Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι ἐν Ἰταλίᾳ.

Τόσον πολλοὶ Ἕλληνες ἐλθόντες ἐγκατεστάθησαν ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ἰταλίᾳ, ὥστε ὁ τόπος οὗτος ἐκλήθη ἀπ' αὐτῶν *μεγάλῃ Ἑλλάδι*. Τῷ ὄντι ἐκεῖ ἔκειντο ἡ Κόμη, ἡ Νεάπολις, ἡ Κρότων, ἡ Σύβαρις, ὁ Τάρας, οἱ Λοκροὶ, τὸ Ῥήγιον, καὶ εἴκοσιν ἄλλαι πόλεις ἑλληνικαί. Τὸ πλεῖστον μέρος τούτων τῶν πόλεων ὑφίσταται εἰσέτι, ἀλλ' ἡ γλῶσσα τῶν κτισάντων αὐτὰς ἐξέλιπεν.

Ἡ Κόμη, ἐπὶ τῆς τυρρηνικῆς θαλάσσης, ἔγεινε ἀκμαιοτάτη καὶ ἐπὶ πολὺν καιρὸν εὐτυχεστάτη ἡ Νεάπολις ὅμως ὕστερον τὴν ὑπερέβησεν. Ἀμφότεραι δὲ πρῶται ὑπετάγησαν εἰς τὴν Ῥώμην.

Ἡ Σύβαρις ὑψώθη εἰς τοσοῦτον βαθμὸν δυνάμεως, ὥστε διώκει, λέγουσιν, εἴκοσι καὶ πέντε πόλεις, καὶ ἠδύνατο νὰ ὀπλίσῃ 300,000 μαχητῶν· ἀλλὰ τὰ πλοῦτη τὴν διέφθειραν, καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῆς ταχέως ἔγειναν διαβόητοι διὰ τὴν μαλθακὴν καὶ τρυφηλὴν ζωὴν των, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἠδυνήθησαν νὰ διατηρήσωσι τὴν ἐλευθερίαν των, καταστραφέντες ὑπὸ τῶν Κροτωνιατῶν.

Ἡ Κρότων ἔκειτο εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Βρετανίας. Οἱ Κροτωνιάται διεφημίζοντο διὰ τὴν σωματικὴν ἰσχύν των καὶ τὴν πρὸς τὴν φιλοσοφίαν κλίσιν των. Ὁ φιλόσοφος Πυθαγόρας ἐλθὼν διέτριψε παρ' αὐτοῖς, ἀναμορφώσας τὰ ἥθη καὶ τοὺς νόμους των. Ἐνίκησαν μὲν τοὺς Συβαρίτας, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀντισταθῶσιν εἰς τοὺς Ῥωμαίους.

Ὁ Τάρας ἐκτίσθη κατὰ τὸ ἔτος 707 π. Χ. ἐπὶ τοῦ πρώτου μεσσηνιακοῦ πολέμου ὑπὸ Λακεδαιμονίων ἀποίκων. Ἐπειδὴ δὲ ἡ πόλις αὕτη εἶχε κατὰλληλον λιμένα ἐν τῷ Ταραντίνῳ κόλπῳ, τὸ ἐμπόριον συνέρβρευσεν εἰς αὐ-

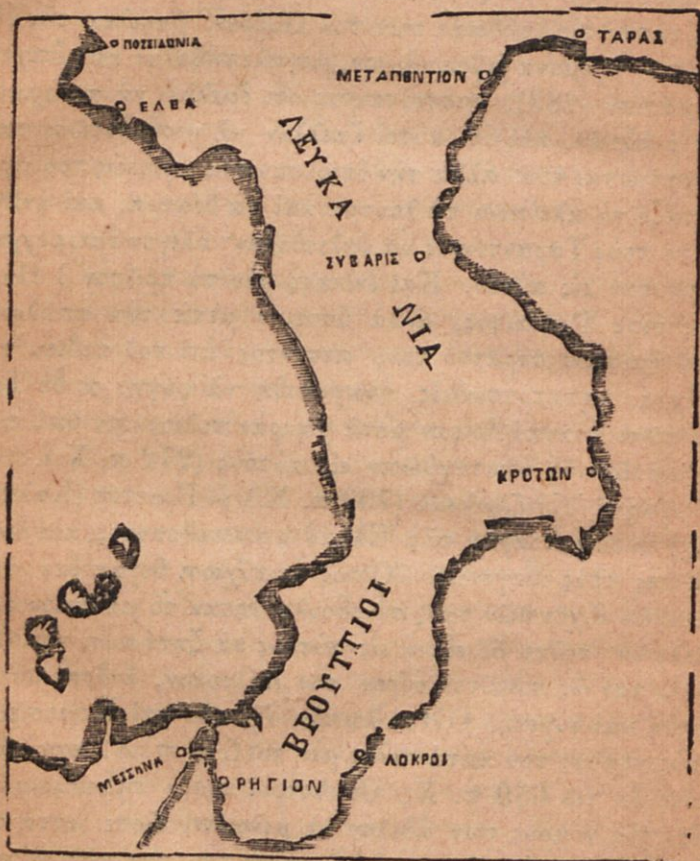
τήν, ἡ δὲ περίχωρός της, εἰς ἄκρον γόνιμος οὔσα, ἠδυνήθη νὰ θρέψῃ πολυάριθμον λαόν, ὅστις διὰ τε τὰ πλοῦτη καὶ τὴν ἰσχύν του ἐνόμισεν ἑαυτὸν ἴσον πρὸς τοὺς Ῥωμαίους. Οἱ Ταραντῖνοι προσέβαλον βαναύσως τοὺς πρέσβεις τῆς συγκλήτου τῆς Ῥώμης. Ὅτε δὲ αἱ Ῥωμαϊκαὶ λεγεῶνες ἦλθον νὰ ζητήσωσιν ἱκανοποίησιν, οἱ Ταραντῖνοι ἐζήτησαν εἰς βοήθειάν των τὸν Πύρρον, βασιλέα τῆς Ἡπείρου, ἡγεμόνα ῥιψοκίνδυνον, μεγαλεπήβολον καὶ ἐπιχειρηματίαν (289), πιστεύσαντες ὅτι ἔμελλε νὰ πολεμήσῃ ὑπὲρ αὐτῶν, καὶ ὅτι αὐτοὶ ἔμελλον νὰ μισθοδοτῶσι τοὺς στρατιώτας του· ἀλλὰ τὴν ἐπιούσαν τῆς ἀφίξεώς του προσέταξε νὰ κλείσωσι τὰ λουτρά καὶ τὰ θέατρα, καὶ ἠνάγκασε τοὺς Ταραντῖνους νὰ ὀπλισθῶσιν· ὀλίγον ὁμῶς ἐχρησίμευσαν εἰς αὐτόν. Καὶ ἐνίκησε μὲν τὸ πρῶτον ὁ Πύρρος τοὺς Ῥωμαίους, ἀλλὰ ὕστερον μετὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ ἡμίσεως στρατοῦ του, πεσόντος ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, κατατροπωθεὶς, ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ, οἱ δὲ Ταραντῖνοι ἠναγκάσθησαν μετὰ μακρὰν πολιορκίαν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς αὐτοὺς (272 π. X.).

Λοκροὶ Ἐπιζεφύρειοι (700 π. X.) ἐν Βρεττία (Καλαυρία) ἐκ τῶν Λοκρῶν τῆς Ἑλλάδος ἀποικίησαντες, καὶ διώξαντες τοὺς ἰθαγενεῖς. Ὅπως ἐπιτύχῃσι θεραπείαν τῶν μακρῶν διχονοιῶν των, συνεβουλεύθησαν τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν· τοῦτο δὲ εἶπεν εἰς αὐτοὺς νὰ ζητήσωσι νομοθέτην, καὶ ὡς τοιοῦτον εὔρον τὸν Ζάλευκον, ἄνδρα πολυμαθῆ καὶ εὐγενῆ. Οὗτος λοιπὸν ἔγραψε καὶ ἐδημοσίευσε τοὺς νόμους του κατὰ τινὰς μὲν τῷ 644 π. X. κατ' ἄλλους δὲ τῷ 660 π. X. Οἱ Λοκροὶ τόσον προσηλωμένοι εἰς τοὺς νόμους των ἤθελον νὰ μένωσιν, ὥστε κατὰ τὸν Δημοσθένην, ὁ πολίτης, ὁ θέλων νὰ προτείνῃ νέον νόμον, παρίστατο εἰς τὴν συνέλευσιν ἔχων ἐν βρόχῳ τὸν τράχηλον. Ἄν ἡ πρότασις ἐγένετο παραδεκτὴ, ἐσώζετο, ἐὰν δὲ ἀπερρίπτετο, τὸν ἐπνίγαν παραχρῆμα.

Τὸ Ῥήγιον ἦτο ἀποικία Χαλκιδίων, μεθ' ὧν οἱ Μεσσήνιοι ἠνώθησαν. Ἐν τέλει τοῦ δευτέρου μεσσηνιακοῦ πολέ-

μου μέγα μέρος Μεσσηνίων μεταβάντες ἀποκατεστάθησαν εἰς Ῥήγιον. Τὸ 494 π.Χ. ὁ Μεσσήνιος Ἀναξίλαος κυριεύσας τὴν ἐν Σικελίᾳ Ζάγκλην ὠνόμασεν αὐτὴν Μεσσήνην.

Καὶ οἱ Ἐπιζεφύριοι Λοκροὶ καὶ τὸ Ῥήγιον ἔγειναν πρῶτῳς σύμμαχοι τῶν Ῥωμαίων. Ἐκ τῆς πρώτης πό-

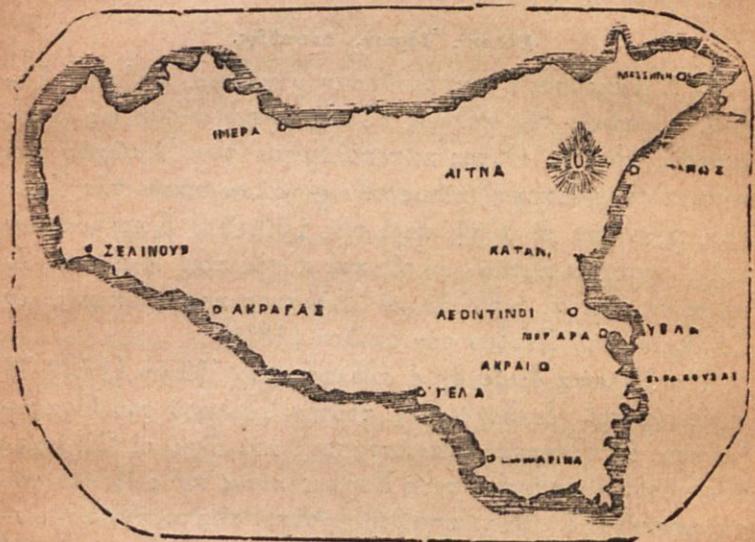
Πίναξ τῆς μεσημβρινῆς Ἰταλίας.

λεως σώζονται ἤδη μόνον ἐρείπια, τὸ Ῥήγιον ὁμῶς εἶναι ἡ πλουσιωτάτη μετὰ τὴν Νεάπολιν πόλις τῆς μεσημβρινῆς Ἰταλίας, ἔχουσα ἕως 15,000 κατοίκων.

§ 33. Ἑλληνικαὶ ἐν Σικελίᾳ ἀποικίαι.

Συρακοῦσαι, Ἀκράγας.

Ὁ Ἀθηναῖος ἢ Χαλκιδεὺς Θουκλῆς, ριφθεὶς ὑπὸ τῶν ἀνέμων ἐπὶ ἀκτῆς τῆς Σικελίας, παρετήρησεν ὅτι οἱ κᾶτοικοι ἦσαν πολὺ ἀδύνατοι καὶ εὐκόλως ἠδύναντο νὰ καταβληθῶσιν· ὅθεν ἐπιστρέψας οἴκαδε διηγήθη ὅ,τι εἶδε, καὶ περιέγραψε τὸ ὠραῖον κλίμα, τὰ πλούτη καὶ τὴν μεγάλην εὐφροίαν τῆς νήσου ταύτης. Κάτοικοί τινες τῆς ἐν

Πίναξ Σικελίας

Εὐβοίᾳ πόλεως Χαλκίδος, μετὰ τῶν ὁποίων ἠνώθησαν καὶ τινες ἐκ τῆς νήσου Νάξου, συγκατένευσαν ν' ἀκολουθήσωσι τὸν Θουκλέα· προσορμισθέντες δὲ εἰς τὸ ἀνατολικὸν παράλιον τῆς Σικελίας, ἐθεμελίωσαν (736) τὴν πόλιν Νάξον (ἔπειτα Ταυρομένιον), ὑφ' ἧς ὑστερώτερον ἐκτίσθησαν οἱ Λεοντῖνοι καὶ ἡ Κατάνη.

Τὰ ἔγνη τοῦ Θουκλέους ἠκολούθησαν οἱ Δωριεῖς τῆς Κορίνθου. Κατὰ τὸ 734 π. Χ. ὁ Κορίνθιος Ἀρχίας ἐλθὼν εἰς Σικελίαν ἐκτίσεν αὐτόθι πόλιν, ἣτις ἐκλήθη ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς πλησίον λίμνης Συρακοῦσαι. Αἱ Συρα-

(ΕΛΛ. ΙΣΤΟΡ.)

κοῦσαι ἔγειναν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ διὰ τῆς ἀξιοθαυμάστου θέσεώς των ἢ σημαντικωτάτη τῶν πόλεων τῆς Σικελίας, καὶ συνέστησαν ἄλλας ἀποικίας. Ἐξ ὧν τῶν μερῶν συνέρρεον ἤδη πρὸς τὸν νέον τοῦτον κόσμον. Μεγαρεῖς ἀνήγειραν τὴν μικρὰν Ὑβλαν (τὴν ὕστερον Μέγαρα), ἧς ἀποικία ἔγεινεν ἡ Σελινοῦς (630). Ρόδιοι καὶ Κρήτες ἔκτισαν τὴν Γέλαν (690), ἰδρύσασαν ἐν τῇ ὄχθῃ τοῦ Ἀκράγαντος ποταμοῦ τὴν ἐφάμιλλον τῶν Συρακουσῶν πόλιν, τὸν Ἀκράγαντα (582).

Γέλων, Ἰέρων, Διοκλῆς.

Αἱ Συρακοῦσαι ἐλαμπρύνθησαν μεγάλως, ἀφ' οὗ ὁ Γέλων, τύραννος τῆς πόλεως Γέλας, ἀνεγνωρίσθη ὡς ἐξουσιαστῆς αὐτῶν. Οὗτος κατεπολέμησε τὸν Ἀμίλκην καὶ ἐνίκησε τοὺς Καρχηδονίους τὴν μεγάλην νίκην τῆς ἡμέρας, φονεύσας ἐν αὐτῇ περὶ τὰς 100,000 Καρχηδονίων καὶ συμμάχων αὐτῶν, ἐν οἷς καὶ αὐτὸν τὸν Ἀμίλκην, ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, καθ' ἣν οἱ Ἕλληνες κατετρόπωνον ἐν Σαλαμῖνι τοῦ Ξέρξου τὸν στόλον (480).

Τὸν Γέλωνα διεδέχθη ὁ ἀδελφός του Ἰέρων (479). Ἡ τυραννία τοῦ διαδεχθέντος τοῦτον ἀδελφοῦ του Θρασυβούλου ἐπροξένησεν ἐπανάστασιν, καὶ ὅλοι οἱ Ἕλληνες τῆς νήσου ἐβοήθησαν τοὺς Συρακουσίους πρὸς ἔξωσιν τοῦ τυράννου (465). Καταργηθείσης οὕτω τῆς τυραννίας, εἰσῆχθη εἰς ὅλας τὰς πόλεις δημοκρατικὸν πολίτευμα. Ἡ κατ' αὐτῆς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων σταλεῖσα στρατιὰ ὀλίγον ἔλειψε νὰ προξενήσῃ τὴν ἀπώλειάν της. Ἀλλὰ τούναντίον ἡ ὀλεθρία εἰς τοὺς Ἀθηναίους ταύτης τῆς ἐπιχειρήσεως ἔκβασις ἐπέθηκε κορωνίδα εἰς τὴν δόξαν καὶ τὴν δύναμιν τῶν Συρακουσῶν.

Τῷ 410 οἱ Καρχηδόνιοι ἀνεφάνησαν πολυάριθμοι εἰς τὴν Σικελίαν, ὁπόθεν ἤθελον νὰ ἐξώσωσι τοὺς Ἕλληνας, ἵνα καταλάβωσι μόνοι τὴν μεγάλην ταύτην νῆσον. Ὁ Ἀννίδας, ἕγγονος τοῦ ὑπὸ Ἰέρωνος ἐν ἡμέρᾳ ἠττηθέντος καὶ φονευθέντος Ἀμίλκα, ἐκυρίευσεν κατ' ἀρχὰς τὴν Ἐγεσταν,

ἔπειτα δὲ τὸν Σελινοῦντα, τὸν ὁποῖον κατεδάφισεν, ἀφ' οὗ κατέσφαξε τοὺς κατοίκους. Ἐν ἑτέρῳ, ἀποσπάσας 3,000 ἐκ τῶν κατοίκων ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν στρατιωτῶν του, ἔφερον αὐτοὺς εἰς τὸν τόπον, ὅπου ὁ πάππος του εἶχε φωνεῦθῃ, καὶ ἐκεῖ προσέταξε καὶ τοὺς ἔσφαξαν μετὰ φρικτῶν βασάνων, τὴν πόλιν δὲ κατέστρεψαν ἐξ ὀλοκλήρου.

Ἐνθαῦρυνθέντες ἐκ τῶν ἐπιτυχιῶν τούτων οἱ Καρχηδόνιοι, προέβησαν μετὰ 120,000 ἀνδρῶν κατὰ τοῦ Ἀκραγαντος. Οἱ Ἀκραγαντῖνοι, ὅταν ἐπλησίασαν οἱ Καρχηδόνιοι, προσέλαβον μισθωτοὺς στρατιώτας, νομίζοντες ὅτι ἔμελλον νὰ πολεμήσωσιν ὑπὲρ αὐτῶν· ἀλλ' οἱ μισθοφόροι οὗτοι τοὺς ἐπρόδοσαν, καὶ ὁ μὲν λαὸς μόλις ἠδυνήθη νὰ φύγῃ τὴν νύκτα, ἡ δὲ πόλις κατεστράφη (π. Χ. 406).

Διονύσιος ὁ πρεσβύτερος (405—368).

Τὸ συμβᾶν τοῦτο ἐπροξένησε τρόμον εἰς τὰς Συρακούσας. Τότε ὁ Διονύσιος, ἀπλοῦς δικαστηρίου γραμματεὺς, ἐνεψύχωσε τὸν λαόν, ὅστις τὸν ἀνέδειξε διὰ τὸ θάρρος του τύραννον (405).

Συμβάντος δὲ λοιμοῦ εἰς τὸν στρατὸν τῶν Καρχηδονίων καὶ παραλυθείσης τῆς πειθαρχίας του, ὁ Διονύσιος ἐπιπεσὼν κατ' αὐτῶν τοὺς κατετρόπωσε καὶ κατέσρεψε πάντας (394).

Διονύσιος ὁ νεώτερος (368—343), Δίων, Τιμολέων.

Τοῦτον διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Διονύσιος ὁ νεώτερος. Ἐδειξε δὲ τόσην σκληρότητα, ὥστε οἱ Συρακούσιοι ἐπαναστατήσαντες τὸν ἠνάγκασαν νὰ κλεισθῇ εἰς τὴν ἀκρόπολιν.

Ὁ Τιμολέων ἐστάλη τότε μετὰ στρατοῦ ὑπὸ τῶν Κορινθίων, ἵν' ἀποκαταστήσῃ τὴν εἰρήνην ἐν τῇ ἀποικίᾳ των ταύτῃ. ἠδυνήθη νὰ καταπέισῃ τὸν Διονύσιον νὰ τῷ παραδώσῃ τὴν ἀκρόπολιν καὶ ὁ πρῶτος τύραννος οὗτος μετεκομίσθη μετὰ τῶν θησαυρῶν του εἰς Κόρινθον, ὅπου ἔζησεν ὡς ἀπλοῦς ἰδιώτης (343), τὴν δ' ἐλευθερωθεῖσαν πόλιν ἐγέμισε πάλιν κατοίκων, διότι ἕνεκα τῶν ἐπαναστάσεων πολλοὶ εἶχον ἀπέλθει. Ἐγράψε δὲ καθ' ὅλην τὴν

Ἑλλάδα προσκαλῶν ἀποίκους, ἵνα ἔλθόντες κατοικήσωσιν εἰς Συρακούσας· εἰς 60,000 δεχθέντας τὴν πρόσκλησιν τοῦ διένειμε γαίας. Ἀποκαταστήσας δὲ τὴν τάξιν εἰς Συρακούσας ὁ Τιμολέων, ἐπεχείρισε νὰ ἀποκαταστήσῃ αὐτὴν καὶ εἰς τὴν Σικελίαν. Περιέστειλε τοὺς τυράννους τῶν πόλεων, ὥστε νὰ ζῶσιν ὡς ἀπλοὶ ἰδιῶται, καὶ ἐνίκησε λαμπρὰν νίκην κατὰ τινος στρατεύματος 70,000 Καρχηδονίων. Τότε θεωρῶν τὸ ἔργον τοῦ τετελεσμένον, παρητήθη τὴν ἐξουσίαν τοῦ καὶ διήγαγε τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου τοῦ ἐν ἀναχωρητηρίῳ, ὡς ἀπλοῦς πολίτης τιμῶμενος ὑφ' ὄλων τῶν τῆς νήσου κατοίκων.

**Ἀγαθοκλῆς, Πύρρος. Ὑποταγὴ Συρακουσῶν
εἰς τοὺς Ῥωμαίους.**

Μετὰ τὸν Τιμολέοντα φαίνεται ὅτι ἡ πόλις αὕτη ἔπασεν ἐκ νέου εἰς σύγχυσιν καὶ ἀναρχίαν. Τύραννός τις ἀνεφάνη πάλιν ὁ πρῶην κεραμεὺς Ἀγαθοκλῆς· διεκρίθη δὲ, ὡς ὁ πρεσβύτερος Διονύσιος, διὰ τὸ θάρρος τοῦ, καὶ ὡς ἐκεῖνος ἤρπασε τὴν ἐξουσίαν.

Οἱ Συρακούσιοι, ἐπὶ τοῦ διοικήσαντος αὐτοὺς φρονίμως ἀπὸ 275 ἕως 215 π. X. Ἰέρωνος τοῦ Β'· συνεμάχησαν κατ' ἀρχὰς μὲ τοὺς Καρχηδονίους κατὰ τῶν Ῥωμαίων, νικηθεὶς δὲ μετὰ τῶν Καρχηδονίων ὁ Ἰέρων, κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ παρὰ τῶν Ῥωμαίων 50 ἐτῶν εἰρήνην καὶ τὴν ἀνενόχλητον ἐξουσίαν μικροῦ μέρους τῆς Σικελίας. Ἡ περίοδος αὕτη μᾶς φέρει μέχρι τοῦ 212 π. X., ὁπότε οἱ Συρακούσιοι ὑπετάγησαν εἰς τὴν Ῥώμην.

Ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις τῆς αὐτονομίας τῶν Συρακουσῶν ἔζη ὁ ἐκ τῆς πόλεως ταύτης περίφημος μαθηματικὸς Ἀρχιμήδης, ὅστις διὰ τῶν μηχανῶν αὐτοῦ ὑπερήσπισε τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα ἐπὶ δύο ἔτη πολιορκουμένην ὑπὸ τοῦ Ῥωμαίου Μαρκελλοῦ (214—212 π. X.). Λέγουσι μάλιστα ὅτι καὶ κατέκαυσε τὸν Ῥωμαϊκὸν στόλον, συγκεντρώσας διὰ μηχανήματος τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου ἐπ' αὐτόν· ἀλλὰ τοῦτο δὲν παραδέχονται οἱ νεώτεροι ὡς ἀληθές.

§ 34. Οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους.

Μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων κατάκτησιν τῆς Ἑλλάδος οἱ Ἕλληνες δὲν ἦσαν πλέον ἐλεύθεροι καὶ αὐτοκέφαλοι. Καὶ συνεχωρεῖτο μὲν εἰς αὐτοὺς νὰ ἔχωσι δημοκρατικὰ πολιτεύματα, ἀλλὰ ταῦτα ἦσαν κατὰ τύπον τοιαῦτα, διότι πραγματικῶς καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκυβερνῶντο, ὅπως ἤρresκεν εἰς τοὺς Ῥωμαίους.

Αἱ Ἀθῆναι διετέλουν ἐπὶ πολὺ ἀκόμη ἡ ἔδρα τῆς παιδείας οὐ μόνον τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ κόσμου. Οἱ ἐπισημότεροι τῶν Ῥωμαίων ἀπέστελλον εἰς Ἀθήνας τὰ τέκνα των ἵνα τελειοποιῶσι τὴν ἐκπαίδευσίν των. Δὲν ἐπενέβαινον δὲ οὐδόλως εἰς τὰ τῆς θρησκείας τῶν Ἑλλήνων οἱ ἄρχοντές των οὗτοι ἐλάμβανον μάλιστα μέρος καὶ εἰς τὰς ἐθνικὰς των ἑορτὰς, διατηρηθείσας ὡς πρότερον. Δὲν συνέβαινε δὲ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅ,τι εἰς τὰς ἄλλας ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων κατακτηθείσας χώρας· διότι εἰς ταύτας μὲν, βαρβάρους οὔσας, εἰσήγετο διὰ τῶν κατακτητῶν εἰς τὸν λαὸν ὁ πολιτισμὸς, εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁμως οἱ κατακτηταὶ αὐτοὶ ἐβελτιοῦντο ὑπὸ τῶν ὑποδεδουλωμένων Ἑλλήνων. Ὅθεν ποιητῆς τις Ῥωμαῖος εἶπεν, «Ἡ Ἑλλὰς κυριευθεῖσα, τὸν ἄγριον νικητὴν ἐκυρίευσε, καὶ εἰς τὸ ἀγροῦικον Λάτιον τὴν καλλιτεχνίαν εἰσήγαγεν».

Ἐξήκοντα περίπου ἔτη μετὰ τὴν ὑποταγὴν των οἱ Ἕλληνες ἐδοκίμασαν ν' ἀνακτήσωσι τὴν ἑαυτῶν ἐλευθερίαν διὰ τῆς συνδρομῆς τοῦ βασιλέως τοῦ Πόντου Μιθριδάτου, πολεμίου ὄντος τῶν Ῥωμαίων, καὶ πολλάκις ἤδη νικήσαντος τοὺς στρατοὺς αὐτῶν ἐν Ἀσίᾳ τῇ μικρᾷ. Οὗτος ἀπέστειλεν εἰς μὲν τὴν Ἑλλάδα στόλον, εἰς δὲ τὴν Μακεδονίαν στρατὸν, μεθ' οὗ ἠνώθησαν καὶ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι, ἀλλ' οὐδὲν ἠδυνήθησαν νὰ κατορθώσωσι. Ῥωμαϊκὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν Σύλλαν, ἐκστρατεύσας εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὰς μὲν ἄλλας τῶν ἐπαναστατησασῶν πόλεων καθυπέταξε, τὰς δὲ Ἀθήνας καὶ τὸν Πειραιᾶ ἀντισταθείσας ἐπολιόρησε. Καταστρέψας δὲ τὰ ἐνώνοντα

τάς Ἀθήνας μετὰ τοῦ Πειραιῶς μακρὰ τείχη, διέκοψε τὴν μεταξὺ τῶν δύο τούτων πόλεων κοινωνίαν καὶ ἐκ τούτου ἐπῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας δεινότατος λοιμός. Ἐπὶ τέλους ἐκυρίευσεν τὴν πόλιν καὶ τὸν Πειραιᾶ· οὐ πολὺ δὲ ὕστερον ἐνίκησε καὶ τὸν Ἀρχέλαον στρατηγὸν τοῦ Μιθριδάτου ἐν Χαιρωνείᾳ καὶ κατόπιν ἐν Ὀρχομενῶ, καὶ οὕτως ἐπήνεγκε τέλος εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς ἑαυτῶν ἀνεξαρτησίας πόλεμον τῶν Ἑλλήνων τῷ 85 πρὸ Χριστοῦ.

Ἐκτοτε δὲν ἐπετρέπετο εἰς οὐδεμίαν Ἑλληνίδα πόλιν νὰ ἔχη στρατὸν ἴδιον· ὅθεν συμμορίαὶ ληστῶν καὶ πειρατῶν ἤρχισαν νὰ ἐνοχλῶσι τὴν χώραν πανταχοῦ· καὶ ἡ διοίκησις δὲ αὐτῆς κατέστη καταθλιπτική, διότι οἱ ἀνθύπατοι ἀπήτουν πολλακίς φόρους παρανόμους, καὶ ἔτι, διότι, ἀγοραζόντων τῶν πλουσίων Ἑλλήνων τὸν τίτλον Ῥωμαίου πολίτου, δι' οὗ ἐγίνοντο ἀσύδοτοι, ἐπιπτε τὸ βάρος τῶν φόρων εἰς τοὺς πτωχωτέρους· ὅθεν τάχιστα παρήκμασε τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία, ὠλιγώστευσεν ὁ πληθυσμὸς καὶ πολλαὶ τῆς Ἑλλάδος πόλεις περιῆλθον εἰς ἐξουδένωσιν καὶ ἐρήμωσιν.

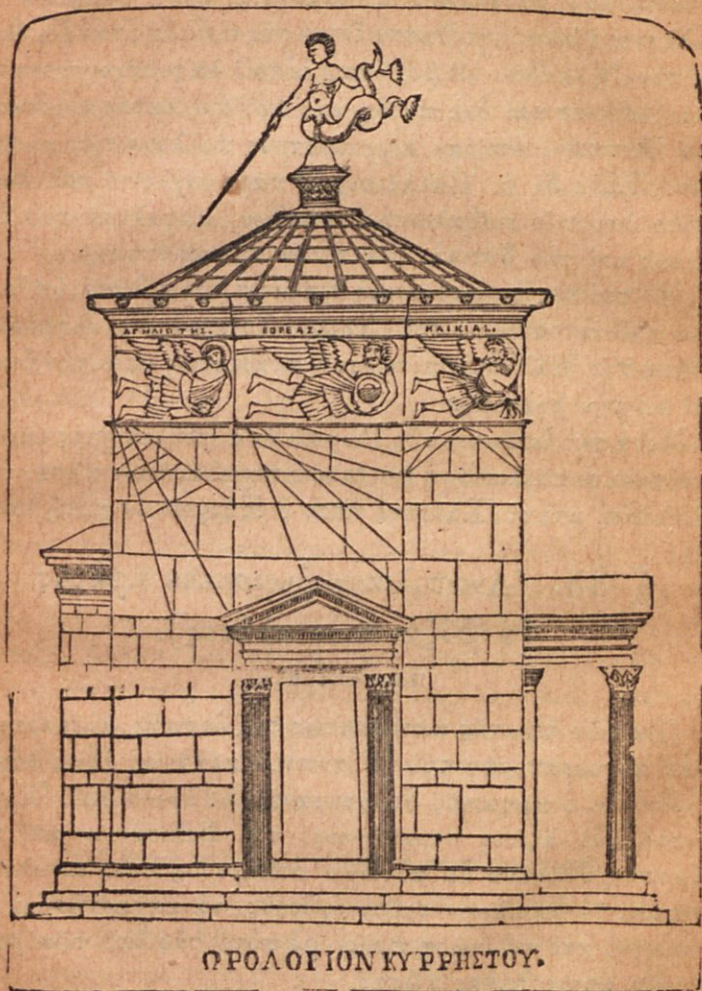
Ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ ἔκτισεν ἐκ νέου τὴν Κόρινθον, καταστήσας αὐτὴν στρατιωτικὴν ἀποικίαν. Πρὸς οἰκοδομὴν δὲ αὐτῆς κατεστρέφοντο ἀνιλεῶς ὑπὸ τῶν ἐργατῶν καὶ τῶν ἐργολάβων καὶ αὐτοὶ οἱ τάφοι χάριν τῶν μαρμάρων.

Τὸ ἀμφικτυονικὸν συνέδριον ἐξηκολούθει ἔτι νὰ συνεδριάζῃ καὶ τὸ δελφικὸν χρηστήριον νὰ ἐργάζεται. Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ ἐν Ἀθήναις Ἄρειος Πάγος καὶ ὁμοιον τούτου δικαστήριον ἐν Σπάρτῃ ὑπῆρχον ἔτι. Ἄλλ' ἡ πτωχεία ἤρξανε καὶ οἱ Ῥωμαῖοι τοκογλύφοι ἐπώλουν τὰ κτήματα τῶν Ἑλλήνων πρὸς ἐξόφλησιν τῶν δανείων καὶ μετέβαινον οὕτω ταῦτα εἰς τὴν κυριότητα ξένων.

Τινὲς τῶν Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων ἐφάνησαν τῷ ὄντι εὐεργέται τῆς Ἑλλάδος, οἷον ὁ Ἀδριανὸς, κτίσας διάφορα μεγαλοπρεπῆ μνημεῖα, ἐν οἷς καὶ τὸν ἐν Ἀθήναις ναὸν τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς, τὸ μέγα ὑδραγωγεῖον κ.τ.λ. ὁ Μάρκος Αὐρήλιος, βελτιώσας τὰ ἐν Ἀθήναις σχολεῖα καὶ αὐξήσας

τὸν μισθὸν τῶν διδασκάλων. Καὶ ἄλλοι αὐτοκράτορες καὶ ἡγεμόνες καὶ ἐπίσημοι ἄνθρωποι κατεσκεύαζον ἐν Ἀθήναις πρὸς δόξαν ἰδίαν μνημεῖα μεγαλοπρεπῆ, ὡς ὁ Φιλόπαπ-

(Ἐν Ἀθήναις).

πος, ὁ Ἀνδρόνικος Κυρρῆστης, (ὅστις ἔκτισε τὸ σωζόμενον ἀκόμη ἐν Ἀθήναις ἡλιακὸν ὠρολόγιον, ὅπερ ἐσφαλμένως λέγεται ναὸς τοῦ Αἰόλου,) καὶ ἄλλοι δὲ ὄχι μόνον

τὰς Ἀθήνας, ἀλλὰ καὶ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος περιεποιοῦντο, ἀνακτίζοντες ἢ ἐπισκευάζοντες κατεστραμμένας πόλεις· ἀλλὰ καὶ οὕτως ἡ Ἑλλὰς ὅσημέραι παρήκμαζεν.

Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀρκαδίου καὶ Ὀνωρίου, οἱ Ἕλληνες αἰφνης ἠγέρθησαν ἕνεκα τῆς εἰσβολῆς τῶν Γότθων εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ βάρβαροι οὗτοι, λαφυραγωγῆσαντες τὰς Ἀθήνας καὶ διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου καταφάνισαντες τὴν Ἀττικὴν, ἐπῆραν αἰχμαλώτους πολλοὺς τῶν κατοίκων. Ἐξῆς δὲ ἡ Ἑλλὰς συχνὰ παρηνωχλεῖτο καὶ ἐκακῶτο ὑπὸ τῶν εἰσβαλόντων Γότθων, καταλυσάντων ἐπὶ τέλους καὶ τὴν δυτικὴν ῥωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν.

Ἐν τούτοις ἡ χριστιανικὴ θρησκεία κηρυχθεῖσα ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀποστόλων τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἑλλάδος, προώδευεν ἀκαθέκτως εἰς αὐτὴν ὅπως καὶ εἰς τὴν ἀνατολήν.

Μετὰ τὴν διαίρεσιν τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας εἰς δυτικὴν καὶ ἀνατολικὴν, ἡ ἀνατολικὴ περιελάμβανε πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα, καὶ οἱ Ἕλληνες ἦσαν ὁ ἐξάρχων ἐν αὐτῇ λαός.

§ 35. Ἀνατολικὸν ῥωμαϊκὸν κράτος (ἡ βυζαντινὸν κράτος).

Ἰουστινιανός.

Ἐκ τῶν ἀπὸ τῆς καταλύσεως τῆς δυτικῆς αὐτοκρατορίας αὐτοκρατόρων τοῦ βυζαντινοῦ κράτους ἄξιος λόγου ἀνεδείχθη ὁ εἰρημένος Ἰουστινιανός (527)—555). Ἐχων οὗτος δύο ἄξιους στρατηγοὺς, τὸν Βελισάριον καὶ τὸν Ναρσῆν, ἠδυνήθη δι' αὐτῶν ν' ἀποκρούσῃ τοὺς ἀπειλοῦντας καὶ τὸ βασιλεῖον τοῦτο ἐχθροὺς, νὰ καταστήσῃ αὐτὸ ἰσχυρόν, καὶ νὰ ἐνώσῃ πάλιν μὲ αὐτὸ τὰς ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἀφαιρεθείσας χώρας.

Ὁ Ἰουστινιανός εἰσήγαγεν εἰς τὸ κράτος του νόμους σοφοὺς, καὶ ἔκτισε τὸν ναὸν τῆς ἁγίας Σοφίας, πυρποληθέντος τοῦ πρώτου, ὃν εἶχεν οἰκοδομήσει Κωνσταντῖνος ὁ μέγας. Εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν αὐτοῦ, ἕξ ἔτη διαρκέσασαν,

εργάζοντο δέκα χιλιάδες ανθρώπων. Ἐν γένει δὲ ὑπῆρξεν ὁ Ἰουστινιανὸς ζηλωτὴς τῶν καλῶν καὶ προστάτης τῆς χριστιανικῆς πίστεως.

Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος τούτου ἤκμαζεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡ ἀλληλομαχία δύο φατριῶν, τῶν λεγομένων Πρασίνων καὶ τῶν Γαλαζίων, γεννηθεῖσῶν ἐκ τῶν ἐν τῷ ἵπποδρομίῳ ἀγώνων, καὶ ἐκ τοῦ χρώματος τοῦ ἱματισμοῦ τῶν ἠνιόχων οὕτως ὀνομασθεῖσῶν· μετὰ πολλὴν δὲ ἀλληλοσφαγίαν, 30,000 θανατωθέντων ἐκ τῶν Πρασίνων (452 μ. Χ.), μόλις ἠδυνήθη νὰ καταστείλῃ τὰς δύο αὐτὰς φατριάς ὁ Ἰουστινιανός.

Μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὑπετίθετο, ὅτι ἡ μέταξα (σηρικὸν νῆμα) ἦτο προῖον δένδρου ἐν Ἰνδία· ὀλίγοι δ' ἐφόρουσιν σηρικὰ ἐνδύματα διὰ τὸ ὑπέρογκον τῆς ἀξίας των. Μαθὼν ὁ Ἰουστινιανὸς παρὰ δύο μοναχῶν τὴν φύσιν τῆς μετᾶξης καὶ τὴν βομβυκοτροφίαν, καὶ λαβὼν δι' αὐτῶν ὠὰ (κουκουλόσπορον), συνέστησε μεταξουργεῖον εἰς τὸ κράτος του· ἀλλ' ἐτήρει μυστικὴν τὴν ἀνατροφὴν τῶν μεταξοσκολήκων τούτων. Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1130 μ. Χ. βασιλεὺς τις τῆς Σικελίας πολεμῶν πρὸς τὸν τότε τοῦ ἀνατολικοῦ βασιλείου αὐτοκράτορα, συνέλαβε μετὰξὺ ἄλλων καὶ πολλὰς χιλιάδας μεταξουργῶν καὶ μετέφερεν αὐτοὺς εἰς Ἰταλίαν ὡς αἰχμαλώτους. Ἐκ τούτων διεδόθη ἡ μεταξουργία εἰς Ἰταλίαν καὶ ἐκ ταύτης εἰς Ἰσπανίαν, καὶ ἀπὸ τοῦ 1600 ἔτους εἰς Γαλλίαν, ἐκ Γαλλίας δὲ τῷ 1700 ἔτος εἰσήχθη εἰς Γερμανίαν.

Οἱ μετὰ τὸν Ἰουστινιανὸν αὐτοκράτορες.

Μετὰ τὸν Ἰουστινιανὸν εὐρίσκομεν ἐν τῇ ἀνατολικῇ αὐτοκρατορίᾳ ἄξιον λόγου αὐτοκράτορα μετὰ παρέλευσιν ἄλλων ἀσημάντων προκατόχων του τὸν Ἡράκλειον. Ἀναβάς οὗτος τὸν θρόνον τῷ 610 μ. Χ., ἐβελτίωσε τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους καὶ τὰ στρατιωτικά. Νικήσας δὲ τοὺς Πέρσας, οἵτινες ἐπὶ τοῦ ἀθλίου προκατόχου αὐτοῦ Φωκᾶ εἶχον φθάσει μέχρι τῆς Χαλκηδόνος νικηταί, ἀνέκτησε τὰς

παρ' αὐτῶν ἀφαιρεθείσας χώρας καὶ τὸν τίμιον Σταυρὸν, τὸν ὁποῖον εἶχον λάβει πορθήσαντες τὴν Ἱερουσαλήμ· ἀνύψωσε δὲ αὐτὸν αὐθις ἐκεῖ μετὰ λαμπρᾶς τελετῆς. Τὸ γεγονός τοῦτο ἐορτάζει ἡ ἀγία ἡμῶν Ἐκκλησία τῇ 14 Σεπτεμβρίου. Οἱ μετὰ τοῦτον καὶ πρὸ τοῦ Λέοντος βασιλεύσαντες ἀπεδείχθησαν ἄθλιοι οἱ πλεῖστοι· εἰς μικρὰ δὲ ἀσχολούμενοι καὶ εἰς ἐσωτερικὰς ἐριδας ἀναμιγνυόμενοι, ἄφιναν τοὺς Σαρακηνούς νὰ κυριεύωσι σημαντικὰς χώρας τῆς αὐτοκρατορίας.

Λέων Γ' ὁ Ἰσαυρος, βασιλεύσας ἀπὸ τοῦ 714—741, κατήργησεν ἀσεβῶς τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων καὶ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν τῶν εἰκονοκλαστῶν θρησκευτικὴν ἔριδα. Κατώρθωσεν οὗτος νὰ σώσῃ τὸ κράτος τοῦ ἀπειλούμενον ὑπὸ τῶν Ἀράβων, ἐλθόντων μέχρις αὐτῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κατακαύσας τὰ πλεῖστα τῶν πλοίων τῶν διὰ τοῦ λεγομένου ἑλληνικοῦ ὕγρου πυρός. Τὸ τοιοῦτον πῦρ ἐπενόησεν ὁ ἐκ Συρίας Ἑλληὴν Καλλίνικος· ἔκαιε δὲ καὶ ἐντὸς τοῦ ὕδατος. Ἀγνοοῦμεν δὲ τὴν φύσιν αὐτοῦ, διότι ἐτηρήθη μυστικὴ ἢ κατασκευὴ του.

Τὸν Λέοντα Γ' Ἰσαυρον διεδέχθη ὁ υἱὸς του Κωνσταντῖνος ὁ Κοπρώνυμος, 741 μ. Χ., ὅστις ἦτο ἐπίσης εἰκονομάχος. Καὶ ἐφάνη μὲν οὗτος εὐτυχὴς ἐν τοῖς κατὰ τῶν Σαρακηνῶν (Ἀράβων) πολέμοις, ἀλλ' ἠττήθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, καὶ οἱ Λογγοβάρδοι τὸν ἀφῆρσαν τὴν ἐν Ἰταλίᾳ ἐξαρχίαν.

Ὁ υἱὸς του Λέων ὁ Δ' (775) ἦτο ἐπίσης οἰκονομάχος· ἔστειπε δὲ διάδοχόν του τὸν δεκαετῆ υἱόν του Κωνσταντῖνον τὸν Σ' βασιλεύσαντα (780) ὑπὸ τὴν ἐπίτροπείαν τῆς μητρὸς του Εἰρήνης Ἀθηναίας, ἣτις συγκαλέσασα εἰς Νίκαιαν οἰκουμενικὴν Σύνοδον (787), ἐπανήγαγε τὴν προσκύνησιν τῶν ἁγίων εἰκόνων. Δολοφονηθέντος δὲ τοῦ υἱοῦ τῆς, διεδέχθη αὐτὸν τὸ 797. Ἐπιθυμήσασα δὲ νὰ ἐνώσῃ αὐθις τὸ ἀνατολικὸν καὶ τὸ δυτικὸν βασιλεῖον, ἐζήτησεν ἄνδρα Κάρολον τὸν μέγαν βασιλέα τῶν Φράγκων· ἀλλ' οἱ πρόκριτοι ἀνέδειξαν αὐτοκράτορα Νι-

κηφόρον τὸν τότε λογοθέτην, ἡ δὲ Εἰρήνη ἐξωρίσθη εἰς Λέσβον (802 μ. Χ.). Τοῦτον δὲ ὑπεχρέωσαν οἱ Ἄραβες, εἰσβαλόντες εἰς τὰς χώρας του, νὰ τοῖς πληρώσῃ φόρον· ἐφονεύθη δὲ πολεμῶν πρὸς τοὺς Βουλγάρους (811).

Περὶ τὴν Η'. ἑκατονταετηρίδα Σλαῦοι διαφόρων φυλῶν, προχωρήσαντες εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα, ἀνemiχθήσαν μετὰ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ὀλιγώτεροι τούτων ὄντες, ἀπέμαθον τῷ χρόνῳ τὴν γλῶσσάν των, ἐτήρησαν δὲ αὐτὴν μόνον οἱ ἐν ταῖς βορειοτέραις χώραις μέιναντες, διότι ἦσαν περισσότεροι τῶν εἰς τὰ μεσημβρινὰ προχωρησάντων.

Τῷ 876 ἀναβὰς εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνον Βασίλειος ὁ Μακεδῶν, πρῶτος γνήσιος Ἑλληὴν αὐτοκράτωρ, ἐπήνεγκε σημαντικὰς βελτιώσεις, εἰσήγαγε καλοὺς νόμους, καὶ μετεχειρίσθη εἰς τὰ δημόσια ἔγγραφα μόνον τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἐνῶ πρότερον ἐγράφοντο καὶ λατινιστί. Ἐπ' αὐτοῦ ἐξηπλώθη ὁ χριστιανισμὸς μέχρι περάτων τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐξηλείφθη ἡ ἕως τότε εἰς τινὰ μέρη ἐπικρατοῦσα εἰδωλολατρεία. Διάδοχος τούτου ἐγένετο ὁ υἱὸς του Λέων ὁ Σ'. ὁ ἐπωνομασθεὶς σοφός, προστατεύσας τὰ γράμματα καὶ συμπληρώσας τὴν νομοθεσίαν τοῦ πατρός του.

Ἐκ τῶν ἐξῆς αὐτοκρατόρων τοῦ ἀνατολικοῦ ἢ βυζαντινοῦ βασιλείου ὁ μὲν Νικηφόρος Φωκᾶς (963-969) ἐνίκησε τοὺς Σαρακηνοὺς καὶ ἀνέκτησε τὴν παρ' αὐτῶν τότε κατεχομένην Κρήτην καὶ τὴν Κύπρον, πρὶν ἔτι βασιλεύσῃ, στρατηγὸς ὢν· ὁ δὲ Ἰωάννης Τσιμισκῆς (969-976) καθυπέταξε τοὺς Βουλγάρους καὶ ἀνέκτησε τόπους τοὺς ὁποίους εἶχον κυριεύσει οἱ Σαρακηνοί, ἐνίκησε δὲ καὶ τοὺς Ῥώσσοις. Μετὰ τοῦτον ἐβασίλευσεν ὁ τριεγγονος Βασίλειος τοῦ Μακεδόνοιο Βασίλειος ὁ Β'. ὅστις ἐπωνομάσθη Βουλγαροκτόνος, διότι τοὺς δοκιμάσαντας ν' ἀποστατήσωσι Βουλγάρους καθυποτάξας, συνεχώνευσεν αὐτοὺς τέλος εἰς τὸ βασιλείον του ὀλοκλήρως. Οὗτος κατηνάγκασε καὶ τοὺς Ἄραβας νὰ πληρώνωσιν εἰς αὐτὸν φόρον.

Ἐκ τῶν ἐξῆς αὐτοκρατόρων περιώνυμος ἐγένετο Ἀλέ-

ξιος ὁ Κομνηνός (1081 — 1118). Οὗτος ἀνέκτησε τὰς χώρας, ἅς εἶχον ἀφαιρέσει πρὸ αὐτοῦ, καὶ ἀνέστησε βασιλευσὶν εἰς τὴν προτέραν του δύναμιν τὸ βασίλειον.

Ἀπὸ τούτου ἄρχεται κυρίως ἡ δυναστεία τῶν Κομνηνῶν καὶ ἐπὶ τούτου ἔγεινεν ἡ πρώτη σταυροφορία.

Μετὰ τοῦτον ἐβασίλευσεν ὁ Ἰωάννης Κομνηνός (1118—1143) καὶ ὁ Μανουὴλ Κομνηνός (1143—1181), ἀμφότεροι τηρήσαντες τὸ βασίλειον σεβαστόν. Οἱ μετὰ τούτους ἄλλοι Κομνηνοὶ διὰ τὰς ἀλληλομαχίας των ἐξησθένησαν μὲν τὸ βασίλειον, ἀλλὰ διετήρησαν ὅπωςδὴποτε τὴν δυναστείαν των μέχρι τοῦ 1185.

Χωρισμὸς Ἐκκλησιῶν.

Ἀπὸ τῆς πατριαρχίας ἤδη τοῦ πολυμαθεστάτου Φωτίου 886 μ. Χ. ἀποτυχοῦσα ἡ ἐν Ῥώμῃ παπικὴ ἀρχὴ νὰ ἐπεκτείνῃ, ὅπως πρὸ καιροῦ ἐνήργει, τὴν ἐξουσίαν τῆς καὶ εἰς τὰς ἐκκλησίας τῆς ἀνατολῆς, ὅπως εἶχεν αὐτὴν ἐν τῇ δύσει, ἤρχισεν ἀπομακρυνομένη τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, δι' ἐρίδων καὶ καινοτομιῶν εἰς τε τοὺς τύπους καὶ τὰ δόγματα ἐνόθευσεν ἰδίως τὸ σύμβολον τῆς πίστεως, προσθέσασα εἰς αὐτὸ ἐσφαλμένως ὅτι τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται « καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ».

Ὁ ἀρξάμενος ἔκτοτε χωρισμὸς ἔγεινε τέλειος ἐπὶ τοῦ ὑστερώτερον πατριαρχεύσαντος ἐν Κωνσταντινουπόλει Σεργίου (998) καὶ ἐστερεώθη ἐπὶ τῆς πατριαρχίας Μιχαὴλ Κυρουλαρίου (1038). Ἐκτοτε οὐδεμίαν πλέον ὑπῆρξεν ἐκκλησιαστικὴ σχέσις μεταξὺ τοῦ Πάπα καὶ τῆς ἀνατολικῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας.

§ 36. Λατίνων δυναστεία ἐν Κωνστ/πόλει.

Ὁ Ἰσαάκιος Ἀγγελος, βασιλεύσας τῷ 1185, κατέστη εὐάρεστος εἰς τὸν λαὸν διὰ τὴν πραότητά του, ἀλλ' ἦτο ἀδυνάτου χαρακτῆρος καὶ φιλήδονος· ἐξεθρόνισε δὲ αὐτὸν ὁ ἀδελφός του Ἀλέξιος Ἀγγελος (1195) καὶ τυ-

φλώσας αὐτὸν τὸν ἐφυλάκισεν· ἀλλ' ὁ υἱὸς τοῦ τυφλωθέντος Ἀλέξιος Δ' ἐκφυγὼν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, προσῆλθεν εἰς τοὺς Ἐνετοὺς καὶ τοὺς Γάλλους σταυροφόρους καὶ ἐπεκαλέσθη τὴν συνδρομὴν των ὑπὲρ τοῦ πατρός του καὶ ἑαυτοῦ. Ἐλθόντες οὗτοι διὰ θαλάσσης ὑπὸ τὸν Δόγην Δάνδολον καὶ κυριεύσαντες τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐγκατέστησαν εἰς τὸν θρόνον πάλιν τὸν τυφλὸν Ἰσαάκιον καὶ τὸν υἱὸν του, φυγόντος τοῦ Ἀλέξιου Ἀγγέλου. Ἐπειδὴ δὲ συνέβησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει ταραχῆ, Ἀλέξιος Δούκας, ὁ ἐπονομασθεὶς Μούρτζουφλος, ἐφόρευσε τὸν υἱὸν καὶ διαδόχον τοῦ Ἰσαακίου Ἀλέξιον Δ'. καὶ κατέλαβε τὴν ἀρχὴν (1204). Μαθόντες τοῦτο οἱ σταυροφόροι ἐκυριεύσαν ἐκ δευτέρου τὴν Κωνσταντινούπολιν, προεχείρισαν αὐτοκράτορα τὸν Γάλλον κόμητα τῆς Φλανδρίας Βαλδουίνον (1204) καὶ οὕτως ἤρχισεν ἡ βασιλεία τῶν Λατίνων ἐν τῇ ἀνατολῇ. Λατίνους δὲ καὶ Φράγκους ὠνόμαζον τότε πάντας τοὺς ἀπὸ τῆς δύσεως ξένους. Ὁ Βαλδουίνος συλλαβὼν ἀπεκεφάλισε τὸν Μούρτζουφλον, καὶ κατηνάγκασε τὸν Ἀλέξιον Γ' νὰ φύγῃ. Πρὶν δὲ καταστήσωσιν οἱ σταυροφόροι τὸν Βαλδουίνον, ὁ λαὸς ἀνηγόρευσε τὴν νύκτα αὐτοκράτορα Θεόδωρον τὸν Λάσκαριν, ὅστις ἔφυγεν εἰς τὴν ἀνατολὴν καὶ κατέστησε καθέδραν του τὴν Νίκαιαν, ἀναγνωρισθεὶς αὐτοκράτωρ. Ὁ δὲ ἔγγονος Ἀνδρονίκου τοῦ Α'. Ἀλέξιος Α'. Κομνηνὸς ἔστησε τὸν θρόνον ἰδίου βασιλείου εἰς τὴν Τραπεζοῦντα. Μιχαὴλ δὲ ὁ Κομνηνὸς ἐγένετο δεσπότης τῆς Ἠπείρου.

Αἱ ἐπαρχίαι τοῦ βυζαντινοῦ κράτους κατενεμήθησαν ἤδη εἰς τοὺς ἄλλους ἡγήτορας τῶν σταυροφόρων Ἐνετοὺς καὶ Γάλλους ἐπὶ τῇ ὑποχρεώσει νὰ ἀναγνωρίζωσιν ὡς κυρίαρχην των τὸν αὐτοκράτορα· οὕτω δὲ τὸ κράτος τοῦτο διηρέθη εἰς πολλὰς ἡγεμονίας· καὶ ὁ μὲν Βονιφάτιος ἔλαβε χώρας ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ, τὰς ὁποίας ὁμοῦς ἀντήλλαξε πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ κατέλαβεν οὕτω μέγα μέρος τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θεσσαλίας καὶ ἐξετάθη ὑστερωτέρου μέχρις αὐτῆς τῆς Πελοποννήσου. Τούτου δὲ θανόντος

ὁ μὲν Γοδοφρείδος ὁ Βιλλαρδουίνος συνέστησε τὴν ἡγεμονίαν τῆς Κορίνθου, ὁ δὲ Ὄθων Δελαρόχιος ἐκ Βουργουνδίας τὴν τῶν Ἀθηνῶν. Μέρος τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἄλλοι λιμένες τοῦ βασιλείου καὶ αἱ νῆσοι παρεχωρήθησαν εἰς τοὺς Ἐνετοὺς, καὶ εἰς ἄλλους δὲ ἄλλα μέρη. Ἐπειδὴ δὲ, ἕνεκα τῆς εἰς πολλὰς μικρὰς ἡγεμονίας διαιρέσεως τοῦ λατινικοῦ τούτου κράτους καὶ τῆς μεταξὺ τῶν ἐξουσιαστῶν Φράγκων καὶ Ἑλλήνων θρησκευτικῆς διαφορᾶς καὶ τοῦ ἐντεῦθεν μίσους, κατέφευγον οἱ Ἕλληνες εἰς τοὺς ὀμοπίστους ἡγεμόνας, κατελύθη ταχέως ἡ τῶν Φράγκων δυναστεία, ἀλλὰ δὲν ἀνεστήθη πλέον ὀλόκληρον τὸ βυζαντινὸν κράτος ὑπὸ τοὺς ὀρθοδόξους αὐτοκράτορας, διότι οἱ Ἐνετοὶ καὶ μικροὶ ἄλλοι ἡγεμόνες Φράγκοι κατεῖχον, ὡς εἴρηται, πολλὰ μέρη αὐτοῦ.

§ 38. Παρακμὴ καὶ πτώσις τοῦ Ἑλληνικοῦ Βυζαντινοῦ κράτους.

Ἡ βασιλεία τῶν Λατίνων ἢ Φράγκων διαρκέσασα ἀπὸ τοῦ 1204 μέχρι τοῦ 1261 κατελύθη ὀλοκλήρως ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου, κυριεύσαντος τὴν Ἠπειρον, τὴν Αἰτωλίαν, μέγα μέρος τῆς Πελοποννήσου, καὶ τέλος αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν τῷ 1261. Ἀλλὰ τὸ ἑλληνικὸν βασίλειον ἤρχισε τότε νὰ ἀπειλῆται σπουδαίως καὶ ὑπὸ τῶν ἐξαπλούντων ὀσημέραι τὴν ἐξουσίαν των εἰς τὴν Ἀνατολὴν Τούρκων, τῶν ὁποίων ὁ πρῶτος ἡγεμὼν Σουλτάνος Ὀσμὰν ἔστησεν ἤδη τὸν θρόνον του εἰς Προῦσαν τῆς Βιθυνίας. Ὁ δὲ Σουλτάνος Βαγιαζίτης (τῷ 1381), βασιλεύοντος Μανουὴλ τοῦ Β', ἐκυρίευσε πάσας σχεδὸν τὰς χώρας τοῦ βασιλείου καὶ ἐπολιόρκησε καὶ αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν· ἤθελε δὲ ἴσως καὶ ταύτην κυριεύσει, ἂν μὴ ἀνεφαίνετο διώκτης αὐτοῦ ἄλλος ἐπίσημος κατακτητὴς, ὁ Ταμερλάνος.

Οἱ Τούρκοι, ἀπαλλαγέντες τοῦ τρομεροῦ τούτου ἐχθροῦ, ἐξηκολούθουν κυριεύοντες τὰς τοῦ ἀνατολικοῦ βα-

σιλείου χώρας. Ἐν Ἠπείρῳ δὲ μόνον ἐπολεμήθησαν γενναίως ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Καστριώτου, ὃν Σικενδέρμπεην οἱ Τοῦρκοι ὠνόμασαν διὰ τὴν ἀνδρίαν του (δηλαδή ἡγεμόνα Ἀλέξανδρον). Ὁ Γεώργιος οὗτος ἦτο Ἕλληνας, υἱὸς Ἰωάννου Καστριώτου ἡγεμόνος τῆς Ἀλβανίας, κατετρώπωσε δὲ τρίς, τῷ 1447, 1449 καὶ 1450 πολυάριθμον τουρκικὸν στρατὸν καὶ κατηνάγκαζεν ἐκάστοτε τοὺς Τούρκους νὰ ἐπανακάμπτωσιν εἰς Ἀδριανούπολιν ἄπρακτοι.

Βασιλεύσαντος τῷ 1448 ἐν Κωνσταντινουπόλει τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου Δραγάση, ὁ τότε Σουλτάνος τῶν Τούρκων Μωάμεθ ὁ Β΄. ἐπολιόρχησεν αὐτὴν τῷ 1453 κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν μὲ στρατὸν 300,000 ἀνδρῶν καὶ 400 πλοίων. Οἱ ἐν αὐτῇ Ἕλληνες, μιμούμενοι τὸ παράδειγμα τοῦ αὐτοκράτορος, ἀντέστησαν πεισματωδῶς καὶ μὲ μοναδικὴν ἀνδρείαν εἰς τοὺς πολιορκητὰς ἑπτὰ ὄλας ἑβδομάδας· ἀλλ' ἐκυριεύθη αὕτη τὴν 29 τοῦ Μαΐου 1453 ἔτους, πεσόντος γενναίως μαχομένου τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ οὕτω κατελύθη ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία. Ὁ αὐτὸς δὲ Μωάμεθ ἐκυριεύσει κατόπιν τῷ 1462 καὶ τὴν Τραπεζοῦντα, τῆς ὁποίας ὁ ἔσχατος βασιλεὺς ἦτο Δαβίδ ὁ Κομνηνός.

§ 39. Ἕλληνες καὶ Τοῦρκοι (1453—1715).

Τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ὑπέκυψεν ἤδη, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Τούρκων. Ἡ ἐν τῇ ἀλωθείᾳ παρ' αὐτῶν Κωνσταντινουπόλει σφαγὴ καὶ διαρπαγὴ διήρκεσεν ἐπὶ δύο ἡμέρας, διετάχθη δὲ ἡ κατάπαυσις τῆς, ἵνα μὴ ἐρημωθῆ καθ' ὀλοκληρίαν ἡ μητρόπολις αὕτη. Καὶ τῶν ἀπὸ τῆς σφαγῆς δὲ σωθέντων ἀφηρέθησαν τὰ καλλίτερα κτήματα καὶ αὐτοὶ ἀπεκλείσθησαν πάντων τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων, ὑπεχρεώθησαν δὲ τὸν τεῦθεν νὰ ἐξαγοράζωσι κατ' ἔτος τὴν ὑπαρξίν των πληρώνοντες ἀπὸ τοῦ δωδεκάτου ἔτους τῆς ἡλικίας χαράτσιον, δηλ. προσωπικὸν ἢ ἐπικεφάλιον φόρον· ἔπαιρνον δὲ οἱ ἐκπορθηταὶ καὶ τὰ νεαρὰ τέκνα τῶν χριστιανῶν, ἅτινα ἀνέτρεφον ἐν

τῷ Ἰσλαμισμῷ καὶ κατέτασσον εἰς τὸ τῶν Γιανιτσάρων τάγμα. Ὁ Μωάμεθ, νομίσας συμφέρον νὰ φεισθῆ τῆς θρησκείας τοῦ κατακτηθέντος λαοῦ, διέταξε νὰ προχειρισθῆ νέος πατριάρχης ἀντὶ τοῦ ἀποθανόντος· προχειρίσθη δὲ ὡς τοιοῦτος ὁ Γεώργιος Σχολάριος, ἐπονομασθεὶς Γεννάδιος, ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ πεπαιδευμένος καὶ ἐνάρετος. Ἡ ἀγία Σοφία ὁμως καὶ αἱ ὠραιότεραι ἐκκλησίαι μετεβλήθησαν εἰς τζαμιά.

Μετ' οὐ πολὺ ὁ Μωάμεθ συνεπλήρωσε τὴν κατάκτησιν τοῦ ἐπιλοίπου κράτους εὐχερῶς· ὁ Σκενδέρμπεης ὁμως ἔμεινεν ἀγέρωχος ἀπέναντι τοῦ τρομεροῦ κατακτητοῦ, ὡς καὶ πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως διετέλει ὢν. Ὁ Μωάμεθ ἐπρότεινεν εἰς αὐτὸν (1454) συνθήκην ὑποταγῆς ἐπὶ μετρίῳ φόρῳ, ἀλλ' ὁ Σκενδέρμπεης ἀπέρριψεν αὐτὴν καὶ ὀχυρώσας τὴν Κρούϊαν δις κατετρόπωσε τὸν ἐχθρικὸν στρατὸν· καὶ τότε μὲν ἔνεκεν ἄλλων ἀσχολιῶν δὲν ἐξεστράτευσε πάλιν κατ' αὐτοῦ ὁ Μωάμεθ, περὶ δὲ τὸ 1465 εἰσέβαλεν εἰς Ἀλβανίαν μετὰ 200,000 ἀνδρῶν καὶ ἀπέκλεισε τὴν Κρούϊαν, ἀλλὰ καὶ πάλιν δὲν κατάρθωσε τι· μόνον δὲ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σκενδέρμπεης, συμβάντα τὸ 1467, ὑπετάχθη ἡ χώρα αὕτη εἰς τοὺς Τούρκους. Ἀπέθανε δὲ ὁ Μωάμεθ κατὰ τὸ 1481 εἰς ἡλικίαν 52 ἐτῶν. Ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν Βαϊαζήτης προσήνεχθη ἐπιεικέστερον πρὸς τοὺς Ἕλληνας.

Ὁ Σελίμης, βασιλεύσας ἀπὸ τοῦ 1512 μέχρι τοῦ 1520, ἠθέλησε νὰ μεταβάλη ἀπάσας τὰς ἐκκλησίας εἰς τζαμιά καὶ νὰ ἀναγκάσῃ πάντας τοὺς χριστιανοὺς νὰ παραδεχθῶσι τὸν Ἰσλαμισμὸν ἐπὶ ποινῇ θανάτου, ἀλλ' εὐτυχῶς ὁ βεζύρης Πιρὶ πασᾶς, συμφώνως μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς θρησκείας τῶν Ὀθωμανῶν Δζεμαλῆ καὶ τοῦ τῶν ὀρθόδοξων πατριάρχου Ἱερεμίου Ι' δι' ἐπιτηδείου πολιτικῆς ἔπεισαν τὸν Σουλτάνον νὰ ἀλλάξῃ γνώμην. Μετέβαλεν ὁμως ὁ Σελίμης εἰς τζαμιά τοὺς καλλιτέρους ναοὺς, ἀφῆσας μόνον μικροὺς τινὰς καὶ εὐτελεῖς, διατάξας νὰ μὴ ἀνεγείρωσι πλέον ἄλλους, εἰ μὴ μόνον ἐκ ξύλων. Ἀπέ-

Θανε δὲ οὗτος, ἐν ᾧ ἤτοιμαζετο νὰ κυριεύσῃ τὴν Ῥόδον, ὑπὸ τῶν Φράγκων ἐτι κατεχομένην.

Ἰστέον δὲ, ὅτι οἱ Ἐνετοὶ κατεῖχον, ὅτε ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ἡ Κωνσταντινούπολις, τὴν Ἐπτάνησον, τὴν Ναυπλίαν, τὴν Μεθώνην καὶ τὴν Κορώνην, τὴν Πύλον, τὴν Μονεμβασίαν, τὴν Ναύπακτον, τὴν Κρήτην καὶ τὴν Εὐβοίαν, ὕστερον δὲ ἔλαβον καὶ τὴν Κύπρον· ἄλλοι δὲ Λατῖνοι εἶχον νήσους τινὰς τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ τὴν Ῥόδον.

Ὁ διαδεχθεὶς τὸν Σελίμην Σουλεϊμάνος, ὁ περιφημώτατος τῶν Σουλτάνων, ἐκυρίευσεν τὴν γενναίως ἀντιστάσαν Ῥόδον τὸ 1522. Εὐθύς δὲ παρεδόθησαν εἰς αὐτὸν καὶ αἱ ἀνήκουσαι εἰς αὐτὴν ὀκτώ μικραὶ πέριξ αὐτῆς νῆσοι. Καταπολεμήσας δὲ ὕστερον τὴν ἐπαναστατήσασαν Ἡπειρον, ἐπολιόρχησε τὴν Κέρκυραν, ἣτις γενναίως ἀντέκρουσε τὰ ὀθωμανικὰ στρατεύματα· ἰδίως δὲ συνετέλεσαν εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς νήσου ταύτης οἱ Ἕλληνες αὐτῆς κάτοικοι. Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ Σουλτάνου ὑπετάχθη καὶ τὸ Αἰγαῖον εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς καὶ ἀπώλεσαν οἱ Ἐνετοὶ πάντα τὰ ἐν Πελοποννήσῳ φρούρια αὐτῶν. Οὗτος ἐκυρίευσεν καὶ τὴν Μολδαυίαν καὶ τὴν Οὐγγαρίαν καὶ κατέστησε φοβερὰν τὴν τουρκικὴν δύναμιν. Ὀνομάσθη δὲ παρὰ μὲν τοῖς Τούρκοις Κανουνῆ, ἥτοι νομοθέτης, ἐπειδὴ συνηρμολόγησεν εἰς ἓν τὴν τουρκικὴν νομολογίαν (Κανουνναμὲ), παρὰ δὲ τοῖς Εὐρωπαίοις μέγας διὰ τὰ κατορθώματά του.

Ἀποθανὼν ὁ Σουλεϊμάνος τὸ 1566 ἀφῆκε διάδοχον Σελίμην τὸν υἱὸν του, ὅστις ἐπολιόρχησε τὴν Κύπρον. Μετὰ δὲ δύο μηνῶν πολιορκίαν παρεδόθη ἡ Λευκωσία, ἔπεσαν δὲ καὶ τὰ λοιπὰ τῆς Κύπρου φρούρια, ἐκτὸς τῆς Φαρμαγόστης (Ἄρμωχώστου), ἣτις δὲν παρεδόθη εἰμὴ τὸ 1571. Κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ ἔτος συνεκροτήθη καὶ μεγάλη περί Ναύπακτον ναυμαχία, καθ' ἣν διακόσια περίπου Ἐνετικὰ πλοῖα παρετάχθησαν κατὰ τριακοσίων ὀθωμανικῶν. Ἰωάννης ὁ ἐπιλεγόμενος Αὐστριακὸς ναύαρχος ὢν σύμ-

παντος τοῦ στόλου ἐκείνου, ἐνίκησε κατὰ κράτος τὸν ὀθωμανικόν. Ἄλλ' οὐδόλως ὠφελήθησαν οἱ χριστιανοὶ ἐκ τῆς λαμπρᾶς ταύτης νίκης, διότι ὀλίγον μετέπειτα κατασκευάσαντες οἱ ὀθωμανοὶ στόλον νέον, ἠνάγκασαν τοὺς Ἐνετοὺς νὰ συνθηκολογήσωσι, παραχωρήσαντες ὀριστικῶς εἰς τοὺς Τούρκους τὴν Κύπρον καὶ πληρώσαντες 300 χιλ. φλωρίων διὰ τὰ ἔξοδα τῆς ἐπ' αὐτὴν ἐκστρατείας.

Ἀπέθανε δὲ ὁ Σελίμης τὸ 1574, ἀφήσας διάδοχον τὸν πρωτότοκον υἱὸν του Μουράτην Γ'. Οὗτος δὲ ἐκήρυξε κατὰ τῆς Οὐγγαρίας πάλιν πόλεμον, τὸν ὁποῖον δὲν ἐπρόφθασε νὰ τελειώσῃ, ἀποθανὼν τὸ 1595.

Μωάμεθ Γ' υἱὸς τοῦ Μουράτου, διαδεχθεὶς αὐτὸν, ἐπεχείρησε νὰ τιμωρήσῃ τὴν Βλαχίαν, ἀλλ' ἐνίκηθη κατὰ κράτος ὑπὸ τοῦ ἥρωος Μιχαὴλ ἡγεμόνος αὐτῆς. Μετὰ πολλοὺς δὲ ἄλλους ἀγῶνας καὶ ἐσωτερικὰς ταραχὰς ἀπέθανεν ὁ Μωάμεθ τὸ 1603, ἀφείς διάδοχον τὸν δεκατετραετῆ υἱὸν του Ἀχμέτην Α', ὅστις ἀνέλαβε τὰς ἡνίας τοῦ τουρκικοῦ κράτους καὶ τοὺς ἐν Ἀσίᾳ καὶ Εὐρώπῃ πολέμους.

Τοῦτον δὲ διεδέχθη τὸ 1617 ὁ υἱὸς του Μουσταφᾶς, ὅστις καθηρέθη ὡς εὐήθης ὑπὸ τῶν ἀξιωματικῶν τῆς αὐλῆς, ἀναγορευσάντων αὐτὸν υἱὸν του Ἀχμέτην Ὀσμάνην. Ὁ νέος Σουλτάνος, ἐκστρατεύσας κατὰ τῆς Πολωνίας, καὶ μὴ δυνηθεὶς νὰ καταβάλλῃ τὰ πολωνικὰ στρατεύματα, ἔκαμε μετ' αὐτῆς εἰρήνην κατὰ τὸ 1621. Ἄλλ' οἱ γιανίτσαροι δυσαρεστηθέντες κατ' αὐτοῦ, καθήρεσαν καὶ ἐφόνευσαν αὐτὸν καὶ ἀνηγόρευσαν πάλιν τὸν Μουσταφᾶν, ἀπομωραθέντα ὀλοτελῶς. Ἐπεσε δὲ οὗτος μετὰ ἓν ἔτος καὶ ἀνηγορεύθη ὁ ἐννεαετῆς υἱὸς Ἀχμέτου τοῦ Α', Μουράτης. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ ταύτης ἤρξατο προχωροῦσα ἢ παρακμὴ τοῦ τουρκικοῦ κράτους, ἐν ᾧ συγχρόνως ἢ τύχη τῶν Ἑλλήνων, ἕνεκα τῆς φυσικῆς αὐτῶν εὐφύας, ἤρξατο βελτιουμένη. Ὁ νέος Σουλτάνος ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον τὸ 1623· ἦτο δὲ, καίτοι τρυφερᾶς ἡλικίας καὶ κατ' ἀρχὰς ὑπὸ κηδεμονίαν, σκληρὸς ὑπὲρ πάντας τοὺς προκατόχους του. Οἱ γιανίτσαροι ἐν τούτοις ἐρεθι-

σθέντες, διότι δὲν τοῖς ἐδόθησαν τὰ συνήθη ἐν ἀρχῇ τῆς βασιλείας του δῶρα, ἐκίνησαν ταραχάς, αἰτινες ἔπαυσαν ἀφ' οὗ ἀπεκεφαλίσθησαν πολλοὶ ἐξ αὐτῶν.

Ὁ Μουράτης ἀπέθανε τὸ 1640· καὶ ἦτο μὲν σκληρὸς καὶ τρομερὸς, εἰς τοὺς χριστιανοὺς ὅμως ἔκαμε μέγα τι καλὸν, καταργήσας τὸ ἔθιμον τοῦ ν' ἀρπάζωσιν ἐν καὶ πολλάκις δύο ἐξ ἐκάστης οἰκογενείας παιδιὰ (τὸ παιδομάζωμα) καὶ νὰ τὰ κατατάττωσιν εἰς τὸ τάγμα τῶν γιανιτσάρων· ὥστε ἐπ' αὐτοῦ ἔπαυσεν ἐν τῶν δεινοτέρων δυστυχημάτων τῶν χριστιανῶν, ὅπερ δὲν ἐπανελήφθη ὕστερον εἰμὴ ἀπαξ.

Τὸν Μουράτην διεδέχθη ὁ μόνος διασωθεὶς ἀδελφός του Ἰβραήμης, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἤρχισε καὶ ὁ κατὰ τῶν Ἑνετῶν ἐν Κρήτῃ πόλεμος. Τετρακόσια πλοῖα, φέροντα 100,000 στρατιώτας, προσωρμίσθησαν εἰς Κρήτην καὶ ἐπολιορκήσαν τὴν Κυδωνίαν. Τρεῖς ἔφοδοι ἀπεκρούσθησαν μετὰ ζημίαν τῶν Τούρκων, ἀλλὰ τέλος παρεδόθη ἡ πόλις τῇ 22 Αὐγούστου 1654· ἐξηκολούθησεν ὅμως ἐπί τινα ἔτη ὁ πόλεμος οὗτος καὶ διήρκει εἰσέτι, ὅτε, κηθαιρεθέντος τοῦ Σουλτάνου Ἰβραήμη, ἀνηγορεύθη ὁ πρεσβύτερος υἱός του Μωάμεθ Δ', ἑπταετῆς τὴν ἡλικίαν.

Ἐπὶ τῆς νηπιώδους ἡλικίας τοῦ Μωάμεθ τούτου διώκησαν τὸν τόπον ἡ προμήτωρ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ, αἰτινες ἐγένοντο αἰτίαι πολλῶν ταραχῶν. Ἐν τούτοις ὁ κατὰ τῆς Κρήτης πόλεμος ἐξηκολούθει, ἀλλὰ κατηναλίσκετο ἐπὶ ματαίῳ ὁ στρατὸς τῶν Ὀθωμανῶν· κατὰ δὲ τὸ 1655 ὁ ἥρωας Μοκενίγος κατέστρεψε καὶ συνέλαβεν ἑβδομήκοντα πλοῖα τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου, ἐκυρίευσεν τὴν Τένεδον, τὴν Σαμοθράκην καὶ τὴν Λήμνον. Ἦδη λοιπὸν ἡ θέσις τῆς Τουρκίας ἦτο δεινὴ, ἀλλὰ γενόμενος μέγας βεζύρης ἄνθρωπος δραστήριος καὶ εὐφυῆς, ὁ Ἀχμέτης Κιοπρουλῆς ἔσωσεν αὐτὴν τοῦ κινδύνου. Ναυπηγήσας πολυάριθμον στόλον, ἐπεμφεν αὐτὸν κατὰ τοῦ τότε εὐτυχοῦντος Μοκενίγου, ὅστις προσέβαλεν αὐτὸν τὴν 19 Ἰουλίου 1656· ἀλλ' ἐν ἀρχῇ τῆς μάχης σφαῖρα πεσοῦσα ἐν τῇ

τὸ Ναύπλιον, ἡ Κορώνη, ἡ Μεθώνη, αἱ Πάτραι καὶ ἡ Μονεμβασία. Ἄπασα λοιπὸν ἡ Πελοπόννησος ὑπέκυψε πάλιν εἰς τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν ἐντὸς 101 ἡμερῶν. Πρὸς τούτοις οἱ Ἐνετοὶ ἔχασαν καὶ τοὺς τελευταίους τόπους τοὺς ὁποίους ἐξουσίαζον ἔτι εἰς Κρήτην, δηλ. τὴν Σούδαν καὶ τὴν Σπιναλόγγαν. Καὶ συνεμάχησαν μὲν κατὰ τὸ ἀκόλουθον ἔτος μετὰ τῆς Αὐστρίας καὶ ἐκέρδισαν ἀρκετάς νίκας, ἐν τῇ συνθήκῃ ὅμως τῇ γενομένη κατὰ τὸ 1718 τὴν 24 Ἰουλίου εἰς Πασσοραβίικην μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ἐνετίας καὶ Αὐστρίας, ἡ Ἐνετία ἐστερήθη ὀριστικῶς τὴν Πελοπόννησον, τὴν Τήνον καὶ τὰς ἐν Κρήτῃ Σούδαν καὶ Σπιναλόγγαν, ἀποδοθείσας εἰς τοὺς Τούρκους.

§ 40. Προπαρασκευὴ τῆς σωτηρίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Εἰς τὴν σωτηρίαν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους συνετέλεσεν ἰδίως καὶ διετήρησε καὶ τὴν ἐθνικότητά του ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία. Ὁ πατριάρχης ἦτο ὁ ἀνώτατος θρησκευτικὸς καὶ πολιτικὸς οὕτως εἰπεῖν ἄρχων τοῦ ἔθνους. Μετ' αὐτὸν εἶποντο κατὰ βαθμοὺς οἱ μητροπολίται, ἀρχιεπίσκοποι, ἐπίσκοποι, ἱερεῖς κτλ. Προσεπάθουν δὲ οὗτοι καὶ νὰ ἐξομαλύνωσι τὰς μεταξὺ χριστιανῶν διαφορὰς καὶ συμβιβάζωσιν αὐτούς. Ἐκτὸς δὲ τούτων ὑπῆρχε καὶ ἡ τάξις τῶν μοναχῶν, οἵτινες ἐν τῷ μέσῳ τῆς σιγῆς καὶ τῆς ἐρημίας ἔζων ἀληθῶς ἀνεξάρτητοι. Ἡ τάξις αὕτη τοῦ ἔθνους ἦτο καὶ ἡ μᾶλλον πεπαιδευμένη. Ὅ,τι δὲ προσέτι συνετέλεσεν εἰς τὴν σωτηρίαν τῶν Ἑλλήνων εἶναι καὶ ἡ φυσικὴ τῶν Τούρκων ἀπέχθεια πρὸς τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν παιδείαν· διὰ τοῦτο ἐκῆδοντο τῆς ζωῆς τῶν Ἑλλήνων, ἵνα ἐργαζόμενοι τὴν γῆν πληρῶνωσι φόρους, καὶ ἵνα μεταχειρίζονται αὐτοὺς εἰς τὰς ὑποθέσεις των, ἀναγκαιοτάτους αὐτοὺς νομίζοντες. Ἀνέβησαν ὕστερον οἱ Ἕλληνες καὶ εἰς τὸ ὑψηλὸν τοῦ μεγάλου διερμηνεύως ἀξίωμα, ὅπερ ἀπὸ Παναγιώτου Νικούση (1666 μ. Χ.) ἤρχισε νὰ δίδεται εἰς αὐτούς,

οἵτινες ἤδη διὰ τῶν ἰσχυρῶν αὐτῶν διερμηνέων πολλάκις πολλά κατώρθωσαν παρὰ τοῖς Τούρκοις. Ἐκτὸς δὲ τούτου ὠφέλησε καὶ ἄλλως τοὺς Ἕλληνας ἢ εἰς τὰ τουρκικὰ ἀξιώματα εἰσαγωγῇ, δηλ. εἰς τὰς δύο διερμηνείας τῆς Πύλης καὶ τοῦ στόλου καὶ εἰς τὰς ἡγεμονίας τῆς Δακίας, διότι παρεσκευάζόν τινες τὰ τέκνα τῶν εἰς τοῦτο καὶ ἐδίδασκον αὐτὰ καὶ ξένας διαλέκτους καὶ τὴν ἑλληνικὴν καλῶς· ὅθεν καὶ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ὑπερέφετο. Καὶ ἐθνικὴ δέ τις διοίκησις διεσώθη, διότι τὰ χωρία καὶ αἱ ἐπαρχίαι, ὅσων τὰ κτήματα ἔμειναν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἑλλήνων, διφυκοῦντο ὑπὸ προεστώτων, πρωτογερόντων, ἱερέων καὶ δημογερόντων Ἑλλήνων, οἵτινες ὀρθῶς τῷ λόγῳ προσεπάθουν νὰ προστατεύωσι τοὺς κατοίκους ἀπὸ τῶν καταχρήσεων τῶν Τούρκων ὑπαλλήλων. Ἰδίως δὲ οἱ κάτοικοι τῆς ἐν Πελοποννήσῳ Μάνης ἐφύλαζαν ἐπὶ πολὺν χρόνον τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν.

Οἱ Μανιάται ἀντέστησαν ἐπὶ μακρὸν καὶ πρὸς τοὺς Ἐνετοὺς καὶ πρὸς τοὺς Τούρκους, διὰ τοῦτο οἱ Τούρκοι περιεποιήθησαν πολλάκις αὐτούς. Ὁμοίως καὶ οἱ μάχιμοι ὄρειοὶ κάτοικοι τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ Πηλίου ὄρους, τοῦ Πίνδου, τῶν Ἀγράφων ἀντέστησαν τοσοῦτον γενναίως, ὥστε οἱ Τούρκοι οὐ μόνον ἐσυνθηκολόγησαν πρὸς αὐτούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς διαφόρους ἀρχηγοὺς αὐτῶν ἀνεγνώριζον· ἐκάλουν δὲ αὐτοὺς ἄρματωλοὺς. Οἱ ἄρματωλοὶ οὗτοι, ἄλλοτε μὲν πολλοὶ, ἄλλοτε δὲ ὀλίγοι ἐζήρχοντο παγατιᾶ, ὡς ἔλεγον, ὅτε μὲν βοηθοῦντες τοὺς Τούρκους ἐπὶ ἀδραῖ πληρωμῇ, ὅτε δὲ πολεμοῦντες αὐτούς.

Ἄλλ' ὑπῆρχον καὶ ἄλλοι πολλοὶ μαχιμώτεροι καὶ μεγαλύτεροψυχώτεροι τῶν ἄρματωλῶν, οἱ λεγόμενοι κλέφται, ὧν τὸ ὄνομα δὲν εἶχε τὴν σημερινὴν κακὴν σημασίαν, ἀλλ' ἐσήμαινε τὰ παλληκάρια ἐκεῖνα, τοὺς γενναίους ἐκείνους ἄνδρας, οἵτινες μὴ καταδεχθέντες νὰ συνθηκολογήσωσιν, ἔστω καὶ ἐντίμως, μετὰ τῶν Τούρκων ἀπεσύρθησαν εἰς τοὺς ἀπροσίτους αὐτῶν βράχους καὶ ἐπεχείρουν ἐκεῖθεν ἐπιδρομὰς κατ' αὐτῶν. Ἐμπνεόμενοι δὲ ὑπὸ τῆς φύσεως

καὶ ὑπὸ τῶν περιστάσεων, εἰς ἃς εὐρίσκοντο, ἐποίησαν τὰ κλέφτικα λεγόμενα τραγούδια, τὰ ἀριστουργήματα ταῦτα τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς ποιήσεως.

Σχολεῖα.

Ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς δεκάτης ἐβδόμης ἑκατονταετηρίδος οἱ Ἕλληνες ἤρχισαν νὰ προοδεύωσι καὶ εἰς τὰ γράμματα. Εἰς Χίον, εἰς Σμύρνην ἰδρύθησαν ἐκπαιδευτήρια, εἰς δὲ τὰ Ἰωάννινα ἰδρύθη τὸ περιφημότερον τούτων περὶ τὸ 1690 καὶ διετηρήθη μέχρι τοῦ 1820. Ἐξ αὐτῆς τῆς σχολῆς πολλοὶ μαθηταὶ ἐξῆλθον καὶ διέγυσαν τὰ νάματα τῆς παιδείας εἰς τὰ λοιπὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὰ Ἰωάννινα συνέστη ἔτι καὶ δεύτερον σχολεῖον τοῦ ὁποίου πρῶτος διδάσκαλος ὑπῆρξε τὸ 1742 ὁ περιφανὴς Εὐγένειος Βούλγαρις Κερκυραῖος, γεννηθεὶς κατὰ τὸ 1716. Ἡ κρίσις, ὁ νοῦς καὶ ἡ γλαφυρότης τοῦ ὕφους αὐτοῦ τὸν κατέστησαν εἰς πάσας τὰς σχολὰς περιζήτητον· κατὰ τὸ 1742 μετετέθη καὶ ἐδίδαξεν εἰς Κοζάνην· τρία δὲ ἔτη μετὰ ταῦτα ἐδίδαξεν εἰς τὴν ἐν Ἀθῶν ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου Ι' συσταθεῖσαν σχολὴν, ὅπου ἐδίδασκε καὶ ὁ Νεόφυτος Κουσοκαλυβίτης ἱεροδιάκονος Πελοποννήσιος, καὶ ὁ ἐκ Μεσολογγίου Παναγιώτης Παλαμᾶς. Ἄλλ' ἄρ' οὐ διελύθη ἡ σχολὴ αὕτη, ὁ Εὐγένειος περιηγηθεὶς ἐπὶ τινα χρόνον ἔφθασεν εἰς Πετρούπολιν, ὅπου ἀνεδείχθη ἀρχιεπίσκοπος· ἀπέθανε δὲ ἐκεῖ κατὰ τὸ 1806, συγγράψας καὶ μεταφράσας πολλά. Νικηφόρος δὲ ὁ Θεοτόκης Κερκυραῖος, γεννηθεὶς τὸ 1736, διέπρεψε καὶ ὡς ἱεροκῆρυξ εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ὡς διδάσκαλος εἰς Ἰάσιον, πρωτεύουσαν τῆς Μολδαβίας.

Καὶ τὸ ἐν Κυδωνίαις σχολεῖον, συσταθὲν διὰ κοινῆς συνεισφορᾶς, ἦτο ἐπισημότερον. Ὁ ἱερομόναχος Βενιαμὴν ὁ Λέσβιος διὰ συνεισφορᾶς ἀνήγειρεν ἐκεῖ σχολεῖον καὶ ἐπροΐκισεν αὐτὸ, διδάξας πρῶτος ἐν αὐτῷ. Οἱ μαθηταὶ κατῴκουν ἐντός· ἐὰν δὲ ἦσαν πτωχοὶ, ἐκέρδαινον τὸν ἐπιούσιον ἄρτον διδάσκοντες τοὺς τῶν κατωτέρων τάξεων. Καὶ

εἰς διάφορα ἄλλα μέρη πληθὺς ἀνθρώπων πεπαιδευμένων ἐδίδασκε καὶ διέδιδε τὴν παιδείαν, ἥτις ἔμελλε νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀκρογωνιαίος λίθος τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος.

Μέγα δὲ συνετέλεσεν εἰς τὴν παιδείαν τοῦ ἔθνους καὶ εἰς τὴν διαμόρφωσιν αὐτοῦ καὶ ὁ σοφὸς Ἀδαμάντιος Κοραΐς Χίος (1748—1833).

§ 41. Ἀπόπειρα ἀνεξαρτησίας τοῦ Ἑλλ. ἔθνους.

Ἦδη ἀπὸ Πέτρου τοῦ μεγάλου οἱ χριστιανοὶ ἤρχισαν ν' ἀναθέτωσι τὰς ἐλπίδας των εἰς τὴν Ῥωσίαν. Εἰς τοῦτο συνετέλεσεν οὐ μόνον ἡ ταυτότης τῆς θρησκείας ἀλλὰ καὶ ἡ προσπᾶθεια τὴν ὁποίαν κατέβαλλον πάντες οἱ ἀπὸ τοῦ Πέτρου αὐτοκράτορες εἰς τὸ νὰ κερδήσωσι τὴν εὐνοίαν ταύτην τῶν Ἑλλήνων· ὅθεν πληθὺς ἠρώων κατοίκων τῶν ἀπροσίτων ἐλληνικῶν ὀρέων καὶ χωρῶν κατετάσσοντο εἰς τὰ Ῥωσικὰ στρατεύματα καὶ ἀνήρχοντο πολλοὶ εἰς τὰ ἀνώτατα στρατιωτικὰ ἀξιώματα· πληθὺς δ' ἄλλων Ἑλλήνων, κατατρεχομένων ἢ ὅπως δῆποτε παραβλεπομένων, κατέφευγον ἐκεῖσε, ὅπου εὕρισκον προστασίαν καὶ βοήθειαν.

Κατὰ τὸ ἔτος 1764 Θετταλὸς τις ὀνόματι Παπάζογλου, λοχαγὸς τοῦ πυροβολικοῦ εἰς Ῥωσίαν, φίλος τοῦ Ὀρλόφ, τοῦ μεγάλως ἰσχύοντος παρὰ τῇ αὐτοκρατείρᾳ Αἰκατερίνῃ, ἐπεχείρησε νὰ μεσιτεύσῃ ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Ὀρλόφ, φιλόδοξος ὢν, εὐθὺς ἐπείσθη εἰς τοὺς λόγους τοῦ Παπάζογλου καὶ ὑπεσχέθη νὰ ἐνεργήσῃ παρὰ τῇ αὐτοκρατείρᾳ. Καὶ τῷ ὄντι ἡ Αἰκατερίνα πεισθεῖσα εἰς τοὺς λόγους του, παρεδέχθη τὰς προτάσεις τοῦ Παπάζογλου. Ἀλλὰ τὸ συμβούλιον αὐτῆς, ἐξετάσας ἀπαθέστερον τὸ πρᾶγμα, δὲν τὸ ἐθεώρησε φρόνιμον καὶ ἀπέτρεψε τὴν Αἰκατερίναν τοῦ σκοπομένου. Ὁ Ὀρλόφ ὅμως, μὴ ἀπελπισθεὶς, ἔδωκεν ἄδειαν ἀπουσίας εἰς τὸν Παπάζογλου νὰ παρασκευάσῃ συνωμοσίαν γενικὴν κατὰ τοῦ Σουλτάνου. Λαβὼν δὲ ἄδειαν νὰ διαθέσῃ μεγάλας χρηματικὰς ποσότητας, ἔφθασεν εἰς Τεργέστην

καὶ καταπέισας τινὰς ἐκεῖ, τοὺς ἀπέστειλεν ὡς ἀποστόλους εἰς διάφορα μέρη, ἐν ᾧ αὐτὸς μετέβη εἰς Λακωνίαν, ἵνα συνεννοηθῆ μετὰ τοῦ Μαυρομιχάλη, τοῦ ἰσχυροτέρου τῶν ὀπλαρχηγῶν τῆς χώρας ταύτης. Ἄλλ' οὗτος ἦτο ἀνὴρ φρόνιμος· διὸ ἀπάντησιν μὲν θετικὴν δὲν ἔδωκεν, εἶπεν ὅμως ὅτι, ἐὰν παρουσιασθῶσιν οἱ Ῥώσσοι μετὰ δυνάμεως ἰσχυρᾶς, τότε ἴσως συμπράξῃ. Ὁ Παπαζογλοῦς οὐδόλως ἀποθαρρύνθη, ἀπετάθη εἰς προεστώτ' αἰνὰ τῶν Καλαμῶν, Μπενάκην καλούμενον, ἄνδρα ὑπέρπλουτον καὶ ἰσχυρόν καὶ φιλόδοξον. Οὗτος καίτοι γέρον, ἐνόμισεν ἀνατέλουσαν τὴν ἡμέραν τῆς δόξης του καὶ εὐθύς ἐδέχθη τὴν πρότασιν, ὑποσχεθεὶς νὰ ἐπαναστατήσῃ 100,000 Ἑλλήνων.

Ἡ συνωμοσία λοιπὸν προεχώρει καὶ ἤδη ὑπόκωφος ἀναβρασμὸς πνευμάτων ἠγέρθη καὶ ἀνεμένετο ἡ σάλπιγξ τῆς ἐλευθερίας.

Κατὰ τὸ ἔτος 1768, ὁ τότε Σουλτάνος τῆς Τουρκίας Μουσταφᾶς ἐκήρυξε πόλεμον κατὰ τῆς Ῥωσσίας. Ἡ Αἰκατερίνα τότε εἶδεν, ὅτι ἡ τῶν Ἑλλήνων συνδρομὴ εἶναι ἀναγκαία, διὸ ὑπεσχέθη νὰ πέμψῃ πλοῖα καὶ στρατὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὅθεν τὸ 1769 τρία Ῥωσσιακὰ δίκροτα καὶ τρεῖς φρεγάται ὑπὸ τὸν Θεόδωρον Ὀρλόφ κατέπλευσαν εἰς Οἴτυλον. Ὁ Ὀρλόφ ἔλαβε μὲν ὄπλα καὶ πολεμεφόδια πολλὰ καὶ στολὰς Ῥωσσιακὰς, ἵνα ὀπλίσῃ τοὺς Ἑλληνας, ἀλλὰ στρατὸν ὀλίγον· ἡ δὲ ἀδυναμία τοῦ στόλου εὐθύς ἀπ' ἀρχῆς ἐψύχρανε τοὺς Ἑλληνας. Ὁ Μαυρομιχάλης ἐπρότεινε εἰς τὸν Ὀρλόφ νὰ προσβάλῃ τὴν Κορώνην ἀπροφύλακτον οὖσαν, ἀλλ' οὗτος ἀνέβαλε πρὸς καιρὸν τὴν κατὰ τῆς Κορώνης ἐκστρατείαν, καὶ κατήρτισε πρῶτον δύο τάγματα ἐκ τῶν συνηθροισμένων ἐκ τῆς Μάνης, τῆς Ζακύνθου, τῆς Κεφαλληνίας, τῆς Κρήτης καὶ ἄλλων μερῶν, καὶ τὸ μὲν ἐν ὑπὸ τὸν νέον Μυκωνίων Ψάρρον διέταξε νὰ διευθυνθῆ κατὰ τῆς Σπάρτης διὰ τῆς Λακωνίας, ὅπου ἔμελλον νὰ εὕρωσι καὶ τὸ σῶμα τοῦ Μαυρομιχάλη, τὸ δὲ ὑπὸ τὸν Θεόδωρον Ὀρλόφ, συνενωθὲν καὶ μετὰ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Μπενάκη, διευθύνθη κατὰ τῆς Κορώνης. Οἱ

Τούρκοι κατ' ἀρχάς ἐκπλαγέντες ἀπεσύρθησαν εἰς τὰ ὄχυρά φρούρια τῆς Τριπόλεως, τοῦ Ναυπλίου καὶ τῆς Κορίνθου. Καὶ ἦτο μὲν τότε εὐκολόν νὰ κυριεύσωσιν οἱ Ῥῶσσοι τὰς σημαντικωτέρας πόλεις, ἀλλ' ὁ Ὀρλόφ κατέτριψε τοσοῦτον χρόνον εἰς διασκέψεις, ὥστε, ὅταν ἐκίνησε κατὰ τῆς Κορώνης, οἱ Τούρκοι ἐνθάρρυνθέντες ἀντέταξαν ἀντίστασιν ἰκανήν· ἐν ᾧ ὁμοῦς οὗτος ἐξησθένει τὸν μικρόν του στρατὸν πολιορκῶν τὴν Κορώνην, ὁ Ψαρὸς ἐκυρίευσε τὴν Σπάρτην, ἣ δὲ ἐπανάστασις ἐξετείνετο, διότι τὰ Καλάβρυτα καὶ αἱ Πάτραι ἐπαναστάτησαν, τὸ δὲ Μεσολόγγιον ἤρχισε τὴν ἡρωϊκὴν αὐτοῦ ἱστορίαν· μοῖρα δὲ τοῦ Ῥώσσιου στόλου κατέλαβε τὴν Πύλον. Ἐν τοσοῦτῳ ἔφθασε καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Θεοδώρου Ἀλέξιος Ὀρλόφ, ὁστις, ἀποδοκιμάσας τὰς πράξεις τοῦ ἀδελφοῦ του, τὸν ἐπεισε νὰ διαλύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Κορώνης, γενόμενος δὲ αὐτὸς ἀρχηγὸς τῆς ἐκστρατείας, διέταξε τὸν Ψαρὸν νὰ διευθυνθῇ κατὰ τῆς Τριπόλεως τῆς πρωτευούσης ὅλης τῆς Πελοποννήσου. Οἱ δὲ ἐν τῇ Κορῶνῃ καὶ εἰς τὰ περίξ αὐτῆς Ἕλληνες ἐγκαταλειφθέντες εἰς τὴν λύσσαν τῶν Τούρκων, οἱ μὲν ἐσφάγησαν, οἱ δὲ ἠκολούθησαν γυμνοὶ τὰ Ῥώσσικὰ στρατεύματα.

Ἄλλ' ἤδη ἤρχισαν οἱ δισταγμοὶ τῶν Ἑλλήνων περὶ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ κινήματος τούτου. Ὁ Παπαζογλοῦς εἶχεν ὑποσχεθῆ εἰς μὲν τοὺς Ῥώσσοις στρατὸν Ἑλλήνων, εἰς δὲ τοὺς Ἕλληνας στρατὸν Ῥώσσων, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς δύο ἐψεύσθη. Οἱ δὲ Ἕλληνες παρατηροῦντες καὶ τὰς χρονοτριβὰς τῶν Ῥώσσων ἤρχισαν ν' ἀποβάλλωσι τὸν ἐνθουσιασμὸν ἐκεῖνον, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἐνεπνεύσθησαν κατ' ἀρχάς. Πλεῖσται πόλεις ἐκ τῶν ὑποσχεθεισῶν νὰ ἐπαναστατήσωσι δὲν ἐπανεστάτησαν. Ὁ Ἀλέξιος ἐν τούτοις ἐπεμψε πεντακοσίους ἄνδρας ἵνα κυριεύσωσι τὴν Μεθωνν. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐγίνοντο, ἡ τουρκικὴ κυβέερνησις ἐκάλεσεν εἰς τὴν χερσόνησον τὰ μάχιμα τῶν Μωαμεθανῶν τῆς Ἡπείρου Ἀλβανῶν στίφη. Δέκα πέντε χιλιάδες Ἀλβανῶν λεηλατήσασαι τὸ Μεσολόγγιον, ἐπολιόρκησαν τὰς

Πάτρας καὶ ἐκυρίευσαν αὐτὰς ἐξ ἐφόδου, ἔσφαζαν τοὺς ἀνδρας, καὶ ἐπυρπόλησαν τὰς οἰκίας. Διευθυνθέντες δὲ κατὰ τῆς Κορίνθου καὶ εὐρόντες αὐτὴν ἤσυχον, ἐβάδισαν κατὰ τῆς Τριπόλεως μετὰ χιλίων ἔτι ἰππέων· ὁ Ψαρὸς ἐπολιόρκει αὐτὴν, ἀλλὰ ταχέως οἱ Ἀλβανοὶ, διαλύσαντες τὴν πολιορκίαν φονεύουσι τοὺς Ῥώσσοι, εἰσέρχονται εἰς τὴν πόλιν καὶ τρεῖς χιλιάδες νεκρῶν καλύπτουσι τὸ ἔδαφος. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα συνέβαινον εἰς Τρίπολιν, εἰς πλεῖστα ἄλλα μέρη τῆς Πελοποννήσου τὸ αἷμα ἐχύνετο ἀφειδῶς ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Οἱ Τούρκοι, λαβόντες καὶ τοὺς στρατιώτας τῆς ἐγκαταλειφθείσης ὑπὸ τοῦ Θ. Ὀρλόφ Κορώνης, ἐτράπησαν κατὰ τῆς Μεθώνης, πολιορκουμένης ὑπὸ τῶν Ῥώσσοι. Ἐπὶ τέλος ἐγκατέλειψαν καὶ τὴν Πύλον οἱ Ῥώσσοι. Ἐν ᾧ δὲ ἀνεχώρουν, ὁ περιφημὸς ἀρματωλὸς Ἀνδρουτσοῦ εἰσέβαλε διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἀλλ' οἱ Ῥώσσοι ἦσαν ἤδη μακρὰν, οἱ δὲ Ἕλληνες εἶχον καταθέσει τὰ ὄπλα· ὅθεν ἀπελπισθεὶς περὶ ἐξακολούθησεως τοῦ ἀγῶνος ἐζήτησε παρὰ τοῦ πασᾶ τῆς Τριπόλεως νὰ τῷ δώσῃ διαταγὴν, ἵνα μὴ ἐνοχληθῇ κατὰ τὴν ἐπιστοφὴν του. Καθ' ἣν ὁμως ὤραν διήρχετο τὸν Ἰσθμὸν, στίφη Τούρκων καὶ Ἀλβανῶν ἱρμῶσι κατ' αὐτοῦ καὶ τὸν ἀναγκάζουσι νὰ στραφῇ πρὸς τὴν Ἀχαΐαν. Καταδιωκόμενος δὲ καὶ μαχόμενος ἐπλησίασεν εἰς Αἴγιον μετὰ τινος ἡμέρας· κεκμηκῶς δὲ καὶ λιμώττων ὠχυρώθη ἐκεῖ καὶ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἀντέκρουσε τὰ τῶν ἐχθρῶν στίφη, τὴν δὲ τετάρτην τέλος νικᾷ τοὺς Τούρκους, κυριεύει τὰς ἀποσκευὰς καὶ τὰς ζωοτροφίας των, εἰσέρχεται εἰς τὸ Αἴγιον καὶ ἐκεῖ εὐρῶν πλοῖά τινα τῆς Κεφαλληνίας καὶ τῆς Ζακύνθου ἐπιβιβάζεται εἰς αὐτὰ μὲ τὰ λείψανα τῶν παλληκαριῶν του καὶ ἐγκαταλείπει τὴν πατρίδα αὐτοῦ.

Οἱ Τούρκοι γενόμενοι κύριοι τῆς Πελοποννήσου, ἐξεδικήθησαν ἀγρίως καὶ πανταχοῦ τοὺς πταίσαντας καὶ μὴ εἰς τὴν ἐπανάστασιν ταύτην καὶ κατέστρεψαν τὰ πάντα. Αἱ νῆσοι, αἱ χορηγήσασαι βοήθειαν εἰς τοὺς Ῥώσσοι,

ἔπαθον καὶ αὐταί, ἀλλ' οὐχὶ τοσοῦτον ἀπηνῶς, διότι ἐγορρήγουν ναύτας εἰς τοὺς Τούρκους. Ὁ τότε Πατριάρχης Μελέτιος ἐβασανίσθη καὶ ἐξωρίσθη, πλῆθος δὲ ἄλλων Ἑλλήνων ἐπισήμων ἀπεκεφαλίσθησαν.

Τέλος τὸ 1774 ἔγινε συνθήκη μετὰ τὴν Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας, καθ' ἣν ἡ πρώτη ἠγωνίσθη νὰ σώσῃ τοὺς Ἑλληνας ἀπὸ τῆς ἐκδικήσεως· ἀλλ' ὁ νέος Σουλτάνος Ἀβδουλ-Χαμὶδ, κατὰ γνωμοδότησιν τοῦ Διβανίου, ὀλίγον μετὰ τὴν εἰρήνην ἐμελέτησε τὴν ἐξολόθρευσιν τοῦ ἐλληνικοῦ γένους. Ὁ Τζεζαερλῆς Χασάν πασᾶς ἔσωσε τοὺς Ἑλληνας τότε παραστήσας εἰς τὸν Σουλτάνον, ὅτι μετὰ τῶν Ἑλλήνων θὰ ἐκλείψῃ καὶ τὸ χαράτσιον, ὁ οὐσιωδέστατος οὗτος πόρος τῶν Τούρκων. Εἰς αὐτὸν δὲ τοῦτον ἀνέθεσεν ὁ Σουλτάνος τὴν περαιοσιν τῆς ἐν Πελοποννήσῳ εἰρηνοποιήσεως. Ὁ Χασάν πασᾶς, ἀποβιβάσθεις εἰς τὴν Χερσόνησον ταύτην κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1779, πρῶτον ἐπεχείρησε τὴν κατατρόπωσιν τῶν Ἀλβανῶν, τὴν ὁποίαν ἐπέτυχε τῇ συνεργείᾳ τῶν κλεπτῶν. Μυριάδες Ἀλβανῶν ἐφονεύθησαν ἤδη ἐξώθεν τῆς Τριπόλεως, ἐκ δὲ τῶν λοιπῶν οἱ μὲν ἐξωλοθρεύθησαν μετ' ὀλίγον, οἱ δὲ ἀνεχώρησαν ἐκ τῆς Πελοποννήσου. Μετὰ ταῦτα κατεδίωξε τοὺς κλέπτας ὡς ἐπιφόβους, φονεύσας καὶ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν Κολοκοτρῶνην, καὶ ἐπεχείρησε νὰ καθυποτάξῃ καὶ τὴν Μάνην, ἀλλὰ, τῇ συνεργείᾳ τοῦ παρ' αὐτῷ Νικολάου Μαυρογένους διερμηνέως τοῦ στόλου, ἐφύλαξεν ἡ χώρα αὕτη τὴν ἀνεξαρτησίαν της, πληρώσασα μικρὸν τινα φόρον εἰς τὸν Σουλτάνον.

§ 42. Προσίμια τῆς Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως.

Κατὰ τὸ 1787 ἡ Ῥωσσία ἐκήρυξε πάλιν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας· τρία δ' ἔτη ὑστερώτερον (1790) ὁ Λάμπρος Κατσώνης Λεβαδίτης νέα ἐπεχείρησε κινήματα κατὰ τὴν Ἑλλάδα. Οὗτος ἀνατραφεὶς ἐν τῷ μέσῳ τῶν ναυτῶν καὶ τῶν καταδρομῶν, ἔλαβεν ἐνεργητικῶν

μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1769, διέπρεψε δὲ ἐπ' ἴσης καὶ εἰς τὴν ἐν Τσεσμέ ναυμαχίαν. Τὸ 1790 ἦλθεν εἰς Τεργέστην καὶ ἔλαβε τὴν ἀρχηγίαν μικροῦ ἑλληνικοῦ στολισκοῦ, γενόμενος δὲ καταδρομεὺς ἐτάραττε τὸ ἐμπόριον καὶ αὐτὰ τὰ πολεμικὰ πλοῖα. Ἐπειτα τὸ 1792 συνωμολογηθεὶς νέας εἰρήνης μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας, ἐξηκολούθησεν ἐπὶ τινα χρόνον ὁ Κατσώνης τὸν πόλεμον, μέχρις οὐ ἀναγκασθεὶς ἐπὶ τέλους ἐγκαταλείπει τὰ πλοῖά του καὶ καταφεύγει εἰς Μάνην· ἐκεῖθεν δὲ μεταβαίνει εἰς τὴν Ἡπειρον, εἰς τὴν Τεργέστην καὶ τέλος εἰς τὴν Πετρούπολιν, ὅπου εἰσῆλθεν εἰς στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν.

Ὅμοίως οἱ Σουλιῶται, ἀποσυρθέντες εἰς τοὺς ἀποτόμους τοῦ Σουλίου βράχους ἐν Ἡπείρῳ, ἵνα μὴ κύψωσι τὸν αὐχένα εἰς τὴν δουλείαν, ἀνέλαβον ἤδη μέγαν ἀγῶνα κατὰ τοῦ αἰμοδόρου Ἀλῆ πασᾶ τυράννου τῆς Ἡπείρου. Πάντες δὲ, ὅσοι δὲν ὑπέφερον ζυγόν, ἠνώθησαν μετὰ τῶν ὀλίγων ἐκείνων γενναίων τῆς Ἡπείρου τέκνων, ὡς καὶ ὁ καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν Τούρκων Ἀνδρουτσος, ὅστις ἀπὸ τοῦ 1769 προσεπάθει νὰ ἐξεγείρῃ γενικόν τι κίνημα ἐλπίζων δηλαδὴ ὅτι ἕνεκα τοῦ μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας πολέμου θὰ εὕρωσιν οἱ Ἕλληνες καιρὸν νὰ ἐπαναστατήσωσιν, ἀλλὰ ὅτε κατὰ τὸ 1792 συνωμολογήθη εἰρήνη μεταξὺ τῶν δύο ἐκείνων δυνάμεων, ὁ Ἀνδρουτσος, ἰδὼν ψευθεύσας τὰς ἐλπίδας του, ἐζήτησε νὰ καταφύγῃ εἰς Ῥωσσίαν διὰ τῆς Ἑνετίας· συλληφθεὶς δ' ἐκεῖ ὑπὸ τῆς ἐνετικῆς κυβερνήσεως παρεδόθη εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ φυλακισθεὶς ἀπέθανε μετ' ὀλίγον ἢ ἐφανεύθη.

Οἱ Σουλιῶται ἐξηκολούθησαν ἔτι εὐτυχῶς τὸν κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἀγῶνα. Ἀλλὰ τέλος κατὰ τὸ 1803 ἀπώλεσαν τὴν πατρίδα των, ἀφ' οὗ μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης ἔδειξαν ἀνδρείαν ὄντως ἥρωϊκὴν· καὶ ἐσυνθηκολόγησαν μὲν ἐντίμως, ἀλλ' ὁ Ἀλῆς παραβάς τοὺς ὄρκους του, κατὰ τὸ σῆθηες, ἔσφαξε τὰς πλείστους· εὐάριθμοι δὲ τινες διεσώθησαν εἰς τὴν Πάργαν καὶ τὰς Ἰουνίους νήσους. Ἀλλὰ καὶ ἀπᾶντιδες ἐπολέμησαν οὗτοι κατὰ τῶν

Τούρκων καὶ ἐξεδικήθησαν τὴν ἀπιστίαν τοῦ Ἀλῆ. Ἐν τούτοις δὲ ἡ μὲν ἐμπορία ἤρχισε νὰ χορηγῆ εἰς τοὺς Ἑλληνας περιουσίας οὐχὶ εὐκαταφρονήτους, ἡ δὲ ἀνάπτυξις τῆς παιδείας ἤρχισε νὰ ἀναζωπυρῆ ἐν αὐτοῖς τὰ αἰσθήματα τῶν ἀρχαίων προπατόρων. Ἀνὴρ δὲ ἔξοχος ἐξεπροσώπησε τὸν πατριωτισμὸν τοῦτον καὶ παρήγαγεν εὐκρινεστέραν τὴν ιδέαν τῆς τοῦ ὄλου ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐπαναστάσεως, Ῥήγας ὁ Φεραῖος. Ἦρχισε μὲν οὗτος τὸ στάδιον αὐτοῦ ἐμπορευόμενος ἐν Βουκουρεστίῳ, ἀλλὰ θερμὸς τῆς παιδείας λάτρης, παρεδόθη ὅλος εἰς αὐτήν, καὶ ἂν οὐ καλῶς ἐξεπαιδεύθη συνέλαβε τὸν μέγαν σκοπὸν τοῦ νὰ κινήσῃ εἰς ἐπανάστασιν σύμπαν τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος. Ἦρχισε λοιπὸν τότε νὰ συνεννοῆται μετὰ διαφόρων πλουσίων ὁμογενῶν καὶ ἄλλων λαϊκῶν καὶ κληρικῶν ἐπισήμων καὶ μὲ τὸν πασᾶν τοῦ Βιδινίου, τὸν ὁποῖον ἔπεισε νὰ ἐπαναστατήσῃ κατὰ τοῦ Σουλτάνου. Κατὰ τὸ 1796 εὐρισκόμενος εἰς Βιέννην, ἐζήτησε βοήθειαν παρὰ τῶν ἐκεῖ ὁμογενῶν ἐμπόρων καὶ λογίων· συνεννοεῖτο δὲ καὶ μετὰ τοῦ τότε στρατηγοῦ τῆς γαλλικῆς δημοκρατίας Ναπολέοντος Βοναπάρτου. Ἄλλ' ὅ,τι ἰδίως ἀνεζωπύρῃσε τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν Ἑλλήνων, ἦσαν τὰ ἀθάνατα αὐτοῦ ποιήματα. Ἐν ᾧ δὲ τὸ 1799 ἦτο ἔτοιμος νὰ ἀναχωρήσῃ ἐκ Τεργέστης εἰς Πελοπόννησον, συνελήφθη ὑπὸ τῆς ἐπιτοπίου ἀρχῆς μετ' ἄλλων ἑπτὰ καὶ μετεφέρθη εἰς Βιέννην, ὕστερον δὲ παρεδόθη ὑπὸ τῆς Αὐστρίας μετὰ τῶν συντρόφων του εἰς τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν κατ' ἀπαίτησιν αὐτῆς, καὶ ἐθανατώθη εἰς Βελιγράδιον, εὐχόμενος καὶ προλέγων τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος.

Ἦδη δὲ ἤρχισε νὰ ἀκμάζῃ καὶ τὸ ναυτικὸν τῶν Ἑλλήνων καὶ ἰδίως τῶν τριῶν νήσων Ἰδρας, Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν, αἵτινες τοσοῦτον ἐδοξάσθησαν κατὰ τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα. Ἀναγκαζόμενοι οἱ ναῦται ἐκεῖνοι νὰ ἀποκρούωσι τοὺς πειρατάς, ὠπλιζόν τὰ πλοῖά των καὶ ἐγυμνάζοντο εἰς τὰς μάχας, ὥστε οὕτως ἐσχημάτισαν τὴν τοσοῦτον ὠφέλιμον γενομένην ὕστερον ναυτικὴν δύναμιν. Συνεκροτήθη

καὶ ἡ Ἐταιρία τῶν φιλικῶν ἐπὶ τέλους κατὰ τὸ 1814, σκοπὸν ἔχουσα τὴν γενικὴν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐπανάστασιν.

Ἡ Ἐταιρία αὕτη, ἧς ἡ ἐστία ἦτο εἰς Ὀδησσὸν, ὑπὸ ὀλίγων κατ' ἀρχὰς συγκειμένη, ἐπέξετάθη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε πλῆθος Ἑλλήνων ἔλαβον μέρος καὶ παρεσκευάζον τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα τοῦ 1821. Τελευταῖον ἡ ἐπανάστασις ἀπεφασίσθη καὶ ὡς ἀρχηγὸς τοῦ ἐπιχειρήματος ἀνεδείχθη ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, υἱὸς τοῦ ἄλλοτε ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Κωνσταντίνου Ὑψηλάντου. Ἦτο δὲ τότε ὁ Ἀλέξανδρος ὑπασπιστὴς τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας εὐνοούμενος ὑπ' αὐτοῦ καὶ διὰ τὰς ἄλλας του ἀρετὰς καὶ διὰ τὴν γενναιότητα, ἕνεκα τῆς ὁποίας ἀπώλεσε καὶ τὸν δεξιὸν βραχίονα εἰς μάχην τινὰ μεταξὺ Ῥώσσων καὶ Γάλλων κατὰ τὸ ἔτος 1813. Οὗτος, συνεννοηθεὶς προηγουμένως μὲ τούς λοιποὺς πολιτικοὺς καὶ στρατιωτικοὺς ἀνδρας τῆς Ἑλλάδος, ὑψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως εἰς Μολδοβλαχίαν τῇ 27 Φεβρουαρίου τοῦ 1821 ἐν ᾧ συγχρόνως ἤρχιζεν ἡ ἐπανάστασις καὶ ἐν τῇ ἐνταῦθα Ἑλλάδι, ὑψώσαντος τὴν σημαίαν αὐτῆς ἐν ἀγίᾳ Λαύρᾳ τοῦ ἀοιδίμου μητροπολίτου παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ.

Ἐπτὰ ἔτη διαρκέσασα ἡ ἐπανάστασις αὕτη, διὰ πολλῶν ἀγῶνων καὶ θυσιῶν τῶν Ἑλλήνων καὶ διὰ τῆς θείας ἀρωγῆς, ἐκαρποφόρησε τὴν αὐτονομίαν μέρος τῆς ὅλης Ἑλλάδος, τοῦ νῦν ἑλληνικοῦ κράτους, μετὰ τοῦ ὁποίου συνηνώθη τὸ 1863 καὶ τὸ Ἴόνιον κράτος, ἦτοι, ἡ Ἐπτάνησος, ἑλληνικῇ ἀνέκαθεν οὖσα. Τὸ δὲ 1881 προστετέθησαν εἰς αὐτὸ καὶ αἱ χῶραι τῆς Θεσσαλίας, ἦτοι ὁ νομὸς Λαρίσσης καὶ Τρικάλων, καὶ τῆς Ἡπείρου ὁ νομὸς Ἄρτης. Καὶ διατελεῖ ἤδη ἡ Ἑλλὰς βασιλευομένη ὑπὸ τοῦ βασιλέως Γεωργίου τοῦ Α'.

Τ Ε Λ Ο Σ

Πωλείται ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις Βιβλιοπωλείῳ

Σ. Κ. ΒΛΑΣΤΟΥ ἀντὶ Δρ. Ν. 1.25

Ἐν τῷ αὐτῷ Βιβλιοπωλείῳ πωλοῦνται καὶ τὰ ἑξῆς τοῦ ἰδίου
Συντάκτου·

Σύνοψις Γενικῆς Ἱστορίας ἑκτενεστέραν τὴν Ἑλληνικὴν περιέχουσα,
ἕκδοσις ἑνδεκάτη μετὰ εἰκονογραφῶν. . . . Δρ. 2.50

Σύνοψις Ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων
μέχρι τοῦ 1820 ἕκδοσις ἑνάτη . . . . Δρ. 1.25

Συλλογὴ Βίων ἀρχαίων Ἑλλήνων πεζογράφων καὶ ποιητῶν, ἕκδοσις
πέμπτη ἐπισημημένη καὶ μετὰ εἰκονογραφῶν . . . Δρ. 3.—

Καθήκοντα τῶν παίδιον πρὸς τοὺς γονεῖς αὐτῶν κατὰ τὸ Γαλλικὸν
τοῦ Η. Θ. Βαρρό ἕκδοσις ὀγδόη. . . . Λεπ. 60

Ἱερὰ Ἱστορία κατ' ἑκτασιν συναρμολογηθεῖσα πρὸς διδασκαλίαν τῶν
μαθητῶν τῶν γυμνασίων δοκιμασίᾳ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἑλ-
λάδος, ἕκδοσις δευτέρα . . . . Δρ. 3.—

Ἱερὰ Ἱστορία κατ' ἐπιτομὴν συναρμολογηθεῖσα πρὸς διδασκαλίαν
τῶν μαθητῶν τῶν ἑλλήν. Σχολείων καὶ ἐγκρίσει τῆς Ἱερᾶς
Συνόδου καὶ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἕκδοσις δε-
κάτη τρίτη διὰ νέας ἐπιξεργασίας βελτιωθεῖσα, πεπλουτισμένη
μὲ 48 εἰκονογραφίας καὶ τοπογραφ. πίνακας . . . Δρ. 2 —

Ἱερὰ Ἱστορία διὰ τὰ δημοτικὰ σχολεῖα ἐγκρίσει τῆς Ἱερᾶς Συνόδου
καὶ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, ἕκδοσις τετάρτη
μετὰ εἰκονογραφῶν. . . . Δρ. 1.—

Ταμεῖον Ὁφελίμων Γνώσεων ἐκ τῆς κατὰ Βάκηρον Δευτεροβαθμίου
Ἐγκυκλοπαιδείας, μεταφρασθὲν καὶ τροποποιηθὲν. Δρ. 1.25

Ἑλληνικὴ Μυθολογία μετὰ συνόψεως Ῥωμαϊκῆς μυθολογίας καὶ
εἰκονογραφῶν. . . . Δρ. 4.—

198.80
~~πρὸς~~ ~~καὶ~~

